

Márton Áron

Válogatott írások és beszédek

Szerkesztőbizottság:

**Fekete Vince
Ferenczes István
György Attila
Lövétei László
Mirk Szidónia-Kata
Molnár Vilmos**

Márton Áron

VÁLOGATOTT ÍRÁSOK
ÉS BESZÉDEK

Hargita Kiadóhivatal
Csíkszereda, 2013

A könyv megjelenését támogatta:

Hargita Megye Tanácsa

Válogatta: Lázár Csilla

Lektorálta:
Kuszálik Péter és Marton József

Sorozatterv: Léstyán Csaba

© Gyulafehérvári Római Katolikus
Főegyházmegyei Hatóság
© Hargita Kiadóhivatal

ISBN 978-973-7625-52-6

I.
ELŐADÁSOK, TANULMÁNYOK

Apák és fiúk*

Az utóbbi évek agyonírt témája. Mégis az erdélyi katolikus főiskolás ifjúság újabb megnyilatkozásakor a feléje fordult sok jóakarát és érdeklődés indokoltta teszi, hogy egyelőre csak két szempontból, egyúttal két kérdésre adandó válasz gyanánt is előhozzam: 1. Milyen alapon bírálja az ifjúság a múltat és 2. milyen értékű az a bizonyos katolikus öntudat.

1. Gondtalan gyermekkorra nem volt. Mikor szemei teltek értelemmel s rányílnak ezer kérdéssel a világra, az őt körülvevő világból az embermészárlásra berendezett roppant vágóhíd egy-egy funkciója, egy-egy kegyetlen jelenete égett bele gyermekkori lelkének odatartott lemezébe. Láttá a gondokkal kelő és sóhajokkal fekvő édesanyját. Az apját elnyűtten, az évről-évre fordítgatott, minden tenyéryni helyén aggodalmas gonddal megstoppolt ruhában, ahogyan a felmentésért (vagy mert nélkülözhetetlen, vagy mert untauglich volt) tíz ember helyett koplalt és dolgozott. Vagy katonaruhásan ritkán, de minden hazatértekor több ősz hajjal, a szemeiben több palástolhatatlan fásultsággal, lemondással. A másik csak a mesélő édesanya könnyein keresztül s az elmondott imák céljából tudta, hogy van apja, bátyja, de van harctér, hősi halott, hadifogoly. Napról-napra körülötte, szeme előtt nőtt a gyász s a megcsonkított emberek raja. Hamar eltűnt még naiv lelkéből is a felvert vad öröm. Ha katonavonatokat vagy felvirágzott új osztagokat látott, az itthon maradottak jajveszékéléséből s az erőltetett ének el-elcsukló hangjából kiérezte a nagy veszedelmet s a dolgok, események mögül a rejtőző kegyetlen hatalmat.

Evett kukoricakenyeret, kávé cukor nélkül, és sokszor felvette az apa otthon hagyott szerszámaikat. Amikor mértékkel mérhető nadrág viseléséig emberedett, az ő nad-

* *Erdélyi Tudósító*, 1932. (15. évf.) 26–29. p.

rágja is csukaszürke lett. Akárhol volt, a háborús organizáció gyötörte, uniformizálta. S ijeszthetik még ebből az időből lelkébe hullott sötétebb képek. S ijeszthetik is. Mert a háború züllése, a néha nagyon közelről látott bűnök, a becsület, az erkölcs erős defektusai, az emberek, akiket az élet és érték háborús bizonytalansága a pénz, élvezetek, sőt kiélés vad kergetésébe lökött, voltak első benyomásai, és a visszagondolás öntudatával megindított emlékezet filmje most ezeket pergeti elé.

Hogy a háborús iskola nevelése mit adott és mit adhattott, arról jobb nem beszélni. Aztán végigélte az 1918-as forradalom részeg örületét. A hősnek hallott és képzelt hazatérő apák és bátyák indokolatlan egymást marcangolását, ezt az öngyilkos testvéri tivornyát. Az apák arcáról olvasta le a bekövetkezett összeomlás egész tragikumát. Gyermeke az állását, hivatalát, kenyérkeresetét veszített, vagy jó tíz éve egzisztenciájában fenyegetett, minden percében a jövő bizonytalanságával megkínzott magyarnak. S legtöbbször még az is kijutott, hogy a pártpolitikai iskolareformátorok kezében ő legyen a minden évi kísérleti nyúl. S hozzá kisebbségi iskolában.

Meglepetések nemigen érhetik. Nemzedék ennyi súlyos és csak sötét teherrel rég nem jött fel az élet színpadára. A középiskola elvégzése után a pályaválasztás döbentette rá igazán a kietlen és gyilkos valóságra. Mihez kezdjen és mi lesz vele? Választott kínzó reménytelenséggel, s most tanul a céltalanság aggodalmában. A gazdasági nyomor, az öregek fejvesztett kapkodása, minden vonalon kiütözhető, palástolhatatlan tehetetlenség, a szellemi élet zűrzavara, a megváltást ígérő rendszerek ellentétes és sokszor hitelét veszített hangja pedig felnyitották szemét az egyetemes válság meglátására. Jobb időket nem élt, összehasonlításokat nem tud tenni, a valóság igaz, meztelen képe áll előtte anélkül, hogy azt a visszaemlé-

kezés illúziói a háttéren átütő múlt rózsaszínével igaz erejében károsan, hazugul gyöngíthetnék.

A múlt és jelen ok és okozat. S ne értsék itt a múlt alatt a háborút, vagy az azt közvetlen bevezető esztendőket, menjünk jóval hátrább. S amikor az ifjúság az apákat emlegeti, értetődnek a nagy-, déd-, ükapák is. És úgy van, hogy a ma, minden keservével, külön fájdalmunk s az egyetemes csőd rajtuk keresztül következett be. Az ifjúság nem elítél ezzel a megállapítással, de mond ítéletet. A számára előkészített és adatott jelenkeresés nélkül, eltitkolhatatlanul, szemet szűrőan mutatja az okozati összefüggést, és ha a jövő szerencsésebb kikapogtatását nem akarja veszélyeztetni, ki kell mondania, hogy a jelen a múltban fogamzott meg.

Nyilatkozataiban lehetnek és vannak elszólások, főképp a múltat illetően kegyeletsértően hangzó vagy mérész kijelentések, túlságos önérzetes és bizakodó mondások, de ezek egyrészt a temperamentum velejárói, másrészt pedig az a magyarázatuk, hogy az eléje zuhant tények hatása alatt kénytelen jövő sorsával halálos komolyan szembenézni. Nem jelenti azt, hogy önmagát egyedül elégségesnek tartja, s visszalöki a segítő kezét. Hiszen keresi, számít is az öregekre. Elfogadja tanításukat, s viszont örül, ha a közösség érdekében állított önzetlen munkában az ő erejét is igénybe veszik. Nem tagadja meg az értékeket, nem fog az apai háznak hetykén hátat fordítani, hanem a nyers élet s a rövid múltjában szerzett tapasztalatok, testének-lelkének érző kora óta folytonos sajkása tudatába hasították a valóságot, megcsinált következtetéseit, s egészen természetes, hogy mikor az élni akarás elemi ösztönével s a tudatosság minden megfeszítésével a lehetetlen mából a szabadulás és élet lehetőségeit keresi, nem fogja és nem tudja az apák csődöt mondott elgondolásait, állandó társadalmi berendezésről vallott felfogását a *szerencsétlenül praktizált formában* bí-

rálat és maradék nélkül csupán a múlt hagyományos tisztelete miatt átvenni.

Jelenleg itt áll. A legtermészetesebb alapon, mit az élet logikája adott alája. S célkitűzései mutatják, hogy jó helyen tapogatózik, s egy-két szempontot máris nagyon egészségesen fogott meg.

2. A katolikus öntudatot pedig éppen az ellenkező hatást célzó jelenségek váltották ki benne. Megvallhatjuk őszintén, hogy főiskolás ifjúságunkra nem sok gondot fordítottunk. S mégis, a katolikus egyház ki nem védett annyi kisebbitése, ügyeink célzatos agyonhallgatása, a katolikus érdekért feladott faji érdek annyi hazug hangoztatása és magárahagyatottság ellenére is *zömében* megmaradt legalább olyan katolikusként, mint amilyen a háború előtti ifjúság zöme volt.

Ez nem sok, mondhatják, és mondják is sokan. És igazuk van. Lehet, sőt kell nagyobb igényekkel előállni, mert a háború előtti intelligencia színtelen katolicizmusával csakugyan nem érhetjük be. De azt kell mondanunk, hogy a nagyobb igények türelemmel munkált és kivárt beváltására, az öntudatosabb vallási élet kifejlődésére is az ifjúság mai lelki adottságában megvan az ígéret. Mert a legkülönfélébb világnézetek zürzavarából annyit már kivett, hogy csak a katolikus egyház kompromittálására futnak össze egy egyhangú szolidaritásba s fújnak egy követ. Nem hisz és nem dől be olyan könnyen, mint például az idősebb generációk hisznek és bedőlnek az újságok katolikusellenes cikkeinek. Van látó szeme, s benézett közlő az önpeccéttel erdélyinek szabadalmazott szellemi egyedárusok műhelyébe is. A faji érdek elárulása címen beindított titkos vagy nyílt támadásokban ismételtelen felfedezte az elfogultságot vagy a háttérből dolgozó arcán a kárörvendő mosolyt. A magyar egyseghez való szerves tartozandósága, belőle fakadt élete, vele egy test-lelke a nép meleg kiszolgálására felszakított

ideális lobogása pedig öntudatában tartják, hogy van olyan fia fájának, mint akármelyik más, s a kathexogén fajiságot egy csoport nem arrogálhatja magának. Innen már csak egy lépés és éppen az eléje dobott gáncsok fogják tovább segíteni annak a belátásához, hogy a fajnak is legnagyobb értéke a meggyőződéses, gyakorlatian valóságos férfi.

Nem tudom, de merek kételkedni benne, hogy a mostani hatvanévesek ezelőtt negyven esztendővel a Rerum Novarum-ot ismerték-e? A mai húszévesek ismerik, s a Quadagesimo anno-val együtt szemünkben az új történelem korszakát megnyitó esemény. Ez a nemzedék mentebb minden múltbeli elfogultságtól, mint bármelyik elődje. Minden eszmei le- és megkötöttség nélkül jutott bele az életbe, s a társadalom minden eresztékének szüette, hajdan büszke épületének szemei előtt végbenő mindennapos omlása túl korán rávette, hogy nagyon komolyan gondolkozzék, s a mentés alkalmas eszközeit, a szétmállott alap helyébe a biztosabbat, megkeresse. Már sejti a katolicizmus hatalmas kultúrértékeit, a kétezer esztendő óta művészetet és lelkiiséget adó egyház providenciális szerepét, a birtokában lévő, szociális megújhódásra alkalmas és képes örök friss erőket. Őszinte akarata, hogy a jövő rendszerének kikezdésekor igaz érték legyen a társadalmi épület anyaga. Lehet ideig-óráig esetleg maszlagolni, lehet táborba is, tömegesen is jobbra vagy balra elvinni, de csak ott fog megállapodni és akkor, ahol és amikor utópisztikus vagy jelszavas ideák helyett a lehetséges emberibb élet alapvetéséhez a reális értékű jeleket megkapta.

És az apák szerepe s mindenkié, aki az ifjúság s benne a jövő saját sorsát lelkén viseli, itt volna fontos a közremunkálásban. Annyi értéket tesz magáévá, amennyit szomjas lelke előtt fel tudunk tárni. A múlt századból áthozott szerencsétlen liberalizmus pogány könnyelmű-

sége, a szovjet révén világhatalommá robbant marxi szocializmus kíméletlen egyoldalúsága szemében ma alig többek tartalmatlan vagy szenvedély keltegetésére alkalmazott jelszavaknál. Azt ismeri el tekintélynek, s az előtt hajlik meg, amelyik tartalommal, saját belső súllyal jelenik meg előtte.

(Forrás: *Márton Áron írásai és beszédei*. I. kötet. Szerk.: Marton József–Nemes István. Gyulafehérvár, 1996. 47–50. p.)

Világnézet és nevelés*

I. Az ember emberi élete akkor kezdődik, amikor észreveszi a rajta kívül létező világot is. Amikor rádöbben, hogy a tőle különböző dolgok megmérhetetlen sokasága áll vele szemben. S megindul a gondolkodás és nyomásban a nyugtalan kérdezés. Ismerni, tudni akar. Az eléje kavargó, az érzékeinek és értelmének ütköző jelenségek értelme után kérdez. Főképpen pedig három kérdés izgatja. Már a gyermek folytonos kérdezése, amivel környezetét az egyszerű szemlélet alapján ostromolja és sokszor zavarba ejti, de még inkább a fejlődő és felnőtt ember filozofikus elmélyedése az utolsó három kérdést tapogatja: honnan van mindaz, ami körülvesz, mi az értelme és mi a végső célja, rendeltetése?

A válasz tulajdonképpen kettő lehet: vagy elismeri, hogy a világot Isten teremtette és rendeltetését ő határozza meg, vagy pedig ezt több-kevesebb fenntartással tagadja. És a világnézetet mindig erre a három kérdésre adott feleletnek a tartalma határozza meg. A világnézet tehát az az átfogó szemléletforma, amelyet az ember önmagának a lét és az élet legfőbb kérdéseiről kialakít, mellyel az élet eredetére és céljára feltett kérdést megválaszolja. A hangsúly azonban azon van, hogy az ember a világ jelenségeit illetőleg tudatosan állást foglal. Nem éri be azzal, hogy a meglévőt csak tudomásul vegye és megismerje, hogy a lét titkait és törvényeit csak feltárja, mint a tudomány, hanem értékeli. A világot nem fogadja el úgy, ahogy adódik, hanem egy legfőbb érték alapján alakítani akarja. Nem marad elméleti téren, hanem az elmélet gyakorlati megvalósítására törekszik az élet minden síkján: gazdaságban, politikában, tudományban, művészetben, erkölcsben, nevelésben stb. Igyekszik a világ teljes képét a saját képére átgyúrni.

* *Erdélyi Iskola*, 1933/34. (1. évf.) 5-6. sz. 233-238. p.

Ma az élet csatazajos mezején négy világnézet harcol ezért az élet fölötti uralomért: a liberalizmus, a bolsevizmus, a fasizmus és a katolicizmus.

A *liberalizmus* a filiszter világnézete. A francia forradalomból megszületett polgáré, aki nagyképű, fitogtatott tudálékossággal ránevelődött arra, hogy az élet legnagyobb és mindig égető kérdéseit is közömbösen kezelje. Nem tagadja feltétlenül a túlvilágot, de nem is törődik vele. Lehet, hogy van Isten, de a vallás szerinte magánügy, s az életet az állam is és az egyes ember is minden vallás-erkölcsi kötöttségtől függetlenül rendezheti be. Legnagyobb érték szemében a független emberi ész. Az igazságokat az állapítja meg s nem a valóság, az erkölcsöket a korlátlan szabadság szabályozza és nem isteni normák. Eredmény: polgári házasságával törvényhozás útján elkezdte, kettős moráljával, nyers erotikába fulladt irodalmával, művészetével pedig teljesen szétdőlt a társadalom alapegységét, a családot; gazdasági téren hirdetett és alkalmazott szabad versenyével meghizlalta az élelmeselek kis csoportját, és a technikai fejlődés szédítő fokán megszégyenítő nyomorba nyomta a túlnyomó többséget; jogi elméletével a társadalmak élére állított minden ügyek korlátlan hatalmú intézésére egy hazug, bőbeszédű, s rendesen érdekszövetkezetek és nem a nép akaratából összeálló, tehetetlen parlamentet. Azaz megteremtette, világra hozta a bőrünk egész felületén és lelkünk legbenső mélyén is égető fájdalommal szenvedett átkos, kilátástalan mai életet.

A *bolsevizmus* édes gyermeke a liberalizmusnak. Marx és Lenin a legkövetkezetesebb liberálisok. Nem álltak meg félúton, a liberális tételekből lehozták [levonták] a legvégső következtetéseket. Kant még annyit mondott, hogy az Isten létét nem lehet bizonyítani, Marx már biztosan hirdeti, hogy nincs. A 18. és 19. század természettudománya az anyagelvűség igazolására kitalálta, tu-

dományos és népszerűsítő nagy hanggal a közvéleménybe szuggerálta a majoméletet, s dr. Amschler Wolfgang tanár szerint a szovjet tudományos intézetekben ma majom-spermákkal termékenyítenek meg nőket, hogy a liberális „tudományosság” kedvenc elméletét, az ember állatiasságát, eleven érvekkel támogassák. A liberális parlamentek sürgős teendőként hajszolták keresztül a házastársak elválását megkönnyítő törvényeket, s az orosz kódexben ma a házastársi viszony elő sem fordul. Luna-csarszkij népbiztos pedig annak idején dicsekedve közölte, hogy a megvolt családokból is egyedül az uráli bányamunkásság körében 50 000-et sikerült „leépíteni.” A tőke a liberális parlamentek mellett, sőt azokon keresztül úgy használta ki az ország népét, ahogy akarta, a tanácsköztársaság államkapitalizmusa pedig egy elméleti gazdasági rendszer esztelen erőszakolásával támaszt éhínséget, s a megindult éhes tömegeket lovasdandárokkal, vagy a biztosabban ölő gázzal ezerszámra kegyetlenül küldi a halálba. Rousseau kiadta a jelszót: vissza a természethez! Az újkor pedagógiája utána szajkózta, az „alapjában jó természet” szabad kifejlődését követelte, s ha igazak azok a borzalmak, amelyeket az európai kommunista nevelés elveinek és gyakorlatának ismerete után az oroszországi megfigyelők beszámolóí alapján a szovjet iskoláról el kell hinnünk, akkor a bolsevizmus itt is csak következetességét mutatja, csak követi a liberális elveket a többi kultúrterületeken érvényesített százszázalékos sággal a nevelés terén is.

A *fasizmus* az Istent pusztán hasznossági tényezőként veszi. Evangéliumában legfelsőbb érték a faj. Első tétele így hangzik: Szeresd a fajodat mindenekfelett, s a többi-eket gyűlöld. Olasz kiadását a Duce okossága és XI. Pius pápa személyes hatása sokban szelídítette, de Mussoliniról is tudjuk például, hogy egy némettanárt az Adria egyik szigetére száműzött, csak azért, mert egy-két német

gyermeknek anyanyelvükből magánórát adott. A hitlerizmus hasonló tüneteit világgá jajgatták, ismerjük. A túlzó fajiság jegyében indult mozgalom fajistenítésében az önzésig fokozott nemzeti érdekeket mások jogaival szemben is és brutálisan követeli. Rendszerében az állam nem jogállam, hanem hatalmi állam egy fajnak a szolgálatában. A fasizmus tiszta elméletében a házasság szabályozását, a gyermek védelmét, a nevelés irányát kizárólagosan faji szempontok és nem egyetemes érvényű erkölcsi normák írják elő. Nem nehéz ennél sem a liberalizmussal való szellemi rokonságot felfedezni. Amit a liberális állam magának követelt az államban megszemélyesített nemzet tagjai és élete fölött, ugyanazt a mindenható hatalmat gyakorolja a fasizmus, csak nyíltabban, diktatórikus módon és egyetlen, tehát igazságtalan szempontra beállítva.

A *katolicizmust* az különbözteti meg minden más világnézettől, hogy alaptételeit nem emberi okoskodásokra, hanem tényleges isteni kinyilatkoztatásra vezeti vissza. A többi világnézetek a világ értelmének magyarázatát egy elv (monizmus) alapján erőszakolják. A világtól megkülönböztetett személyes Istent, az anyagtól lényegileg különböző szellemet, a testtől külön is létező lelket elsikkasztják vagy legalábbis zavarosan fogják fel. A katolicizmus a leghatározottabb kételvűség (dualizmus) alapján áll. Tanítja, hogy van a világtól különböző, öröktől létező személyes Isten, van anyag és szellem, van test és lélek. Az ember földi életét szabadon rendezheti be, de boldogulása teremtmény mivoltából következőleg a Teremtő akaratanak teljesítéséhez van kötve. Kultúrfeladatának megoldása, hogy a földet uralma alá hajtssa, erőit megfégezze, és kincseit birtokba vegye, hogy az egyes számára leküzdhetetlen nehézségeket együttes erővel lebírija, összefogásra kényszeríti, államok kereteibe és szervezetekbe tömöríti, de az állam létjogosultságát a polgárok érdekeinek igazságos szolgálatában bírja, te-

hát hatalmi körét a természetjogban és kinyilatkoztatott törvényekben megnyilatkozó isteni akarat szabályozza. Az egyes embernek is, a legkisebb közösségnek, a családnak és a nagyobb közösségnek, a társadalomnak is megvannak a természetben gyökerező, Istenadta jogai a szabadsághoz, tehetségeinek szabad fejlesztéséhez, saját kultúrához, az emberhez méltó kultúrélethez, s munkája után az ehhez szükséges és elégséges anyagi javakhoz. Az államnak ezeket tiszteletben kell tartania. Feladata az, hogy polgárait kivétel nélkül támogassa, az egyéniség egészséges, lehetőleg teljes kifejlődésére legalkalmasabb életmód és körülmények megközelítésében s ezzel a földi kultúra legmagasabb céljának, Isten dicsóságának és a lélek üdvösségének szolgálatában segítse.

II. A világnézet alapelemeit már a gyermek átveheti, fejlődése azonban a világnézet fejlődését is jelenti. S ez lehet kiteljesedés, az átvett gyermekkori világnézetnek öntudatos megalapozása és elszélesítése, de lehet annak elváltozása is. Az iskola ismeretei új, meggyőző érveket szolgáltathatnak, vagy pedig az otthon felszedett irány helyességét a gyermek előtt kétségessé tehetik. Jelentkeznek kételyek is. Sorscsapások, a világ jelenségeinek titokzatossága, az élet és a hit kézzelfoghatóan nem bizonyítható kérdései zavarokat idézhetnek elő.

És itt vetődik fel a kérdés, hogy a pedagógiával kapcsolatba hozható-e világnézeti kötelesség? A pedagógus feladatai közé tartozik-e a világnézeti nevelés? Azt kell mondanunk, hogy igen.

1. Már a nevelésnek, mint jelenségnek a vizsgálata világnézeti elemekre, mégpedig a keresztény világnézetnek az elemeire (test-lélek, külső-belső világ, szabad akarat-kényszer), a keresztény világnézet kettősségére, dualizmusára mutat vissza.

a) A nevelés két tényezőnek, egy szubjektív és egy objektív tényezőnek az eredője. A kultúra, a természet és a mindkettőben megnyilatkozó eszmék és értékek hatnak a fejlődő emberre. Azonban nevelés csak ott van, ahol a külső világ behatásainak ezt a záporos zuhatagát, a gyermekre ható benyomásoknak ezt az özönét az objektív világtól megkülönböztetett szubjektív tényező célirányosan rendezi. Tehát a nevelésben, mint jelenségben is, két tényező küzdelmét szemlélhetjük: az egyik kaotikus, rendetlen s ezért deformáló hatású, a másik a kaoszól igyekszik kiválogatni és a gyermekkel kapcsolatba hozni azt, ami a fejlődését hasznosan segíti elő.

b) Az ég és föld különbözőségű két elemnek, az anyának és szellemnek a találkozása megint csak a nevelésben szemlélhető legvilágosabban. A test fejlődik, él. Ugyanazon törvények érvényesülnek nála, mint az állatnál, mint a növényben. S ezzel szemben van benne egy másik alany, egy magasabbrendű rész, amelynek más igényei vannak s a testtől bizonyos fokig függetlenül és egészen más törvények szerint fejlődik. Egészséges testnek nem mindig felel meg a szellemi életet hordozó megfelelően egészséges alany. Viszont fejletlen és formátlan testben is lehetséges és előfordul nagyon fejlett, egészséges, formás lélek.

c) Senkinek sincs annyi alkalmja megfigyelni a kényszernek és a szabad akaratnak titokzatos kereszteződéseit, mint éppen a nevelőnek. A kezében lévő emberanyagon érzékelheti az ösztönös erőknél sokszor elementáris feltörését és a vele szembe állított szabad akaratnak fékező hatalmát. A nevelő kezében a formáló véső a szabad akarat. S minden törekvése az, hogy a gyermeknek is ezt a vésőt acélos, biztos fogással adja a kezébe. Örökölt terheltségek törvényszerűen fejlődő útját is egyes esetekben ezzel eltömheti, vagy ártalmatlan irányba vezetheti.

d) Vagy kell-e kézzelfoghatóbb bizonyíték a dualizmus mellett, mint amit szolgáltat az önnevelés ténye; amikor a felsőbb *én* szemben áll az alsóbb *énnel*, a gondolat az ösztönnel, a szellem az anyaggal, a lélek a testtel. Amikor az ember mintegy kézbe veszi önmagát, s tudatosan dolgozik azon, hogy önmagán kihozza egy tökéletesebb formának a vonásait.

Ez a nevelés jelenségében szemlélhető felsőbb és alsóbb rész, akarat és kényszer, külső és belső, objektív és szubjektív világ a keresztény világnézet dualizmusára utal. Tehát a nevelés filozófiája világnézeti mélységekbe nyit le, s az alapigazság, amit feltár, a keresztény világnézet kiinduló tétele. Az, hogy a gyermekben megfigyelt bontakozás, fejlődés, folytonos nyugtalanság a tökéletesebb életformák felé tulajdonképpen a teremtmény nyugtalansága, mozgása, tendenciája az abszolút tökéletes lény, a teremtő Isten felé.

2. Ennek ellenére nálunk, ahol még a széles rétegek lelke a liberalizmus közömbösítő vizein úszik, szívesen tagadják a világnézeti nevelés kötelességét. Az elhárító és kibúvó törekvéseknek általában három indoklása szokott lenni. Az egyik szerint a nevelés célja csak az, hogy a gyermek előtt a kulturális értékeket kiteregesse a gyermek tehetségének és fejlettségi fokának megfelelően, de állásfoglalását nem befolyásolhatja. A másik arra hivatkozik, hogy a pedagógia önálló tudomány, megvan a saját, minden más tudományétól különböző tárgya, megvan a saját törvényei és eszközei. A világnézettel tehát nem hozható kapcsolatba. A harmadik, összetévesztve a vallást a világnézettel, a világnézeti nevelést is a hittan és a hittanár körébe utalja. Azonban ezek is csak kifogások, mert:

a) olyan nevelés, mely a gyermeket minden világnézeti befolyástól mentesen, csak önálló állásfoglalásra készíti elő, nincs és nem is lehet. A nevelés feladata az, hogy a

fejlődő embert a nevelés tartama alatt egy magasabb rendezettségbe segítse, az összhangzatos, egyensúlyozott embert formálja. Márpedig a formálás, az egyensúlyozás, az összhang és rendezettség megteremtése föltételezi, hogy a nevelő a közölt és közlendő ismereteket valamilyen mérték alapján értékelje. Ismernie kell tehát az értékeknek egy sorát, az értéksor megalkotása viszont föltételezi egy legfelsőbb értéknek az elismerését, amelyhez a többi méretik és igazodik. Ez a legfelsőbb érték lehet az anyag vagy a szellem, a pénz vagy a becsület, a tudás vagy a lélek, a világ vagy az Isten, a faj vagy az emberiség, de bármi legyen is, mindig világnézeti alapon gyökerezik.

b) igaz, hogy a pedagógia független tudomány, vannak saját törvényei és megvan a saját módszere, de éppen sajátos tárgyánál fogva nem tud a világnézettől elvonatkozni. Tárgya a növésben lévő ember formálása. Az ember pedig a nevelés, illetve neveltség szempontjából alakítanul jön a világra. S alakulását a legkülönbözőbb tényezők befolyásolják: az élettani adottságok, a fejlődő képesség ösztönzése, a környezet, a tapasztalatok, ismeretek és élmények stb. A nevelésnek az iránya tehát összeesik a világnézet irányával. A világnézet eleven és cselekvő kapcsolatba akar hozni az étellel. A nevelés ugyanerre törekszik. A gyermeket, a bontakozó emberi életet olyan elvekkel, ismeretekkel, lelkesedéssel, élményekkel akarja ellátni, hogy az élet minden viszonylatában el tudjon igazodni. Szándéka az, hogy a kezéből kikerülő ember ne legyen a történések akarat nélküli labdája, ne a körülmények alakítsák, hanem ő alakítsa az életet.

c) a vallás és a világnézet határai nem azonosak. A vallás az egyes embernek az Istenhez való személyes viszonyát hangsúlyozza. A világnézet pedig fogalmi szükségszerűséggel a világot mint egészet nézi, totalitásra törekszik. Akarja az egész emberi életet, az államot, a politikát,

gazdasági életet, művészetet, tudományt, a társadalmat, a családot, s főképpen a fejlődő ember alakítására hivatott nevelést, hogy a társadalmat átgyúrja saját képére és hasonlatosságára. Ezt teszi ma a kommunizmus, ezt a fasizmus és, ahol még teheti, ezt teszi és a múltban ezt tette mindenütt a halálra ítélt liberalizmus. Közismert, hogy az egyetemi tanszékek betöltését elsősorban liberális szempontok érvényesülése irányította. Ezek szerint nevelték politikusainkat, jogászainkat, bíráinkat, közgazgatási és közoktatásügyi embereinket. Középiskoláinkban is jórészt csak olyan tankönyvek nyertek jóváhagyást, amelyek történelem- és irodalomszemléletben, természettudományos felfogásban a liberális gondolkodással egyeztek. Világnézetre nevelték az egész vonalon. Nem hagyták azt soha és sehol csak egy tárgyra, egyetlen tárgynak az előadójára. A hittanár szerepe az utolsó évtizedekben nagy általánosságban védelmi munka volt: mentenie kellett a keresztény világnézet számára azt, amit heti két órában az ismeretközlés és lelkesítés útján menthetett.

III. A pedagógus tehát a nevelés világnézeti feladata elől nem térhet ki. S ha most az általános szempontokat erdélyi, és itt is a magyar és katolikus területre állítjuk be, a feladat kötelező volta még inkább megnő. Eltekintve attól, hogy intézményeink az alapítók és az iskolafenntartó hatóság szándéka szerint kifejezetten a keresztény világnézet szolgálatában állanak, a létében erősen fenyegetett magyar katolikus közösség legtermészetesebb követelése is az, hogy iskolái a jövő nemzedéknek adják meg azt a tájékozódást és lelkében hívják elő azokat az erőket, amelyek egy nép életének és értékeinek nemcsak a megmentésére, hanem a továbbfejlesztésére is képesek.

Eszmei áramlatok párviadala tombol az élet minden síkján. S a nagy küzdelem célja az életnek és elsősorban

az életet hordozó jövő nemzedéknek a meghódítása. Tehát a magyarság méltán várhatja, hogy a nevelés súlyos feladatait hivatásszerűen vállaló testület megértse aggodalmait, s gyermekét a hangos irányok közül a biztosabbnak kiválasztásával segítse.

A választás nem lehet nehéz. A helyzetkép napról napra tisztul. Az Istennel komázó, magát kaszinókban s ún. politikában kiélő polgár világnézete, a rossz emlékű liberalizmus az utolsókat rúgja. A marxizmus a vezetők erkölcsi nihilizmusa miatt nemcsak hitelét veszítette, hanem rendszerének a gyakorlati életbe áterőszakolt belső elmentmondásaiból előálló tarthatatlan állapotok miatt halálos csődben van. A fasizmus, a hitlerizmus a nagy nemzeteknek egy ideig talán lehet ereje, de türelmetlensége és kizárólagossága a kisebbek felé igazságtalan, s a nemzetek között úgyis elég mély ellentéteket pogányul még mélyebbre ássa. Tartalmának elfogadható részét pedig a kereszténységtől vette kölcsön. Marad tehát a kereszténység, amely egyetlen központi gondolatával fenséges egységbe fogja a nagy kérdéseket, megjelöli minden dolognak a maga helyét, s minden ember és nemzet számára a másik sérelme nélkül követeli az igazságos részt a jogokból, a szabadságból, a kenyérből.

Helyzete is a nevelés szempontjából ma előnyösebb, mint a múltban. A liberalizmus korában egyetlen bűnbak az Egyház volt. Mindent ráfogtak. Minden bajért őt tették felelőssé és mindig őt feketítették. Ma a hangos, boldogító rendszerek összeomlottak, vagy összeomlóban vannak. S az ifjúságnak a nagy pusztulás és pusztítás láttára felnyílt a szeme, a farizeusok fekete, szólamokba göngyölt nagy bűneit élesen látja.

És van még egy pozitív adottság. Nálunk, sajnos, még enyhén érzik, de ahol az élet zajlóbb s az emberek horizontja tágabb, már tömbös valóságként jelentkezik. Az egyetemes világcsőd földindulások napjai, a társadalom

eresztékeinek végzetes lazulása, az összehulló rendszerek életet temető romhalmaza az ifjúság lelkében felverték az eksztatikus hitet, hogy az élet nem múlhat el így. A múlt felé dobott megvető mozdulata is, sokszor igazságtalan bírálata és elégedetlensége is az élet metafizikai igenléséből fakad. Az ifjú proletár romantikus dogmája a kollektív emberről, a faszizmus fajistenítése, az istentelenek fanatikus vallásgyűlölete mind metafizikai mélységnek a keresése, kétségbeesett tapogatása Istennek, akinek eltávolodását a mai életből a zűrzavar növekvő rendtelenségében döbbenve tapasztalják. Hangosságuk csak annak az árulója, hogy abban, amit dühösködve vallanak, maguk sem hisznek. A hangos rendszerek végzetes hiányát legalább sejtik. S ha most okos kezek megértő vezetése a lázasan kereső ifjúságnak a metafizikai alapokat lelkesülten és igaz értékeléssel megmutatja, a jövő nemzedék erejével a meglódult világot is visszazökentheti elveszített egyensúlyába.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 8. Nevelés*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2012, Mentor Kiadó. 13–23. p.)

Az iskolán kívüli népnevelés feladatai*

A nyugati államokban hatalmas** és anyagiakkal bőven ellátott szervezetek foglalkoznak a nép iskolán kívüli művelésével. Az északi országokban már több évtizedes múltra visszatekintő népfőiskolák működnek, és a többi nemzeteknél is legalább a közoktatásügyi minisztérium mellé beosztott külön osztály irányítja ezt a munkát. A nép iskolán kívüli művelése érdekében nagy áldozatokat vállalnak, habár fejlett oktatásügyük szinte hiánytalanul, száz százalékosan biztosítja a nép alapműveltségét. Nálunk csak most jelentkezik egy bizonytalan érdeklődés a népnevelés iránt. S az is inkább divatként, a nálunk szokásos úton, szólamok szárnyán és az önreklám öblös hangján, vagy a műkedvelő bírálgatás hozzá nem értő hozzászólásaiban érkezik. De ezt is biztató jelnek kell vennünk, mert egyelőre fontos, hogy bármilyen formában, csak minél többet emlegessék. Talán elősegíti, hogy lassan-lassan ez a kérdés is beérkezzék arra a területre, melyre az erdélyi magyar értelmiség érdeklődő csápjait időnként ki szokta nyújtani és az odatolt kérdéseket ímmel-ámmal bár, de körültpogatja. A kérdés egész jelentőségének felfogásától és főképp az abból reánk háruló munka komoly vállalásától még messze vagyunk, azonban emlegetése is hozzájárulhat, hogy felengedjen az a

* Kézirat formájában lásd Batthyaneum Dokumentációs Könyvtár, Gyulafehérvár, Márton Áron fond (a továbbiakban: MÁF), Nr. inv. 1692. 1. 1-10. p. Nyomtatásban: *Erdélyi Tudósító*, 1935. szeptember (18. évf.) 310-316. p. és *Erdélyi Iskola*, 1943. 2. sz. 197-204. p. – A kézirat első mondata, mely a nyomtatott változatokban nem szerepel: „Az iskolán kívüli népnevelés gondolatát nálunk is kezdik az érdeklődésre méltott kérdések közé fölvenni.”

** A kéziratban a „hatalmas” szó helyett „hivatalosan irányított” van.

fagyos, sőt cinikus közöny, mely ma sokszor mellbe vágja, visszahőkölteti a jó szándékot is.

A népnevelés célja kettős. Mint a nevelés általában, a népnevelés is az egész embert tekinti, egyéni és társadalmi vonatkozásban veszi és akarja tökéletesebbé tenni. Célja tehát: *népünk tömegénél gyarapítani az egyéni és a társadalmi műveltséget.*

I.

Egyéni műveltségre mindenkinek, a nép egyszerű fiának is joga van. A népiskola csak a legszükségesebb elemi ismereteket adja meg. A foglalkozás körébe vágó ismeretek pedig mindig csak egyirányú, aránylag szűk területet ölelnek át. A személyiség kibontakozásához azonban többre, bizonyos fokú teljességre van szükség. A foglalkozásához láncolt ember más irányú képességeinek foglalkoztatása és a teljességre törekvő testi-lelki igényeknek valamelyes kielégítése nélkül elboldogtalanodik, félszeg, valamennyire mindig nyomorék marad. A tanár, a pap stb. félszeg, élnetetlen típusait ismerjük. A sebész a belső betegségeket is bonckése alapján, sebészeti szempontból vizsgálja. A cipész a színdarabban is legelőször a szereplők lábbelijét veszi észre, s egyetlen élményként az egészből talán ezt az észleletét viszi haza. A riporter képes a tépett szívű anyát, aki a szerencsétlenül járt fia ravatala mellett fájdalom alatt roskadozik, vallatóra fogni, a részletek könyörtelen visszaidézésében újra meggyötörni, mert foglalkozása beidegezte a híradásra, és az élet jelenségei csak annyiban és csak akkor érdeklik, ha azokból szenzációt tud kanyarítani. Hasonló példákat a mai élet specializáló iránya, a foglalkozásokat végletekig részletező törekvése következtében bőven találunk bármelyik területen.

Amit azonban ezeknél mint nevetséges, máskor mint bántó félszedséget észreveszünk, a népnél hajlandók va-

gyunk rendes, változtatásra nem szoruló állapotnak tekinteni. Pedig, amint kiütközik az egyoldalú műveltség fogyatékosága, s amint meglátjuk azt, hogy az egyoldalúan képzett ember milyen értelmetlenül áll az élet többi jelenségeivel szemben, sokszor mennyire ügyetlen az élet egyszerű körülményei között is, és mennyire nem tudja az élet teljességét átfogni, élvezni, személyisége tartalmát kitölteni, ugyanúgy észrevehetnők, hogy a nép mostani állapota nem rendes, nem szükségszerű, nem természetes, hanem méltatlan állapot, a teljesebb életre ráképesítő, neki való műveltség hiányának következménye. Nem a felszínes városi kultúra hiányzik neki, ami a városiakok nagy részénél is csak mélység és belső tartalom nélküli külső máz, hanem a reászabott, körülményeihez mért olyan nevelés, mely *értelmi, akarat*i és *érzelmi* világát teljesebbé tenné.

„Európa legértelmesebb parasztja”

Az értelem művelése a népnevelés feladatai között is első helyen áll. *Reclus* francia földrajztudós azt mondja a magyar parasztról, hogy Európa legértelmesebb parasztja. A világháború alatt számtalanszor nyilatkoztak hasonlóan idegen nemzetek tisztjei a magyar baka értelmességéről. S aki külföldön járt és összehasonlíthatja népünket a többi nemzetek népével, maga is meggyőződhetik erről. Akárhányszor nagyobb lelki gyönyörűséget jelent a társalgás egy átlagosan értelmes falusi gazdával, mint a művelt középosztály egyik-másik tagjával. De ezt a szinte kivételes képességet parlagon hagytuk, kiművelésével nem törődtünk. A maga erejéből nem tudott lépést tartani a meggyorsult haladással, s az élet elhaladt mellette. Szemeit nem nyitottuk fel, és füleit nem szoktattuk hozzá, hogy a vélemények zsongásából kifogja a tiszta hangot, és a vélemények között meglássa az igazit. Szabad

zsákmánya lett a hazug és megtévesztő eszméknek, a testtel-lelekkel egyformán üzérkedő szellemnek, s a szerencsésebb, a tanultjai törődése folytán műveltségben haladó népek messze följe kerültek.

A népünk művelésére irányuló törekvéseknek a súlyos mulasztásokat pótolniuk kell, mert a szellemi rugalmasság ma szükségesebb kellék, mint a múltban. Az élet régi, áttekinthető formái felbomlottak és összekuszálódtak. A forгатagos jelen máról holnapra új helyzeteket teremt, új feladatok, váratlan nehézségek bukkannak fel mindegyre. S népünket meg kell tanítanunk gondolkozni, hogy az összevisszaságban tudjon eligazodni. Fel kell szerelnünk a szükséges tudnivalókkal, hogy ne induljon el vaktában a más feje, az eléje dobott zavaros vagy rossz szándékú igék után, hanem lásson, ítélni, dönteni, a maga lábán járni tudjon. Nehézkes vagy hiszékeny gondolkozással, tágabb látókör és gyors alkalmazkodó készség nélkül áldozatul esik a vak körülményeknek és garázda szándékoknak.

Az értelem műveléséhez számíthatjuk *a hivatás körébe vágó ismeretek* gyarapításának kötelességét is. A népnevelőtől nem lehet ugyan elvárni, hogy egyúttal gazdasági szakoktató is legyen, de a nép ilyen irányú felvilágosítását, gazdasági gyarapodásának előmozdítását, a gazdasági ismeretek elsajátítására szolgáló alkalmak szerzését vállalnia kell. Habár a szellemi és erkölcsi színvonal nem függ szükségszerűen össze az anyagi javak mértékével – vannak műveletlen és rossz erkölcsű gazdagok, és művelt, jellemes, igen szép életű szegények –, azonban általánosságban a magasabbrendű műveltség mégis anyagi kultúrán épül fel. Akinek a mindennapi kenyér mindennapi nyomasztó gond, annak nehéz az ismeretterjesztő előadások látogatása, könyvek beszerzése, de nehéz a mennyország felé vezető út is. *Paupertas maxima meritrix*.*

* Értelme: a szegénység a legnagyobb céda.

Hiányzik a tanult magyar gazda-, iparos- és kereskedőtársadalom

Széchenyi írja a *Hitelben*: „Az ész erő, s így az ész boldogság.” A legnagyobb magyar itt a kiművelt emberfőről, a jó és tökéletes építőmesterről, a mélyebb tudományú gazdákról, a józan tanultságú vezérekről, az alkalmas tulajdonokkal rendelkező birtokosokról: szóval a saját foglalkozásukban képzett polgárokról beszél, „a közértelemességről, melynél fogvást – írja tovább – a bölcs nemzeteket mázsálja. S az mennél nagyobb, annál kevesebbet szorul másokra s így annál függetlenebb s erősb a nemzet.”

S ha a tényeket Széchenyi mondásának fényénél vizsgáljuk, népünk mostani gazdasági helyzetéből még súlyosabb vád komorlik elő, melyet a gazdasági válság és a politika ismert törekvései alig enyhíthetnek. Ezek kétségtelenül belejátszottak leszegényedésünkbe, de be kell ismernünk, hogy elsősorban műveletlenségünknek, a Széchenyi-féle közműveltség hiányának következménye, hogy gazdaságilag a megkapaszkodás, az ellenállás komoly kísérlete nélkül elzuhantunk és egészen alul kerültünk. A nyugati népek gazdasági helyzetében beállott rosszabbodás csak egy nagyon igényes élet viszonylagos leszállítását jelenti, a szász nép a velünk közös sorsban is tartja magát, a mi népünk azonban hihetetlen igénytelenségre kényszerült, s gyökereiről letépve végzetes árnyokban kallódik szerteszét az egész országban. Nyílt esze, tanulékonyága, kivételesnek mondható átlagos értelmi képessége nem segített rajta, nem lett számára „az erő és boldogság” forrása. Társadalmunkból hiányzott a tanult magyar gazda-, iparos- és kereskedőtársadalom. Nem volt, aki a dolgozó nép fiainak sorsát szíven viselte, s az adott nagyszerű képességek kiművelését vállalta volna. Furfangra, ravaszságra, körülményeihez mért és alkal-

mazott leleményességre ránevelődött, mert életének útja mindig lesben álló veszedelmek és galád szándékok között vezetett, de foglalkozásának új fogásaira, a gazdálkodás újabb eszközeire és kiadósabb módszereire nem tanította senki.

Induló népnevelésünk munkatervében a gazdasági műveltség gyarapítása lényeges rész. A foglalkozásban való jártasság, a foglalkozáshoz tartozó ismeretek birtoklása lelki erő is. Erősíti az öntudatot, biztosságot kölcsönöz és örömet ad a munkához. És ez az öröm és biztosság éppen úgy hozzátartozik az emberi élethez, éppen olyan természetes igénye mindenkinek, aki megszületett, mint a tisztességes megélhetéshez elégséges kenyér.

A mély és tiszta kedély

A tudás azonban önmagában nem elég. Beképzeltté tehet, de a személyiség tartalmát, teljes képzettségét nem adja meg. Az egyensúlyozott emberibb embert az értelmi, akarati és érzelmi világnak arányos és együttes művelése alakítja ki. A népnevelés tehát *az akarat és kedély* tökéletesítését sem hanyagolhatja el.

Magasabb célkitűzések és azoknak következetes keresztülvitele nélkül egyik foglalkozásban sem lehet boldogulni. Ma különösen sok akadály esik mindenki útjába, s kézben tartott, erős, edzett *akaratra van szükség*, hogy ne torpanjon meg, hanem bátran nekivágjon újra és újra. Az akarat nélküli vagy akaratgyöngye ember az élet feladatokkal és nehézségekkel zsúfolt országútján csak bukducsol. S a népnevelésnek, lévén elsősorban erkölcsi kérdés, elsődleges célja, hogy az embert korunk egyetemes zsidbasztásából felszabadítsa, a tétovaságból kirántsza, s a szélesebb rétegek egyedeit is igaz szabadságra, függetlenségre és önuralomra nevelje. A céljával tisztában levő népnevelés az irodalmat és a történelmet az általános és

népi műveltség ápolása mellett ennek a feladatnak a szolgálatában használja fel. A nemesebb eszményeket ezekben kapja meg és ezek által viheti a néphez, utánozható [elérhető] közelségbe.

A *kedélynevelés* fontosságát talán szükségtelen részletebben indokolni. Életünk kietlen sivatagában egyik legüdítőbb jelenség, legnagyobb vigasztalás a mély, tiszta kedély. S csak népünk kedvteléseire, szórakozásaira, multságaira és a hajdani szép népszokások eldurvult mai formáira kell gondolnunk, hogy rádöbbenjünk a népnevelésünkre ezen a téren váró halaszthatatlan nagy munkára. Mi, az igazi fajszeretet (ami nem a hangos melldöngetésben és kérkedésben áll!) és bizonyos lelki műveltség hiánya következtében hajlandók vagyunk a durva virtuskodást is faji erénynek minősíteni, ha szerét ejthetjük, színpadra is visszük (pl. *Székely guzsalyas*); hivalkodunk azzal, amit szégyellnünk és takargatnunk kellene, holott a népünknel egyetlen vasárnap délután tapasztalható sok durvaság láttára mélységes szomorúságnak kell rátelepednie minden lélekre, aki fájának javát őszintén akarja. Multságai durvák, kedélyeskedései tele vannak szemenszedett, arcpirító trágársággal. A falusi legény nem énekelve, hanem bömbölve megy végig az utcán. S bármennyire tiltakozik bennünk minden csepp vér, ha tétlenek maradunk, beteljesedik rajtunk a kaján jóslat, koporsónkat ácsoljuk. Mert egy nép, amelyiknek fiatalsága keresi a részegséget, a szándékos elállatiasodást, és szinte minden multságát vérontással végzi, homlokán egy szégyenteljes halál bélyegét hordozza.

Népnevelésünkre ezen a téren nehéz feladatok várnak. Primitív és elhízott [*értsd*: eltorzított] ösztönökkel kell megküzdenie, amihez erőt elsősorban a vallásos életből meríthet. A vallás különben is a népnevelési munka alapja, a vallás erői nélkül eredményes népnevelés nincs. A nép lelke mélyén durvaságai ellenére is erősen és eleven

keresztény. A zűrés élet sejtelmes suhanásait és érzékelhető pattogásait, a rejtett és látható dolgok zsvivját, összevisszaságát vallási képletének segítségével rendezi és fogja össze egységbe. Az életharcban elbágyadt vagy megsebesült lelkével is erőért és vigasztalásért vallásához menekül. Kedélyéhez itt lehet a legkönnyebben és a leghathatósabbban hozzáférni.

A lélek mélyebb járataiba behúzódo valláserkölcsei erők mellett az ének- és szavalókórusok, versek, történetek, alkalmas játékok, ünnepek, szórakozások, ellenőrzött multságok is hatékony eszközök. Ezek segítségével elvonjuk a durvább alkalmaktól, s ugyanakkor nemesebbet adunk. A nevelést a gyermekeknél kell kezdenünk, de a fiatalság és felnőttek ilyen arányú foglalkoztatásával gyorsíthatjuk, hogy népünk az elcsúfító durvaságokból lassan kivetkőzzék, örülni tudjon az élet tiszta örömeinek, az otromba tréfák és káros multságok helyett nemes szórakozásokban, kedélyes együttlétben lelje örömet.

II.

A társadalmi vonatkozások az ember társas természetéből következnek. Minden ember közösségbe illesztve él, a család, nemzet, állam és emberiség bizonyos fokig zárt, de egyre táguló és egymásba átmenő körei fogják körül. Az egyén élete a mások életéhez kapcsolódik, munkáját, életét mások élete, munkája kiegészíti, átveszi. S ez a körülmény kölcsönös kötelességeket és jogokat állít fel, meghatározza az egyed magatartását. A népnevelés tehát nem hagyhatja figyelmen kívül, hogy a nép egyedeit helyes magatartásra nevelje a társadalmi viszonylatok szempontjai szerint is.

Gyökérfkötő erők

Első helyen a *családi érzés és családias gondolkodás* nevelése áll. A gyilkos, modern szellem rontása már népünk családi életén is észrevehető. Korunk beteg gondolatai behatoltak és züllesztik a falu egykor szép, tisztcs, példaszerű családi életét. A szabadelvű irányzat mesterkedései és a bolsevizmus nyers propagandája itt egy vonalon haladtak és egymásnak segítettek. Együttcs hatásuk következtében városon a néphez számított osztályok családi élete éppen olyan széthulló, mint a modern erkölccsel tetszclgő felsőbb köröké, de rohamosan ebbe az irányba tart a falu is.

A folyamatot a mi népünknel gyorsítják a rendkívül nehéz megélhetési viszonyok. A gond tömegekben szórja szét a magyar családok tagjait egymástól. S kegyetlen sorsa, nélkülözései, a számára még nyitva hagyott foglalkozások durva jellege, folytonos küzdelme állandóan az eldurvulással, a lelki érzéketlenséggel fenyeget. És a népnevelés legsürgősebb feladata, hogy a szülőkben a gyermek, a gyermekekben és ifjakban a szülők iránti szeretetnek a fclverésével [*értsd: ébresztésével*], állandó ébrentartásával, nemesítésével, a vérségi viszonyokból származó különböző kötelességek megismertetésével: szóval a családi élet nemesítésére irányuló tervszerű és kitartó munkával a szenvedések és megpróbáltatások tüzebe lökött népünk számára legalább a legemberibb közöcségnek, a családi életnek vigasztalásait biztosítsa.

A népnevelésnek társadalmi vonatkozásban második feladata a *honismeret* közvetítése. A honismeretnek gyökérfkötő ereje van. A nép fiát szűkebb hazájának, fájának, népe múltjának, küzdelmeinek, nagy fiainak ismerete, a nép életmegnyilvánulásainak tudatos látása, a honi szokások szeretete a hazai rőghöz és az otthon küszöbéhez köti. Ha tudatosan nézheti szülőföldjét és annak életét,

másképp értékeli, s idegenből is visszavágyik. A honismeret azzal, hogy megismerteti a néppel a szülőföld történelmi múltját, állat- és növényvilágát, az ott született népmeséket, a népművészet virágait, melyek saját lelkéből fakadtak, és a népszokások tiszta formáit, ráneveli értékeinek megbecsülésére, és a szűkebb hazájának talajába hatoló, ezer ágazású, dús lelki gyökérzetet öntözi.

Ezen a téren már elismerésre méltó munkát végeztek egyesek. *Domokos Pál Péter* székely szöttes mozgalma, a magyar népi ének- és zenekultúra érdekében kifejtett buzgólkodása, *Kós Károly*, *Albrecht Dezső* kalotaszegi munkája, az *'Ezer székely leány'-napok* stb. hatása alatt munkába álltak mások is. És remélhetjük, hogy a szépen indult munka általános és lassanként teljesebb, a honismeret egész körét felölelő lesz.

A szétzilált népi lelkület helyreállítása

Társadalmi irányban harmadik és egyben legmélyebb értelme a népnevelésnek, hogy *nemzetté* nevelje a közös származás, nyelv, történelmi múlt, műveltség és közös sors által összefogott embereket. Történelmünk utolsó két évtizede újból megmutatta, mennyire reánk (s nem a német népre!) találnak *Goethe* keserű szavai: „Im einzeln so vorzüglich und als Volk so miserabel.” Egyenként véve, külön-külön mind nagyszerű magyarok vagyunk, de tömegünkben, mint népnek, szánalmas a magatartásunk. Most kitűnt és megvilágosodott azok számára is, akik addig a hazug magyar-romantika rózsaszínű szemüvegén keresztül nézték a nemzetet, hogy fennen hirdetett nemzeti egységünk pusztán politikai, belső erő nélküli egység volt, nem nyúlt le a magyarság összességének lelkébe, s az első komoly teherpróba alatt széthullott. Mihelyt a politikai abroncs széthullott, nyomban felemeltek fejüket a régi és új ellentétes erők.

Volt talán egy pillanat 1919 és 20 táján, amikor az egység lelki előfeltétele nem hiányzott s meg lehetett volna teremteni, ha akad, aki a sok jószándékot összefogja, megedzse és együtt tartsa. De az első egymásratalálás futó pillanata után nyomban előkunkorodtak az egyéni törekvések, a csoportok érdekei, a régi ellentétek, és a magyarság különböző rétegei olyan érdekközösség nélkül éltek egymás mellett, vagy egymás ellen, mintha nem történt volna az égvilágán semmi. S ma is így van: körülkön belül titkos és nyílt csoportosulások, érdekközösségek, önző célú vállalkozások, öncélúvá tompult osztályok ezerfelé rángatják az amúgy is laza nemzeti lelkületet. Munkásságunkat ma sem sikerült bevonni közösségünkbe, a falusi tömegektől talán még távolabb állunk, mint eddig, mert értelmiségi osztályunk a meddő politikai szólamokon túl most sem jutott. Végzetesen az elproletarizálódás útján van, de a néphez anyagi leszegényedésében sem érkezett lelkileg közelebb. Idegen műveltségében idegenül él, s régi osztályhelyzete foszlányait szorongatva a néptől távol, külön keresi boldogulása útjait.

Egészen természetes, hogy a javulást – és további fokon: a szilárd öntudatos népi egység megteremtését – célzó munkának a tanultak köréből kell kiindulnia. Az értelmiségi osztálynak kell ráébrednie, hogy a műveltségbeli és lelki távolság kiküszöbölése az ő feladata. Ami alatt nem a műveltség egyformásítását értjük, nem is a tanultak időnkénti kirándulását a néphez fölényes kioktatások vagy lírai ömlengések céljából, még kevésbé a felszínes városi műveltség reámázolását a falura, hanem a közös sors becsületes vállalását, a népi érdekek önzetlen szolgálatát, és a legkülönbözőbb foglalkozásokon keresztül a néppel való közvetlen – hogy úgy mondjam – fizikai közelség, az önzetlen, céltudatos népnevelő munkával pedig a lelki közelség megteremtését. A népnevelés feladata az, hogy a nép minél több egedének megadja a

lehető legnagyobb fokú neki való műveltséget. Az egységet a nevelési eszmények és a közvetítésre szánt művelődési javak közössége biztosítja. S az erdélyi magyar értelmiség elutasíthatatlan, de szép hivatása, hogy a nevelési eszményeket előbb a maga számára világosan kidolgozva, érdekközösségbe lépjen a néppel, s a közös múlt és lélek nagyszerű művelődési értékeit közkinccsé téve, a szétzilált népi lelkiület egységét helyreállítsa.

Szekfű Gyula írja Széchenyiről: „Ahhoz, hogy tapasztalatait gyümölcsöztethesse, előbb meg kellett találnia az utat saját népéhez. Ez is megtörtént. A császári királyi katonatisztet nem valami parasztromantika hazug vagy félművelt érzése kötötte össze legénységével debreceni helyőrségében; ellenkezőleg: valami folyvást eltaszítá e műveletlen, szinte állati sorba hagyott magyar parasztok tömegétől, de egyszersmind akaratan kívül, az öntudat alatt működő közösségi erők is megmozdultak, vére vitte az elhagyott emberekhez, kiknek vadsága visszataszító volt számára. De taszítás és vonzás zavarából lassanként megülepedett a művelt ember és magyar ember gondolkozása: felismerte, hogy egy vér ezekből, felismerte, hogy ő is magyar, akinek Isten hasonlíthatatlanul több erőt, tehetséget és eszközt adott kezébe vérei felsegítésére, akinek tehát kötelessége mindazt az elmaradt 'árva' magyarság javára felhasználni. Felismerte a magyar 'parlagot', s a felismerés pillanatában tudnia kellett, hogy ezt a parlagot ő fogja kiirtani, a magyarságot ő fogja megnemesíteni.”

Ha népünk kendőzetlen helyzetéhez még hozzánézünk a szélesebb távlatok jeleit is, láthatjuk, hogy az emberiség jelenében az elvakultság apokaliptikus méretű borzalmak előkészítésén dolgozik. De az emberiség feje fölött gyülekező viharfelhők sötét kavargásából sem nehéz kikövetkeztetni, hogy a mostani vajúadás után következő, már alakuló új korba a népek életüket, akár bekövetkez-

nek a készülő katasztrófák, akár győz a békés belátás, csak erkölcsi erők teljességével menthetik át. Vajon lesz-e a magyar népnek Széchenyi lelkületű értelmisége, amelyik ezt belátja, s a történelmi szándékhoz a maga munkás vérért lázas készséggel hozzáadja?!

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 8. Nevelés*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2012, Mentor Kiadó. 38–49. p.)

Nemzet és kultúra^{*}

A kultúra általános meghatározása szerint az a történeti eredmény, amit emberi erőfeszítés a négy abszolút értéknek: az igaznak, szépnek, jónak és isteninek a tartalmából megfogott és megvalósított. Az embert végzetes tragikum, ami élete minden megnyilvánulásában valahogyan benne van, nyomon követte itt is. Lángolt hamis eszmékért, életét feltette igaznak és szépnek, jónak és isteninek vélt gondolatokra is, vagy máskor egyiket a másik rovására hangsúlyozta. Sok erőt pazarolt el. De a talmi értéket, még ha jó szándék és véres erő kifejtés eredményei voltak is, a korszakfordulók határán felgyűlt szellemi feszültség felviharzása mindig elsodorta. Az egymásra omló századok enyészteséből, a felkavart idők tovahömpölygő sodrásából az vetődött partra, az utódok számára az maradt meg, amit az előző nemzedékek tudománya az igazból, művészete a szépből, erkölcsei a jóból, vallási élete az isteniből valóra váltott, amit küzdelmei árán az örökérvényű rendből a földi élet kereteibe, a végtelenből véges élete határai közé beleszagatott.

S ezt a fenséges munkát az emberi történelem szakaszaiban nemzetek végezték mindig. A tudós, aki a világ jelenségeinek és erőinek igazi összefüggéseit kereste, a művész, aki a szépet érzékelhető formába öntötte, az ember, aki a jót cselekedte, vallását gyakorolta, akaratától függetlenül fia volt valamelyik nemzetnek. Törekvéseit nemzeti közösség vitte és támogatta. Kapott faji és nyelvi meghatározásokkal, meglévő kulturális viszonyok örömeivel vagy elégedetlenségével, nemzeti szervezet adottságai közül indult birokra a végtelennel. Örök végzésnek látszik, hogy az isteni gondolatok földi valószínűsítése nemzeti kötelesség legyen, az egyetemes kultúra dómja nemzetek által, külön színeikkel meggazdagodva épüljön.

* *Erdélyi Iskola*, 1934/35. (2. évf.) 5-6. sz. 265-266. p.

Erre utal az is, hogy a leghatékonyabb nemzetalkotó és fenntartó erő a kultúra. A fejlődés kezdetleges fokán még összetartó erő lehetett a közös származás és nyelv, később azonban a népek nemzeti mivoltukat csak kultúrájukkal biztosíthatták. Szinte az összes jelentős európai nemzetet a kultúra egyetemessége és transzcendentális ereje kovácsolta egy nemzetté. A történelem forgó kereké századok során származásra és nyelvre idegen népeket lapátolt egymásba mindenütt, s a felvevő nemzet kultúrájában hasonultak át, lettek szerves részei az anyatestnek, és az idők mulasztását ma is egy tömbként, kikezdetlenül állják. Azzal lettek és maradtak nemzet, hogy igaznak, szépnek, jónak és isteninek valóságát váltalták, s ennek a szebb és megszépítő, jobb és folyton jobbra törő, igazabb, a politikai, gazdasági, társadalmi igazságot akaró életnek a munkájába, izgalmába és örömeibe, hagyományaiba és jövő célkitűzéseibe közvetve vagy közvetlenül népük tömegeit is beleavatottként meghívták.

S ha minket az idők kikezdték, ha nálunk ma elnyújtott, hosszú sírások hangzanak fel naponta, hogy egykor tömbös, kiterjedt magyar szigetekből szórványok lettek, és ma e szórványokat is egyre végzetesebben nyaldossa a környező nép hullámverése, azért van, mert népünk tömegénél a nyelv és a vér közössége mellől hiányzott a kultúra közössége. Munkáját évszázadokon keresztül igénybe vették kultúrák építéséhez, de a kultúra tartalmából nem részesítették, áldásait nem vitték el hozzá, magyar mivolta az emberi élet nagy értékeihez közelebb nem hozta. Egy pompázó kultúra közvetlen tövében elhagyottan élt, a kultúra közösségéből kifelejtették. Kevesek büszkélkedtek, hogy milyen művelt nemzet vagyunk, a nemzet nagy részének azonban a büszkeség tartalmáról tudata, és a nemzeti elkülönülésre kézzelfogható különösebb oka nem volt.

A kultúrát nemzetek teremtik, de a nemzeti élet biztosítéka a kultúra. Sőt több, mint egyszerű biztosíték: a nemzet kultúrájában él. Az élethez való jog pedig természeti jog, életét minden nemzetnek isteni parancs folytán kötelessége megtartani. S a szórványok leverő valóságából előkomorló vád olyan közvetlen közletről idéz meg a múltért és szólít fel a jövőért, hogy süket füleknek is fel kell hasadniuk, a réveteg nézéseknek is éles látásra kell pattanniuk, a régi dicsőségük párnáin álmodozóknak is tunyálkodás helyett végre munkát kell vállalniuk.

„A nemzetet nemzetté nemcsak annak tudata avatja, hogy szellemi fejlődésének történeti hagyományai közösek, nemcsak az, ami volt, hanem annak a feladatnak a tudata is, amivé lenni akar, azoknak az értékeknek a rendszere is, amelyeknek megvalósítását történeti hivatásának érzi. És egy nemzethez nemcsak élők, hanem a rég elporladt apák is hozzátartoznak, s az élőkkel együtt alkotják a nemzet történeti corpus mysticumának történeti egységét. Ez bizonyítja a nemzeti szellem, azaz kultúra folytonosságát.” (Kornis Gy.)

A feladat tehát kettős: nemzeti műveltségünk értékeit tegyük közkinccsé, hogy a reánk hagyományozott értékállomány erejével népünk tömbjét tudatosan kapcsoljuk bele a nemzeti múltba, s ugyanakkor a kultúra gazdag eredményeiből foglaljuk le számára, hasznosítsuk nála azt, ami életét szebbé, biztosabbá teheti, hogy reménnyel mehessen apái útján jövője felé. A szülő a családban, a nevelő az iskolában, a pap az egyházközségben, a jogász, politikus, orvos, közgazdász foglalkozása körében, és mindenki, akit hivatása vagy tudása valamely közösség élére állított, legyen a nemzeti kultúra apostola. Isteni parancsot teljesítenek. Segítsenek egy nemzetet, hogy történelmi hivatását betöltse, hogy ne legyen szegényül Isten és emberek előtt, hanem az örök rend földre szánt

terveinek valósításából neki kiosztott munkát becsülettel az idők végéig végezze.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 8. Nevelés*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2012, Mentor Kiadó. 56-59. p.)

A pályaválasztás és az iskola*

Íróasztalom mellett sokszor ülnek magyar főiskolások és főiskolát végzett fiatal emberek. Kérdeznek vagy kérnek. Ki ezt, ki azt. S mindig tiszteletre indít, hogy még dolgoznak, leszámítva egy valamekkora hányadot, még becsülettel vállalják az előkészület munkáját olyan pályákra, melyek számukra mind megközelíthetlenebbek lesznek. De a tiszteletbe fájó érzés is vegyül mindig. Mert minden kérdésüknek és kérésüknek legalján valami bénító lemondás, valami megmozdíthatatlannak tetsző reménytelenség, valami csüggesztő fásultság borong. Éveik szerint abban az életszakaszban volnának, amikor az ember még vakon szokott bízni a jövőben, az erejében, az álmok teljesezésében, és ezek álmodni sem tudnak. Lelkükön a robotos munka örömtelen hangulata fekszik. Amit tesznek, azt is a hit és remény sodró ereje nélkül, inkább becsületből teszik.

A körülmények miatt van így, mondogatjuk. S ez igaz is. Körülményeink valóban megbéníthatnak sok lelki erőt. Letörhetnek sok reményt, de abban, hogy tanult és tanuló ifjúságunk ilyen lelki állapotban van, bizonyos fokig mi is bűnösök lehetünk.

Előre lehetett látni, hogy az ügyvédi, orvosi és a többi kitaposott néhány pályán idővel fiaink útjába olyan akadályokat zökkentenek, melyeken csak a legnagyobb erőfeszítéssel és csak a legkiválóbbak vergődhetnek keresztül. A tanári karok szükséges utánpótlását meg pontosan ki lehetett volna számítani szakok és időbeli esedékesség szerint is, hiszen iskoláink adatai kezünkben vannak. De mentére hagytuk a dolgokat, s évről évre egy csomó fiatal ember indult a diplomás pályákra, válogatás és irányítás nélkül. Eredmény: tanárjelöltünk annyi van, hogy a jelenleg tényleges szolgálatot teljesítő tanárokat tíz

* *Erdélyi Iskola*, 1936/37. (4. évf.) 7-8. sz. 443-445. p.

éven belül kétszer kellene kiirtani, hogy a fiatalok helyhez jussanak. S a többiek: orvosok és ügyvédek a hosszú tanulási évek megalázó nélkülözései és megfeszített munkája után ott állanak, hogy örülnek egy írástudatlan szolga bérével egyenlő fizetésnek is.

A kérdés megoldása kétségtelenül nehéz, tanácsot sem lehet könnyen adni, de foglalkozni kell vele komolyan, lelkiismeretes aggodással, mert a sok fiatalember, akik már zsákutcába jutottak, nemcsak figyelmeztetés, hanem súlyos vád és a népi közösség számára súlyos teherterhelés is lehet. A számunkra még lehetséges foglalkozásokról kimerítő tájékoztatás nem áll rendelkezésünkre, ilyet nem is adhatunk, hanem van egy-két szempont, melynek figyelembevételével a tanuló és a pályaválasztás kérdése elé kerülő ifjúság életöszönét helyes irányba, elérhető célok felé terelhetjük.

Először: a mutatkozó nehézségek ellenére szuggerálni kell, hogy számunkra a szabad pályák között is elsősorban a gazdasági élet egyes síkjai, nevezetesen az ipari és kereskedői pályák maradnak nyitva. De ezek nyitva maradnak. Abban az átláthatatlan rengetegben, amit egy állam kereteivel körülhatárolt társadalom gazdasági élete jelent, ezer és ezer csapás van, melyet csak a legélelmezőbbek járhatnak, ezer és ezer munkahely, ahol a megbízhatóság és szakértelem az egyetlen és elengedhetetlen feltétel, ezer és ezer rejtett zug, ahol a megmérhetetlen dzsungel sejtépitő munkája folyik észrevétlenül. Ezekre a helyekre nem törekszenek a szerencsések, akik születési előjoguk címén megállhatnak a napfényes tisztáson az állami, társadalmi és gazdasági élet hivatalos, irányított mezőin. De ember mindenhová kell, mert a társadalmi és gazdasági élet ezerféleségét öngyilkos szándék nélkül nem lehet megszüntetni.

A közhatalom változását követő első években egy pillanatra úgy látszott, mintha megtörnének közösségünk

egészségtelen felfogása, mely a tanulás és tanítás céljának megvalósulását a hivatalnok és lateiner* foglalkozásokban látta. Voltak, akiket az új helyzet új elhelyezkedés elé állított, és tiszteletreméltó bátorsággal egészen gyakorlati utakra vágta át, iparosok, kereskedők lettek. Azonban a konjunktúrák hullám után ezeknek nagyobb része elvérzett. A gyakorlat rájuk bizonyította, hogy a gazdasági életnek vannak fogásai, titkai, van tudománya, melyet a hivatalnoki tudás és látókör nem pótolhat, még ha azt hittük is. Sajnos, közösségünk a keserves tapasztaltból nem ezt a tanulságot vonta le. Nem azt jegyezte meg, hogy a gazdasági élet gyakorlati ágaira is komolyan fel kell készülni, a szükséges erényeket és tudást el kell sajátítani; hanem visszazökkent megint abba a tunya gondolatba, hogy neki csak „értelmiségi” pályák valók, ahol az eléje adott munkát el lehet gépiesen, gondolkozás nélkül végezni. S vágyai netovábbja lett megint a fixfizetéses, akármilyen hivatalnok, aki, csak hogy úrnak hívasák, fényesre üli egyetlen nadrágját, naponta hétszer megalázkodik főnökei előtt, s egész életében sem keres annyit, mint egy ügyes iparos egy év leforgása alatt.

Legfőbb ideje, hogy ezt a beteges, élehetetlen felfogást megváltoztassuk. És az iskola ebben a tekintetben sokat tehet. Évek állanak rendelkezésére, hogy az ifjúságnak az ellenkezőjét, a gyakorlati munkás foglalkozások értékét, előnyeit és lehetőségeit sugalmazza. És rámutasson arra, hogy a tudás, a műveltség mennyire elengedhetetlen és milyen előnyökkel jár éppen ezeknél a hivatásoknál. Egy tanult hangjegymetsző, egy grafikus, egy borszakértő, egy ügyes és élelmes kereskedelmi ügynök könnyűszerrel megkeres havonta tíz, tizenötezer lejt ma is. S még száz és száz munkaalkalom van, ahol szaktudás, megbízhatóság, ügyesség és általános műveltség szükséges, ahol

* lateiner = egyetemet végzett, értelmiségi pályán működő (a szó jelentése: latinus műveltségű)

tehát elkel az iskolai bizonyítvány, és bőséges kenyeret, sőt mindennapi kalácsot jelenthet tulajdonosának, ha hozzászerzi a szükséges szakképzettséget.

Másodszor: meg kell ismertetni az ifjúsággal a munka örömét. És ez elsősorban megint az iskola feladata marad. Az intelligens szülők is ritkán rendelkeznek olyan műveltséggel, hogy a pedagógiának ezt a lényeges tanítását megértsék és gyakorolni tudják. A föld népénél és olyan családokban, ahol már a gyermekek részt vesznek a közös munkában, a gyermekekre bízott egyéni teljesítmény – még a legjelentéktelenebb, még a libák őrzése is – bizonyos önállóságot és önálló erő kifejtést igényel, ami korán megízlelteti vele a munka örömét. Nem is torpannak meg az élet nehézségei előtt. A székely falvak leszegényedett népe ezt ma tömeges, élő példával igazolhatja. Csüggedés nélkül keresi a munkát országszerte, és ha megfoghatja, mindent vállal, és bámulatos gyorsasággal beletanul a legképtelenebb feladatokba. Közvetlenül az ekeszarva mellől és a legnehezebb erdei munkákból jönnek a városba, s van bolti szolga, aki úgy ismeri a legfinomabb fényképezőgép szerkezetét és az üzlet minden csínját-bínját, mint szakiskolás gazdája. De van is sziklarepesztő hitük és önbizalmuk! Egy másik székely mondotta: amit mi abbahagyunk, annak más hiába fog neki. S mondhatta. Néhány évvel ezelőtt öt lejjel érkezett a város vadonába s az aszfalt könyörtelen sivatagában gyökeret vert, ma népesedő családja, van s nem aggódik a jövőjéért.

A munka örömeinek megismertetésén ezt az eredményt, ezt az acélos, *szívós életakaratot és találékonyságot* értjük. Iskolai eszköze a cselekvő iskola tanítási módszere és nevelése, amit a legújabb neveléstudomány, hatalmas kísérleti és megfigyelési anyagra támaszkodva, annyira sürget. A régi módszer magyarázat, előadás vagy kijelölés alapján egyszerűen visszakerődzttette a gyerme-

kekkel a megtanulásra szánt anyagot. Tanítás és nevelés volt ez is. Pontos munkához szoktatta a gyermeket, fejlesztette (sokszor inkább megterhelte) emlékezőtehetségét, de nem fejlesztette az életre szükségesebb képességeket: az értelem élénkségét, kombináló, következtető készségét. A cselekvő iskola minden képességet igyekszik foglalkoztatni, az anyagot nem előadja, hanem a gyermekkel dolgoztatja fel. Ami nem új találmány, a nevelői érzéssel megáldott tanárok mindig ezt az eljárást alkalmazták - ösztönszerűen. Az ismeretanyagot, amit közölni akartak, úgy közvetítették, hogy a gyermek már az óra alatt megtanulta, tisztába jött vele, s otthon nem lecke-porciót biflázott, hanem feladatot készített, ami által összegezte, begyakorolta és már alkalmazott formában rögzítette a kész ismeretet. És öröme telt ebben a munkában, izgatta, cselekvésre ösztönözte, az egyéni alkotás jóérzésével töltötte el, hogy az elméleti, testetlen anyagot valahogyan kezébe veheti, alakítja, erőit, találékonyságát, értelmét és képzeletét azon gyakorolhatja.

A tanárt ez természetesen nehezebb feladat, fárasztóbb munka elé állítja. De a cél megéri. Arról van szó: egyrészt, hogy ne engedjünk évről-évre újabb csoportokat elindulni a megszokott úri életpályák éhezése felé, másrészt arról, hogy vessünk véget a lelki és akaratbeli eunuchok továbbtenyésztődésének, neveljük a férfias lelki erőket, a munkakedvet, az akarat ruganyosságát, a tervezető és vállalkozó készséget, és ezáltal akadályozzuk meg idejében a művelt élhetetlenek túlszaporodását.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 8. Nevelés*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2012, Mentor Kiadó. 79-84. p.)

Templom és iskola^{*}

Évek óta tartjuk közgyűléseinket nyomasztó légkörben. A küzdelmek és erőfeszítések, amelyeket értékeink védelme és intézményeink sorsa reánk kényszerített, hosszú évek óta kemény próba alatt tartják idegzetünket, erkölcsi és anyagi teherbírásunkat, és igénybe veszik minden figyelmünket. Mindenik esztendőnek volt számunkra egy keserű meglepetése, az előző bajokhoz mindenik hozzáadott valamit, a mai helyzet azonban minden eddiginél súlyosabb; ezért előszólít minden felelősséget, és minket is arra kötelez, hogy a dolgoknak ne melléje beszéljünk, hanem a tényeket és kötelességeinket komolyan vegyük számba. Az Egyházmegyei Tanács munkájának, szervezeti szabályzata szerint, két sarkpontja van: *a templom és az iskola*. S méltóztassanak megengedni, hogy megnyitóban, amikor először van szerencsém az elnöki székből mint megyéspüspök Önöket üdvözölni, mondanivalómat röviden ezekhez fűzzem.

1. Mélyen Tisztelt Közgyűlés! Az adatok szerint, amelyeket az Igazgatótanács évi jelentésében közölt, *elemi iskoláink* tanulóinak száma 1921-ben 45 ezer volt, ma pedig 14 897. Az utolsó húsz esztendő alatt tehát a katolikus gyermekeknek majdnem 70%-a maradt iskoláink falain kívül. S ha a jelenleg beírtak számát az összes katolikus tankötelesek számával vetjük össze, arra az eredményre jutunk, hogy gyermekeinknek mindössze 25%-a látogatja a mi iskoláinkat.

Kötelességmulasztással nem vádolhatjuk egymást. A védelemre mozgósítottunk minden szellemi, erkölcsi és anyagi erőt. S mint felbolygatott hangyaboly, a falakon voltunk mind, kicsinyek és nagyok, hívek és vezetők,

* Márton Áron püspök megnyitója az Egyházmegyei Tanács (Státus) 1939. november 16-i közgyűlésén. Nyomtatásban: *Erdélyi Iskola*, 1939/40. (7. évf.) 3-4. sz. 121-126. p.

világiak és papok, s mind arra a pontra gyűltünk és gyűjtöttük össze az erőket, ahol nagyobb veszély fenyegetett. A hősi példákban sem volt hiány: egyesek, testületek és egyházközségek a létjogában fenyegetett ember szívósságával és áldozatos elszántságával védtek hitünknek és anyanyelvünknek a múlt küzdelmeivel megszentelt várait.

Az Egyház, bármilyen alkudozásokra és megegyezésekre kényszerült is, a neveléshez való jogát alku tárgyává nem tette soha. S természetes, hogy minden hívőnek és még inkább minden egyházi testületnek kötelessége, hogy az Egyház szándékát kövesse minden körülmények között. Isteni parancs, hogy gyermekeinket szent hitünkre megtanítsuk, vallásunk erkölcsére szoktassuk, s az ősoktól átvett hagyományok szellemében és tiszteletben neveljük. Az Igazgatótanács, az Egyház parancsához híven, álláspontját újból határozottan leszögezte, az elemi iskolák megerősítését, fejlesztését és újjak létesítését határozta el, azzal a célkitűzéssel, hogy az Egyházmegyét fokozatosan iskolával mindenütt ellássuk és a katolikus nevelést lehetőleg minden katolikus gyermek számára biztosítsuk.

A szándék megvalósításához az Önök erkölcsi és anyagi támogatása szükséges. Az erkölcsi támogatás a hívek lelkiületében, az éber katolikus gondolkozásban nyilatkozik meg, amely nehéz helyzetekben még makacsabban ragaszkodik a hitét és hagyományait őrző intézményekhez. Az anyagi támogatás pedig a tevőleges áldozatkészségben áll, amely a leszegényedettség napjaiban is módot talál és kötelességének ismeri, hogy a magasabbrendű célokért, a közösség és a jövő nemzedék érdekeiért áldozatot hozzon. S az Egyházmegyei Tanács feladatai közé tartozik mind a kettő: az is, hogy a hívek érdeklődését felverje, a katolikus célt és igényt tudatosítsa, erőtlen közhangulatot csináljon és azt ébren tartsa; s az is, hogy a tevőleges áldozatkészséget mindenki kötelességének

elismertesse, megszervezze, s a szükségletek tervszerű ellátását biztosítsa.

Örömmel említjük meg, hogy a közoktatásügyi minisztérium az egyházmegyei elemi iskolák részére ez évi költségvetésébe segílyt vett fel, és folyósítását április elsejével meg is kezdte. A sok nélkülözésen átment tanítóink anyagi helyzete ezzel némiképp javult; s ha a terhek és további erőfeszítések alól nem is vagyunk ez által felmentve, a segíly kiutalásában megnyilvánuló készséget, úgy véljük, pozitív jelnek vehetjük arra nézve, hogy oktatásügyünk elől az eddigi nehézségek elháríthatnak és a jövőben módunk és lehetőségünk nyílik, hogy az Egyház szellemében vállalt kötelességeinket eredményesebben teljesítsük.

Középiskoláink kereteit nagyjából megmentettük. Ami hiányzik, megtérült a másik oldalon az időszerű, gyakorlati célú új iskolákban. A megmentett keretek között azonban nem az a zsúfolt élet folyik, amely kielégítően megindokolná a rájuk fordított áldozatot és erőfeszítést. Legtöbb főgimnáziumunk, erősen lecsökkentett létszámmal, éppen csak tengődik. Tanáraink dicséretes odaadással dolgoznak, vállalták és vállalják a helyzet áldozatait, a változó pedagógiai és didaktikai rendszerek nehézségeit. A többség a hivatás buzgóságával ereje javát adja bele a munkába, hogy növendékeit ellássa az élet küzdelmeihez megfelelő erkölcsi habitussal és ismeretekkel, de igyekezetük jórésztben önkínzó munka, nem jár arányos eredménnyel, mert a gondozásuk alá került anyag átlagos minősége jobb lehetne.

Ha középiskoláink növendékeit a szülők foglalkozása és lakóhelye alapján osztályozzuk, tanulságos megállapításhoz jutunk. Ezek az iskolák városokban vannak, ahol régebb egy népes, tehetős és felfelé törő középosztály, iparos és kereskedő réteg gondoskodott az intézetek benépesítéséről; s annak ellenére, hogy ez a réteg az

utolsó évtizedek alatt fájdalmasan meggyérült és leszegényedett, a növendékek arányszáma nem tolódott el a falu javára olyan mértékben, amint ezt várni lehetett volna. Ez a körülmény végső következtetésében rányit a kérdés lényegére is, nevezetesen arra, hogy középiskoláinkba nem azok jutnak be elsősorban, akik tehetségesek és arravalók, hanem akik közel kapják s aránylag kevés költséggel megúszhatják; nem azok, akiknél igény a továbbtanulás, hanem akiknek a szülei bírják; nem a legjobbak, akikkel öröm foglalkozni, s akiket szellemi versenyekre és teherpróbákra lehet fogni, hanem akiket helyzetük utal be, elég sokszor tehetségükre való tekintet nélkül, s akiket aztán a tanárnak kínos favágó munkával kell kezelnie és – hogy a létszám és az összesített eredmény ne legyen még siralmasabb – valósággal a hátán kell egyik osztályból a másikba vinnie, jobb meggyőződése ellenére.

Mélyen Tisztelt Közgyűlés! Az ilyen anyag megöli a pedagógust, tehát az iskola lelkét, és meghíúsítja a célt, amiért az intézmények vannak s amiért eleink alapították és fenntartották. Lehet, hogy az adatok egyirányú beállítással túlzott hangsúlyt adtam a kérdésnek, de a lényeg igaz, s tettem azért, hogy megtapinthatóbban emeljem ki feladatainkat.

A középiskola célja mindenütt az, egyrészt, hogy az általános műveltség elemeit és anyagát közvetítse, másrészt, hogy a felsőbb tanulmányokra, a szellemi vezetésre és magasabb szellemi munkára alkalmasokat a népi közösség számára kiválassza. Egy nép többségi helyzetben elbírja a bizonyítványokkal és diplomákkal ellátott közepszerűek nagyobb tömegét is. Az önműködő előrejutás és a protekció alkalmazása rövidzárlatokat idézhet elő ott is; a közepszerűek, mint a fáradt, rossz olaj, megdughatják az állami és társadalmi gépezet csapágait és kényesebb részeit, de a hatalmas szervezet járataiban és munkahelyein szét is szóródhatnak, egészségesen is szét-

oszthatók, s a nagy belső erő, ha jól irányított, legyőzi az üzemzavarokat. Kisebbségi sorsban azonban a középszerűek rázabadítása a vezető helyekre nemzeti veszedelmet jelent. A mi fiainknak minden pályán és foglalkozásban kemény versenyt kell megállniuk, az előnyökbe beleszületettek és kiváltságoltak tömegével kell fölvenniük a harcot, hogy a maguk számára a helyet kiverelkedjék és megtartsák; és ezen kívül: mindenkinek, akinek végzettsége van, közösségi munkát is kell vállalnia, kisebb vagy nagyobb körben, politikai, társadalmi, gazdasági, népjóléti vagy egyházi téren vezetőnek kell lennie. Mind a két igény tehát egyaránt azt sürgeti, hogy felkutassuk, kiválasszuk és tervszerű gondozásba azokat vegyük, akikben a legtöbb tehetség mutatkozik.

A tehetség egymagában természetesen nem elég; hogy a feladatokra alkalmas legyen, párosulnia kell jellemmel, munkakészséggel, a hivatás szeretetével és eleven közösségi tudattal. Iskoláink hivatása, hogy a gondjaira bízott gyermekeket így neveljék, az irányítás azonban a mi feladatunk lévén, tőlünk is függ, hogy legalább részben olyan anyagot kapjanak, amelyik elbírja és kamatos kamattal visszafizeti a reá fordított munkát és áldozatot. Ezért kérem és kéri az Elnökség a mélyen tisztelt Közgyűléstől, hogy az ösztöndíjalap tárgyalásánál méltóztassanak ezt a szempontot is figyelembe venni. S menjünk el tovább is – hiszen vannak lelkesítő példák –, teherbírá-
sunk és az áldozatkészség utolsó határáig, létesítsünk iskoláinkban és intézeteinkben a legtehetségesebb és legjobb gyermekek – és csakis azok! – részére annyi kedvezményes helyet, hogy elégséges számban nevelhessünk olyan férfiakat, akik az életben rájuk váró harcot győzelmesen meg tudják harcolni; s tudnak, mert bővíben vannak az erőnek, nemcsak önmagukért, hanem másokért is dolgozni; és képesek lesznek életük szekerét, összes drága rakományával együtt, továbbmenteni a jövő

számára, egyetlen pontról is, ahol lábukat még megvet-
hetik.

2. Mélyen Tisztelt Közgyűlés! A másik pont, amihez az Egyházmegyei Tanács tennivalói kapcsolódnak: a *templom*. A templom gondozása és karbantartása körül nagyobb bajok, hála Istennek, nincsenek. Amit lehetett, megtettünk, hogy az épületek megmaradjanak és céljuknak megfeleljenek. A hívek és papok buzgóságáról is dicséretes eredmények tanúskodnak, új templomok, parókiák épültek vagy régiek újultak meg – részben vagy egészben a hívek áldozatkészségéből és buzgó vezetőik munkája által – a leszegényedés nyomasztó évei alatt is. És nem állnak üresen, nem reprezentatív épületek csupán, hanem az élő Isten látogatott hajlékai, a vallásos szükséglet és pezsgő hitélet kisugárzó központjai. Ezért nem az épületekről és a hitéletről akarok szólni, hanem a jelképről. Mert a templom jel is, jelzi, hogy Isten földi országának határai hol vannak a térben és az időben. Időszzerű tehát, hogy most, amikor az emberiség a történelem egyik legválságosabb szakaszát éli, és mi feladatokról, kötelességekről, tennivalókról tárgyalunk, a templom tornyából kitekintsünk mindkét irányba.

A térben saját területünk érdekel, az Egyházmegye, mert a kötelesség ide utasít, és tennivaló mutatkozik bőven. A nagy területen, az Egyházmegye ősi határai között vannak zsúfolt katolikus vidékek egymás mellé sorakozó egyházközségekkel, őrt álló tornyok zárt sorával, iskolákkal és sokasággal; de vannak messzi területek, ahol csak imitt-amott, nagy távolságokra, valamelyik völgybe eldugva, vagy a helység szerényebb pontján meghúzódva áll egy katolikus templomocska, amely öt, tíz, sőt több egyházközségbe szétszórt kicsiny nyáj fölött őröködik.

S ezek is édestestvéreink, mostoha sorsban, elhagyatva, veszélyek közé kidobva. Megható, ahogy hitükhöz ra-

gaszkodnak, a szervezettség, közösség és tömeges együttlét megtartó ereje nélkül is kitartanak, a tömegvonzásnak ellenállnak, és áldozatokat hoznak erejükön felül. Kötelességünk, hogy utánuk menjünk, tervszerű, alapos gondozásba vegyük őket, hogy megérezzék a nagy testvéri közösség erejét, szeretetét, és megteljenek bizalommal, s büszkén vallják és tartsák mindazt, amit apáiktól kaptak. Buzgó papok működnek már több helyen. Önöktől csak azt kérem, hogy ha szíves segítségüket igénybe kell vennem ebben az irányban is, támogassanak ugyanazzal a készséggel, mint más téren, mert a reánk bízott területet, amelyen elődeink Isten országáért annyit fáradoztak, kötelességünk hiány nélkül megtartani, a templomokkal és hívekkel együtt.

Az idők vizsgálata kötelességeinket és azok vállalását még erősebben aláhúzza. Úgy érezzük, mintha az eseményekben, amelyek az ősz elején kirobbantak, és megremegették egész Európát, egy sötét végzet kelt volna fel, hogy végrehajtsa egy szörnyű ítéletet az emberiségen. Gigantikus erők kolosszus teste indult el Keleten és Nyugaton, s mi a közepén állva, lélegzet-visszafojtva figyeljük, hogy a hatalmas tömegek feltorlott hulláma merre zúdul, a megindult hegyek merre mozdulnak, mit tipornak el, hol zuhannak egymásnak, s mi lesz ennek az apokaliptikus mérkőzésnek a kimenetele: a vég következik-e, vagy új élete kezdete?

Az idők Urának, az Úr Jézusnak a szavaival felelek: ne fogyatkozzék meg a ti hitetek, testvéreim; s ne féljete azoktól, akik a testet megölhetik, de a lélek fölött nincs hatalmuk. Vannak, akik reményükben megtorpantak, akik az erőszak győzelme láttán hitükben ingadoznak, s vannak olyanok is, akik a jelek alapján új istenek felé tájékozódnak. Ne legyetek kicsinyhitűek, testvéreim, ne ejtsen tévedésbe a hatalom látszata! A hatalom Istentől van, és azért van, hogy Isten törvényeinek érvényét szerez-

zen, az igazság és szeretet nagy parancsait megtartassa. S minden hatalom számára, amely ellenkező utakon jár, elkövetkezik a pillanat, amikor önteltsége következtében a körülményeket már nem képes józanul mérlegelni, a szurony hegyén, ahonnan diktált, nem tud egyensúlyban maradni, nem tud a helyzetnek ura lenni; hanem a felforgatott helyzet, a felbőszült körülmények, a megsértett jogrend, igazság és szeretet kel fel ellene és lesz úrrá fölötte. Ez a hatalommal való visszaélés logikája, törvényszerű következménye. A történelem számtalan példával bizonyíthatja. S az is tény, hogy Isten malmai ma gyorsabban járnak, az eszmék és helyzetek kiérésének ideje, az életütem meggyorsulása következtében, megrövidült. Ma a fejlődés szempontjából az évszázadot évtizeddel, s az évtizedet egy esztendővel mérik. Ne fogyatkozzék meg hát a ti hitetek! Az eszmét nem lehet megölni, a hit, amelyben üdvösségünket bírjuk, a remény, amely eddig is megtartott, a krisztusi gondolat, amelyért és amelynek jegyében feladatainkat vállaljuk, a mostani veszélyből is, mint annyi másból a történelem folyamán, diadalmasan fog kikerülni.

A vállainkra nehezedő szerep nagy és felelősségteljes, de úgy becsülnek meg s az idők mérlegén annyit nyomunk, amennyi értéket önmagunkban, magatartásunkban, feladataink teljesítésében felmutatunk. A saját sorsunkat magunk kovácsoljuk, az élettől csak annyi kegyre számíthatunk, amennyit tőle makacs kitartással, megbonthatatlan összefogással, céltudatos és szívós munkával kikényszerítünk. A kényelmes napokról nekünk le kell mondanunk: harcok idején, történelmi fordulóban, eszmék és népek elkeseredett mérkőzésekor születünk, de a nagy időkhöz nagy nemzedék kell, s megéri, hogy a szerepet vállaljuk, összefogjunk, mint még soha, s a nyomasztó jelenben is tántoríthatatlan bizalommal dolgoz-

zunk és mindent megtegyünk a szent célért, azokért, akik utánunk következnek.

Ezekkel a gondolatokkal üdvözlöm Önöket, s a világi elnök úrral egyetemben ez évi közgyűlésünket Isten nevében megnyitom.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 8. Nevelés*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2012, Mentor Kiadó. 97-105. p.)

II.
SZENTBESZÉDEK, KÖRLEVELEK

**Márton Áron beszéde
a plébánosi tisztségbe való beiktatásakor
(1938. szeptember 29.)***

Kedves jó híveim! Krisztusban szeretett Testvéreim!

Amikor mint megválasztott és az egyházi előírások értelmében formailag is beiktatott plébános első ízben állok szemben veletek, első szavam a köszönet és hála szava. Éppen két és fél éve, hogy az egyházközség vezetését** átvettem. Nehéz körülmények között, izgatott hangulat idején, ismeretlenül, s akkor nem az egyházközség választása, hanem püspöki megbízás alapján jöttem. Az egyházközség nagy gondokkal küzdött, a lelkeket a nyilvánosságra jutott hírek és adatok következtében aggodalom töltötte el a jövőt illetően, s a püspöki főhatóság, amely a reá háruló felelősség nevében intézkedni kényszeredett, az egyházközség nagyközönségének megkérdezése nélkül ide parancsolt engem, aki addig más területeken dolgoztam, s az egyházközség nagy kö-

* A beszéd lelőhelye: MÁF, Nr. 1695. 2. sz. – Márton Áron számozása: 17. csomó, II. beszéd, 1–9. lap. – Márton Áront 1938. augusztus 21-én Vorbuchner Adolf püspök nevezte ki a kolozsvári Szent Mihály egyházközség plébánosának, de a beiktatásra csak öt hét múlva, az egyházközség búcsúünnepén, szeptember 29-én került sor. A beiktatást Zomora Dániel székesegyházi nagyprépost végezte (kissé megkésve, ui. akkor Márton Áron már apostoli kormányzó is volt; tekintve, hogy Vorbuchner püspök időközben, szeptember 10-én, hirtelen elhalálozott). – Az első oldal tetején két utólagos bejegyzés található: „bevezető: megemlékezés és köszönet – 1. Püspöknek, 2. Zomora Dánielnek.” Ezek alapján feltételezhető, hogy a beszéd elején – kötetlen szövegben – megemlékezett az elhunyt Vorbuchner püspökről.

** Utalás arra, hogy 1936. március 15-én Márton Áront – vicarius oeconomus minőségben – ideiglenesen megbízták a Szent Mihály plébánia vezetésével.

zönsége előtt ismeretlen voltam.* Hálával és köszönettel tartozom, mert az egyházközség nagy közönsége az első perctől kezdve megtisztelt bizalmával. Munkámhoz az adott erőt, és a nehézségek idején abból vettem a kitartást, hogy első perctől kezdve éreztem a felém forduló jóakaratot, híveim szeretetét és aggóató féltését, amellyel működésemet kísérik.

Azoktól pedig, akiket ez alatt az idő alatt kötelességteljesítés közben, akaratom ellenére, netán megbántottam volna, bocsánatot kérek.** Legjobb tehetségem szerint igyekeztem, és minden helyzetben kerestem az alkalmas formát, hogy ha lehet, legalább *jogtalanul* ne bántsak meg senkit. S ha ez nekem nem mindig sikerült, ha valaki neheztelését, akár a forma hiányával, akár a magatartásommal magamra vontam, elnézést kérek, mert a jóakarát sohasem hiányzott, de én is gyarló ember vagyok, akinek idegei néha-néha túl voltak terhelve, vagy pedig kötelességemet kellett teljesítenem, az egyéni érdek érvényesülését, még ha az ellenkezést váltott is ki, az egyházközség kárára és az egyház által őrzött isteni törvények megsértésével nem engedhettem, és a jövőben sem engedhetem meg.

Szokás ilyenkor, a jövőt illetőleg, programot adni, programadás helyett azonban legyen szabad csak néhány szempontot érintenem:

* A kéziratban a mondatot – egy másik írószerrel – zárójelbe tette Márton Áron, ezért nem tudjuk, hogy a beszédben végül elhangzott-e, vagy sem. Nem hagytuk el, mert az akkori körülményeket igen jól jellemzi.

** Az alábbi mondatot áthúzta: „Azzal számolnom kellett s számoltam is, hogy helyzetemben annyi igényel és kérdéssel fogom magam szembetalálni, annyi különböző szempontra kell figyelemmel lenni, hogy megsértődéseket és elégedetlenségeket a legnagyobb erőfeszitésemmel sem leszek képes teljesen elkerülni.”

Más hitet valló testvérekkel és más nyelveket beszélő népekkel élünk együtt. Erdély földje sokszínű, változatos föld, hegyek és völgyek, folyók és tavak, rétek és erdők, síkságok és hófödte bércek taglalják. S a történelem folyamán ilyen tagolt és sokszínű lett ennek a földnek vallási és népi térképe is. Az itt lakó népek három nyelvet beszélnek, s hét különböző vallás vagy szertartás szerint imádják az Istent.* A különböző vallási és nyelvi csoportok szembenállása, ami korábban éles és ellenséges volt, több ponton türelmességgé szelídült, de az új idők változásai és szelleme új elkülönülésekre, sőt szembenállásokra kísért, új súrlódási felületek keletkeztek, új címek és új jelszavak hangoztatásával agyarkodnak egymásra az emberek. És ma, amikor híveim bizalmából az egyházközség vezetését jogilag és hivatalosan is átveszem, hirdetni és hírül adni akarom, hogy az evangélium hamisítatlan szellemében mindenkivel a békét fogom keresni. Kötelességem a reám bízott javak és közöesség érdekeit szolgálni és egyházam tanításának hitbeli és erkölcsi tartalmát ható területemen az élet kovácsává tenni, de szent meggyőződésem, hogy önmagunk ügyének is akkor tesszük a legjobb szolgálatot, ha békésen s egymás iránt jóakarattal dolgozunk a saját területünkön. És munkám kifelé való részében, a más hitű és nyelvű csoportok felé ez lesz az irányelvem. Nem azt fogom keresni, ami elválaszt, hanem azt, ami összeköt. Vallom és vállalom Krisztus alaptanítását, hogy Isten mindnyájunk közös atyja, és mi, még akkor is, ha nyelvi és vallási elkülönülés következtében más táborba szakadtunk, mindnyájan testvérek

* Püspökké szentelésekor – alig öt hónap múlva – ezt a motívumot ismét fölhasználta. Plébánosi beiktatásakor az alábbi részt utólag zárójelbe tette, de utóbb, átfogalmazva, mégis fölvette: „A történelem eddig is sok éles szembenállást türelmességgé szelídített. Az idők során megtanultuk, hogy önmagunknak is akkor tesszük a legnagyobb szolgálatot, ha egymáért jó akarattal, békésen dolgozunk a saját területünkön.”

vagyunk, akiket a történelem is együttélésre kényszerített, s akiknek éppen ezért az evangélium parancsa és a történelmi adottság alapján kettőzötten kötelességük, hogy egymás jogos érdekeit tiszteletben tartsák, egymás fájdalmát észrevegyék s egymás életét irigykedés és gáncsvetés nélkül nézzék.

Ez lesz a vezérelvem kifelé, befelé pedig azon leszek, hogy nagynevű elődöm* hatalmas** munkáját tehetségem szerint folytassam. Nagy alkotásaiban nem utánozhatom, s világraszóló terveim nincsenek is, de van néhány szép álmom.*** Feladatként áll előttem, hogy a Szent Mihály plébánia fenséges szép templomával, nagyszerű intézményeivel, hitéletével és társadalmi megszervezettségével az maradjon továbbra is, amivé az elődök tették, s amire történelmi hivatása, anyagi ereje és közösségének szellemi értéke kötelezi, az egyházmegye vezető plébániája, mindenki büszkesége és öröme. Ehhez kérem a jó Isten áldását és híveim megértő jóakarátát.

Mindenekelőtt való kötelességem azonban, hiszen azért választottatok meg, hogy papotok legyek. Az emberi élet a születés és halál két nagy határköve között zajlik. A két határkő között a gyermek- és ifjúkor, a kiteljesedett emberi élet és a hanyatló öregség szakaszai váltják egymást. S az Isten gondoskodott, hogy a földi élet vándorát kegyelmével minden jelentős fordulatanál megerősítse. A világba lépő gyermeket a keresztségben beiktatja Krisztus misztikus testének titokzatos áramkörébe, a serdülő kor elején megerősíti a Szentlélek és az Oltáriszentség erejével, a házasulandók életközösségét megáldja, a

* Márton Áron elődje a plébánosi székben dr. Hirschler József volt (meghalt 1936. november 17-én).

** E jelző helyett először a „léleképítő” szerepelt.

*** Márton Áron a mondatot eredetileg így folytatta: „ezzel a gyönyörű templommal, az egyházközségi iskolákkal, s a társadalmi erők szervezése terén” - majd utólag áthúzta.

beteg megvigasztalja és előkészíti a nagy útra, porhüvelyünket pedig megszenteli és úgy adja vissza az anyaföldnek. Minden papnak, s az egyházközségekben a plébánosnak közvetlen – vagy átruházható – kötelessége. De a felelősség Isten és emberek előtt az övé.

S ezt várjátok elsősorban ti is tőlem. Hogy közöttetek Krisztus képviselője, kegyelmeinek közvetítője, a földi ember számára szükséges égi erő kiosztója legyek. Ez az, ami angyalok vállának is súlyos teher, s ami alatt a pap roskadozik, valahányszor emlékezetébe idézi a felelősséget. De tiszta szándékkal vállalni akarom mindazt, ami gyöngeségemtől kitelik s amire Isten kegyelme megsegít. Az élet nehéz keresztet rakott a vállaitokra, utatok rögös, megpróbáltatásokkal zsúfolt út, lelketek kísértések, szenvedélyek és garázdálkodó társadalmi bűnök ingoványában vergődik, minden nap új nehézséget, új csapást, új lelki és testi megkínzást jelent. S egyformán papja akarok lenni a gazdagnak és a szegénynek, az ifjúnak és az öregnek, az egészségesnek és a betegnek, jóknak és bűnösöknek, és mai szentmisémet azért ajánlom fel, és arra kérem az Istent, hogy ma adja különös áldását az egyházközség gyermekeire, a lelki veszélynek kitett ifjúságra, az életnek most induló házásokra, a szülőkre, betegekre, öregekre és egyházközségünk minden egyes tagjára kivétel nélkül. S engem, gyarló szolgáját vegyen kegyeibe, hogy az tudjak lenni, amire vállalkoztam, az apostol kívánsága szerint: mindenkinek minde-
ne.

S befejezésül még valamit. Ma szóról-szóra igaz, hogy nem tudjuk, holnap, holnapután mire ébredünk. Vihar előtti irtózatosszerű feszültség van a nemzetek és népek közötti viszony légkörében, s vulkánok fölött járunk, melyek minden percben kitörhetnek és akkor ítéletnapiszerű szenvedések jönnek az emberiségre. Idők, amikor talán sokszor fog felhangzani a kétségbeesett kiáltás, jobb lett

volna, ha az anyák nem szülnek. De ne idézzük a borzalmak éjszakáját, imádkozzunk és bízunk egyházközségünk védőszentjében, Szent Mihályban, aki a világbomlasztó ősszellemnek először állott ellent, s akit őseink küzdelmes időben pártfogójukul választottak.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2012, Mentor Kiadó. 64–69. p.)

Első püspöki körlevél

Márton Áron, Isten irgalmából és az apostoli szék kegyéből gyulafehérvári püspök

Tisztelendő Testvéreinek és Krisztusban Kedves Híveinek Áldást és üdvöt az Úrban.

Szent Márton püspök szavaival kezdem: „Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem”; *Uram, ha néped számára még szükséges vagyok, nem utasítom el, vállalom a munkát.* Ezzel a mélységes alázattal és megadással hajtom meg fejemet én is Isten akarata előtt. „Non vos me elegistis, sed ego elegi vos”; *Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket (Jn 15,16).* S ha tetszett szent Fölségének, hogy igénytelen személyemet hívja meg az egyházmegye élére, alázattal követem hívó szavát, és szívvel-lélekkel felajánlom minden erőmet a reám tett feladatok szolgálatára.

Az út, amelyen indulok, nem járatlan és nem pusztába vesző. Apostolok jártak előttem, akik Isten lelkét, a kegyelmi élet szépségeit és a szeretet örömfakasztó erejét sugározták szét ezen a területen. Példájuk és serkentő buzgóságuk átformálta az egyházmegye lelki arculatát, az egykori vallási közömbösség hervasztó fagyát a lelki elmélyülés melegsége váltotta fel. Ősz püspökünk az Eucharisztia gazdag erőforrásait nyitotta meg, annak sugárzatába állítva elsősorban az ifjúságot, hogy a Krisztussal való életközösségben testben és lélekben egészséges, gondolkodásban és érzületben tiszta nemzedék nevelődjék jövőnk számára. Utódja, akit Isten váratlanul elvett tőlünk, az ő munkáját akarta tovább vinni. Mélységes hálával és tisztelettel gondolok mindkettőjükre. Nyomukba lépni nem tudok, de emléküket a kegyelet és szeretet hervadatlan virágaival veszem körül, és minden

igyekezetemmel azon leszek, hogy az eredményekben gazdag apostoli munkát útmutatásuk nyomán tehetségem szerint folytassam.

Tisztelendő Testvéreim!

Krisztusban szeretett Híveim!

Kinevezésem szent karácsony előestéjéről van kelteve, s a karácsonyi angyalok szózatával jövök és köszöntelek titeket: *Dicsőség a magasságban Istennek és békeség a jóakarátú embereknek.* Az angyali szózatban küldetésem tartalma is benne van. Isten dicsőségéért és a lelkek békéjéért kell dolgoznom. Ez a püspök feladata, s Istenben boldogult Szentatyánk is, aki a világegyház minden részét éber gonddal figyelte, mintha külön utasítást akart volna adni számomra, amikor arra méltatott, hogy éppen a szent híradás napján bízson meg az egyházmegye vezetésével. Mintha figyelmeztetni akart volna ezzel is, hogy jól vegyem szemügyre a körülményeket, mérjem fel a helyzetet, és nézzek szembe a való tényekkel, de terveimet állítsam a megváltó szent éj sugárzatába, s a csüggedtség napjaiban is a Krisztus eljövételében nyert hit, bizalom és öröm erejében törhetetlen bizalommal hirdessem: Dicsőség az Istennek és békeség az embereknek.

1. *Isten dicsőségének* az utóbbi időkben sok ellenlába sa akadt, s tudom, tettek kárt a mi sorainkban is. A szervezett istentelenség agitátorai, az új szekták terjesztői és a szegénység együtt, s a legtöbbször egymás kezére dolgozott. Az istentagadás szószólói népünk közé is találtak utat, hogy hamis tanaikat széthordozzák, s főképp az ifjúság lelkét megmérgezzék. Ezekhez szegődtek az álproféták, akik új vallásokat és sötét babonákat terjesztettek. Közben ránk tört a szegénység is egész nyomasztó mivoltában. Minden nap szűkebb lett a mindennapi kenyér és bizonytalanabb a jövő. Kívül-belül sötétség kör-

nyékezett meg, s a lelkekben nyugtalanság és bizonytalanság vett erőt. A hitelenség és babonák terjesztői sére ny tevékenységbe kezdettek, hiszen remélhették, hogy bő aratásuk lesz ilyen körülmények közt. S hogy megkísértetésünk teljes legyen, megjelentek a lélekkufárok is, akik elégedetlen, avagy a nélkülözésektől elkínzott híveinknek kenyeret ajánlanak fel, ha ősi hitüket megtagadják.

Ezekkel a tényekkel, amikor Isten ügyében fáradozunk, nyíltan szembe kell néznünk. Az álnok mesterkedések ereje buzgó híveink magatartásán legtöbbször megtörött, de volt, ahol ért el eredményeket, szembeállította vagy elidegenítette a híveket papjuktól, a népet vezetőitől, a katolikust katolikus testvéreitől és a katolikus ügyektől. A templom, az iskola, az ősök megszentelt hagyományai sok testvérünk lelkében elmosódtak vagy elhalványulóban vannak a kötelességekkel együtt. Erőinket tehát több irányban kell védelemre és munkára szerveznünk, de bizalommal indulok, mert Isten velünk van, amint velünk volt és segített a múltban.

Egyházmegyénk hosszú századokon keresztül bástyaként állott a pogány törekvések ellenében. Pogány kunok, besenyők, tatárok, törökök járták a földjét, sokszor lerombolták templomait, és rabságra hurcolták fiait. De a hit és otthon védelmében elesett hős apák hitvalló fiai papjaik vezetése alatt mindig újraépítették a feldúlt templomokat, s a templom falainak védelme alatt, mint erős várukból, újraépítették a kifosztott és felégetett otthonokat. Háborúk, éhínségek, pestisek, vallási harcok és erőszakos térítések váltogatták itt egymást, s a vészek és dúlások nyomában mindig lelki és erkölcsi elvadás is járt, de az ősi hit szava mindig megszólalt a lelkekben, s népünk megint visszatért jobbik önmagához. Éppen a bajok és örökké küzdelmes élete tanította meg arra, hogy vallásához a legnagyobb áldozatok árán is ragaszkodjék, mert Istenen kívül nincs senkije, Isten azonban mindig

elég, hogy saját erőit Isten segítségével megpótolva – testi és lelki nyomorúságából kivergődjék.

És hiszem, hogy ez a törhetetlen hit máma is él, s erőit mozgósítani tudjuk. Hitvalló nemzedékek hősi sora járt előttünk, készítette elő utunkat, hagyta ránk nagy örökséget. Templomaink a katolikus múlt lelkesültségét, iskoláink a katolikus ősök áldozatkészségét, búcsújáró-helyeink a katolikus öntudat hősi fellángolásait, népünk istenes életének legszebb emlékeit őrzik. Az első megtérés óta kicsírázott hitet ezen a megszentelt földön semmi sem tudta elfojtani, habár sok volt a veszély. Most megint sok a feladat és tennivaló, mint mindig, amikor válságra fordult az idők sora. Akik őrhelyeken állanak, éber figyelésre és megsokszorozott munkára vannak kötelezve. De álljuk a munkát, és a lelki megpróbáltatásoknak és megkísértéseknek ebben a nehéz órájában is törhetetlen bizalommal higgyük, hogy ahol a vallásosság gyökerei olyan mélyre nyúlnak, az új idők rontása sem árthat, a régi hit tisztasága újra kivirágzik, s a hithűség újra általános és elengedhetetlen erény lesz, mint régen. A mai nemzedék is meg fogja érteni, hogy Isten dicsőségét, aki lelkének üdvössége és életének leghűbb szövetségese, ezen a földön ősi fényében meg kell tartania.

2. *A békesség az emberek között* Isten dicsőségének és az azért való munkának következménye. Küldetésem szerint Isten dicsőségével együtt munkálnom kell és munkálni akarom a lélek békéjét és a lelkek megbékélését. A lélek békéjét, amit az egyes ember a szentségek vételében, Istenhez való viszonya rendezettségében és gyakorlatában talál meg. És a lelkek megbékülését, ami a lelkület közösségében, a Krisztusban való testvériség megértésében és vállalásában áll.

Az Egyház fiainak mindig és mindenütt a legbensőbb és legnemesebb lelki közösségben kellene élniök. Önmagunk és szent vallásunk lealacsonyítása volna, ha össze-

tartozásunk csak abban jut kifejezésre, hogy az anyakönyvi bejegyzés illetékességét tudomásul véve egyházi járulékainkat talán megfizetjük, katolikus testvéreinkkel talán a templomban találkozunk, ezen kívül azonban egymás sorsával, életével semmit sem törődünk. Az Egyházhoz-tartozás ennél végtelenül többet jelent és többre kötelez. Közös a hitünk és annak gyakorlata, amellyel természetfölötti rendeltetésünk elérésén dolgozunk, de ugyanakkor Krisztussal életközösségben vagyunk, tehát a közösséget egymással is vállalnunk kell gondolatban, érzésben és cselekedetekben, mert ha lélekben testvérek, ennek következtében egymásért felelősek is vagyunk.

Ez pedig azt jelenti, hogy a hívő ember nem érheti be azzal, ha a templomban együtt van vagy az áldoztató rácsnál egymás mellett térdel az úr és a szolga. Hitünk parancsa, hogy a templomon kívül az életben is testvérek maradjunk, egymás sorsa iránt érdeklődjünk és egymás terhét kölcsönös megértésben hordozzuk. Ilyen értelemben testvérünk erkölcsi, gazdasági és műveltségbeli elmaradott állapota mindnyájunk gondja és feladata. A tanulni kötelességei vannak a tanulatlanok, a gazdagnak és tehetősnek a szegények, az erősnek a gyengék és elhagyottak iránt. Az összetartás és tevékeny szeretet hiánya következtében testvéreink százai és ezrei kallódnak el a bűn, a szegénység, a műveletlenség és elhagyatottság útjain. Sok elégedetlenség és gyűlölködés fakad ebből. Sok keserűség, ami az emberek közti békét rontja. Keresnünk kell tehát az eszközöket, hogy a szervezettség erejével és az egyéni jóakarattal készségével legalább a kiáltó hiányokat pótoljuk, s amit menteni lehet, megmentsük.

Szent hivatalom kötelez, hogy egyformán püspöke legyek szegénynek és gazdagnak, tanultaknak és a tanulás lehetőségeitől elzártaknak, előkelőknek és egyszerű embereknek, az élet kegyeltjeinek és az élet szerencsétleneinek, bűnösöknek és a kegyelem áldottjainak. Az

Isten felé vezető utat mindenki számára kell feltárnom, egyengetnem és kívánatossá tennem. De ugyancsak apostoli hivatalom teszi kötelességemmé, hogy szent hitünk közösségi tartalmát és az abból folyó kötelezettségeket ne szűnjek meg hirdetni és munkálni. Meg kell tanulnunk, hogy egymásért munkát vállaljunk és tudjunk együtt dolgozni az élet minden területén. A válaszfalakat, amelyeket emberi rövidlátás, hiúság vagy érdek emelt testvér és testvér közé, így lehet lassankint eltüntetni; a gyűlöletet, ami ellenségeket nevel, így lehet a szeretettel helyettesíteni és a krisztusi testvériséget jóakarattal megvalósítani.

Az új idők szelleme, hatalmas változásai, nyugtalan iránykeresése mindegyre új feladatokat dob fel, s az erők új csoportosítását, új területek munkába vételét teszik szükségessé. Az ember szellemi és erkölcsi világában új tájékozódások, egy új életfelfogás forradalma zajlik, amelynek hullámzása a tömegekre is átcsap. Az Egyház változatlanul áll az örök igazságok alapján, de szemét nem zárja le a valóság előtt, az embert az élet és a történelem sodrában nézi összes bajaival és igényeivel együtt, s mindig a jelenben alkalmas hangot és eszközöket követi, hogy a változások hullámverésébe állított embert az örök élet számára megmentse. Egyházmegyénk történetét lapozva, az Egyház örök frissességének és rugalmasságának lelkesítő példáiig kapjuk. Megtalálta mindig az idők hangját, s berendezkedéseit és az új tennivalókat mindig bámulatos pontossággal alkalmazta az éppen aktuális körülményekhez.

Ezt az utat kívánjuk járni mi is, s ebben a szellemben szólottam hozzátok, Tisztelendő Testvéreim és szeretett Híveim! Az idők változnak, az eszmék és rendszerek születnek és egymásután széthullanak, az emberek jönnek és eltűnnek, de Krisztus mindig változatlanul ugyanaz. S nekünk egyetlen vágyunk és feladatunk, hogy a zűrzavar

mélyéről is ezt a Krisztust megtaláljuk, és a bizonytalan életet a krisztusi bizonyosság kimozdíthatatlan alapjaihoz kössük. Nem szűnök meg imádkozni és dolgozni, hogy Isten kegyelme ehhez segítse Tisztelendő Testvéreim törekvését és Híveim jóakarátát. Titeket is kérlek, imádkozzatok érettem, hogy szent hivatalom kötelességének teljesítésében egyedül a megfeszített Krisztust hirdessem, és a Benne való feltámadás örömét számotokra Isten segítségével bőségesen közvetítsem.

„A mi Urunk Jézus Krisztus kegyelme, Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal” (2 Kor 13,13).

Gyulafehérvár, 1939. március 31.

Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron emlékkönyv*. Szerkesztette: Marton József. Kolozsvár, 1996, Gloria Kiadó. 10-14. p.)

Adventi körlevél 1940-ben*

Tisztelendő Testvéreim! Krisztusban szeretett Híveim!

Az Egyház az adventi hivatalos imádságában naponta örvendezve ismétli a felhívást: „Már közel van az Úr, jöjjetek, imádjuk Őt!” A bizonyosságnak a hangja ez, Krisztusban szeretett Híveim! Isten, akit az emberiség évezredekken keresztül epedve várt és hívott, megérkezik, meghozza a vigasztalást, és megmutatja a földi szenvedés értelmét.

Ez a remény volt az emberiség egyetlen vigasztalása az Úr Jézus születése előtt. A történelem lelegejéről hozta magával, a homályba vesző őскеzdet hagyományai közül. Amikor a paradicsom kapuja súlyos zuhanással becsapódott, s az első emberpár az elveszett boldogságot siratva kétségbeesetten állott a bizonytalan jövő előtt, a könnyörülő Isten megígérte, hogy Szabadítót küld. S ez az ígélet csengett az ember fülében mindvégig, a történelem legsötétebb és legreménytelenebb szakaszaiban erre emlékeztették a próféták, ehhez menekült, ez tartotta fenn és ez erősítette további kitartásra. A nemzedékek mint legszentebb örökséget őrizték és adták egymásnak tovább, amíg a sok évezredes vágyakozásra és epedő hívásra, a sok tévelygés és bűn szenvedéseire válaszul végre az idők teljességében megérkezett a szabadító Isten.

Ennek az Istent váró korszaknak az üzeneteit, az ekkor elhangzott jövendöléseket, figyelmeztetéseket és fohászokat olvastatja fel az Egyház az adventi szent időben, hogy az Isten-várás érzelmeit a mi lelkünkben is felkeltse és az Úr Jézus születésének ünnepére előkészítsen.

Az évezredek távolságából felhangzik újra az utolsó prófétának, a pusztában kiáltónak szava: „készítsétek az

* Nyomtatásban megjelent: Szőke János: *Márton Áron*. Thaur / Tirol, 1988. 321-324. p.

Úr útját, egyenesítsétek az Ő ösvényeit”. Mert „minden völgy betöltetik, minden hegy és halom megalacsonyítatik, és a görbék egyenesekké lesznek, és a göröngyösek sima utakká; és meglátja minden test az Isten üdvösségét” (Lk 3,4).

Krisztusban szeretett Híveim! A pusztában kiáltónak kemény szavai ma is érvényesek, figyelmeztetés és egyben vigasztalás számunkra is. A Megváltó hírnöke szózatával az eljövendő korok embereinek lelkébe is bele akarta égetni, hogy a Karácsony nemcsak ünnep, nemcsak hangulat és emlékezés, hanem örök valóság; hogy Isten nem az elérhetetlen messzeségben, hanem közöttünk lakik. Nem holmi emlék, amire kegyeletes kötelesség néhanapján gondolni, hanem „Ő az út, az igazság és az élet” (Jn 14,6), akit nem lehet kikerülni. Isten színe és valósága előtt megsemmisül minden emberi nagyzás és ravaszság: a hegyek, melyeket az emberi önteltség és vakság hord össze, elolvadnak; a völgyek, melyeket az emberi hitelenség váj a lelkekbe, betöltetnek; a görbe utak, amikkel a gazság megkerüli az igazságot, kiegyenesítetnek, s a göröngyös ösvények, ahol az erény eddig csak botorkált, sima utakká lesznek. Isten nem a jámbor képzelődés álma, amit emberi okoskodással a lélekből ki lehet törülni, hanem a mindenség örök Ura. Aki megfellebbezhetetlen hatalommal kezében tartja a világ sorsát, s Aki előtt minden embernek és népnek, és magának a történelemnek is térdet kell hajtania.

Ideig-óráig eltűri, hogy az ember kevélykedve Neki hátat fordítson, s a saját feje után saját útjain járjon; de nem engedi, hogy a gőg és az erőszak fái az égig nőjenek, s az eget a földtől végérvényesen elzárják. Az elemi csapások és ellenségeskedések, a háborúk és kegyetlenségek, a gazdasági bajok és társadalmi zűrzavarok komoly, figyelmeztető jelek. Isten törvényei érvényesülnek a természetben éppen úgy, mint az emberi életben. Az Ő

ereje mozgatja a tengert és a hegyeket. Neki engedelmessékednek a szelek, a csillagok és a rejtett erők, intése szerint igazodik az időjárás, és az Ő utasításaihoz, melyeket törvényeiben közölt, kell igazodnia az embernek is, ha nem akarja elviselhetetlenné, marakodó farkasok tanyájává rontani a földet.

A figyelmeztető jelzések az utóbbi időben egyre gyakrabban ismétlődnek. A föld is megmozdult, mintha megunt és megborzongott volna attól, ami a hátán, az értelmes lények világban történik. Az ártatlanok sírása pedig mind hangosabb lesz, mind több a Panasz, a könny és a szenvedés, jelül annak, hogy az ember törvénye kegyetlen törvény. Az Isten nélkül beállított életet, bármilyen szép szavakkal kendőzzék is, nem lehet kibírni. Isten kisémmizése a világból az ember világának megsemmisülését jelenti. „Megveri a földet szája vesszejével, és ajkának leheletével megöli a gonoszt” – mondja a próféta (*Iz 11,3-4*). A szeretet megtagadása a gyűlölködésnek, az igazság elvetése az igazságtalanságnak nyit széles utat, amelyet vér- és könnyözön és vonagló emberi testek borítanak. Ezen az úton nem lehet sokáig járni. Előbb-utóbb maga az ember rájön, hogy esztelenül cselekszik és saját veszét készíti elő, ha vissza nem tér az Istentől kijelölt útra, az örök törvények korlátai közé.

Krisztusban szeretett Testvéreim! A mostani adventben ezekkel a gondolatokkal készülünk szent Karácsony ünnepére.

A megpróbáltatások Isten felé hajtanak, és az Isten készséggel jön segítségünkre. Az elhagyatottságból az Ő erős kezét keressük, és Ő elénk siet, hogy megtaláljuk. Gondviselő jósággal őrködik fölöttünk mindig, de amikor nagyobb szükségben vagyunk, amikor az élet törekénységét és erőink fogyatékoságát inkább érezzük és ösztönösen Hozzá menekülünk, Ő is nagyobb szeretettel

hajlik felénk, az ajtónk elé jön, hogy hívásunkra belépjen és aggodalmainkat eloszlassa.

Minden okunk megvan, hogy ezekben a napokban Istent nagyobb buzgósággal keressük. Éppen ezért szeretettel kérlek, használjátok fel az adventi szent időt és a Karácsony ünnepeit igaz keresztény módon, az Egyház útmutatása szerint.

Első kérésem mindnyájatokhoz szól. Az Egyház istentiszteletei nem magánájtatosságok, hanem mindig a népnek, a közösségnek az ünnepei. Szent alkalmak, amikor meghatározott imák, énekek és szertartások által, papja vezetésével, az egybegyűlt nép fejezi ki hódolatát és terjeszti kéréseit Isten elé. A nép mindig mint közösség jelenik meg, hogy Istent Urának elismerje, a köteles tiszteletet bemutassa, s életére áldást kérjen és oltalmat.

Amit ketten vagy hárman együtt kérnek az én nevemben, megadom nekik – így szól az Úr Jézus egyik ígérete (vö. *Mt 18,19*). Annál inkább megadja, ha nem ketten vagy hárman, ha nemcsak néhány jámbor asszony és gyermek, hanem az egyházközség férfiai, asszonyai, ifjúsága és gyermekserege a templomban együtt van és együtt mondja el azt, ami a szívét nyomja.

Őseink így gyakorolták hitüket, munkájukat is közös istentisztelettel kezdték, a vásár- és ünnepnap i szentmise közösségébe pedig még a betegek és öregek is bekapcsolódtak, otthon imakönyvekkel a kezükben követték a szent áldozatot, s amikor a harang az Úrfelmutatást jelezte, léleekben a templomi néppel együtt borultak le az oltárra leszállott Úr Jézus előtt. Kövessétek ezt a példát, a hajnali szentmiséken, a szent éj, a vasárnapok és ünnepek lélekiemelő szertartásain legyen jelen az egyházközség apraja-nagyja, hogy Isten együtt lásson oltára körül, s a közös hódolatra és imádságra a panaszaitok meghallgatásával válaszoljon.

Második kéréssel a szülőkhöz fordulok. A Karácsony a család legmelegebb ünnepe. A betlehemi éj meghatározó jelene, a gyermek Jézus mellett térdelő Szent Szűznek és Szent Józsefnek az emlékezete felmelegíti a szíveket, s a család tagjai a szent hangulatban jobban érzik, mint máskor, hogy egymásért felelősek. Főképp a szülők lelkében szólal meg a hang, amely őket a szülői szent hivatás kötelességeire figyelmezteti. De ilyenkor, a szent éj benyomásai alatt érzik legtisztábban azt is, hogy gyermekük az Isten tulajdona, és sorsa Isten kezében van a legjobb helyen.

Krisztusban szeretett Híveim! A szülők ezt különösen most vegyék komolyan fontolóra. A gyermekekre és ifjúságra sok veszedelem leselkedik. Sokat hallanak és sok olyan példát látnak, ami Istentől elidegenítheti és egyben életüknek romlása lehet. Tudom, hogy gyermekeitek jövője miatt a szíveteket aggodalom szorongatja. Ezekre az aggodalmakra kérek, neveljétek őket otthon vallásosságban, Isten ismeretére és követésére.

Az iskola nem tudja feladatát elvégezni a szülők közreműködése nélkül. A gyermek többet van otthon, mint az iskolában, s az utca és környezet hatása alól sem tudja magát kivonni. Figyeljétek tehát lelkének minden megnyilatkozását, s őrizzék a Szent Szűz és Szent József gondosságával, mint a gyermek Jézus édestestvérét, aki a ti gondozásotokra van bízva.

Az otthon megszentelt falai között, ahonnan a világ ártalmas szándékait és kíváncsiságát ki lehet zárni, tanítástok meg gyermekeiteket mindenre, amit szent örökségként átvettünk, amiben hiszünk, s amit megőrizni és továbbadni szent kötelességünk, hogy vallásosságban és nemes példákön növekedve Isten a sorsukat mint tulajdonát vegye és tartsa a kezében.

Tisztelendő Testvéreim! Krisztusban szeretett Híveim!

A világ a bűn következményei elől Isten oltalma alá menekül, megkínzott lelke hangos szóval hívja, és az eltikkadt föld is azt sóhajtozza: „Harmatozzatok egek, onnan felülről, és csepegjék a felhők az igazat, nyílják meg a föld és teremje a szabadítót és legyen egyszerűsmind igazságosság” (*Iz 45,8*).

Ajánljuk fel Testvéreim szenvedéseinket, és imádkozunk buzgó szívvel, hogy az Isten ne a méltatlanságunkat, hanem a gyöngeségünket tekintse, legyen irgalmas és könyörüljön rajtunk még egyszer.

Ezzel a gondolattal kérem érettetek a „béketűrésnek és vigasztalásnak Istenét” (*Róm 15,5*), és szeretettel adom mindnyájatokra főpásztori áldásomat.

Gyulafehérvár, 1940. november 30.
Szent András apostol napján

Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 7. Karácsony*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2010, Mentor Kiadó. 95–100. p.)

Húsvéti szózat 1942-ben*

Tisztelendő Testvéreim, Krisztusban szeretett Híveim!

Az Úr Jézus tanításának és üdvözítő halálának kiegészítő része és megkoronázása az Ő feltámadása. A feltámadás a hitelesítő pecsét és a nagy bizonyíték, hogy igaz mindaz, amit mondott, amire tanított; hogy Ő valóban az Isten Fia, és hogy Vele és Átala megindult az isteni erő titokzatos áramlása, mely az idők végéig minden keresztényt bekapcsol a Krisztus halálába és feltámadásába. „Mert amint Ádámokban mindnyájan meghalnak, úgy Krisztusban is mindnyájan életre fognak kelni. És pedig ki-kik a maga rendje szerint: a zsenge Krisztus, azután azok, akik Krisztuséi, akik hittek az Ő eljövételében” (1 Kor 15,23).

A világ nem szívesen foglalkozik a feltámadás gondolatával. Tudjuk, hogy Szent Pálnak is sok nehézsége volt vele. Az a világ is, amelyikkel ő állott szemben, értelmetlenül hunyorgott, valahányszor a test feltámadását emlegették előtte. Amikor Athénben járt, az Areopág előkelő közönsége kíváncsian és némi fölényes jóakarattal hallgatta a furcsa idegen bölcséleti fejtegetéseit az ismeretlen Istenről, de mihelyt a megfeszített Krisztus feltámadását említette, hangos kacagásban törtek ki. Ugyanez ismétlődött meg Festus helytartó palotájában. Itt a kato-

* Gyulafehérvári Érseki Levéltár (a továbbiakban: GyÉL), Num. 18-1942. Allocutio Praesulis Paschalis. – Márton Áron püspök IV. számú körlevele 1942-ből. Az Észak-Erdélyben élő hívei részére Veress Ernő szerkesztő az *Erdélyi Tudósító* húsvéti számában (67-68. p.) közli, a következő bevezetővel: „Most jutott el hozzánk Márton Áron püspök húsvéti körlevele, melyet az ünnepek alkalmával híveihez intézett. A körlevélhez csatolt utasításban ez áll: 'Jelen szózatomban nagyszombaton a feltámadási körmenet után vagy húsvét vasárnapján felolvasandó a szöszékről.' Minthogy a püspök észak-erdélyi hívei már régen nem hallhatták a püspök szavát, a *Tudósító* útján közvetítjük a húsvéti szózatot.”

nai és polgári előkelőségek, sima udvaroncok és kényes udvari dámák cifra csoportja előtt kellett volna Krisztus tanításának lényegét ismertetnie, s amikor a feltámadáshoz ért, ezek is kinevették, mint valami eszelóst. Még azok is, akik egyébként szívesen hallgatták Krisztus életének történetét, tanítását és bizonyágtételeit, a nagy kérdés hallatára hitetlenkedve vonogatták a vállukat.

Ezzel az értelmetlenséggel és nehézkes felfogással szállott vitába az apostol: „Ha Krisztus nem támadt fel, akkor hiábavaló a mi tanításunk és hiábavaló a ti hitetek is” (*1 Kor 15,14*). Hát azt hiszitek, hogy eszelős és egy hamis Istennek hamis tanúja vagyok? Hát hirdetném Krisztust, járnék az Ő ügyében, magamra venném tanításának és az apostolkodásnak a terheit, ha feltámadásáról nem volnék meggyőződve? És ti mire mennétek azzal, hogy hisztek benne, s követitek a parancsait, ha a sír Őt is elnyelte, mint a többi embert? „Ha csak ebben az életben reménykedünk Krisztusban, nyomorultabbak vagyunk minden embernél” (*1 Kor 15,19*).

Krisztusban szeretett Híveim! Az ember volna a legnyomorultabb teremtmény, s a teremtmények között mi, krisztushívők volnánk a legszánalmasabbak, ha Krisztus a saját feltámadásával nem biztosított volna a mi feltámadásunkról. A világ nem szívesen foglalkozik ezekkel a gondolatokkal. Úgy is él és viselkedik, mintha csak kitálalás volna a jámborok és gyámoltalanok vigasztalására. A feltámadás azonban a mi számunkra a legnagyobb valóság, hitünk legszánalmasabb tétele és alapja. És húsvét ünnepe alkalom, hogy ezt a hitet magunkban felkeltjük, a Krisztus feltámadásának megdönthetetlen történelmi tényét felidézzük, annak reánk is érvényes következményeit újra megfontoljuk, s életünk földi szakaszát és a síron túl következő folytatását húsvét fényénél a feltámadás jegye és értéke alatt nézzük.

Krisztusban szeretett Híveim! A nagyszombati jövendölések között olvastatja fel az Egyház Ezekiel próféta hatalmas látomását a csontmezőről. „Kivezetett az Úr – úgymond a próféta – és letett a mező közepén, mely tele volt csontokkal... igen nagy volt a számuk a mező színén és teljesen ki voltak száradva... És mondotta nekem: Emberfia, prófétálj ezekről a csontokról és monddjad nekik: Ti száraz csontok, halljátok meg az Úr igéjét: íme én lelket bocsátok belétek, hogy életre keljete! És izmokat adok rátok, húst növesztek rajtatok, bőrrrel vonlak be, és lelket adok nektek, hogy éljete, és megtudjátok, hogy én vagyok az Úr. Erre én prófétáltam... és miközben prófétáltam, zaj támadt és zúgás lön, és egyik csont a másikhoz közeledett, mindegyik az ő ízületéhez... és íme rajtuk izom és hús nőtt, és bőr feszült ki rajtuk... és beléjük szállt a lélek, és életre keltek, és lábukra álltak, mint valami igen nagy sereg” (Ez 37,1–11).

Ez a látomás lesz valósággá a világ végén. Ez lesz a földi élet és történelem nagy záró-jelenete, amikor az angyalok harsonájára megnyílnak a föld roppant temetői, felmozdulnak a világ nagy csataterei, és a jeltelen hantok alól kikel az ismeretlen katona, az örökös kenyérharcnak és a királyok háborúinak névtelen hőse; és a megszületett és valaha élt összes emberek átláthatatlan sokasága, az egymásra következő nemzedékek végtelen tömege, mint roppant sereg, megindul, hogy az örök Bíró igazságosztó ítéletét hallja.

Ott lesznek a jelenkor szereplői is, a vezérek és vezetettek, a győzők és legyőzöttek, az uralkodók és az alattvalók, a híresek és az ismeretlenek. Azok is, akik parancsoltak, és azok is, akik engedelmeskedtek; azok is, akik a hatalmat kezükben tartották, és azok is, akik fölött a hatalmat gyakorolták; azok is, akik szent célok hangoztatásával áldozatot követeltek, s azok is, akikben az áldozatot behajtották; azok is, akik a szeretet nevében sebet

gyógyítottak, s azok is, akik gyűlölködve sebeket osztogattak. És mindenki fölött az a Krisztus fog ítélni, aki a szeretetet a földre elhozta, aki „körüljárt jót cselekedvén” (Csel 10,38), s akit mégis a gyűlölet keresztre feszített, és aki harmadnapon halottaiból föltámadott.

Krisztusban szeretett Híveim! De a feltámadás nem csak a földöntúli élet záloga. Nem csak arra tanít, hogy a síron túl minden kiegyenlítődik. Nem azzal biztat, hogy a nagy és mindenkire érvényes igazságtevés a világ végén úgyis elkövetkezik, tehát fogadjuk el sorsunkat ellenkezés nélkül, úgy, ahogy adódik, és nyugalommal, lemondó megadással várjuk mindennek a végét. A feltámadás valósága és hite a keresztény kitartásra és hűsége kötelez és képesít.

Kötelez, hogy reményünket és kedvünket az élethez a szenvedések alatt se veszítsük el. Jól látom, hogy a helyzet, amelybe a háború folytán jutottunk, egyre több és újabb áldozatot követel tőletek. Szegénység eddig is volt közöttünk, de ami most van, már több a szegénységnél. Sok testvérünknek lesz napról-napra szűkebb a mindennapi kenyere és rongyosabb az egyetlen megmaradt ruhája. Sok helyről kaptam a jelentést, de magam személyesen is tapasztaltam, hogy az iskolaköteles gyermekek egy része a téli hónapokban nem járhatott iskolába, mert nem volt megfelelő ruhája; s akik eljártak, azoknak is sápadt volt az arcuk, és elnyűtt, rongyos ruhácskákban dideregtek. Sok család van, ahol gyenge asszonyokra és elfáradt öregekre maradt a család minden gondja; ők védik a házat, művelik a földet, tartják fenn a kicsiny műhelyt vagy üzletet, s gyűjtik össze esténként a gyermekeket, hogy imádkozzanak apjukért és idősebb testvéreikért, akik távol vannak, s talán nagy veszélyek felé tartanak. [És ha azokra gondolunk, akiknek ezek mellett még igazságtalanságokat, megaláztatásokat és a gyűlölettől okozott testi és lelki bántalmakat is kell elszedniük,

méltán tolulhat ajkunkra a zsoltáros panasza: „Kiszolgáltattál minket szomszédaink vetélkedésének s ellenségeink gúnyolnak minket” (*Zsolt 79, 7*).]*

A feltámadás fényénél azonban látjuk, Krisztusban szeretett Híveim, hogy minden szenvedésnek van értelme és vége. Az Úr Jézus embertelen megaláztatások és keserves kínszenvedések árán szerezte meg nekünk az üdvösséget, s a mi szenvedéseink is talán javára lesznek azoknak, akik utánunk következnek. A nélkülözések és gondok, a bizonytalanság és a többi megpróbáltatások pedig, amelyet a mostani ifjúság és gyermekek kénytelenek elviselni, talán olyan feladatokra edzik meg őket, amelyeket e nélkül a kemény iskola nélkül nem lennének képesek megoldani. Az emberi szív keserűséggel hamar megtelek, s a jó és rossz hangulatok, a kedvező és kedvezőtlen hírek szerint vergődik remény és csüggedés partjai között, de a hívő lélek Istenbe veti élete horgonyát, a csüggedésből újra és újra kiemelkedik, s kitartásra és hősi türelemre ösztönzi magát; bízva, hogy amint az éjszakára hajnal, s a viharra napsütés, úgy a szomorúság napjai után az öröm ideje következik. „Mert népének az Úr igazságot szerez és szolgálai iránt könyörületes” (*Zsolt 134, 19*).

Krisztusban szeretett Híveim! Húsvét lelke, a feltámadás valósága és hite kötelez továbbá, hogy az igazság győzelmében bízunk és meggyőződésünk mellett ingadozás nélkül kitartsunk. A feltámadás igazságát tagadják meg, mert annak a szelleméhez lesznek hűtlenek, akik politikából anyagi haszonért, pillanatnyi előnyökért vagy mások befolyása alatt, emberi tekintetből készek Egyházunk vagy népünk igaz érdekét elalkudni, és akik készek

* Márton Áron püspök körlevelének kinyomtatott példányára ráírta, a „cenzúra törölte” a zárójelbe tett, sokatmondó részt. Természetesen ez a mondat az *Erdélyi Tudósítók*ban sem jelent meg (tekintve, hogy az újság a körlevél alapján közölte a beszédet).

hatalmukat védtelenek és ártatlanok ellen felhasználni. Ezekre mondja az írás: „Jaj a megosztott szívűnek, a bűnös ajaknak, a gonosz kéznek, a földön két úton járó bűnösnek... jaj azoknak, akik elhagyták az egyenes utakat és gonosz utakra tértek! Mitévők lesznek, ha az Úr elkezd a vizsgálatot?” (*Sír 2, 14–17*).

Sem a sír szájára helyezett hatalmas kő, sem a nagytanács pecsétje, sem az őrségül rendelt katonák nem tudták megakadályozni, hogy a keresztre feszített és meggyalázott Igazság sírjából diadalmasan kikeljen. És ez minden igazság sorsa. Lehet elárulni, hűtlenül elhagyni, megtiporni; lehet meghurcolni és meggyalázni; lehet a hamissággal átmenetileg le is győzni, de nem lehet megölni; és a hazugság és gyűlölet együtt sem tud olyan mély sírt ásni, amelyikből ne tudna egyszer, valamikor napfényre jönni.

Krisztusban szeretett Híveim! Egyidejűleg a nagy küzdelemmel, amely a háborús harctereken folyik, ádáz tusa dúl szellemi téren is az emberi meggyőződés birtokáért. Népek és mozgalmak vitatják az igazságukat a legfélelmetesebb harci eszközökkel éppúgy, mint a rábeszélés, befolyásolás, megfélemlítés és a szellem egyéb fegyvereivel. A mi igazságainkat népünk és Egyházunk közvetítésével örököltük, s eddig a legszentebb örökségként védjük és őriztük. Önmagunkat becsüljük meg s a népünk lelkéhez és Egyházunk szelleméhez maradunk hűségesek, ha az életet és benne az eseményeket a feltámadás örökérvényű szempontja alatt nézzük, ha az apáinktól átvett hitet és erkölcsöket, szokásokat és hagyományokat, iskolát, műveltséget és nyelvet megbecsüljük és a nehézségek között nagyobb szeretettel őrizzük, hogy csorbítatlanul adhassuk tovább a gyermekeknek. „A minden kegyelem Istene pedig, aki az ő örök dicsőségére hívott meg minket Jézus Krisztus által, maga fog minket, miután kissé szenvedtünk, tökéletesíteni, megerősíteni

és megszilárdítani. Őneki legyen dicsőség és uralom mindörökkön örökké. Ámen.” (1 Pt 5,10–12)*

Alba Iulia - Gyulafehérvár, 1942. március 25.
Gyümölcsoltó Boldogasszony ünnepén

Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 6. Húsvét*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 49–55. p.)

* A körlevél végére a következőket jegyezte le a főpásztor: „A cenzúra a második részből a lényeges részeket általában törölte, s csak akkor engedte a jelenlegi szöveg kinyomtatását, amikor megfenyegettem, hogy megcsönkített szöveget nem vagyok hajlandó kiadni, inkább az egész körlevelet visszaveszem. Ezt, úgy látszik, mégsem akarták.”

Vigasztaló beszéd*

Drága jó Híveim! Eljöttem közetek, hogy titeket megvigasztaljak, mert úgy látom, vállaitokon a kereszt súlyosabb, mint máshol. Homlokotokon a barázdákat mélyebbnek látom, mint máshol. Sötét gond árnyait látom az ifjak és öregek arcán egyaránt. Nem csodálkozom, hisz megdöbbenéssel értesültem arról a kegyetlen intézkedésről, mellyel illetékesek még gyermekeitek szájából is kivették a mindennapi áldott kenyeret. Súlyos csapás, nagy kereszt, de súlyosabb a felelőssége azoknak, akiktől ez a szívtelenség elindult!

Az állam törvényei egyes súlyos kihágásokat hivatalból üldöznek és büntetnek, mert ha nem, felborul az állam rendje. Úgy az Isten is – ha szabad így szólanom – szigorú kötelességének ismeri az emberbaráti Szeretet rendje felett őrködni, és égbekiáltó bűnnek nevezi az árvák, özvegyek sanyargatását, a kiszolgáltatottak és védtelenek kínzását. Égbekiáltó volt az a bűn, amit veletek szemben elkövettek, csak azért, mert katolikusok vagytok, csak azért, mert népünkhöz ragaszkodtok, csak azért, mert fajtánk értékeit feladni hajlandók nem vagytok, csak azért, mert drága anyanyelvünkhöz, őseink szent hagyományaihoz, erkölcsiéhez, szokásaihoz, viseletéhez ragaszkodtok.

Mi nem átkozódunk, bosszút sem kiáltunk. Legyen egyedüli vigaszunk az Úrnak szava: „Én vagyok a bosszúállás Istene!” Reá bízunk, hogy igazságosságával büntesse meg az igazságtalanokat, és kérjük, hogy adjon erőt a védteleneknek.

Drága jó Híveim! Akármekkora áldozatot követel szent hitünk és faji jogaink bátor megvallása, vállalnunk kell azokat. Erre kötelez őseink becsülete, saját lelkiismeret-

* Elhangzott a dévai Szent Antal templomban, 1942. június 14-én. Gépirat, másolatban: Márton Áron Múzeum (a továbbiakban: MÁM), 61. dos., 1. b., 1 lap.

tünk és gyermekeink tiszta jövője. Félre a sötét gondolatokkal, félre a kétségbeeséssel! Nekünk helyt kell állnunk. Ezt a földet elhagyni nem szabad, mert ez a miénk. Őseink vére és könnye puhította a barázdákat itt; drága hamvaik porladnak Erdély szent röge alatt. Mi nem vagyunk itt idegenek, mi otthon érezzük itt magunkat még akkor is, ha ez másoknak nem tetszik.

Drága jó Híveim! Szentmisémben, amikor a búzalisztból készült fehér ostyát az aranytányérkára tettem, melléje helyeztem a ti vérző szíveteket is. Odatettem az édesapák kétségbeesítő gondját, az édesanyák átvirrasztott éjszakáit, az ifjúság bizonytalan jövője fölötti aggodalmakat, a kis gyermekek sírását, mert nincs kenyér, és kértem a gondviselő Istent: Jézus érdemeire való tekintettel ne hagyjon el titeket. Adjon szíveteknek erőt az élet mostohasága között, vigasztalást a szomorúságban, nyugalmat a fölzaklatott szíveknek, és szakítsa végét mérhetetlen fájdalomtoknak. Imádkoztam, hogy a sors gorombasága által elűzött hozzátartozóitok hazatérhessenek, hogy megint egyek legyenek családjaink. Imádkoztam mindazokért, akik soraitokból kidőltek az embertelen szenvedések áldozataiként. Adjon a jó Isten nekik örök nyugalmat, és ott fenn kárpótolja őket a hozott nagy áldozatért. Kértem az Istent, hogy ha már szent akarata úgy határozta, hogy mi, idősebbek sokat szenvedjünk, adja meg fiatalságunknak és gyermekeinknek a boldogabb és szebb jövőt.

Adjon az Isten az egész világnak békességet, hogy a nemzetek egymásra találjanak, és világosítson fel minden embert a legsürgősebb feladatról és legszentebb törvényről: Szeresd az Istent és szeresd embertársadat! Adja a jószágos Isten, hogy ez az imádságos nép, amely nyomorából is ilyen szép hajlékot emel az Istennek, lásson jobb napokat, pihenjen át nyugodtabb éjszakákat, és a mostani szenvedésekre mint rossz álomra tekintsen vissza,

abban a tudatban, hogy érdemes volt szenvedni. Jézus is sokat szenvedett, de utána jött a megváltás és a húsvét; nekünk is sokat kell szenvednünk, hogy porba-sújtottságunkból fölemelkedhessünk.

Főpásztori áldásomat adom rátok, kik itt jelen vagytok, adom azokra, kiket az otthon vigyázása vagy betegség odahaza tart, és azokra is, akik az otthontól száműzve eszik az otthontalanság keserű kenyerét és a hazavágyás könnyeivel sózzák mindennapi falatjukat. A gondviselő jó Isten áldjon meg benneteket, drága jó híveim. Ámen.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 2. Bérmálás*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2006, Mentor Kiadó. 55-57. p.)

Újévi üzenet 1944-re*

Tisztelendő Testvéreim, Krisztusban szeretett Híveim!

Az Újesztendő felkínálkozó alkalom arra, hogy magunk körül és magunkba nézzünk. Az idő peremén járunk, határkönél, magas hegy csúcán, ahol az ember elgondolkozik, s fürkészsze figyel, mit hagyott maga mögött, s mi következhet az út további részén.

Krisztusban szeretett Híveim! A kép, amely a körülötünk zajló eseményekből kirajzolódik, meglehetősen sötét. A háború vérvörös tüze még mindig lángol körös-körül. Isten hozzánk irgalmas volt, földünket, családjaink otthonát és az otthonok védtelen lakóit eddig megkímélte a háború borzalmaitól. De a tűz természete az, hogy terjed, ha gyúlékony anyagot talál, és ha nem oltják, tovább harapózdik. A pusztító tüzet ki és hol fogja feltartóztatni, ez ma a legnagyobb és a népeket leginkább izgató kérdés.

A gyűlölet lobogását sem oltja a kiontott tengernyi embervér. A halálos elszántságot, amellyel az ellenségek egymással szemben állanak, nem fékezi a rengeteg szenvedés, pusztítás és erőfeszítés. A politika és hadvezetés nagy üzemeiben a döntő felvonulás és összecsapás tervein dolgoznak lázasan. S hiába reng a föld az ádáz tusára felgyúlt nagyhatalmak mozdulatai alatt, a kis népek a látott és megtapasztalt borzalmak ellenére, acsarkodva fenik egymásra fogukat.

Az ifjúság, a jövő reménye és hordozója, kínzó válaszút előtt tőpreng. Nem tudja, kinek higygen és melyik útra lépjen. Lelkesedett eszmékért és lelkesen felsorakozott zászlók alá, melyekre a győzelem és boldogulás biztató jelszavai voltak felírva lángoló betűkkel, de az eszmék

* Nyomtatásban megjelent: Szőke János: *Márton Áron*. Thaur/Tirol, 1988. 335-342. p.

időközben a gondolatok és szavak világából leszálltak a földre, szörnyű páncélos testet öltöttek magukra, s most vívják gigászi harcukat mint roppant hadseregek. Az élet elején álló ifjúság riadtan figyel a feje fölött tomboló vihart, s mert érzi, hogy a föld is mozog lábai alatt, csalódottan, súlyos kétségek között vergődve kérdezi, hogy kinek higgyen, merre, jobbra-e vagy balra forduljon?

A munkabíró férfiakat a háború forgószele kisodorta munkahelyeikről és a család köréből, gyermekek és gyöngé asszonyok feladata lett, hogy megküzdjenek a család gondjaival.

S mikor az idő nagy óráján az ősztendő utolsó perce elkondult, az idő szélén járó emberben is megszólalt egy hang. Határkőnél állunk, ahová magányos vándorként érkezünk meg, s a lelkiismeret kíméletlenül kérdez: Mit tettél, ember az elmúlt esztendőben, ami az örökkévalóság szempontjából értékes?

Ezek a gondolatok és gondok kísérték az újesztendő küszöbéhez, ezek foglalkoztatják elméteket és ezekre keresitek a vigasztaló választ. Ezek egyébként az egész művelt emberiség gondjai és aggodalmai. A népek ma mindenütt ugyanazon bajok ellen keresik az orvosságot, s a lelki és erkölcsi gyógyulás szereit. S azokat keressük mi is.

1. Krisztusban szeretett Híveim!

A mostani háború kiterjedésével, sokmilliós hadseregeivel, félelmetes gyilkoló fegyvereivel és embertelen módszereivel, mint egy végítélet szakadt reá az emberiségre, de – sajnos – nem volt meglepetés azok számára, akik a mai ember társadalmi, politikai, gazdasági, szellemi és erkölcsi életét közelebből szemügyre vették. Szentséges Atyánk ismételten a világ szószékéről kérte, sürgette, figyelmeztette a népek felelős vezetőit; eléjük is adta körleveleiben, beszédeiben s a különböző nemzetek vezető férfiainhoz intézett alkalmi leveleiben meg is

mutatta, hogy mit kell tenni, hogy az emberiségtől elhá-
rítsák a fenyegető veszedelmeket.

De szava elhangzott, mint a pusztába kiáltott szó, vissz-
hang nélkül. Az önzés és a gőg megkeményítette a szíve-
ket, s Krisztus földi helytartójának aggodalmait és atyai
figyelmeztetését is elengedték a fülük mellett.

Csak a nagy romlás hatása kezdte felnyitni a szemeket
látásra. A nagy anyagi és erkölcsi romlás, s a nyomában
támadt nagy bizonytalanság, ami a háború vérvörös fé-
nyénél ijesztő valóságában tűnt elő, meglepte az Isten
nélkül tervező embert. Meglepte, hogy a társadalom épü-
lete, melyet az emberiség feje fölé emelt, s amelyről azt
hirdette, hogy mindenkinek boldog otthona lesz, a nagy
földindulás lökéseitől minden eresztékében recseg, s
azzal fenyeget, hogy maga alá temeti az emberiség na-
gyobb részét kultúrájával együtt. „A boldogabb időkben
nem érezték magukban és a társadalomban az örökkéva-
lósággal való kapcsolat hiányát, és ezt a hiányt nem tekin-
tették a társadalmi szervezet lényeges hibájának” (*XII.
Pius pápa karácsonyi szózata*. 1942). A saját erejükben
és bölcsességükben bíztak, s beteljesedett rajtuk a prófé-
ta figyelmeztetése: „Jaj azoknak, akik... bíznak harci sze-
kerek sokaságában és lovasok nagy erejében, de... nem
keresik az Urat” (*Iz 31, 1*).

Az emberi rendezésnek és berendezésnek ez a nem
várt törekvése gondolkozóba ejtette még a közömbö-
söket is, és már akadnak a világ fiai között is, akik ki merik
mondani, hogy az élet viszonylatait egészségesen csak az
isteni törvények szellemében lehet rendezni.

Kétségtelenül még bizonytalan, tétova jelek ezek, de az
eszmélődés megindult, a gondolat a vágy nyomán érik, s
már hallható, hogy Isten a történelmi eseményeken ke-
resztül közeledik az emberhez. A mi feladatunk, Krisztus-
ban szeretetett Híveim, hogy Isten útját egyengessük,
hogy szenvedéseink és a szenvedések tüzeiben megtisz-

tult szívünk felajánlásával könyörögjük Istentől a kegyelmet, hogy a még most csak keveseknél és halványan mutatkozó felismerés az emberiség uralkodó gondolata legyen, s megragadja főképp a népek vezetőinek lelkét úgy, hogy ne nyugodjanak meg addig, amíg az igazság és szeretet jegyében a népeknek vissza nem adják a békét.

2. Az első akadály, amit az Isten útjából el kell mozdítani: a gyűlölet. Mert Isten a szeretet Istene, s nem tér be oda, ahol gyűlölet lakozik. Főparancsolatával, amely a többi parancsolatokat mind magába foglalja, az embert szeretetre kötelezte. Megparancsolta, hogy szeressük az embert mint Isten képmását és testvérünket önmagáért; és szeressük ellenségeinket is, Őérette. A szeretet gyakorlását nem szavakkal s nem is bizonytalan érzelmek kimutatásával érti, hanem tettekkel. Ne törjünk felebarátunk jogos érdeke, anyagi és erkölcsi java ellen, ne gáncsoljuk el tisztességes törekvéseiben, ne tegyünk rosszat neki, ne örvendjünk, s ne használjuk ki szorult helyzetét, hanem siessünk segítségére. S ezt a legfőbb isteni törvényt a nemzetek sem kerülhetik meg, ha a saját létüket és más nemzetekhez való viszonyukat tartós, időt és vihart álló alapokon akarják rendezni.

Nem könnyű és bizonyára nem is lesz rövid az út, amíg a népek idáig eljutnak. Egy nép a maga összességében nem tud egy másik népet gyűlölni, de mindig lesznek, akiket a hatalom és a nagyravágyás szelleme megszedít, s akik azt hiszik, hogy akkor szolgálják népük nagy érdekét legjobban, ha a másik ellen gyűlöletre heccelik. Betegség ez, ami napjainkban odáig fajult, hogy már rokon a súlyos és veszélyes lelki betegséggel.

A betegség ellen azonban a megtámadott egészséges szervezet tiltakozik, s ösztönösen védekezik az ilyen fertőzés ellen minden egészséges nép lelke. A nép természetes jogérzékével és igazságszeretetével az igazságos jogon felépült rendre és az ezáltal elérhető nyugalomra vágyik. Időtlen tapasztalatok emlékeivel a lelkében tudja,

hogy a békés élet nyugalmát és rendjét az igazságos, mindenkire egyformán kötelező törvények biztosítják, míg a gyűlölet, mert igazságtalanságokat követ el, megzavarja. S a népeknek ebben az erős jogérzékében és ösztönös vágyában csillan fel a remény, hogy minden mesterkedés ellenére az egymáshoz vezető utat megkeresik, és egymás gondját, baját, munkás életét tiszteletben fogják tartani.

3. Az ifjúság a végzetes eseményekből, amelyek az életén zúgnak keresztül, vonja le a komoly tanulságokat.

A felnőttek pedig, akik gyermekeik jövőjéért vállalják az élet súlyos gondjait és megpróbáltatásait, siessenek az ifjúság segítségére az út megválasztásában. Ütött a megtérés és jóvátétel, a nagy beismerés és bűnbánat órája. A felnőttek feladata megtanítani az ifjúságot arra, hogy a vallás nem magánügy, amint ezt az újkor szóvivői felelőtlenül tanították, hanem mindnyájunk legégetőbb közös ügye; s hogy a tízparancsolat nem évült el, amint ezt bölcselek és újítók könnyelműen hirdették, hanem ez az égben hozott tízszakaszos törvény a földi élet mellözhetetlen alaptörvénye.

4. Az árvákra, özvegyekre, elhagyottakra és nélkülözőkre legyen különös gondotok. „Unicuique mandavit de proximo suo.” Mindnyájunknak szól Isten parancsa, hogy testvéreinknek gondját viseljük. De ez a háború és a háborús körülmények parancsa is. A szenvedők és nélkülözők nagy része a háború áldozata, méltó és igazságos tehát, hogy ezek sorsát enyhítsék, ügyüket felkarolják, bánatukban vigaszt, és ha nélkülöznek, segítséget nyújtsanak azok, akik az ő áldozatuk árán a hasonló csapásoktól megszabadultak. Amíg van egy darab kenyérünk, amit ketté lehet törni, és egy ruhadarabunk, amit meg lehet felezni, testvéreink közül egynek sem szabad nyomorban, koldusbotra jutva elkallódnia. Elvárom az egyházközség vezetőitől és jótékony célú egyesületeitől, hogy

ezen a téren egész munkát végezzenek, és tehetős híveimtől, hogy megnyissák szívüket és erszényüket.

Az asszonyok, akik magukra hagyatva, a férj ereje és segítsége nélkül az egész család és gazdaság gondját egyedül viszik, megterhelhetetésük mellett is fordítsanak kellő figyelmet gyermekeikre, pótolják az apa kemény, fegyelmező kezét is. Nagy teher a gyöngé asszonyi vállaknak a férfi munkájának átvállalása, Isten különös segítségével kell hozzá, de hála Istennek, ragyogó példákon tapasztaljuk, hogy a gyöngé asszony, ha hivatását lelkiismeretesen fogja fel, férfiaknak való hősi erőfeszítésekre képes. Férjeitek a távolból minden gondolatukkal a családnál időznek, s még a saját sorsukat is felejtik és könnyebben viszik, ha tudják, hogy otthon az asszony helyén van és a dolgok rendben mennek. Ha megkörményez a csüggedés, gondolatok a sorsukra, s arra, hogy amikor visszatérnek, a család és a gazdaság körül mindent rendben találjanak. Neveljétek a gyermekeket úgy, hogy a hosszú távollét után hazatérve örömük teljék bennük; s várjátok vissza őket azzal a házastársi hűséggel, amelyet az oltár előtt megfogadtatok.

5. De az idő határkövénél nézzünk magunkba is, Krisztusban szeretett Híveim! Isten, az idők, az életek és cselekedetek Ura áll velünk, magányos vándorokkal szemben, s tetteink felől nem a szomszédot vagy rokont, hanem minket kérdez, mindenikünket külön-külön. Adjunk hát számot, s feleljünk őszintén a feltett kérdésekre: Megtettünk-e mindent, amivel tartozunk Isten és felebarátunk iránt?

Kötelességeinknek Isten iránt még nem tettünk eleget azzal, ha a vallás előírásait többé-kevésbé teljesítettük. Az istenes élet feltétele és követelmény az, hogy a megváltás boldogító eredményét ismerjük, azt meggyőződéssel valljuk, magunkat Isten gyermekeinek tudjuk, s életünket mindenben Isten törvényei szerint alakítsuk, amint

ez Isten gyermekeihez illik és egyedül méltó. S ez most – ha szabad emberi okoskodással így mondani – még sürgetőbb kötelesség, mert az örökkévalóság egyéni biztosítása mellett nekünk, keresztényeknek az egész emberiség sorsának alakulására kiható feladatunk, hogy a kereszténységet az istenes élet példájával az elpogányosodott világ előtt kívánatosá tegyük, s megmutassuk azt a forrást, ahonnan erőt meríthet, hogy a tévedéseivel maga köré font háló halálos szorításából szabaduljon. Az első keresztények egy pogánynak született világot így hódítottak meg, s ez a feladat hárul most reánk. Úgy éltünk-e, hogy életünket látva azokban, akik más utakon, az Egyházon kívül remélik és keresik a boldogulást, megbecsülő érdeklődés és vágy ébredjen vallásunk iránt?

Hasonló feladatra kötelez a felebaráti szeretet parancsa. Felebarátunk minden ember, akár jóakarónk, akár ellenségünk, így tanít már a Kiskatekizmus. Isten országában nincsenek „szkíták és görögök” sem. A kegyelem és a parancsok előtt egyforma minden ember, bármilyen nyelvet beszél és bármelyik fajhoz tartozik. Mindenki meghívást kapott és részese lehet a megváltottság és kegyelem kiváltságos örömeinek. Hasonlóképpen a felebaráti szeretet parancsa elvben egyformán kötelez minden embertársunk iránt, de a gyakorlatban alkalmazkodik bizonyos sorrendhez. Nevezetesen: szabályozza a szükség mértéke és a rokoni vagy más ezzel egyenértékű kapcsolat.

Isteni Mesterünk, az Úr Jézus az irgalmas szamaritánus örökszép példázatán mutatta be nekünk, hogy a keresztény szeretet előtt nincsen idegen és rokon, jóbarát és ellenség, elvtárs és ellenfél. Az igazi szeretet nagylelkű, nem a kicsinyes szempontok és szűkkeblű mérlegelések, hanem a jelenvaló szükség és annak mértéke szerint cselekszik. Aki nagyobb szükségét szenved, nagyobb szeretetet, figyelmet, jóságot érdemel.

A másik szempont az, amit rokoni kapcsolatnak nevezünk, azonos esetek elbírálásánál jön tekintetbe. Vagyis: hasonló helyzeteknél, s amikor a segítséget nem lehet megosztani, elsőbb kötelesség megsegíteni a jóbarátot, mint az idegent. Nem járna el tehát helyesen, sőt minden jószándék ellenére bűnt követne el az a családapa, aki szomszédjainak ügyes-bajos dolgait magára veszi, s ugyanakkor a hasonló vagy még nagyobb szükségben levő gyermekeit, családjának még sürgetőbb ügyeit elhanyagolja. S ez érvényes azoknak a nagyobb közösségeknek az életére is, amelyeknél az emberek sokaságát a vérség, sors és hagyományok ezer és ezer láthatatlan szála fűzi össze egy nagy családba.

Az újévi számadás rendjén, amikor magatartásunkat és elvégzett munkánkat vagy mulasztásainkat Isten előtt mérlegeljük, a vizsgálódó lelkiismeret a kötelességnek ezt a körét nem hagyhatja figyelmen kívül. A mi gondunk elsősorban a mi feladatunk, nem háríthatjuk át másra, s hiába is hárítanók. S minél nagyobb gondok, minél több nehézség szakad a nagy családra, amelybe tartozunk, mindnyájunknak annál melegebb érdeklődéssel és annál készségesebb szívvel kell egymás kezét fognunk. Az elhagyatottság érzése önmagában is súlyos csapás, míg a szenvedőnek már a feléje hajló érdeklődés és szeretet is vigasztalás; a küzdő ember pedig bátorságot merít és nagyobb erőfeszítésekre képes, ha tudja, hogy testvérei mellette vannak, a küzdelmét aggódó szeretettel figyelik, s amiben lehet, segítik. Megadtuk-e testvéreinknek ezt a segítséget, megéreztették-e velük az összetartásnak és tevékeny szeretetnek vigasztaló és kitartásra biztató erejét?

Krisztusban szeretett Híveim! Az egész bonyolult és izgalmas történelem, a fejünk felett zúgó, félelmetes vihar is, akarva nem akarva Isten szándékait készíti elő. A mi feladatunk az, hogy a kötelességek reánk eső részét vállaljuk és becsületesen végrehajtsuk, a többit bízunk

Istenre. Ő volt mellettünk az elmúlt esztendő bajos napjaiban; Ő élesztett új reményre, valahányszor a csüggedés bénító álmosága megkörnyékezett; Tőle jött az erő, amely a fáradtságon, nehézségeken és csalódásokon átsegített; Neki köszönhetjük, hogy a ránk mért csapásokat kibírtuk és az erőnkön felüli megpróbáltatásokból megmenekültünk. Az új esztendővel megkezdett út is, legalább a látható, kezdő szakaszon sötét völgyek felé vezet. Kivel indulunk hát, ha nem Istennel? A történelemben az emberek belekontárkodnak, de Isten terveit nem tudják keresztülhúzni. S az Isten terveiben ott szerepel a mi sorsunk is.

Bízunk tehát Benne s bizalommal imádkozzuk a himnusz költőjével: „Tebenned bíztam Uram és meg nem szégyenülök mindörökké.”

Az idők halhatatlan Királya, a mi Urunk Jézus Krisztus oltalmazzon mindnyájatokat és áldása legyen veletek.

Alba Iulia – Gyulafehérvár, 1943. december 31-én,
Szent Szilveszter hitvalló napján

Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 7. Karácsony*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2010, Mentor Kiadó. 104–112. p.)

Papszentelés a Szent Mihály plébániatemplomban, 1944. május 18-án*

Isten jóságából föladtam a szent papi rendet fiatal testvéreimnek, s ez alkalomból most fölszentelt testvéreimhez, de egyúttal összes papjaimhoz kívánok szólani arról a kötelességről és magatartásról, melyet jelen körülmények között hangsúlyozni szükségesnek látok.*

* Márton Áron *eredeti* kézirata a Gyulafehérvári Érseki Levéltárban megvolt, de az évek folyamán nyoma veszett. A múzeumban most csak egy gépelt másolat található (MÁM, 63. dos., 7. sz. 1–4. lap). – Az idők folyamán Márton Áronnak erre a beszédére sokan és sok helyen hivatkoztak. A betűhív, hiteles szöveg nem ismeretes, az eddig nyomtatásban megjelent változatok kisebb-nagyobb mértékben különböznek egymástól. Virt László – több forrásból merítve – tisztázta a beszéd elhangzásának és rögzítésének körülményeit: Baráth Béla, akkori plébános szerint a püspök „szabadon beszélt, anélkül, hogy a szöveget előre leírta volna”. (Márton Áron teológus hallgatóinak tanúsága szerint a püspök az előre leírt beszédet képes volt betű szerint memorizálni, s a mise alatt ’szabadon’ előadni.) Keresztes Sándor (Márton Áron tanítványa, 1990 után vatikáni magyar nagykövet), egykori szem- és fültanú szerint „a beszéd előtt Márton Áron a plébániahivatalban szűk körben közölte, hogy »mire készül«. A szociális testvérek [Szociális Testvérek Társasága, Societas Sororum Socialium] nővérei ebből tudhatták, hogy érdemes lesz jegyzetelni. A lejegyzett szöveget azután terjesztés végett elküldték a rend budapesti anyaházába.” Virt László ugyanott azt is leírja: „Márton Áron beszédét a Slachta Margit által vezetett Szent Lélek Szövetség irodájában sokszorosították és terjesztették, ami 1944 nyarán a keresztények számára útmutatást, a zsidók számára pedig reménységet jelentett.” (Virt László: *Nyitott szívvel. Márton Áron erdélyi püspök élete és eszméi*. Bp., 2002, Teleki László Alapítvány. 104. p.) – Dr. Szim Lídia nővér visszaemlékezései igazolják és kiegészítik a fenti információt: „A szószerk háttérben ülök és jegyezni igyekszem. Amikor délben bemegyek a [nővérek által fenntartott] Központi Szállóba, a portán egy zárt boríték vár. Benne az elhangzott beszéd teljes szövege. Ráírva: »Egyetlen szó változtatását vagy hiányát sem tűröm.« A fenti példányt viszi el és terjeszti az

A világ a gyűlölet és ellenségeskedés tüzeiben ég – amint Szentséges Atyánk békeimádsága is mondja – saját gonoszságának áldozataként.

Az Egyház – híven isteni alapítójának parancsához – a felebaráti szeretet következetes vállalásával és szorgalmazásával tudatosította az emberi nem egységének, egyetlen nagy családba való tartozásának gondolatát. Üldöztetéseket kellett magára vennie, de magára vette; évszázadok erőfeszítésébe, nevelőmunkájába került, de a nehézségektől nem riadt vissza, hogy a rabszolga és a szabad közötti pogány különbséget megszüntesse, és hogy ezen túlmenően a különböző fajú, nyelvű és színű népeket a különböző és sokszor elválasztó tulajdonságok ellenére az embertestvériség egyetlen gondolatában egyesítse.

Anyország egyházmegyei vezetői és hívei között Slachta Margit. Majd személyesen vitte el Tiso József katolikus pap, szlovák fasiszta politikusnak, hogy jobb belátásra bírja. (...) Másnap a Státus termébe összehívott férfi Mária Kongregáció tagjai előtt a Püspök Atya megindokolja, miért tartotta fontosnak a zsidókérdésben a templomban szólni. El kellett mondania a beszédet, mert a) apostolutódként nem hallgathat, amikor ilyen embertelenségek történnek; b) ezt a háborút elveszítettük és a magyar nép súlyos árat fog fizetni a történetek miatt, és hozzátette, hogy Romániában most már »bújtatják a zsidókat«; c) ezzel a tétével a magyar kormány megfosztotta magát egyetlen fegyvertől, az erkölcsi elvekre való hivatkozás lehetőségétől, amellyel eddig a dél-erdélyi magyarságot igyekezett védeni a román hatóságok előtt.” (*Márton Áron emlékkönyv*. I. m. 136–137. p.) A Márton Áron-beszéd – tudásunk szerint – eddig a következő helyeken jelent meg: *Vigília*, 1985. 4. sz.; *Márton Áron, a lelkiismeret apostola*. Összeáll., bev. Virt László. Bp., 1988, Ecclesia. 107–111. p. Szőke János: *Márton Áron*. Tirol, 1988 (ua. Nyíregyháza, 1990). 389–393. p., valamint a fent idézett Virt-kötet 100–103. oldalán. – Az eddigi közlések apokrif részeket is tartalmazhatnak, de mivel nincs módunk az eredeti szöveg restaurálására, ezért a Márton Áron Múzeumban található gépelt változatot tesszük közzé. Az ismert változatok közül ez a szöveg a leggazdagabb.

Az Egyház állásfoglalásának és következetes magatartásának – a felebaráti szeretet pozitív parancsa mellett – a kereszténység alapvető hittétele, mely szerint mindnyájan Isten gyermekei és Krisztusban mindnyájan egymás testvérei vagyunk.

A világ mind a kettőt megtagadta, mind elméletben és még inkább gyakorlatban. Elvetette az istengyermekség és a Krisztusban való testvériség gondolatát, hangzatos és megtévesztő elméletek hirdetésével a tudomány nevében. Ellene dolgozott a felebaráti szeretet érvényesülésének a különböző címek alatt szervezett érdekek egyoldalú és igazságtalan túlhajtásával, vonzó és nemegyszer szent igék nevében is.

Nincs időnk és talán most nem is helyénvaló, hogy ezekkel perbe szálljunk. Ahol szenvedélyekkel és elfogultsággal állunk szemben, ott a józan érvelés nem sokat segít. S a lelki vakság ellen is Isten kegyelme az egyedül hatásos gyógyszer. Az elméleteket pedig, bármilyen időtállóaknak is hirdessék azokat, eltemetik az újabb elméletek.

Számunkra azonban, Tisztelendő Testvéreim, változatlanul érvényben van szent hitünk alaptétele. A felebaráti szeretet parancsának nyílt vállalása és érvényesítése ma inkább kötelességünk, mint nyugalmas időkbén. Az ádáz ellenségeskedés szívet tépő zűrzavarában, mikor a halálgépek félelmetes motollái nemzedékeket tépnek ki az emberiség testéből és sodornak bele az immár ötödik éve sötéten hömpölygő roppant halálfolyamba, amikor az emberiség örök értékei, az emberi szellem nagy lángolásainak, erőfeszítéseinek, hősi és szent fölszabadulásainak emlékei égnek hamuvá és omlanak porba egyik napról a másikra, amikor a vihar ítéletes zúgásában népek reszketnek jövő sorsuk miatt, akkor Krisztus papjának elutasíthatatlan kötelessége, hogy az igazság mellett kiálljon és az emberben – bármilyen hitet valljon és nyelvet beszéljen is – a testvérét nézze.

Kötelez erre, Tisztelendő Testvéreim, a keresztyény cím, amelyet annyiszor használnak föl igen különböző értelmezéssel, jelszó gyanánt. Aki felebarátja ellen vét, veszélyezteti a keresztyénység kétezer évi munkájának egyik nagy eredményét, az emberek testvériségének gondolatát. Nem keresztyény, hanem pogány szellemben jár el, s – akarva, nem akarva – csatlakozik azokhoz a törekvésekhez, amelyek fajokra, elkülönült társadalmi osztályokra és önző szövetekezésekre bontották, egymással szembeállították és kibékíthetetlen ellenségeskedésbe hajszolták a népeket. Aki a felebaráti viszonyt az emberek egyik csoportjától, bármilyen meggondolások alapján elvitatja, az magára vonja az ítéletet, hogy adott esetben őt úgy tekintsék mint „pogányt és vámost”, ami az evangélium nyelvén törvényenkívüliséget jelent.

Kötelez a bátor kiállásra az ifjúság várakozása is. Az ifjúság az eszmék, jelszavak és szervezkedések összevisszaságában, a fegyverek zaja mellett az élet más síkjain: az erkölcs, a társadalom, a politika, sőt a tudomány síkján uralkodó zűrzavarban zúgó fejjel, tétován áll: s igazságra szomjas és tiszta eszményért hevülő lélekkel figyel, honnan hangzik föl a tisztán csengő ige, amelyhez a csalódás veszélye és kockázatai nélkül lehet csatlakozni; várakozva nézi, hol tűnik föl élő valóságként – a szélkakasok és alkalmi színváltások tarkaságából – az a határozott magatartás, mely tiszteletre méltó és követésre érdemes.

Kötelez a jó szándékú emberek nagy tömege, akik a veszélyt – melybe a háború a művelt világgal együtt minket is belesodort – egész fenyegető komorságában látják, a megoldásra váró kérdéseket, s a megoldás helyes sorrendjét józanul tisztázzák. S akik készek nagy áldozatokra, tehetségük, tudásuk, lelki erejük és munkájuk átadására, ha a nagy értékek szolgálatában az erkölcsi alapot és felelősséget látják.

Végül kötelez, Tisztelendő Testvéreim, utolsó, elalkudhatatlan kincsünk: a népünk becsülete. A nép mindenütt

az igazságos jogon, a mindenkire egyformán alkalmazott törvényeken és mindenki iránt megnyilvánuló szereteten felépített rendre vágyik, mert veleszületett jó érzékkel és időtlen tapasztalataiból tudja, hogy ez adja meg életének azt a biztos keretet, melyben magáért, családjáért és a közösség javáért is nyugodtan dolgozhatnak. Népünknek nem tulajdonsága az ellenségeskedés. Újabban is megható tanújelét adta, hogy bajba jutott embereket, ha más nép fiai is azok, mennyi megértéssel, szeretettel és segítőkészséggel tud felkarolni. És a legnagyobb áldozatokat mindig ő hozza. Ha nagy veszélyeket kellett elhárítani, pénzét, munkáját, vérét adta oda a szent cél védelmére. Most is Keleten a testéből épít falat, hogy a tűzhegyeit fenyegető ellenséget föltartóztassa. Méltán várja tehát, hogy amíg ő harcol, dolgozik és adózik, az otthoni élet felelős gondozói s az erkölcs és vallás hivatott képviselői a jog, igazság és szeretet parancsai szerint lássák el tisztüket.

Értesültem, hogy híveim az egyházmegye legkeletibb határától kezdve mélységes megdöbbenéssel fogadták ismert személyiségek szabadságának korlátozásáról és bizonytalan sorsáról elterjedt híreket. Ugyanígy aggodalommal kísérték a zsidók ellen az utóbbi időkben végrehajtott intézkedéseket. Örömmel hallottam híveimnek ezt az erkölcsi felfogását, véleményét és ítéletét; és főpásztori büszkeséggel említtem föl, mert ez egy széles tömegnek a felfogása, véleménye és ítélete, s egyúttal örvendetes jele annak, hogy az igazi katolikus szellem mélyen benne gyökerezik és ma is eleven erőként él népünk lelkében. Fiai a keleti határokon az embertelen szovjetrendszer betörése ellen harcolnak, városaink és ipartelepeink védtelen lakói az angolszász hatalmak bombázásaiban egy másik embertelenség fájdalmát szenvedik. Népünk megérti, hogy e rendkívüli körülmények rendkívüli intézkedéseket váltanak ki; keresztény érzése

azonban ösztönösen tiltakozik, ha ugyanakkor tapasztalja, hogy emberekben az emberi személy méltóságát megálázzák és embereket jogaikban, vagy emberi jogaik védelmében korlátoznak a véleményük vagy vallási mivoltuk miatt.

Kedves Fiaim! Két hónappal ezelőtt, amikor a szerpapságot adtam föl nektek, azt mondtam: lehet, hogy vértanúságra avatlak föl titeket. S ezt megismétlem most is: lehet, hogy üldöztetéseket kell elszenvednetek; lehet, hogy gúnyolni fognak és sárral dobálni; lehet, hogy hála és elismerés helyett hálátlanság lesz a fizetségtek. De a szent hivatalunkkal járó kötelességek teljesítésétől nem riaszthat vissza sem a börtön, sem emberi tekintetek. Az igazság védelmében és a szeretet szolgálatában az üldöztetés és börtön nem szégyen, hanem dicsőség.

Krisztus követségében jártok, induljatok hát bátran, főlemelt fejjel és elszánt lélekkel. Legyetek az igazság védői és a szeretet apostolai. Közvetítsetek Isten és az ember között. A szentmiseáldozat és a szentségek erejével nyissátok meg az eget és hozzátok le, közvetítsetek bőségesen a beteg emberiség számára Isten gyógyító kegyelmét és megváltó irgalmát. Legyetek a bénának lába, a vaknak szeme, az árváknak, szegényeknek, az el-esett és szenvedő emberek nagy tömegének gondviselő atyja. Vállaljátok a gondjaitokra bízott hívek küzdelmes életét, sorsát és bajait. S álljatok az őrhelyen, ahová küldettek, hősi elszántsággal a legnagyobb veszély idején is.

Útravalóul Isten nevében főpásztori áldásomat adom, s hiszem, hogy a hívek imádsága a főlemelt emberek és az Istennel kibékített lelkek hálája fogja kísérni munkátokat. Úgy legyen!

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 85-91. p.)

Húsvéti körlevél 1945-ben*

Tisztelendő Testvéreim! Krisztusban szeretett Híveim!

A nagybőjti szentidő a keresztény ember számára a lelki elmélyedésnek és komoly önvizsgálatnak az ideje. A liturgia minden mozzanata, mint egy hatalmas művészi alkotás hétről hétre fokozódó erővel a magunkba-szállásra és lelki megtisztulásra ösztönöz, hogy előkészítsen a Húsvét, a feltámadás, az új élet örömének felfogására.

A világban zajló események hasonlóképpen elmélkedésre, magunkba szállásra és komoly önvizsgálatra készítetnek. „Kemény dolgokat mutattál népednek” (*Zsolt 59, 5*) – mondhatjuk a zsoltárossal mi is. Az emberiség a szenvedések útját járja. Bűneivel ácsolta keresztjét, s a maga ácsolta kereszt súlya alatt és a nagy vereszeségtől már roskadozik. És mintha nem volna számára mentség és menekvés, bűnei hajtják, mint hajszott rabszolgát a könyörtelen korbács. Fátyolos, zavart szemmel mered rá a vérbe és gyászba borított világra, de mennie kell – mintegy álomban s valami irgalmatlan törvénynek engedelmeskedve – egyre tovább és beljebb a kínok és fájdalmak útján.

De „a fájdalom gyakran hathatósabb tanító, mint a könnyű siker”.** A nyugalmas idők nyugalmas élete, a helyett, hogy megláttatná, inkább eltereli a figyelmet a jelen bajokról is; a válság azonban, különösen az olyan súlyos válság, mely a mostani háborúval és következményeivel a világ szeme előtt kibomlott, felszínre veti a társadalom lelkén és szervezetében lappangó betegségeket.

* Püspöki körlevelek. 1945. IV. sz. Allocutio Praesulis in Pascha. – Nyomtatásban is megjelent, in: Virt László: *Márton Áron a lelkiismeret apostola*. Bp., 1988, Ecclesia. 120–133. p.
– A történelmi környezet: Erdélyen már átvonult a front, de Európában még nem ért véget a háború.

** *XII. Pius pápa békeszózata*, 1940.

A kereszthordozó emberiség egyik elkínzott, fájó tagja vagyunk mi is. Vele együtt szenvedünk, égünk és aggódunk. A közös átok súlyát érezzük és hordozzuk. Önmagunk érdeke és a keresztény felelősségérzet arra készítet tehát, hogy a világválság okait a mi körülményeink szemszögéből szemügyre vegyük, azok erkölcsi vonatkozásait feltárjuk, a tanulságokat levonjuk és hasznosítsuk.

Tisztelendő Testvéreim, Krisztusban szeretett Híveim!

Politikusok és tudósok, akik a nemzetek és társadalmak életében felszínre került súlyos bajok okait a gyógyítás és segítség komoly szándékával vizsgálják, egybehangzóan azt állítják, hogy a legújabb kor lelkeségének egyik legveszedelmesebb megrontója a nemzetiségi kérdés kiélézése volt. Az elfajulás azzal kezdődött, hogy egyoldalú eltúlzással a nemzetnek középponti jelentőséget tulajdonítottak, és ebből kiindulva megengedhetőnek tartották, hogy a nemzeti érdekek minden más érdeket alárendeljenek.

Legveszedelmesebb túlzását ez a felfogás abban a mozgalomban érte el, mely az emberiség családját alsóbbrendű és felsőbbrendű fajokra osztotta, s nem átalította hirdetni, hogy az egyes emberi fajokat nagyobb különbségek választhatják el egymástól, mint az embert az állattól. Ugyanez a beteg, ferde gondolkozás elvetette – mert gyöngeségének minősítette – a felebaráti szeretet tanát, s helyébe a gyűlölet tanát állította azzal az indoklással, hogy a nemzet tagjai csak a gyűlöletből meríthetik a nemzeti érdekek erélyes és eredményes szolgálatához szükséges lelkület erejét.

A nemzet jelentőségének érdekeinek ilyen túlzó hangsúlyozása hamarosan meghozta a maga keserű gyümölcsseit. Megnyitotta a hatalmaskodás, az elnyomás és jogelvonás útjait, mely egyúttal milliók számára a szenvedések útja volt. Ahol álcázott formában lépett fel, ott a kisebbségek elnyomásához vezetett. Jellemző erre a szellemre,

és általában a legújabb kor lelkeségére, hogy ugyanakkor, amikor a nemzetek önrendelkezésének jogát rendező elvként proklamálta és Európa térképét ezen elv alapján újrarajzolta, az egyes államok határain belül került nemzetiségeket hivatalosan is kisebbségnek nevezte, mintha már ezzel az elnevezéssel jelezni akarta volna, hogy azokat szabadság és jogok szempontjából csak másod- vagy harmadrendű állampolgároknak tekinti. A fajelmélet hívei természetesen levonták a szélsőséges felfogás végső következményeit is. A saját nemzetük jogainak kizárólagos igénylését hitvallássá avatták, és más nemzetekkel szemben a nyílt és szervezett türelmetlenséget írták zászlajukra, ami a bizalmatlanság, ellenségeskedés és gyűlölet magvát hintette el, és végzetesen kiélezte az ellentéteket az államok és nemzetek között.

Tisztelendő Testvéreim, Krisztusban szeretett Híveim!

Az igazság megismeréséről az orvos nem mondhat le, ha gyógyítani, s annak feltárása elől a beteg sem zárkózhatik el, ha gyógyulni akar. „*Veritas liberabit vos* – Az igazság szabaddá fog tenni titeket” (Jn 8,32). Az írás ezen intelmét – ezt a kézenfekvő igazságot – tartjuk szem előtt, amikor alább a mi életünkre vonatkozólag a múltból néhány tényre és adatra utalunk.

A túlzásba hajtott és mindenáron érvényesülésre törő nemzeti érdek szorítását megismertük mi is az elmúlt negyedszázad alatt. Népünk templomépítő nép. Nemcsak a bőség, hanem leszegényedése idejében is megható áldozatkészséggel fényes szentélyeket emelt. Annál nagyobb volt a megütközése, amikor azt kellett tapasztalnia, hogy egyes helyeken a hatalom védelme alatt elkívánják ősi templomait, melyekhez századok kegyeletes emléke fűzte; viszont más helyeken pompázó templomokat építenek, néha néhány tisztviselő részére s nemegyszer a más nyelvű és hitű lakosság jelentékeny anyagi megterhelésével. A földkisajátítás során nevelésügyi

alapjaink vagyonát elvették, a kiosztásnál azonban föld nélküli híveinkről nagyjából megfeledeztek. A kolozsvári román egyetem egyik tanára* nevét azzal tette emlékezetessé, hogy két évtizeden át sorozatos nehézségeket támasztott és küzdelmet vezetett a katolikus intézetek, a szerzetesrendek, a nevelésügyi alapok meghagyott töredékvagyonára és jogi helyzete ellen. E tárgyban írt munkái a kisebbségellenes szellem és módszerek jellemző dokumentumai.

Tanköteles gyermekeink 65-70 százaléka olyan állami iskolába kényszerült járni, ahol anyanyelvén írni és olvasni sem tanulhatott meg. Ugyanakkor a másik 30-35 százalékaért minden tanév elején – s a célzatosan vetett akadályok folyton szaporodó sora miatt – szinte minden egyes gyermekért külön kellett küzdenünk, hogy beírassuk és anyanyelvén taníthassuk saját iskoláinkban, melyektől az állam a támogatást következetesen megtagadta. Az ellenőrzés azonban annál szigorúbb volt, a saját pénzünkön fenntartott iskolák és nevelőintézetek működésének állami felügyeletében olyan ellenséges szellem érvényesült, amely állandó idegfeszültségben tartotta az iskola-fenntartó egyházi hatóságokat, a nevelőket és növendékeket egyaránt. Kulturális és népnevelő munkánkat, szociális, karitatív és hitbuzgalmi egyesületeink működését rendőrségi és pénzügyőri korlátozások és egy korán létesített központi cenzori hivatal igyekezett megnehezíteni.

Tanáraink és tanítóink – a közszolgálatokban megtűrt híveinkkel együtt – a nyelvvizsgák megszegyenítő vesszőfutásának vették alá. Papjaink közül sokan megismerték a börtönt, még többen voltak kitéve az évről évre fokozódó türelmetlenség következtében alaptalan feljelentéseknek és meghurcoltatásoknak, csupán azért, mert

* Onisifor Ghibu (1883–1972) görögkeleti pap, egyetemi tanár

híveiket és a gondjaikra bízott intézményeket védtek. A vádolt papok államsegélyét a minisztérium gyakran felmentés esetén is letiltotta, mert az volt a felfogása, hogy joga van a papot megbüntetni az eljárás beindításának pusztá ténye miatt, tekintet nélkül a bírósági felmentésre.

Mailáth püspököt, akinek páratlan bőkezűségét és emberi jóságát számosan élvezték más nemzetiségek fiai is, nem egy esetben személyében inzultálták, veszedelmes irredenta híret költötték, s az említett professzor úr említett akciójával egyidejűleg a fővárosi lapok gyakran élesen támadták. Közvetlen elődömtől azt kívánták, hogy a nemzeti szentek képeit és szobraikat a templomainkból távolítsa el, ünnepeiket és tiszteletüket korlátozza. S mivel magunk sem tudtunk híveink szenvedése iránt közömbösek maradni, mivel az Egyház jogait, intézményeit, vagyonát kötelességünkhöz híven védtük, mivel a nyilvánvaló túlkapások ellen tiltakoztunk, meghurcolt papjaink és üldözött híveink érdekében felszólaltunk, hamarosan tapasztalnunk kellett, hogy magunkra vontuk a felsőbbiségek nemtetszését.

Ugyanettől a szellemtől sugalmazott módszeres elnyomás nehezedett híveink életére még belterjesebben. Látnunk kellett és súlyos aggodalommal láttuk, hogy híveinknek folyton növekvő száma esik áldozatul az elszegényedésnek és meg nem érdemelt szenvedéseknek. Szám-talan egyén és család egzisztenciájának megsemmisülését és elkallódását kísértük figyelemmel tehetetlenül és keserűséggel. Sok elbocsátott tisztviselő, munkás, közalkalmazott, a közterhekkel erején felül sújtott iparos és kereskedő, meghurcolt földműves megaláztatásait és panaszeit hallottuk. A gazdasági válság éveiben és utána sokszor megrendülten álltunk összetört híveink vergődése előtt, akiktől, hogy a mindennapi szűkös kenyeret biztosító munkahelyen megtűrjék, cserébe atyáik hitét kérték. Jártunk a munkatáborok nyomorúságra ítélt la-

kói között. Sorsuk rosszabb volt, mint a rabszolgáé, akit a gazdája legalább azért gondozott, hogy a munkaerejét megtartsa. Ma is hálásak vagyunk az emberséges parancsnokoknak, de talákoztunk olyanokkal, akik kötelességüknek azt érezték, hogy elkobozzák a ruhaneműt, melyet az elcsigázott és félmeztelen emberek segélyezésére összegyűjtöttünk.

Tanúi voltunk embertelen rekvirálásoknak, amikor híveinktől rajtaütésszerűen minden gabonaneműt elvettek, s a buzgó végrehajtó közegek a dagasztásra előkészített lisztet is kiöntötték a teknőből a kenyeret kérő gyermekek szeme láttára. 1940 őszén és a következő években híveink egyharmada hagyta el ősi lakóhelyét, adta fel házát, üzletét, apáitól örökölt földjét, szakadt el családjától. S hiábavaló volt minden erőfeszítésünk, hogy visszatartsuk, nekivágtak a bizonytalanságnak megengedett és meg nem engedett utakon, mert nem bírták a kisebbségi ember számára adatott sorsot, és mi védelmet biztosítani nem tudtunk. Közvetlen közelből tapasztaltuk azt a perzselő gyűlöletet, mely a múlt év őszén a védtelen lakosság ellen olyan magasra felcsapott. Láttuk a heteken át gyalog, élelmezés nélkül hajszolt embereknek, az Erdély északi részén összefogott híveinknek szünni nem akaró processzióját, s hallottunk a bosszúállás felvonulásáról, mely ezekben az időkben rettegésben tartotta egész vidékek népét, és ártatlan emberek vérével szennyezte be a földet.

Erdély kettéosztásával – ami Egyházmegyénk kettéosztását és kettős sorsát is jelentette – a román nép egyik fele szintén kisebbségi sorsra jutott. Olvastuk az illetékes egyházi fórumok panaszát és nyilatkozatait sérelmeikről és a híveiket ért szenvedésekről. Részvéttel voltunk irántuk, hiszen súlyos helyzet elé állíthatta őket már önmagában az a körülmény, hogy a visszatérő uralom érvényben hagyta a régi rendszer törvényeinek egy részét, s ezzel

azoknak a kisebbségellenes éle automatikusan az új kisebbség ellen fordult, a politikai mesterkedések pedig gondoskodtak és utat nyitottak további szenvedéseknek is.

A politikamentes és elfogulatlan történetírás feladata lesz, hogy a kettéosztott Erdély két kisebbségének egyidejű szenvedését és annak okait feltárja és mérlegre tegye. Minket súlyos esztendőök súlyos tapasztalatai annak a végtelenül lehangoló végső következtetésnek levonására kísértenek, hogy ahol a nemzeti érdek egyoldalú és türelmetlen eltúlzással minden más érdek fölé emeltek, és ez a felfogás behatol a lelkekbe, ott kisebbségi ember számára szabad emberhez méltó élet nem lehetséges.

Tisztelendő Testvéreim, Krisztusban szeretett Híveim!

Mindannak ellenére, amit fentebb elmondottunk, keresztény és emberi kötelességünk arra utasít, hogy a lehangoló megállapításoknál ne rekedjünk meg. Eszünkbe jut az apostol szemrehányása: „Egyáltalában már az is hiba nálatok, hogy peres ügyeitek vannak egymással” (1 Kor 6, 7). Mennyivel nagyobb a hiba és nagyobb a bűn, milyen súlyos lehet a legújabb kor emberének lelki betegsége, ha képes volt mérhetetlen szenvedéseket felidézni és áthidalhatatlannak látszó mély szakadékot ásni keresztény nemzetek között egyik legszebb emberi eszménynek, a nemzeti gondolatnak a nevében. A betegségnek és okainak a megismerése azonban kötelez, hogy a gyógyulás hatásos szereit keressük, és útba is igazít, hogy azokat megtaláljuk. Komoly jelek vannak, amelyeket követve reménnyel foghatunk a nagyszerű feladat megoldásához.

Első és leglényegesebb jel a népnek, tehát magának a döntő tényezőnek a magatartása. Számptalan példát lehetne felhozni, hogy az egymásba ékelten élő két nép fiai hajlandók egymásban az egyenlő jogú és rangú embert látni, készek és képesek békésen együtt élni – amint éltek

századokon át, ha kívülről beavatkozó mesterkedések nem szítanak közöttük ellentéteket. Emellett – második biztató jelként – látunk tiszteletre méltó törekvéseket, melyek az együttlakó két nép között a béke útját egyengetik, az akadályok elhárításán és az ellentétek kiegyenlítésén dolgoznak.

Nem térhetünk ki és nem akarunk kitérni tehát a feladatok ránk eső részének vállalása elől. A valóban tiszta és őszinte törekvések mellett készséggel állunk munkába, hogy a lelkeket a jog, igazságosság és szeretet befogadására a magunk területén és eszközeivel előkészítsük, és ezzel a népek békéjének nagy és szent ügyét és benne a saját népünk javát tehetségünk szerint munkáljuk. Ezt a célt kívánjuk szolgálni, amikor – körülményeink ismeretéből kiindulva és Szentatyánk útmutatását követve – a tartós jó viszonynak és békés együttélésnek elengedhetetlen előfeltételeit közelebbről is megjelöljük a következőkben:

1. El kell oszlatni a gyűlöletet, és teljes határozottsággal vissza kell utasítani azokat a módszereket és mesterkedéseket, melyekkel azt szítani és táplálni szokták.

A gyűlölet megvan, és az évek óta folyó tervszerű izgatás és lélekmérgezés következtében mélyen behatolt a lelkekbe. Sorsközösségre rendelt népek is gyűlöletes híreket terjesztettek egymásról külföldön, és gyűlöletet szítottak egymás ellen otthon. Nemegyszer a tények nyilvánvaló elferdítésétől vagy szándékos megváltoztatásától sem riadtak vissza. S a lélekmérgezés nem kímélte a nevelés szent helyeit, az iskolákat sem. A jóra és szépre fogékony emberpalántákat és serdülő ifjúságot szeretet helyett ellenséges indulatokra, a más nyelvű és hitű emberek lebecsülésére és megvetésére biztatta fel. Ha a gyűlölet szítására fordított mindennemű munka eredményét egy összefoglaló helyzetjelentésben adatszerűen szem elé lehetne tární, sokan megdöbbennének, látva,

hogy a felelőtlenül vagy gyűlölködve kimondott vagy leírt szóval hány embert szabadítottak fel meg nem engedett cselekedetekre, s mennyi életért, szenvedésért felelősek.

Hogy a nemzetek békés együttélése egyáltalán lehetséges legyen, első feladatnak látszik tehát a lelki és erkölcsi alap helyreállítása. Ennek a lelki és erkölcsi alapnak a gránittömbjei: „az igazmondás, igazságosság, udvariasság és a jóra való együttműködés természetes, és a testvéri szeretet fenséges természetfeletti eszménye”.* A lélek eme nemes virágai, amelyeket az újkor beteg lelkisége sajnálatos mértékben elhervasztott, valamikor maguktól értetődő és mindig kötelező erények voltak. A felnőttek, és mindenki, aki népe sorsát szívében viseli és javát igazán akarja, vonja le a jelek kézenfekvő intelmét, a nevelés pedig állandó vezérelvként tűzze maga elé, és következetes munkával gyökereztesse meg a felnövő nemzedék lelkében, hogy az igazmondás, igazságosság, udvariasság, a jóra való együttműködés készsége és a testvéri szeretet mindig kötelező erény, és főképp az minden más nyelvű és hitű embertársunkkal szemben. A gyűlölet gyökereit és az azt tápláló nedveket csak ezekkel lehet kiszárítani, nem egy másik gyűlölettel.

2. Le kell győzni a bizalmatlanságot, mely ma az őszinte törekvéseknek is nagy akadálya.

A bizalmatlanság nyomasztó teherként nehezedik a nemzetközi életre is. A nemzetek között kötött szerződések meglepő és váratlan felmondása, vagy egyenes megszegése, a nemzetközi jog gyakori erőszakos megsértése következtében egy általános bizonytalanság érzése kerítette hatalmába a népek lelkét.

Még nyomasztóbb bizonytalanság nehezedett a kisebbségek életére. Törvények biztosították jogaikat, de

* *XII. Pius pápa békeszózata, 1940.*

ugyanazon jogokat más törvényekkel vagy a törvény megfelelő értelmezésével tetszés szerint korlátozták. Még többször kaptak szép és biztató ígéretek, az ígéretek beváltására azonban ritkán került sor, s utólag rendszeren kiderült, hogy nem is gondolták komolyan. Nemzetközi védelmet helyeztek számukra kilátásba, de hamarosan tapasztalniok kellett, hogy a nemzetközi sakkasztán, ahol a nagyok játszanak, ők a kiütött figurák. S a csalódások és becsapások után, a kölcsönös bizalmatlanság következtében ma odajutottunk, hogy a tárgyaló felek nem egymás szavait figyelik, hanem azt, hogy a másik a szavak mögött mit rejteget, hová akar kilyukadni, társát hol akarja becsapni a jó szándék és megegyezésre való készség hangoztatása közben.

Mondják, hogy a szándék leplezése, a versenytárs kijátékszása és a félrevezetés a nemzetközi érintkezés fegyvertárához tartozik. Lehet, hogy így van, s lehet, hogy egyik-másik esetben hasznosnak is bizonyult annak a kezében, aki ezekhez folyamodik. Az így elért eredmény azonban mindig kétes értékű. „Felforgatja az Úr a nemzetek szándékait, elveti a népek gondolatait, és elveti a fejedelmek határozatait” (*Zsolt 32, 10*). A népek egymáshoz való viszonyának rendezettsége nagy és fontos érdek, és kimondottan erkölcsi feladat. Akik népük ügyében járnak és dolgoznak, mellőzzék tehát a csalafintaság eszközeit. Legyen a beszédük egyenes beszéd, a szavak fedjék pontosan a szándékot, s a bizalom megteremtésével állítsák helyre a nemzetek nyugalmanak zálogát: az adott szó szentségébe és a szerződések tartósságába vetett hitet.

3. Le kell győzni a rideg önzés szellemét.

A teremtő Isten elgondolása szerint a kis népek létjoga éppoly erős, mint a nagyoké. Élni akaró nép még kisebbségi sorsban sem törődhetik bele abba, hogy magát feláldozza a többség nemzeti önzésének, mely a természetjog és az isteni törvények által megvont határokat túllépi.

Valamint abba sem, hogy idegen testnek tekintsék, s mint ilyen, szabad vadászterülete legyen annak a másik önzésnek, melyet a közélet bírálói korrupció néven ostromoznak. „Egy nemzet élni akarása sohasem jelenthet egyet egy másik halálos ítéletével.”^{*} Már Szent Ágoston szembezáll a római birodalom hatalmi törekvéseivel, s a népek elnyomását „nagy rablásnak” bélyegzi. Amikor pedig a nemzeti érdek eltúlzása miatt a végrehajtó közegekben és közvéleményben lábra kaphat az a hit, hogy a más nyelvű állampolgárok kevesebb jogra tarthatnak számot, a visszaélésnek és törvénytelenéseknek olyan tág tere nyílik, hogy egy egész nép kerülhet a kiszolgáltatottság és törvényenkívüliség megalázó állapotába.

A hőn óhajtott béke csak akkor lesz szilárd és hozza meg a várva várt nyugalmat, ha megvalósul „az önkormányzatukban és függetlenségükben biztosított népek őszinte jogi és gazdasági közössége, az isteni törvény parancsai szerint való testvéri együttműködés.”^{***} Ez a természetjog által ajánlott és védett keresztény elv az egymásba ékelten élő nemzetek viszonyának rendezésénél sem mellőzhető.

Amint az egyénnek joga van az élethez, a családalapításhoz, a szabadsághoz, a munkához, a becsülethez, a tulajdonhoz, a művelődéshez, a vallás szabad gyakorlatához, ugyanúgy joga van a nemzetiségnek, hogy a maga sajátos életét szabadon élje, kultúráját fejleszthesse, a saját ügyeit a maga alkotta szabályok szerint és saját szervei által a maga felelősségére intézze a vele együtt lakó népek jogos érdekeinek tiszteletben tartása mellett. A jogokat, érdekeket és kötelességeket a kölcsönös igazságosság érvényesítésével kell összeegyeztetni, rendezni és hatékonyan biztosítani, hogy az érdekelt felek jogaiknak sérelme nélkül illeszkedhessenek bele a nagyobb

* *XII. Piusz pápa békeszózata*, 1939.

** *XII. Piusz pápa békeszózata*, 1940.

közösség életébe. Ahol az együttlakó népek jogai és érdekei találkoznak, vagy keresztezik egymást, a rendezésre irányuló őszinte szándék meg fogja találni azokat a magasabb szempontokat, amelyek alapján kölcsönös jóakarattal, fegyelmezettséggel, igazságra-törekvéssel a keynes kérdések is megelégedésre megoldhatók.

Tisztelendő Testvéreim, Krisztusban szeretett Híveim!

A keresztény ember az e világi eseményeket is az örökévalóság távlatába állítva figyeli. Látása így tisztább, ítélete élesebb és biztosabb, mert a földi jelenségeket az örök igazság fényénél veheti szemügyre. Ebben az átható világításban alkalma van a történelmi események mögött működő eszmék valóságos értékét megismerni, a múltat és jelent összevetni, a hiányokat, mulasztásokat és elkövetett hibákat megállapítani, s a tisztulás, felemelkedés útját megkeresni.

A hátunk mögé zuhanó korszak küzdelmeinek, a súlyos áldozatoknak és szenvedéseknek a nyomán a lelkekben új felismerések és új vágyak születtek.

Szinte már általánosnak mondható vélemény és mind több jel szól amellett, hogy a mostani háború történelmi kihatásaiban és korszakalkotó következményeiben csak a korszaknyitó háborúkkal mérhető össze. Az előző világ-háború után még sokan éltek abban a képzelődésben, hogy a vihar elvonultával visszatérhetnek a régi béke nyugalmas napjaihoz. A mostani háborúval kapcsolatban ezek a képzelődések szertefoszlottak. Ma mind többen látják úgy, hogy a háború előtti Európa nem tér többé vissza, hogy annak állami, társadalmi és gazdasági rendje olyan átalakulás folyamatába jutott, mely egy új korszak kezdetét jelenti. Az eszmék és célok között vannak különbségek a felfogások különbözősége szerint, de mind megegyeznek abban, hogy a múltnak az események világánál felismert hibáit nem szabad megismételni, valami

új, jobb, józanabbul szervezett, szabadabb és erősebb renddel kell a múltat helyettesíteni.

A szenvedő népek a feltámadás hírért, a húsvéti örömet, az igazság és jog tisztelésén és a szeretet uralmán felépülő új rend hajnalhasadását várják. Meg kell hallanunk ezt a mélyből, a meggyötört emberiség lelkéből feltörő kiáltást. Valamint meg kell értenünk azt is, hogy ez a vágy hevesebben tör elő a nehéz munkájuk után élő társadalmi osztályok nagy tömegeinek a lelkéből, hiszen ezek viselik „a nap terhét”, a háborúban és békében egyaránt ők hozzák a nagyobb áldozatot s ők érzik legfájóbban mindig az állami és nemzetközi, a társadalmi és gazdasági zavarok hátrányait.

Szentséges Atyánk uralkodása első napjától kezdve – a láthatáron már akkor gomolyogtak a háború vészre rejtő felhői – mindent megkísérelt, hogy az előre látott mérhetetlen szenvedéseket elhárítsa az emberiség feje felől. Szándékát és erőfeszítéseit a háborúra ajzott szenvedélyek, erők és kiélezett ellentétek megghiúsították. De azóta sem szűnt meg dolgozni egyrészt azon, hogy a hadviselés elfajulása és az embertelen módszerek alkalmazása ellen az emberiség nevében tiltakozzék, és a nagy fájdalmat, ahol csak módjában van, enyhítse; másrészt azon, hogy az igazságos és tartós béke megszerzését a követendő irányelvek világos leszögezésével elősegítse.

Híres beszédeire, melyekben ezekről szólt, mint egy szebb világ üzenetére figyeltek a meggyötört népek, és hinni szeretnők, hogy felfigyeltek a népek sorsát intéző vezetők is. Minket a gyermeki engedelmesség és egyúttal a keresztény embernek a saját népe és az emberiség sorsáért érzett felelőssége kötelez, hogy Szentatyánk aggodalmait megértve és útmutatásait követve a béke megvalósulása érdekében minden tőlünk telhetőt megtegyünk.

Minden tisztulás fájdalmas folyamat. Ilyen fájdalmas folyamat ez a világegés is az emberiség és népeink számá-

ra. De rajtunk is fordul, hogy a gyötrelmekből megtisztultan kerüljünk ki, és egy szebb, emberibb, igazságosabb élet alapjait lerakjuk.

A munkát magán kell kezdenie mindenkinek. Az egyéni önzés garázdálkodását, valamint a szervezeten működő önzéseket is meg kell fegyelmezni és természetes korlátai közé kell visszaszorítani. Az Evangélium *ezt* így fejezi ki: a magnak meg kell halnia, hogy élet és gyümölcs fakadjon belőle. S nem véletlen, hogy a szenvedések tüzén átment, feltámadó Krisztus húsvéti békeüzenetéhez kapcsolta egyik legnagyobb ajándékát: a bűnbocsátás hatalmát és kegyelmét. Miután a gyűlölet végighajszolta a fájdalom állomásain és kegyetlen bosszút vett Rajta, az általános bűnbocsánat kihirdetésével kezdi, hogy megtisztulásunk isteni eszközét kezünkbe adja, s megtanítson a megbocsátásra minket is.

A népek megbékélésének munkálása magasztos feladat. Éppen ezért készek vagyunk a jószándékú törekvéseket támogatni, hogy népeink jogos vágya minél előbb és igazabban beteljesedjék.

Megjegyeztük az idők komoly tanulságait, s az Úr Jézus tanításának a szellemében vissza akarjuk utasítani az önzés és bosszú minden kísértését, hogy a kavargó szenvedélyek kínzó sötétsége után végre felragyogjon a béke áldott napja, amikor „egymással és Istennel kibékülve boldognak hirdeti Őt valamennyi nemzet.”*

Alba Iulia – Gyulafehérvár, 1945. március 24.
Szent Gábor főangyal napján

Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 6. Húsvét*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 55–69. p.)

* A békeimából.

Új korszak van készülóban (Kolozsvár, 1945. október 28.)*

Krisztus Király ünnepének jelentőségét és időszerűségét sohasem értettük meg annyira, mint a nyugtalanító kérdéseknek és bizonytalanságnak ezekben a napjaiban.

Az anyagi erők félelmetes küzdelme, mely végpusztulással fenyegette egész kultúránkat, félig-meddig eldőlt. Az emberiség azonban érzi, hogy az egyetemes válságnak nincs vége. A küzdelem gazdasági, társadalmi, politikai, erkölcsi és szellemi síkon tovább zajlik. A mélyben, az emberi lelkek tengerének mélységeiben hatalmas áramlatok zúgnak, s a fenékhullámok mintha viharok elfojtott indulatait görgetnék ide s tova. Mikor lesz és milyen lesz ennek a félelmetes zajlásnak vége?

A világ hatalmasságai, akik a népek sorsa felett készülnek dönteni, a béke megteremtésén fáradoznak. Bízunk abban, hogy őszintén az emberiség javát készülnek szolgálni, és ha erőfeszítéseiket siker koronázza, az igazságos béke feltételeit és módozatait megteremtik. A hatalmi feltételek azonban csak a béke külső biztosítékai, és ez nem elég, ha nem sikerül egyidejűleg a lelkek nyugtalanosságát is elcsitítani.

Ezért fordulunk az aggodalmak ezen óráiban irányításért az emberiség királyához, Krisztushoz. Megoldandó kérdéseink nyomasztólag nehezednek a lelkünkre s a megoldás kulcsát nem találjuk. Egy csodálatos szellemi és gépi kultúra birtokában vagyunk, de ezek útmutatás helyett most mintha még zavarnák a tisztánlátásunkat. Mit mond tehát Ő, a mindenség Ura? Ő hirdette ki számunkra Isten törvényeit, adnak-e hát ezek a törvények égető kérdéseinkre feleletet?

* Az Erdélyi Katolikus Akció Füzetei, 1. Gyulafehérvár, 1945. 1-16. p.

Krisztus földi helytartója, törvényeinek hivatott és hiteles magyarázója a békeszerzés nagy feladatára már a háború idején igyekezett előkészíteni a népeket, és körvonalazta a nagy szempontokat. A rendezett és békés emberi együttélés feltételeit a következő öt pontban jelölte meg:

1. Első feladat, hogy visszaadjuk az emberi személynek azt a méltóságát, mellyel a teremtő Isten kezdettől fogva megajándékozta.

Az ember, amióta kivonta magát Isten uralma alól, az élettelen dolgok és az oktalan állatok sorsára jutott. Háború idején ő a legolcsóbb hadianyag, a társadalmi életben pedig úgy kezelik mint akarat nélküli, mindenre felhasználható nyájat. A háborúban barbár kegyetlenséggel pusztították még a békés dolgozó polgárt, sőt, az asszonyokat, gyermekeket, betegeket és öregeket is, a társadalmi életben úgy terelgetik a különböző jelszavakkal egyik táborból a másikba, mintha emberszámba sem vennék.

Ezt a megszégyenítő állapotot meg kell szüntetni. Az ember Isten képmása. Jogait és személyi méltóságát Istentől nyerte. Istennel szemben nem léphet fel igényekkel, de minden teremtett tényezővel szemben teljes értékű önrendelkezési jogok tulajdonosa, tiszteletet parancsoló határpont, Isten szemefénye...

Aki tehát a béke megvalósulását komolyan akarja, és a gazdasági, szociális, politikai értelmi és erkölcsi zűrzavar eloszlátását feladatnak érzi, annak „szembe kell szállnia minden olyan törekvéssel, mely az embereket mint lélettelen tömeget kezeli”. Az ember isteni jegyeket visel a homlokán, rá kell tehát nevelni, hogy értelmes lény módjára úrként viselkedjék, használja az eszét és az akaratát, legyen a dolgokról, eseményekről, a felvetett gondolatokról és kérdésekről önálló véleménye, és legyen bátorsága az önálló állásfoglalásokra. A hatalom pedig tartsa

tiszteletben a személy méltóságát és elidegeníthetetlen jogait.

2. A második feladat, hogy visszaadjuk és biztosítsuk a családnak azt a helyét és azokat a jogokat, melyek a teremtő Isten elgondolása és a házasság célja szerint megilletik.

Az anyagelvű felfogás, mely a történelem folyamán különböző változatokban jelentkezett, a házassági kötelek meglazításával végzetes mértékben meggyengítette a család alapjait. Először a házasság szentségi jellegét vette tagadásba, közönséges polgári szerződésnek minősítette, s a polgári ügyletek mintájára megkönnyítette és szentesítette a házasság felbonthatóságát. Később felszabadította a házaseleket arra is, hogy a házasság célját és legmélyebb indoklását, a gyermeknemzést tetszésük szerint vállalják vagy elutasítsák.

Egy nép – bármely nép – belső egyénisége és szerves fejlődése a felbonthatatlan házasságon és a keresztény családi életen nyugszik. Minden ezzel ellenkező vélemény, kísérlet vagy magatartás merénylet a nép egysége, fejlődése, élete ellen.

Bármennyire időszerűtlenül és keményen is hangzik tehát a felszabadított ösztönök hangjaihoz szokott fülek számára, újból síkra kell szállni a házasság felbonthatatlansága, szentségi jellege és Istentől rendelt célja mellett: rendezni és biztosítani kell a család sajátos gazdasági, szellemi és jogi egységét, meg kell teremteni minden család részére az egészséges családi élet anyagi és erkölcsi feltételeit, és helyre kell állítani a bizalmat az együttműködés és kölcsönös támogatás szellemét az iskola és a szülői ház között. Hogy a család megint az legyen, aminek Isten rendelte: a nemzet éltető alapsejtje, és a társadalmi rend és béke nagy biztosítóka.

3. Harmadik feladat, hogy az emberi munkát úgy tekintsük és úgy értékeljük, amint az Isten tekinti és értékeli.

A kereszténység tanítása szerint Isten minden embert a képességének megfelelő foglalkozásra hív meg. A keresztény felfogás szerint tehát minden erkölcsileg megengedett és hasznos munka legősbibb eredetében Istentől kapott megbízás, isteni szolgálat. Minden munkában, a testi munkában éppúgy, mint a szellemi munkában „bizonyos meg nem szüntethető méltóság rejlik”. A dolgozó ember különös mértékben hasonlónak lesz az Istenhez. Amikor az élő és élettelen természetet, a szerves és szervetlen anyagot óvja, irányítja, alakítja, amikor gondolatokat szül és azokat az alkotó munka és művészet eszközeivel megvalósítja, Isten parancsát hajtja végre, és egyúttal bizonyos értelemben a teremtő és örökké tevékeny Isten működésében vesz részt.

Az Egyház a munkának ebből az erkölcsi méltóságából a gyakorlati következtetéseket késedelem nélkül levonta, és azokat tekintélyének egész súlyával támogatja. Az Egyház hirdette meg először, hogy az emberi munka nem árucikk. Az emberi munkának belső értéke van. S a munka ezen belső értéke és az emberi személy méltóságának a jogán követeli a munkás számára az igazságos bért, mely az ő és a családja tisztességes megélhetéséhez elégséges legyen, követeli annak a lehetőségnek a biztosítását, hogy a munkás is magántulajdont szerezhessen és tehetősebb fiainak képzést adhasson.

És ha a társadalmi osztályok között fennálló feszültséget szerencsésen akarjuk megoldani, akkor is a munka és az ember keresztény értékeléséből kell kiindulni. Isten az embert nem társadalmi állása, hanem a hivatásában tanúsított hűség szerint értékeli. Más mértéket az ember sem állíthat fel embertársával szemben. Ki kell tehát alakítani azt a szociális szellemet, mely az embert Isten szemével nézi s minden emberben az egyenlő jogú és rangú testvért látja s a kemény munkától kérges kezű munkásnak éppúgy, mint a legmagasabb társadalmi állás-

nak megadja az ugyanazon jogú és rangú embernek járó megbecsülést és tiszteletet.

4. A rendezett és békés együttélés negyedik feltétele a jogrend mélyreható kiegészítése.

Az új idők emberének alkalmá volt aránylag rövid időközben a legkülönbözőbb mozgalmak, rendszerek, politikai irányzatok magatartását megfigyelni. És azt kellett tapasztalnia, hogy a hatalom mindenkori birtokosa ritkán tudott ellenállni a kísértésnek, hogy a törvényhozást és ezen keresztül a bírói gyakorlatot a maga céljai érdekében ne befolyásolja. A hatalom önző hajlamának kedvezett a jogtudományba belopott pozitivizmus és haszonelvűség is. Ennek következtében a társadalomból kivészett vagy legalábbis elhalványulóban van az emberi önkénytől mentes jogrend tudata, s a polgárok lelkében kezd fészket verni az a hit, hogy annak van igaza és joga, a törvény védelmében és kedvezményeiben az részesül, aki az uralkodó rendszert hangosan támogatja.

Minden felelősen gondolkozó ember előtt világos, hogy a belső rend és a békés együttélés nem valósítható meg, ha ez a felfogás csakugyan behatol a lelkekbe. Szilárd jogrend és független bíróság nélkül nincs társadalmi béke. Minden polgárnak Isten-adta joga tudni és meggyőződve lenni arról, hogy változatlan törvények és egy minden emberi önkénytől mentes, független bíróság őrködik alapvető emberi jogai felett.

Tudatosítani kell tehát megint, hogy vannak örökérvényű törvények, s az emberi törvények csak annyiban igazak, kötelezők és érvényesek, amennyiben az örök törvényekkel megegyeznek.

És el kell ismertetni azt az elvet, hogy az állam szolgálatában álló testületek és hivatalnokok is felelősségre vonhatók, a szabadságot, tulajdont, becsületet, az egyesek boldogulását és örök üdvösségét – vagyis az ember elidegeníthetetlen jogait – sértő rendelkezéseket kötelesek

visszavonni, és ha kárt okoztak, kötelesek azt, az okozott kárt jóvátenni.

5. Ötödik feladat egy olyan „államelmélet és gyakorlat kialakítása, mely az ésszerű fegyvelmen, a nemes emberiségén és keresztény lélek felelősségén nyugszik”.

Nagyon régen volt, amikor az államról lelkesedéssel és mint az emberiség egyik legnagyobb jóttevőjéről beszéltek. Ma a tudomány is tehetetlenül és bizonyos kétkedéssel áll ezzel a földi hatalmassággal szemben. A honpolgár pedig az államot csak a zsandár, a rendőr és az adóvégrehajtó személyén és működésén keresztül ismeri. Érzi, hogy van, mert különböző terheket rak a vállaira és az életét újabb és újabb korlátozások közé szorítja. És érzi, hogy hatalom, mert mindenütt jelen van, s a szorításából nem tud szabadulni. De nem érzi jótéteményét: a segítő, védelmező szervezett erőt.

Keresztény felfogás szerint minden közösség, s így az állam is csak eszköz az emberek javának szolgálatában. Az állam feladata, hogy az emberek földi életének megtartását és minél teljesebb kiművelését előmozdítsa, ehhez az anyagi, szellemi és erkölcsi feltételeket megteremtse és megvédje. És a ma élő nemzedékeknek vállalniuk kell, hogy az állam feladata körül felburjánzó hamis elméletek káros hatását kimutassák, a tévedéseket eloszlassák és az államhatalom alá erkölcsi alapot vessenek, hogy felismerjék és elismertessék azt az igazságot, hogy földi vonatkozásban az uralkodás legmélyebb értelme s így az állam legősibb és egyedül igaz indoklása: a szolgálat, a társadalomnak, a közjónak, az összes polgárok javának szolgálata.

Krisztusban szeretett Híveim, Isten a kinyilatkoztatásban közölte velünk szent törvényeit, vagyis azokat az irányelveket, melyeket sorsunk alakításában követni kell. Ezenkívül a történelem eseményeiben külön is tudunkra adja, hogy mit akar és adott helyzetben mit kíván

tőlünk. Ez az élet igéje, az Isten iskolája. Az eseményekkel és a jelenvaló pillanattal küldi üzenetét, parancsait, legfelsőbb rendelkezéseit. A háború vaskerekei végiggázoltak rajtunk is, és az ezer sebből vérző emberiséggel együtt vérzünk és szédülten tántorgunk mi is. De a legvégzetesebb veszteség az lenne, ha Isten figyelmeztetését nem hallanók meg és a kemény, nagyon kemény leckéből nem tanulnánk semmit.

Bizonyos mértékben mindnyájan felelősek vagyunk azért, ami történt: a mai társadalom téves fejlődéséért, az okozott károkért és az erkölcsi emelkedettség hiányáért. A kereszténységgel sokszor csak parádéztunk, alkalmi köpenyegként viseltük, de a törvényeit egyéni életünkben sem követtük, és főképp eltűrtük azt, hogy a keresztény elveket a közéletből minden lényeges vonatkozásban kiküszöböljük. Most ütött a jóvátétel órája.

Tévednek azok, akik azt hiszik, hogy a kereszténység ideje lejárt. A kereszténység nagy építő szerepe kezdődik újból.

Egy keresztényellenes szellem évszázadok óta dolgozik azon, hogy szétporlassza az alapot, melyet a kereszténység vetett, s amelyen egész kultúránk felépült. A mostani nemzedékek foga ennek a keserű gyümölcsében vásik. De az a kevés jó, ami még van, az a maradék erkölcs és szeretet, ami elviselhetővé teszi ezt a nagyon megnehezdedett életet, az a keresztény magvetésből visszamaradt és az Egyház munkája által megmentett érték. És a meggyötört emberiség azt várja, s a csalódások, sorozatos kiábrándulások és az egyetemes csőd léleekben elő is készítette arra, hogy újból ezeket az értékeket állítsuk az emberi magatartás és társadalmi berendezkedés középpontjába.

Ne áltassuk magunkat hiú képzelődésekkel. A múlt a hátunk mögé zuhant és visszavonhatatlanul alámerült a történelem hullámaiban. Új korszak van készülóban. Mi

ennek a vajúdnak, a múlt és jövő küzdelmének a fájdalmait szenvedjük. S legyünk tisztában azzal is, hogy a világválságot sem hatalmi szóval, sem egyszerű rendszer-változtatással nem lehet megoldani. A rend és béke kimondottan erkölcsi feladat. A kikökönt emberi életet az erkölcs alapjaira kell visszatolni, a társadalmi, az evilági, a földi berendezkedést az égből hozott törvények útmutatása szerint kell elkezdeni.

Fogjunk hát össze. Eddig csalóka fények, hamis, de tetszetős elméletek, lázadó és lázító gondolatok, üres jelszavak, az emberi nagyravágások szirénhangjai után futottunk.

Vétkeztünk sokat, és a történelem a vétkeinkből font ostonnal kegyetlenül végigvágott rajtunk. Fogjunk hát össze minden nemes és jóakarátú szándékot. Válasszuk meg királyunknak a századok halhatatlan királyát, Krisztust. A jelvények és zászlók tarkaságából válasszuk az Ő jelvényét, a keresztet.

Hogy legalább az utánunk következő nemzedékeket, a ti gyermekeiteket, akikért annyi terhet és megaláztatást vállaltatok, a miénkhez hasonló szenvedésektől megkíméljük, Krisztus Király segítségével és védelme alatt vessük meg az alapjait egy jobb és igazabb világnak.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 4. Oltáriszentség, Krisztus Király*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2008, Mentor Kiadó. 92-99. p.)

Pünkösdi beszéd Csíksomlyón (1946)*

Krisztusban szeretett Híveim!

A katolikus székelység ősi szent helyén – mely egyben a nyugati kereszténységnek is egyik legkeletibb őrhelye – gyűltünk össze, hogy apáink példáját követve Isten Szent Anyja előtt hódolatunkat bemutassuk és magunkat és gyermekeink jövőjét az Ő hatalmas pártfogásába ajánljuk.

Zarándok-csapatok vannak jelen Erdély távoli vidékeiről is. A Székelyföld népe pedig az ősi parancsnak engedelmeskedve tömegében kelt útra most is. Mezei ösvényeken, erdei csapásokon és minden útvonalon napok óta templomi zászlók vonulnak, s a vonuló búcsúsok fölött, mint láthatatlan zászlók hímes szövete, imák tömör hangja, bűnbánati zsoltárok panaszos dallama s Mária-énekek üde csengése száll és követi a szélben lengő lobogókat.

Így járnak ide a nemzedékek századok óta. Ugyanazokon az ösvényeken, csapásokon és utakon – és ugyanazokkal az imákkal, énekekkel, áhítat-gyakorlatokkal. Itt imádkoztak apáink, amikor visszaverték az ősi katolikus hit ellen fegyverrel felvonuló fejedelmet. Itt kérték az égi segítséget, amikor tűzhelyeiket, asszonyaik és leányaik becsületét, a maguk és fiaik szabadságát kellett védelmezniök a keletről hajdan gyakran fenyegető ellenség ellen. Ide zarándokoltak a kitartás kegyelméért, valahányszor elemi csapások sújtották, avagy az emberi ön-

* Kiadja a marosvásárhelyi Actio Catolica titkársága. Sokszorosított íveken, 1–3. lap. E beszéd – zavaró szövegromlásokkal! – Domokos Pál Péter könyvében (*Rendületlenül... Márton Áron Erdély püspöke*. Budapest, 1989. 257–260. p.), valamint P. Szőke Jánosnál (*Márton Áron*. Nyíregyháza, 1990. 458–462. p.) is olvasható.

kény megalázásai és igazságtalanságai alatt lélekben kifáradtak. És ide jöttünk árvaságunkban mi is, hogy Istent engesztelve és Mária támogatását kérve fogjunk hozzá feldúlt életünk újjáépítéséhez.

A nagy háború megrázott és megtisztította látásunkat. Ma egységesebben és előbb hittel, mint bármikor, Istennel és Krisztus által meghirdetett igazságok sziklabiztos alapján készülünk felépíteni a jövőt. A magunk életében olyan társadalmi rendet* akarunk, amely Isten gondolatának megfelel. Olyan társadalom a célunk, amely elismeri és tiszteletben tartja az emberi személy méltóságát, szabadságát és jogait, amely elismeri, tiszteletben tartja és védi a keresztény házasság szentségi jellegét, felbonthatatlanságát, Istentől rendelt célját, amely a munkás számára is elismeri és tiszteletben tartja a tisztességes családi bérhez, a vélemény szabad nyilvánításához és az emberi életfeltételekhez való jogot; olyan társadalomban kívánunk élni, amely kizárja az emberi önkény érvényesülését, amely igazságos törvényekkel és azok igazságos végrehajtásával biztonságos jogrendet tart fenn és amely megvédi minden polgár elidegeníthetetlen jogait minden emberi hatalom támadásával szemben.

Tudjuk, mert megtapasztaltuk, hogy nincs rendezett emberi élet, ha nem igazodik az Istentől adott rendhez. Ezért választottuk a téveteg emberi elme találmányai helyett az isteni bölcsesség biztos útját.

Sorsunkat azonban másik oldalon a világ hatalmasságai tartják a kezükben. S amikor mi a jobb, rendezettebb, igazságosabb, emberibb jövő kialakításán gondolkozunk, aggódva figyeljük, hogy vajon a föld hatalmasai mit

* 1946 tavaszán Romániában még királyság volt az államforma, de 1945 márciusa óta – szovjet nyomásra – már Petru Groza vezette a 'demokratikus' kormányt. Az itt következő részben Márton Áron az Anyaszentegyház elvárásait vázolja az új társadalmi berendezkedéssel kapcsolatban.

terveznek felőlünk? A háború alatt és után felelős vezető személyiségek ajkáról – közös megbeszélés eredményeként – nem egyszer biztató nyilatkozatok hangzottak el. Az igazságos és tartós békét ígérték. És bízunk abban, hogy ez alkalommal csakugyan a mellőzhetetlen erkölcsi elvek alapján és nem hatalmi és politikai szempontok szerint döntenek. Az 1946. május 7-iki párizsi határozatokról kiadott közlemények megzavarták eddigi hitünket.

A határozat tulajdonképpeni jelentését ma sem ismerjük. S nem ismerjük a [nagy]hatalmak további terveit sem. Az a keserű csalódás azonban, mely a hírek hatása alatt a lelkeken erőt vett, és amely sokakat már a kétségbeesés örvénye felé sodor; továbbá az a támadó gyűlölet, mely ugyanerre a hírre a másik oldalról ellenünk újult erővel fellángolt, kötelességünkké teszi, hogy aggodalmunknak hangot adjunk.

XII. Pius pápa már a háború alatt ismételten felhívta a világ figyelmét a béke nagy művének erkölcsi feltételeire. – „Az új rend – mondja 1941. [évi] karácsonyi beszédében – csak az erkölcsi törvények megingathatatlan és változhatatlan sziklájára épülhet.”

Ugyanebben a beszédében az igazságos és tartós béke egyik feltételét így fogalmazza meg: „Az erkölcsi elvekre épült új rendben nincs helye a nemzeti kisebbségek nyílt vagy rejtett üldözésének, kulturális vagy nyelvi sajátossága elnyomásának, gazdasági képességük akadályozásának, természetes szaporodási képességük csökkentésének vagy megszüntetésének.”

Nekünk is jogunk van azt kérni, hogy ilyen szenvedéseknek ne vessenek alá. Több mint 25 éves kisebbségi életünk alatt megtapasztaltuk a politikai és gazdasági elnyomás nyílt és rejtett módszereit és különböző fokozatait, folyamatos és egyre súlyosabb küzdelemre kényszerültünk kulturális és nyelvi értékeink megvédéséért,

a politikai, gazdasági, társadalmi helyzet, mely osztályrészsünk lett, komoly akadályt vetett népünk természetes szaporodása elé is.

Nem vállalhatjuk többé ezt az igazságtalan és megalázó helyzetet. És kérjük, ne kényszerítsék ezt reánk azok sem, akik a sorsunk fölötti döntés jogát maguknak fenntartották.

A Szentatya említett beszédében a nemzetek közötti rend első alapfeltételét a nemzetek szabadságának és integritásának biztosításában jelöli meg. „Az erkölcsi elvekre épült új rendben – mondja ismét – nincs helye más nemzetek szabadsága, nemzeti integritása és biztonsága megsértésének, bármilyenek legyenek is területi kiterjedés és védelem szempontjából.”

Az Egyesült Nemzetek Népei, attól az elhatározástól vezetve, hogy megmentse a jövő nemzedékeket egy újabb háború borzalmaiktól, szintén hitet tettek az alapvető emberi jogok, az emberi személy méltósága, valamint a kis és nagy nemzetek egyenjogúsága mellett.

Az Egyesült Nemzetek Népeinek ez a hittétele az alapvető emberi jogok mellett megegyezik azokkal a sarkalatos erkölcsi elvekkel, melyeket a Szentatya sürget a népek javára. Ezekre az általánosan elismert és megtámadhatatlan erkölcsi tételekre hivatkozva kérjük az igazságot a magunk számára is.

A San Franciscóban aláírt Alapokmány az Egyesült Nemzetek célját a nemzetek közötti béke megvalósításában és megtartásában látja; ezt a nagy és nemes célt – más eszközök mellett – elsősorban a nemzetek egyenjogúságának és önrendelkezési jogának tiszteletével kívánja elérni.

Úgy hisszük, nem tévedünk és nem túlozunk, ha [a] magunk ügyét összefüggésbe hozzuk az európai béke sorsával. A történelem bizonyítja, hogy „Azok a békeszerződések, amelyeket az erkölcsi követelményekkel és az igazi politikai bölcsességgel ellentétes szellemben és fel-

tételekkel kötöttek, mindig rövid életűek voltak és szomorú következményekkel jártak” (XII. Pius). A mostani háború dúlásai pedig sokkal nagyobbak, semhogy az emberiség elbírná egy meghíúsult béke újabb pusztításait. És a mi ügyünk igazságos elintézése nélkül repedés lesz a béke épületén.

Lengyelország második felosztása után mondotta a neves francia P. Gvarty* : „Európa – Lengyelország felosztása óta – a halálos bűn állapotában van.” Az egymást követő két háború mérhetetlen pusztításai arra engednek következtetni, hogy Európát valóban a saját bűnei verik. És nyomhatja Európa lelkiismeretét a mi nemzetünk sorsa is. Nemzetünket a múlt háború után négy országba osztották szét. [A] Sok szenvedés, amit ennek a népnek azóta magára kellett vennie, ennek a hatalmi intézkedésnek a következménye. Tudjuk, hogy a népek nagy családjával szemben elhanyagolható, sőt, elpusztítható mennyiség vagyunk, de a kis népek nagy szövetségese: a megsértett erkölcsi rend bosszút állhat értünk is.

Szabad emberhez és szabad néphez méltó életet kívánunk élni, mert ehhez Isten-adta jogunk van. Kicsiny nép vagyunk, de kicsinységünk ellenére is a tartós békére vágyakozó és az új rend felépítésére készülő népek családjának hasznos tagjai kívánunk lenni. A múltkori béke szerzésénél az önrendelkezés jogán számos népnek tették lehetővé, hogy fajtestvéreivel együtt és egy államban éljen, tőlünk akkor ezt a jogot megtagadták. Igazságunk tudatában és a változatlan természeti és isteni törvények alapján kérjük azokat, akiknek fölöttünk hatalmuk van –

* Páter Gvarty neve Domokos Pál Péternél és Szőke Jánosnál egyaránt „Cratry atya”-ként szerepel (259., ill. 461. p.). Megfelelő kézikönyv híján nem sikerült tisztáznunk a francia páter nevének helyes alakját.

minden hatalom onnan felülről adatott – ne feszítsék népünket egy újabb ítélettel a régi keresztre.*

Krisztusban szeretett Híveim!

Aggódtak a hatóságok, hogy itt politikai tüntetések lesznek, de ti imádkozni jöttetek ide. Épültem azon a példás fegyelmen, amelyet útközben tanúsítottatok. Ugyanilyen fegyelmezetten térjete vissza.

A püspöknek azonban meg kellett hallani[a] híveinek nagy aggodalmát, és ki kellett mondania azt, amit nekik nincsen szabadságukban kimondani. Ez a százezres tömeg, amelyik tegnap és ma itt hullámozott, és a többi százazrek, akik ezeket hazulról lélekben kísérték, ezért is imádkoztak.

Ez azonban nem politika. Itt az életünkről van szó. És az emberi élethez a teremtő Istentől nyertük a jogot. Az önmagunk becsülete és a jövő nemzedékek sorsáért reánk háruló felelősség követeli, hogy jogaink védelmében tiltakozunk egy igazságtalan ítélet kimondása és végrehajtása ellen.

A Mindenható Isten áldása és a Nagyasszonyunk védelmező jósága legyen veletek!

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 2. Bérnálás*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2006, Mentor Kiadó. 58–63. p.)

* A beszéd elmondásakor még nem kötött meg a második világháborút lezáró békeszerződés, erre csak 1947-ben került sor, Párizsban; ennek nyomán Észak-Erdély visszakerült Romániához.

A demokrácia erkölcsi feltételeiről
Krisztus Király ünnepén
(Marosvásárhely, 1946. október 27.)*

Krisztusban szeretett Híveim!

A felolvasott evangéliumi szakasz a történelem legizgatóbb jelenetét idézi fel.

Bírói kihallgatás folyik. Krisztus áll Pilátus előtt. Ellenségei vádlottként és megbilincselve hozták ide.

Pilátus meg van győződve az előtte álló Krisztus ártatlanságáról, de a rikácsoló, handabandázó, kórusban fenyegetőző csőcselék előtt megtorpan, és kiesik a tárgyilagosságból. Félt, hogy a mindenre elszánt vezetők a császárhoz mehetnek panaszra. És ezt nem merte megkockáztatni. A császár kegyéhez és az előkelő, jól jövedelmező álláshoz jobban ragaszkodott, mint az igazsághoz. Megalkuszik tehát a helyzettel, s hozzájárul, hogy keresztre feszítsék Azt, Akiben semmi hibát nem talált.

Majdnem kétezer esztendő pergett le azóta az idő homokóráján. A századokat jelentő homokrétegek népeket és a történelem sok hangos szereplőjét temették maguk alá. De Pilátus gyászos alakja változatlan és kísérteties életszerűséggel ott sötétlik a fénylő kereszt drámai hátterében, hogy az árulás gyalázatával figyelmeztessen az igazság legyőzhetetlen erejére és félelem nélküli szolgálatára minden kort és minden nemzedéket az idők végéig.

Krisztusban szeretett Híveim! Az igazságot, az élet útját, a jobb jövő kulcsát keresi a mi nemzedékünk is. A

* GyÉL, Num. 3350-1946. IX. körlevél. A körlevél bevezetője: „Krisztus Király ünnepén, a marosvásárhelyi egyházközség nyolc napos missziójának befejező ünnepségén a demokrácia erkölcsi feltételeiről beszéltem. A beszédet, mivel annak tárgya közérdekű, T. Papjaim és Híveim tájékoztatására alább teljes szövegében közlöm.”

megváltó ígét, melytől szabadulást remél, úgy látszik, meg is találta.

Mindazt a vágyat és erőfeszítést, ami a nemzetek belső területén és a nemzetközi élet külső nagy viszonylataiban történik, ma egy szóba sűrítve demokráciának nevezik.

A demokrácia ennek a háborúnak legtöbbször hangoztatott célja. Nálunk is erőteljes szándék dolgozik annak a megvalósításán, a fogalom körül azonban még sok zavar van. Nehogy a szép ige pusztán szólam maradjon, szükségesnek látszik, hogy a kereszt fényénél megvizsgáljuk, és néhány fontos erkölcsi szempontra rámutassunk.

Demokrácia alatt a szó elsődleges jelentése szerint a demokratikus államformát, vagyis a nép által és a népért való kormányzást értjük. Itt csak előljáróban említjük meg, hogy „az Egyház a különböző kormányformák egyikét sem veti el, ha azok önmagukban alkalmasak az állampolgárok javát szolgálni”, és nem tiltja, hogy a népek előnyben részesítsék a demokratikus államformákat „amennyiben ezek nem ellenkeznek az államhatalom eredetéről és felhasználásáról vallott katolikus tanítással”.

A továbbiakban, amikor célunknak megfelelően a demokrácia igaz és egészséges normáit kutatjuk, nem a demokráciák külső felépítését és szerkezetét, hanem elsősorban az embert tartjuk szem előtt. A demokrácia külső megjelenési formája lehet különböző, és függ az egyes népek sajátos törekvéseitől. Minden társadalomnak azonban az alapja, és egyben oka és célja maga az ember. Ezért a probléma vizsgálatánál – követve a Szent-
atya 1944. karácsonyi beszédének a gondolatmenetét –, kizárólag erre szorítkozunk és két kérdésre akarunk feleletet adni:

Milyen erényeket követel a demokrácia 1) a polgároktól és 2) milyen erényeket a vezetőktől?

I.

Krisztusban szeretett Híveim! Az első kérdésre a Szentatyá így válaszol: „Az embereknek joguk van kifejezni véleményüket a rájuk háruló kötelességekkel és terhekkel kapcsolatban, és nem kényszeríthetők engedelmessegre, amíg meg nem hallgatták őket.” A társadalom tagjait tehát – amint ez már a demokrácia nevében kifejezésre jut – két sarkalatos jog illeti meg: a vélemény szabad nyilvánításának és a választói vagy szavazati jog szabad gyakorlásának a joga.

A véleményszabadság biztosítása a demokráciára nézve egyenesen életkérdés. Ahol a véleménynyilvánítás szabadsága korlátozva van, ott nem lehet demokráciáról beszélni. Ott nem a nép hallatja szavát, hanem egyesek beszélnek a nép megkérdezése nélkül. És nem a nép akarata érvényesül, hanem kevesek uralkodnak a nép fölött, gyakran a népakarat ellenére.

Az egészséges demokráciát az egészséges közvélemény alakítja, és ez csak ott működik, ahol szabad az ellenkező véleményeket is kimondani. Ez egyébként az emberi természetnek is a követelménye, másképp nem ellenőrizheti önmagát. A kérdéseket és tennivalókat a megvitatás és a minden oldalról való megvilágítás módszerével határozhatja meg szerencsésen. A demokrácia igazi erejét és tekintélyét azok a pozitív eredmények biztosíthatják, amelyeket fel tud mutatni. Az ellenkező vélemények elnyomásával a saját gyöngeségét árulja el.

A demokráciának ebből az alapvető követelményéből három fontos következmény folyik:

1. A társadalom tagjainak, hogy az említett kettős joggal, a vélemény szabad nyilvánításával és a szavazati joggal lelkiismeretük szerint és a közösség javára élhessenek, joguk van tudni az igazságot.

A közvélemény megfigyelői arra az érdekes és meglepő megállapításra jutottak, hogy amióta a közönség a

diktatúrák alkalmazásából az irányított sajtó felelőtlen és káros szellemét megismerte, azóta a sajtó megszűnt nagyhatalom lenni. Nem irányítja, és nem uralkodik többé a közvélemény fölött. A szólásszabadság érzékeny korlátozása óvatossá, sőt gyanakvóvá tette az embereket. Megismerték a gyakran ismételt szólamok igazi jelentését, módjukban is van a híreket és helyzetjelentéseket ellenőrizni, s védekezésből egyszerűen nem hiszik, amit olvasnak vagy a hivatalosoktól hallanak.

Az ebben rejlő veszély azért súlyos, mert az igazság elhallgatása vagy elferdítése, a tények elködösítése vagy megtévesztő beállítása azt a népet vezeti félre, melynek a döntés nemcsak joga, hanem kötelessége a közjó érdekében.

Jogos követelmény tehát, hogy azok, akiknek a tájékoztatás kötelességük, a kérdésekről a népet becsületesen tájékoztassák, igazat mondjanak és írjanak. És ugyanilyen jogos követelmény, hogy a nép felfogását, kívánságait és panaszait becsületesen és a valóságnak megfelelően tolmácsolják az intéző körök felé. Ha egy kényszerhelyzetben lévő nép néma hallgatással vesz tudomásul eseményeket, ne állítsák azt, hogy örömben úszik. És ha akadnak, akik utasításra örömet mutatnak, ne képzeljék eltulzással mögéjük az egész népet. Az elhallgatás vagy megtévesztő beállítás elárulása a nép érdekeinek, de jogos felháborodást válthat ki az intéző tényezőknél is, amelyeknek a helyes intézkedés érdekében ismerniük kell a valós helyzetet.

2. Ebből következik, hogy a demokrácia igazi hordozója a nép, és nem az utcai tömeg. A tömeg nem azonos a néppel. A nép a saját erejéből él és cselekszik, a tömeget kívülről mozgatják. A népet a meggyőződéses és felelősségük tudatában levő személyek alkotják, a tömeget úgy terelik össze élelmes emberek. A nép, mely méltó e névre, maga határozza meg a magatartását, a tömeg oda

mozdul, ahová az ösztöne vagy ügyes emberek hajtják. Ugyanaz a tömeg – az ösztönére hallgatva – virágvasárnapján Hozsannát, a közéje dobott jelszavak hatása alatt pedig nagypénteken Feszítsd meg-et kiáltott.

A tömeg alkalmas eszköz lehet önző és törtető emberek kezében, segítségével egy kis csoport rákényszerítheti önkényét a nép jobbik részére is, de ahol főbenjáró kérdésekben a tömeg dönt vagy kényszeríti ki a döntéset, ott a szabadság és egyenlőség demokratikus eszményeit halálos dőfés éri, s a demokrácia pusztán paródia, a polgárok pedig ide-oda mozgatott bábok, melyek a kikiáltók meséit illusztrálják. Öntudatos és felelősséget érző polgároknak tudniuk kell, hogy a közösség ügyét nem intézhetik el utcai felvonulásokkal vagy látványos népgyűléseken.

3. Mert a demokrácia – és ez a harmadik tudnivaló – csak a lelkiileg művelt és fegyelmezett emberek között működik jól.

A demokrácia kimondása még nem jelenti annak megvalósulását. A demokrácia nagy nehézsége minden más rendszerrel szemben éppen abban van, hogy erkölcsi érettséget követel meg a társadalom minden tagjától, vagy legalábbis annak a döntő többségétől. Csakis az erkölcsileg érett, lelkiismeretes és a felelősségük tudatában levő emberek tudják a köz javát őszintén és önzetlenül szolgálni, és csak az ilyen emberekből álló társadalom tudja az ember méltóságát és elidegeníthetetlen jogait tiszteletben tartani.

A közösség ügye tehát a demokráciában a társadalom minden tagjának személyes ügye. Minden embernek joga van, hogy a közösség ügyéhez hozzászóljon, de minden embernek egyben kötelessége, hogy ezen jogával komolyan éljen. A helyzetek kedvező vagy kedvezőtlen alakulásáért minden ember felelős. Aki a közügyek iránt közömbös, vagy emberi tekintetből [??], vagy a pillanat-

nyi haszonért azokkal üzérkedik, a saját becsületével együtt elárulja a nép ügyét.

És ezzel elérkeztünk a kérdés második részéhez.

II.

Krisztusban szeretett Híveim! A demokratikus rendszerben is vannak vezetők, és vannak vezetettek. A vezetők „erkölcsi emelkedettsége, gyakorlati készsége és szellemi képessége minden demokratikus kormányzat alatt élő nép számára élet vagy halál, virágzás vagy züllés, uralkodás vagy örökös nyomorgás kérdése” – mondja a Szentatya.

1. A vezetők feladata a vezetés, irányítás, parancsolás. Hogy ezt a szerepet eredményesen tölthessék be, rendelkezniük kell tényleges tekintéllyel.

A keresztény felfogás a politikai tekintélyt is az isteni tekintélyre vezeti vissza. Keresztény felfogás szerint a társadalom, mint erkölcsi közösség, beletartozik a dolgoknak és céloknak abba az abszolút rendjébe, melyet a teremtő Isten a teremtett világról elgondolt. Isten az embert társas lénynek teremtette, s mint ilyen társadalmi együttélésre utalta, hogy a szervezett közösségben együttes erővel biztosítsa az emberi életnek és fejlődésnek mindazon feltételeit, melyekre egymagában képtelen volna. Ugyanakkor a létrendbe így beállított társadalmat méltósággal ruházta fel, s a társadalom tagjait a vezetők iránt tiszteletre, hűségre és engedelmességre kötelezte.

Az embernek, társadalomnak és politikai tekintélynek ez a belső összefüggése felbonthatatlan, és ettől legkevesbé a demokrácia tekinthet el. A demokrácia tulajdonképpen védekezés az önkény, az erőszak, a diktatúra minden formája ellen. A demokrácia, amikor az ember és a társadalom, az egyén és a közösség helyes viszonyát és zavarmentes összedolgozását kívánja biztosítani, ki akar kü-

szöbölni minden önző és önkényes beavatkozást, amely akár az egyén, akár a társadalom célját sérthetné. De ki védi meg az embert az önkény ellen, ha az Isten felségjoga alól kivesszük? És ki fogja le az erőszak és hatalom kezét, ha az emberi társadalmat az Isten által meghatározott rendből kiemeljük?

Az önkény eszközeivel kierőszakolt tekintély látszólagos és nem tart sokáig. Az emberi természet úgy van alkotva, hogy az erőszakra erőszakkal felel, és nem nyugszik, amíg azt meg nem dönti. A vezetőknek tudniuk kell, hogy tényleges tekintélyük addig van, a polgárok támogatására és tiszteletére addig van jogcímük, engedelmességre addig számíthatnak, amíg hivatalukat küldetésnek tekintik az Isten által meghatározott rend és célok megvalósítására.

2. A demokrácia sarkában a terror sötét árnya mellett ott settenkedik még két kísértés: a dilettantizmus és a demagógia.

A demokratikus rendszerben az egész nép részt vesz a közösség életében. A népnek azonban csak kis töredéke ismerheti az állami élet minden csínját-bínját, a politika titkait, furfangjait és útvesztőit, a társadalmi és gazdasági kérdések ezer ága-bogát. A tapasztalat pedig azt is igazolja, hogy a sok résztvevő között könnyen elsikkad a felelősségtudat. Sokat gyűléseznek, beszélnek, határoznak, s aztán olyan dolgok történnek, melyekért a végén senki sem vállalja a felelősséget.

Ebben az a veszély rejlik, hogy törtető, lelkiismeretlen emberek a nép tájékozatlanságával visszaélhetnek, és a felelősséget mindig visszahárítják a népre, amelytől a megbízást kapták. Szakemberek a szaktudás hiányát mindig észreveszik, de a népet a nagyhangú, szépszavú, az indulatok felkeltésével dolgozó kalandorok megtévesztetik. A bajokért természetesen a nép fizet, mert a

vezetők felelőtlenségének következményeit ő szenved meg.

Ez ellen a demokrácia megint csak erkölcsi fegyverekkel védekezhetik. Ha nem akar ugyanazon hibákba esni, melyeket maga is ostoroz, és ha nem akarja megismételni és elmélyíteni ugyanazon bajokat, melyeknek a megszüntetését a népnél ígéri, bizonyos erkölcsi elvek alkalmazásától és azok következetes érvényesítésétől nem tekinthet el. Nevezetesen: elvként kell maga elé tűznie, hogy a konjunktúra-embereket már eleve kikapcsolja, hogy a híveit politikai szolgálatokért nem jutalmazza olyan állásokkal, melynek becsületes ellátásához megfelelő szaktudás és rátermettség szükséges; továbbá: a gondosan kiválasztott vezetőket rá kell nevelnie arra, hogy a nép szolgálatában magasztos feladatot lássanak, és feladatukat, bármilyen jelentős vagy igénytelen legyen az, komoly felelősségtudattal, elfogulatlan, egyenes szívű, nagylelkű és megvesztegethetetlen jellemmel teljesítsék.

3. Fokozottan vonatkozik mindez a törvényhozó testület tagjaira. Az antik demokráciákban, az ókori kis városállamokban lehetséges volt, hogy a polgárok politikai jogait közvetlenül gyakorolják. A modern, kiterjedtebb államokban ez lehetetlen. Ma a nép milliói néhány száz képviselőt választanak, és azokra bízzák a törvényhozói hatalmat. A nép politikai jogait tulajdonképpen a választások alkalmával érvényesíti, egyébként az államhatalom irányítása a parlament, illetve a többséggel rendelkező parlamenti párt kezében van.

A nép sorsát tehát kiváltképpen a vezetőknek az a csoportja tartja a kezében, mely a törvényhozó hatalomban részt vesz. De ez tartja kezében a demokrácia sorsát is. A történelem számos, megrázó fejezete tanúskodik amellett, hogy nagy elmék szép kezdeményezései, és nem egy nép hősi erőfeszítései kudarccal végződtek a

vezetők erkölcsi fogyatékosága miatt. A csalódott és feldühödött nép eszméket taposott sárba, mert az eszmék képviselői azok tartalmát nem értették meg vagy cserbenhagyták. Ezért hangsúlyozzuk a demokrácia erkölcsi feltételeit.

III.

Krisztusban szeretett Híveim! Sokan állítják, hogy a demokrácia szép mint gondolat, de nem valósítható meg, mert igen magas erkölcsi követelményeket állít fel. Mi nem vagyunk ennyire kétkedők és bizalmatlanok a demokrácia jövőjét illetően. Az emberi szellem felfelé nyílt, ami azt jelenti, hogy az ember soha nem tudhat annyit, hogy még többet ne tudhatna, és nem lehet olyan jó, hogy még jobb ne lehetne. Az ember olthatatlan vágytól űzve végtelen úton küzdi magát előre a tudás és erkölcsi jószág égbenyúló ormai felé. Az út, melyet eddig megtett, a történelem előtti idők homályából kígyózik elő. Azóta sokszor kanyarodott le ingoványos területekre, sokszor esett áldozatul káprázatos elméleteknek, sokszor ment fejjel a falnak, hogy aztán szédülten, vérző homlokkal visszatapogatózzék a valósághoz, az igazság irányába.

A válság, melyben az emberiség most vergődik, még a múlt háborúban bomlott ki. S ma már gyakorlati politikusok is elismerik, hogy ezt a válságot fájdalmasan meghosszabbította és a mostani háború borzalmaival tetézte meg az a körülmény, hogy a népek a háború alatt hangoztatott szép elveket 1918 után egytől-egyig cserbenhagyták. „Nemzedékünk – mondja egyik politikus – kénytelen volt a háborút óriási és haszontalan mészárlásnak minősíteni, mert feladtuk a kitűzött célokat. Milliók veszítették el az életüket, azonban egyetlen új eszme, egyetlen új célkitűzés sem emelkedett ki áldozatuk hamvaiból.” Az elmúlt hat esztendő alatt újabb hulláhegyeket rakott a

emberiség. És vajon ennek a millió és millió drága életnek az áldozatából fakad-e áldás?

A mostani háború vérzivatarából, mint egy jobb kor hajnalcsillaga, a demokrácia eszméje röppent fel az emberiség egére. A gyötrelmek órájában támadt a népeknek az a gondolatuk, hogy talán sok szenvedéstől megszabadultak volna, ha az államhatalmat jobban ellenőrzik és a hatalom birtokosainak a kezét a népakarattal megkötik. Sikerül-e a népeknek ezt a célt elérni? Most folyik a sorsdöntő kísérlet...

Ez a háború egy nagy forradalom, mely az emberek gondolat- és érzésvilágában zajlik. Minden nép egy igazabb, igazságosabb, emberibb jövőt akar. És a világ rendezése még nincs befejezve. Az új Európa körvonalai is még elmosódottak. Minket pedig a vihar nagyon megtépett, és még sok és mély sebből vérzünk. Maradék erőnkől újabb kalandokra és könnyelmű kísérletezésekre már nem telik. Hogy a népünk számára tervezett társadalmi rend a történelem erőpróbáit és esetleges viharait kibírja, az igazság szikláján és erkölccsel cementezett alapot kell az épület alá vetnünk. Az alapvetés munkáját meg bízunk olyan férfiakra, akiknek „erkölcsi emelkedettsége, gyakorlati készsége és szellemi képessége” biztosítékot nyújt arra, hogy az igazságosság szellemében, elfogulatlanul és méltóképpen képviselik nem egy csoportnak, hanem az egész népnek az érdekeit.

Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 4. Oltáriszentség, Krisztus Király*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2008, Mentor Kiadó. 99–109. p.)

Új év küszöbén
(Újévi beszéd a gyulafehérvári székesegyházban,
1947. január 1-jén)*

Rosznak az idők, mert rosszak az emberek...

Gondok és aggodalmak között lépjük át az új esztendő küszöbét. És ez már a nyolcadik újév napja, amely szenvedések és rossz sejtelmek komor hangulatával köszönt reánk.

A háborút hivatalosan felszámolták. A nagy csatatereken nem zajlik a véres torna, s nem ugatnak a vérszomjas acélkutyák. Egyes népek hozzá is fogtak, hogy a véres iszapot, hullákat és üszkös romokat eltakarítsák. De a lelkekben még nyugtalanság remeg. Az emberek az új év küszöbéről bizalmatlanul kémlelik az elkövetkezendő események jeleit. És bizalmatlanul, gyanakodva figyelik egymásban is, hogy ki a jó barát és ki az ellenség. Helyénvaló és fölötte időszerű tehát, hogy megkérdezzük: Honnan van ez a kínzó bizonytalanság?

* Márton Áron beszéde – kisebb eltérésekkel – szinte mindegyik gyűjteményes kötetben megtalálható: Virt László: *Márton Áron*. Bp., 1988, Ecclesia. 191–195. p.; Szőke János: *Márton Áron*. Thaur/Tirol, 1988. 299–303. p.; Domokos Pál Péter: *Rendületlenül...* Bp., 1989, Eötvös Kiadó – Szent Gellért Kiadó. 275–277. p. Domokos Pál Péter könyvében található egy olyan bevezető rész, amely hiányzik a többi kiadásokból: „Ez már a nyolcadik újév napja, mely szenvedések és rossz sejtelmek komor hangulatával köszönt reánk... Az emberek az újév küszöbéről bizalmatlanul kémlelik az elkövetkezendő események jeleit. S bizalmatlanul, gyanakodva figyelik egymásban is, hogy ki a jó barát és ki az ellenség... Honnan van ez a kínzó bizonytalanság?” Ezért is szükségesnek véltük az 1947-ben kinyomtatott formában újra közölni, mely az *Erdélyi Iskola 1947* különlenyomatában és az *Erdélyi Katolikus Akció Füzete* különkiadásában (Alba-Iulia, 1947, Tipográfia „Alba”) található meg.

„Rosszak az idők, mert rosszak az emberek” – mondta a Szentatya egyik minapi beszédében. „Az embereknek kell megjavulniuk, hogy jóra forduljanak az idők.”

A beomlott ház romjain

A keresztény ember tehát úgy látja, hogy a bajok oka nem a külső körülményekben van, hanem az emberi lélekben. Így látják ezt egyébként a világ bölcsei is, akik az emberiség és a keresztény kultúra sorsáért aggódva felelősségtudattal és segítő szándékkal vizsgálják a világválság mélyebb okait. Egyhangúan állítják, hogy az ember láthatatlan világában, érzéseiben és gondolkozásában ment végbe olyan változás, mely megrontotta a világ külső rendjét is. Az ember döntötte ki a társadalmi élet tartóoszlopait és borította magára a házat. Most a beomlott ház romjain ülve tapogatja a sebeit, s azon töpreng, hogy kezdje el a romok eltakarítását és az új épület építését.

De: hogy jutottunk ide? Az ember gondolkozását ki vagy mi befolyásolta és változtatta meg annyira, hogy botorul, vak Sámson módjára magára ontsa a saját házát? Ki a felelős?

A folyamat századokkal ezelőtt indult, és több irányból ásta alá az élet alapjait. A kialakult szerencsétlen helyzetért és gyászos következményeiért pedig a modern írástudók, törvényhozók és farizeusok a felelősök.

Az írástudók árulása

Felelős az a természettudományos irányzat, mely elég lelkiismeretlen és komolytalan volt, hogy kétes értékű tudományos feltevések, ún. hipotézisek alapján az ember isteni származását tagadásba vegye. Az igazi nagy tudósok alázattal térdeltek le Isten nyomai előtt, melyeket a természet nyitott könyvében mindenütt felfedeztek.

Akadtak azonban olyanok is, akik meghamisították a nagyok gondolatait, a meghamisított gondolatokat katedrálról és népszerűsítő füzetekkel kidobták a tömeg közé, s ezzel a méreggel az Istenhez vezető legfinomabb hajszálgyökereket rothasztották el.

Felelős az a bölcselet és pedagógia, mely a kereszténység egyik legnagyobb hittételét, az eredeti bűn létezését letagadta. Több mint kétszáz éve tartja magát – ellentétben a keresztény tanítással – egy olyan felfogás, hogy az ember rossz hajlamok nélkül, jönnek születik, s ha elromlik, ennek a kedvezőtlen körülmények, az úgynevezett környezet az oka. Hiába mondott ellene ennek a feltevésnek maga az élet, hiába cáfolta meg bűnökkel és gáztettekkel a mindennapi tapasztalat, felelőtlen társadalomtudósok és nevelők még hangosabban hirdették az ellenkezőjét, s a nyárspolgár, akinek a napi bűnözés úgyis kényelmetlenül nyomta a lelkiismeretét, szívesen elhítte a színes hazugságot, hogy a bűneit átolthassa a körülményekre.

Felelős az az irodalom, mely az említett tudományok szövegeit és féligazságait lefordította a tömegek nyelveire, s könnyed, regényes és elbeszélő formában továbbadta, és a könnyelműséget és felelőtlenséget széles körök életfelfogásává tette.

Felelős az a művészet, amely – követve az irodalmat – szakított az óriás elődök nagy hagyományaival, s a kereszténység természetfölötti tényeinek és időtlen gondolatainak – a művészet egyetlen méltó tárgyának – a megfogása helyett ereje legjavát és hatalmas tömegnevelő lehetőségeit a testiség, s a bűnös és kicsinyes és szellemtelen polgári élet ábrázolására pazarolta.

Felelősek az államok, melyek – szintén engedve annak a korszellemnek, melyet a tudomány, bölcselet, irodalom és művészet szuggeráltak – törvényeikkel egymásután lazították meg a legnagyobb erkölcsi kötelekeket. A fel-

világosultság és a helytelenül értelmezett szabadság nevében egymás után szabadították fel az állhatatlan házassok a házasság felbontására, a lelkiismeretlen szülőt a gyermek elhagyására, az erőset a gyenge elnyomására, a gazdagot a szegény kihasználására, a többségi népet a kisebbségi nép, a többségi állampolgárt a kisebbségi állampolgár, egyik fajt a másik faj, sőt: egyik vallást a másik vallás üldözésére.

Felelős az a képmutató társadalom, mely az államok keresztény és erkölcsellenes törvényeit megtapsolta és elfogadta. Kereszténynek mondotta magát, vásár- és ünnepnapokon kegyes arcot öltött, hithűségével a kaporból és mentából tizedet fizető farizeus módján kérkedett. De élete a valóságban pogány élet volt: templom után és a hét többi napjain nyugodtan elkövette a maga uzsoraüzleteit, elhelyezte a rágalmozó megjegyzéseit; szalonjainban és kaszinóiban vitatta a házaséletről vallott felfogást, szórakozásaival, szabados életmódjával és felelőtlen közéleti szereplésével megtagadta a keresztény elveket.

Megalkuvók a papi palástban

És – végül, de nem utolsósorban – felelősök azok a vallások és azok az egyháziak, akik a mindenkori hatalom előtt szolgalelkűen meghajoltak, ma ennek, holnap az ellentétes irányzatnak az uszályába kapaszkodtak, az igazság és a nagy erkölcsi törvények védelméről gyáván lemondtak, a hatalom törvénytelenégeinél asszisztáltak; akik a korszellemmel mindig kiegyeztek ötven százalékra, a maguk hűtlen és elvtelen magatartásának az igazolására mindig olyan mentségeket találtak ki, hogy az igazságba és az erkölcsbe vetett hitet és az erkölcsi tekintély hitelét a hűséges és jó szándékú hívek lelkében is megölték.

Ezeknek a szellemi és erkölcsi árulásoknak, ennek a nagy aposztáziának a következménye a mai ember tragé-

diája. Amilyen mértékben fordult el Istentől és törvényeitől, olyan mértékben tompult el a lelkiismerete. Az el-lentmondások és következetlenségek úgy megzavarták az erkölcsi érzékét, hogy már nem tesz, és maholnap nem is tud különbséget tenni a jó és a rossz, az igaz és a hamis, a megengedett és a meg nem engedett, a tisztességes és a tisztességtelen, a becsületes és a becsstelen cselekedetek: az erény és a bűn között. Eltűnt a jog és az igazság tisztelete, és eltűnt a szeretet. Helyettük az erőszak, az önzés és a hazugság vette át az uralmat a társadalmi élet fölött. Ami nem megy csellel, hazugsággal vagy megtévesztéssel, azt megveszik pénzzel, vagy kikényszerítik erőszakkal. Lelkiismeret-furdalások, erkölcsi gátlások nem fenyegetik sem a kicsiket, sem a nagyokat.

Az élet ítélete

Az élet nem sokat törődik a politikusok, még a tudósok fecsegésével és képzelődésével sem, amíg az fecsegő és képzelődés marad. De ha a fecsegő ember a képzelet világából leszáll a földre, s a gondolatnak, mely az agyában született, testet akar adni, az élet azonnal felmozdul s összetöri a képzelet legcsillogóbb építményét is, ha az nem illeszkedik bele az Isten által megállapított rendbe.

Így törte össze a szuverén valóság azokat a rendszereket, elképzeléseket, eszméket, amelyekért a mai ember lelkesedett, s amelyek gazdasági, társadalmi, politikai életét irányították. Mindenik a teljes boldogságot ígérte, s ma örülnünk kell, hogy az emberi életnek és a kultúrájának legalább egy részét megmenthettük a történelem legvéresebb háborújától. Mindenik a szabadság varázsos igéjével toborozta a tömegeket a maga táborába, s ma bilincsekben vergődik az emberi gondolat is.

Vagy... vagy...

Isten időnként alkalmat ad, hogy az emberi életnek és az Isten által megállapított rendnek, a látható és a láthatatlan világnak az összefüggését a saját szemünkkel lássuk, szinte kézzel kitapintsuk. A most élő nemzedékeknek megadatott ez az alkalom. Ma a fájó élet ezer hangon sikoltozza az apostol kérdéseit: „Mi része van az igazságnak a gonossággal? Vagy mi társulása a világosságnak a sötétséggel? Vagy mi egyessége Krisztusnak Béliállal? Vagy mi része a hívőnek a hitetlennel?” (Vö. 2 Kor 6, 14-16). Az események feltárták a nagy hazugságok és ellentmondások összes veszélyeit, s a világ vezetői roskadoznak a kérdések megoldásának és a veszélyek elhárításának a súlya alatt. S mi még kérdezni is alig merjük, hogy mi következhetik, ha ennek a nemzedéknek sem lesz elég bátorsága elválasztani a világosságot a sötétségtől, az igazságot a hazugságtól, a hitet a hitetlenségtől, Krisztus ügyét a Béliál ügyétől? ...

Új élet: igazságban és szeretetben

„Az embereknek kell megjavulniuk, hogy jóra forduljanak az idők” – ez az idők parancsa, és ez számunkra az újévi feladat. Elpogányodtunk, s pogány szenvedések szakadtak reánk. Hűtlenek lettünk az igazsághoz, s igazságtalanságokat kellett elszenvednünk minden nap. A szeretetet régen elfeledtük, s önző, könyörtelen emberekkel van nap nap után dolgunk. Komolyan kell tehát vennünk és szó szerint meg kell tartanunk mindazt, amit Isten egyszülött Fia kihirdetett és az Anyaszentegyház az Ő nevében tanít. A világ lealjasodott szellemével egy emelkedett lelkiületet kell szembeállítanunk. A hétköznapiok jelentéktelen feladataiban is az igazságot és a szeretetet kell érvényre juttatnunk. Vagyis: újból kereszté-

nyeknek kell lennünk ízig-vérig, hogy emberekké nemesedjünk, a földön emberi életet élhessünk, és Isten áldására méltók legyünk.

Ezekkel a gondolatokkal kívánok Tisztelendő Testvéreimnek, kedves Híveimnek és minden embertársamnak az Úr Jézus nevében boldog új esztendőt.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 7. Karácsony*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2010, Mentor Kiadó. 112–118. p.)

**A történelmi idők
történelmi feladatra szólítanak.
Krisztus Király ünnepén
(Kolozsvár, 1947. október 26.)***

Christus vincit,
Christus regnat,
Christus imperat!

Krisztusban szeretett Híveim!

Krisztus Király ünnepén az Egyház a megtestesült második isteni személy előtt, mint az emberi nem vér szerinti uralkodója és legfőbb törvényhozója előtt mutatja be hódolatát. Mi egyben ma zárjuk le az egyházmegye engesztelő ájtatosságát, melyet hét hónappal ezelőtt, Feketevasárnap kezdtünk.

A keresztény ember tudja, hogy Isten nem büntet és nem jutalmaz minden emberi tettet a földi életben. Ha a csapások súlya alatt és az élet egyenlőtlenségeinek a láttára olykor panaszra is fakad, tudja, hogy annak az Istennek a terveiben, aki az ember megváltásáért egyszerűen Fiát áldozta fel, a szenvedésnek van valami titokzatos szerepe, és van valami nagy és titokzatos értéke.

Vizsgálva azonban azokat az eseményeket, amelyek immár évtizedek óta ismétlődve egyre súlyosabban nehezednek a népekre, lehetetlen kitérni a felismerés elől, hogy ezeknek büntető jellegük is van. Isten az ember bűneiből font ostorral veri a világot. Ezért kértem híveimet, hogy a hit szellemében bűnbánattal, jócselekedetekkel és önkéntes vezekléssel kíséreljük meg elfordítani Isten haragját.

* GyÉL, Num. 771-1947. Az 1947. évi VIII. körlevél, eredetileg a Szent Mihály-templomban olvasta föl. – Nyomtatásban lásd még: Szőke János: *Márton Áron*. Thaur/Tirol, 1988. 498-504. p.; Domokos Pál Péter: *Rendületlenül...* Bp., 1989, Eötvös Kiadó – Szent Gellért Kiadó. 287-292. p.

Ahol a lelkipásztorok felhívásomat megfelelően ismerették, a hívek az engesztelés gondolatát készséges lélekkel tették magukévá, tömegek mozdultak meg, s az egyes egyházközségek szinte versengve vállalták a vezeklő gyakorlatokat. Az egyházmegye háromszázezernyi híve ebben az órában ad hálát és mutatja be hódolatát Krisztus Király előtt. Amidőn híveimmel együtt a nekünk ajándékozott kegyelmeket az imádandó Szentháromság egy Istennek alázattal megköszönöm, ebben az egész emberiségre nézve tragikus órában, forró imával kérem Krisztus Király oltalmát minden hívem számára.

Krisztusban szeretett Híveim! Már a háború előtt sok szó esett a társadalom válságáról, Európa alkonyáról, a civilizáció csődjéről. A válság a háború után – kibontakozás helyett – mintha még súlyosabb és reménytelenebb szakaszba jutott volna. A gazdasági élet rendje, a társadalmak szerkezete, a nemzetek egymáshoz való viszonya összeomlófélben az általános zűrzavar képét mutatja. Mintha a világ alapjai rendültek volna meg: nyugtalan minden nép, minden társadalmi osztály, mind az öt világ-rész. A tudósok szerint a történelem ehhez fogható válságot nem ismer.

Ha a világ táltosainak igazuk van – és úgy látszik, az van –, ha a kaotikus kavargásban, mely körülöttünk zúg, egy új világ vajúdik, a keresztény ember nem térhet ki a helyzet megvizsgálása elől.

Nem ülhetünk ki az útszélre, hogy a zajló élet folyását kívülről figyeljük. Nem zárkozhatunk be a templomba sem, hogy azt, ami a piacokon történik, ne lássuk. Az események az életünkön mennek keresztül, tehát ami történik, nemcsak a világ dolga, hanem a mi dolgunk is. Ha új korszak van keletkezében, mindnyájunkat közelről érdekel, hogy az új korszak milyen csillagzat alatt születik.

Krisztusban szeretett Híveim!

Az emberi történelem alakításán – eltekintve a rejtett isteni beavatkozástól – két erő dolgozik: az anyag és a szellem vésője.

Minden történésnek tehát kettős arculata van. Az egyik arcot az anyagi erők alakítják: a hatalom, az önzés, a ravaszság. A másik a szellem és lélek láthatatlan világában képződik, és azt az értelem és erkölcs vésője formálja. Az egyiket látjuk, tapasztaljuk, átéljük és szenvedjük. A másikat keletkezésében csak az ismeri fel, akinek képessége van megfigyelni és összegezni az emberiség szellemi és erkölcsi életének nagy áramlásait. Az egyik törekeny és múlandó, mint általában a romlandó anyag élete. Az, ami lesz: a kor jövődő arculata a mélyben, az emberiség szellemi és erkölcsi életén átvonuló nagy hullámverésekben alakul.

A mai nemzedékek szellemi és erkölcsi életében pedig hatalmas áramlás, új tájékozódás, és ebben egy új rend alapvonásai bontakoznak ki.

A lelkekben végbemenő változásnak egyik figyelemre méltó jele a mai ember szomjúsága az igazság után. Az átélt események „fájdalmas és véres iskolájában” tanulta meg, hogy az igazságot a csalóka látszattól megkülönböztesse. Megtanulták ezt elsősorban a szegények és elnyomottak, mert az ő csalódásuk volt a legkeservesebb. Nagy tömegben verődtek össze minden zászló körül, melyre az igazságosság és testvériség jelszavai voltak felírva. Hittel csatlakoztak az új eszméhez, vállukra emelték az eszme hangosabb hirdetőit, és lelkesedéssel vállalták a régi rend megdöntésének és egy új, igazságosabb rend felépítésének a munkáját, kockázatait. Nagy volt a kiábrándulásuk, amikor ismételtten azt kellett tapasztalniuk, hogy az eszme a valóság vizsgáján megbukott, a vezérekről pedig kiszült, hogy nem szentek, és nem csálhatatlanok. És a reményeiben megcsalt ember a nagy ígéreték szirén-

hangjai helyett szomjasan fordult az igazság felé; s szívesen hallgatja azt akkor is, ha kemény a csengése.

A csalódott ember ugyanakkor ráeszmélt arra is, hogy kár volt a boldogság utáni hajszában az Isten útjairól letérnie. Hogy nagy oktalanság volt azt hinnie, hogy a földi paradicsom kapui akkor tárulnak fel, ha előbb bezárja maga fölött az eget. A nagy dulakodásban, melybe a föld hatalmasai egymással keveredtek, és a rendszerek építésénél, melyhez a követ ő hordta, megtapasztalta, hogy minden törvények között legkegyetlenebb az ember törvénye. Szabadságra vágyott, Isten törvényeit is azért tagadta meg, hogy szabad legyen minden köteléktől; s szabadság helyett olyan sors fenyegeti, melyben gondolkoznia is csak utasítás szerint szabad.

Ma már népek emlékeznek az elfelejtett Istenre. A totális leigázás veszélyébe került ember lelkében derengeni kezdett a sejtelen: kell hogy az életnek az emberen kívül más törvényhozója és az emberi törvényeken kívül más törvényei legyenek. Ma tömegek lelkében érik a követelés, hogy a két kőtáblára véssett, mennydörgés és villámlás között kihirdetett 10 parancs újból a társadalom alaptörvényévé tétessék; és a polgárok, elsősorban pedig a vezetők fogadják meg szent esküvással, hogy annak minden szakaszát betartják, a törvényeket annak szellemében hozzák; és a pénzzel, verítékkal és vérrel adózó polgárra nem rónak olyan terheket, melyek az isteni törvényből levont erkölcsi normákkal ellentétben lennének.

Az igazságra szomjas és Istenre éhes ember tájékozódását megkönnyítette egy tiszta csengésű hang, mely az igazság erejével és a szeretet tüzével csillagokat gyújtott a rosszindulatú, sötét éjszakában. Ez a hang Krisztus földi helytartójának az ajkán csendült fel, Szent Péter sziklájáról. A római pápa már évtizedekkel ezelőtt, amikor a bajok még gyógyíthatók voltak és a bekövetkezett ka-

tasztrófák megelőzhetőek lettek volna, figyelmeztette a világot a szociális egyenlőtlenség kimélyülésében, az állam szerepéről vallott újabb elméletekben, a laikus erkölcsről szóló tévtanok terjesztésében rejlő súlyos veszélyekre; egyúttal mindenik égető kérdésben az emberiség elé adta a tiszta keresztény tanítást. A két háború alatt, főképp pedig az utóbbi idején mindvégig pártatlanul állott a versengő nemzetek fölött; kizárólag a szenvedő ember sorsa érdekelte, s pártatlan következetességgel képviselte és védte az ember jogait. A gyűlölködés és vérontás italától megrészegetett népeket az emberieségre, a vezetőket az igazságosság és szeretet törvényeire, a világ rendezésére készülő hatalmakat az emberi méltóságnak és a nemzeteket megillető jogoknak a tiszteletére figyelmeztette; és mindenütt ott volt, ahol az irgalom angyalának nyitott sebek sajnását kellett enyhítenie. Az elkábult ember a fegyverek és világnézetek véres sokadalmának a zenebonájában felfigyelt erre a hangra, s az ismerős hang nyomán – mint a tékozló fiú a romlottság, megalázottság és nélkülözések vályúja mellől – elindult az atyai ház felé, melynek egyetlen díszé és ismertető jele: a kereszt.

A történelem hullámveréséből új fényel merült fel a Jézus Krisztus keresztje. Az önzés és önkény által megkínzott, a rendszerekkel és mozgalmakkal halálra hajszolt ember, aki a hat esztendeig tartó véres tivornyán életereje javát is eltékozolta, felismerte, hogy rendezett emberi életet csak azon az alapon építhet, melyet Jézus Krisztus vetett.

XII. Pius pápa ismételten világosan szólott a nemzetközi és társadalmi élet megnyugtató és tartós rendezésének feltételeiről. A legnagyobb erkölcsi tekintély útmutatása munkára ösztökélte a szellem munkásait és megmozgatta a keresztény tömegek lelkiismeretét. A szellemi munkások az új rend szegletköveit az Evangélium eszme-

tömbjeiből már kifejtették, és a tömegek a homlokzatra ismertetőjelül a keresztet készülnek kitűzni. Olyan világ alapjainak a lerakásán dolgoznak, „melyben a félelem és nyomor nem nehezedik többé komor fenyegetésként az egyénekre és népekre; melyben a vakon bosszúálló nacionalizmust felváltja a megszervezett nemzetközi közöség; melyben az embernek ember által történő kizsákmányolása lehetetlenné válik; és amelyben mindenki részt kap a civilizáció örökségéből, hogy becsületes munkája után mindenki valóban emberhez méltó életet élhessen.” (J. Maritain)

Ennek az új rendnek a körvonalai bontakoznak ki a lelkek mélyén áramló hatalmas tájékozódásban; ennek az alaprajzán dolgoznak a civilizált világ legjobb szellemei; ennek a felépítését óhajtják a szenvedések és katasztrófák tüzeiben megpróbált nemzetek. Hatalmas terv, méltó az emberiséghez! Felépítése szenteknek és hősöknek való feladat.

Krisztusban szeretett Híveim! Mi a mi kötelességünk? A világ új rendjének a sorsa nem a terveken és rendszereken dől el, hanem az emberen. És hisszük, hogy a döntő szót nem az anyagi erők fogják kimondani, hanem az igazabb és jobb élet megvalósítására hivatott emberi szellem. Mi tehát a kötelességünk?

Valamilyen mértékben mindnyájan felelősek vagyunk azért, ami történt, és felelősek azért, ami történni fog. A keresztény társadalmak lelkiismeretét is súlyos bűnök és mulasztások terhelik. Tartsunk tehát mindenekelőtt lelkiismeret-vizsgálatot.

Ha megdöbbenett az az erkölcs, melyet a háború a többi szennyével együtt arcunkba csapott, ne felejtjük el, hogy a keresztény társadalmak is dődelgettek keresztényellenes erkölcsöket. A házasság szentségi jellegét és felbonthatatlanságát megtagadták, a család keresztény tartalmát és célját kiüresítették a liberális és az ún. felvi-

lágosodottság ürügyével. A szalonok romlott légköréből szivárgott le a fertőzés a nép erkölcsébe. S még hivalkodtak is ezzel.

Ha meglepetés, hogy a dolgozó tömegek erőteljesen követelik a maguk számára az emberi életfeltételeket, jusson eszünkbe, hogy keresztény társadalmak is – a pápák figyelmeztetése ellenére is – évtizedeken át nem vettek tudomást arról a megszegyenítő és méltatlan helyzetről, mely széles rétegeknek osztályrésze volt egy pompázó civilizáció közepette. Százezrek apelláltak az emberi megértéshez, az emberhez méltó sorsért és a mindenkire megillető jogokért; de ezen emberi hang előtt keresztények is bezárták fülüket; közömbösen, nem ritkán ellenségesen nézték az elnyomott osztályok hősi küzdelmeit.

Európában több nemzet nagy árat fizetett és fizet, mert az értelmiségi osztály egy része elsőszülöttségi jogát eladta a napi tál lencséért. Műveltségénél fogva vezetésre volt hivatva, de szellemi függetlenségét feladva egymás után öltötte magára a különböző világnézeteket, kiszolgált a hatalom székében cserélődő uraságokat; és gyávaságával és gyors helyezkedéseivel megtévesztette és cserbenhagyta a népet.

Krisztusban szeretett Híveim! A vihar, mely esztendőkönt át zúgott a világ fölött, a népek élet-halál küzdelme, melynek kínjait átszenvedte minden nemzet; és az Isten ítélete, mely mindezekben kicsattant és az ember minden nagyotakarását és bölcsességét megalázta, megrázta az emberiséget lelke mélyéig. A megrendült lélek titokzatos mélységeiben titokzatos áramok fakadtak, és lelkek tömegeit sodorják a kereszténység partjai felé. És ezt az áramot a Szentlélek Isten ereje hajtja, emberi hatalom nem képes feltartóztatni.

Nekünk az a kötelességünk, hogy ezt felismerjük és ebbe az áramlásba erőteljes hullámként bekapcsolód-

junk. A világ új rendjének a sorsa közvetlen érdeke és személyes ügye mindenkinek. Természetesen nagyobb felelősség terheli azokat, akiknek a kultúra áldásaiból több jutott. A történelmi idők történelmi feladatra szólítanak, és legyünk tisztában azzal, hogy az erkölcsi alapon tervezett új rendet csak erkölcsseiben megújult nemzedékek építhetik fel. A lelkiismeret-vizsgálat után tehát tartunk bűnbánatot. Vetkőzzük le a régi embert, a gyáva és képmutató keresztényt. Elmélkedjük át az igazságosság jelentését minden vonatkozásában, és elmélkedjük át a szeretet tartalmát egész mélységében.

Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat! Vegyük tudomásul, hogy az emberi történelem nem gazdátlanul rohanó szekér. Fejlődése nem automatikus, és nem szükségszerű. Nem fog elkövetkezni a tiszta ész uralma sem, amely minden bajt egy csapásra kiküszöbölne. Az emberi történelem célját és irányát a teremtő Isten határozta meg, annak végrehajtását az emberre bízta, de a cél és irány fölött az emberi nem megváltója, Jézus Krisztus őrökdi szuverén hatalommal.

Az idők sodrába állított ember nem halad egyenletesen a megadott cél és irány felé. Néha az akadályok félelmetesen feltornyosulnak, s a történelem útján vonuló népeknek időbe, sok küzdelembe, áldozatba, szellemi és erkölcsi erőfeszítésbe kerül, míg azokat eltávolítják. De minden megtorpanás, ellankadás és visszaesés ellenére a fejlődés feltartóztathatatlanul az Isten által megállapított cél és eszmény felé halad. Az emberek, a legnagyobb emberi hatalmak is csak eszközök, és arra vannak hivatva, hogy - akarva, nem akarva - Isten országának földi megvalósulásán dolgozzanak.

Élők és holtak milliói tekintenek várakozással a mai nemzedékekre. A gyermekeitek nemcsak a mindennapi szűkös kenyeret kérik, amikor esdő tekintetükkel gondterhelt arcotokat fürkészik, hanem azt is, hogy biztosítsa-

tok számukra emberi jövőndőt. És nem azért ömlött ki annyi millió ember vére, hogy az életben maradtok milliók szolgálkává zülljenek, hanem azért, hogy a vérrel áztatott földön hőökként építsék a szabad emberek világát.

Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat! Tizenkilenc század története tanúskodik ennek a diadaléneknek a győzelmes igazsága mellett. A századok halhatatlan Királya, Jézus Krisztus örökös a történelem hullámverésében küszködő emberiség fölött. A megsúlyosodott nehézségek között az elkövetkezendő időkben gondolatok hittel erre. És gondolatok a halottakra. És gondolatok élő gyermekeitekre!

Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 4. Oltáriszentség. Krisztus Király*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2008, Mentor Kiadó. 109–117. p.)

Családunk följánlása Mária szeplőtelen Szívének*

Rózsafüzér Királynéja, keresztények segítsége, az emberi nem menedéke, ki győzelmesen küzdötted végig Isten minden harcát, hódolattal köszöntünk Téged. Az emberiség történetének ezekben a válságos óráiban, mikor vad viszályok marcangolják a világot, a gyűlölet tüze emészti a nemzeteket, az ember ellenségévé vált ember-testvéreink, az erkölcsök végzetesen megromlottak, és mindnyájunknak napról napra aggódnunk kell mindennapi kenyerünkért, gyermekeink jövője, erkölcsi és élete miatt: könyörögve borulunk trónusod elé, és nem a mi érdemeinkért, hanem anyai Szíved jósága miatt rendületlenül bízva Tebenned, abban a biztos tudatban, hogy irgalomra találunk Nálad, és oltalmat és segítséget nyerünk Tőled családunk számára, íme, a Te szeplőtelen Szívednek ajánljuk fel családunkat!

Indítson meg Téged a világnak sok égő fájdalma: apák, anyák, testvérek, jegyesek és ártatlan gyermekek szorongatottsága, és az örök kárhozat veszélyének kitett lelkek nagy sokasága; indítson meg családunk sok szüksége, szenvedése és bizonytalansága. Hajolj alázatos könyörgésünkre, kegyelmes Asszonyunk, kiben nem csalatkozott soha, ki bizalommal Hozzád folyamodott. Eszközöld ki Istentől az egész világnak a békét: az igazságnak és jognak és Krisztus szeretetének békéjét, hogy a keresztény rendben megtalálja minden család a biztonságát. Szerezd meg az Egyház számára is a békét és teljes szabadságot, hogy diadalmasan védelmezhesse mindenkor a hűséget, a házasság szentségét és a gyermeket. Deríts reánk boldogabb jövőt a sok szenvedés után, hogy megelégedett családok milliói zengjék Veled együtt: „Magasztalja az én lelkem az Urat!”

* GyÉL, Num. 1075-1948.

Istennek Szent Anyja, segíts minket, hogy családjunkban – miként Názáretben – rend, tekintély és engedelmesség uralkodjék, hogy szokásainkban és társadalmi életünkben megtartsuk Isten törvényeit, és családjunk minden tagja nagylelkűen és bátran teljesítse kötelességeit. Segíts minket, hogy szeretetből egymás iránt fölál-dozzuk a magunk kényelmét és kedvét; hogy mindnyájan jámbor keresztény életet éljünk és vallásunk kötelességeit családjunk közösségében hűségesen gyakoroljuk, s hogy Krisztus szent Egyházának irányításait készséges lélekkel fogadjuk s megtartsuk. A Te szeplőtelen Szívedből, minden kegyelem közvetítőjéből áradjon reánk a kegyelmi élet, mely már a földön szívünkbe hozza az igaz békét, és egyesít mindnyájunkat a mennyben.

Szent Joákim és Anna áldott sarja, Mária, szülőidnek fénylő koronája, állj mellettünk, hogy mi is szüléink öröme s vigasztalása legyünk, életükben őket tiszteljük, szeressük s nekik engedelmeskedjünk, haláluk után pedig értük hálás szívvel imádkozzunk.

Szűzanyánk, Mária, kinek karjain és szeme előtt nőtt fel kedvességben és bölcsességben az isteni Gyermeke, esedezd ki számunkra a kegyelmet, hogy gyermekeinket Isten áldásának és nagy megbízatásának lássuk: a Te segítő szemed előtt neveljük fel őket, gondoskodjunk lelkük vallásos oktatásáról, és egész erőnkkel arra törekedjünk, hogy Isten és szent törvényei ismeretével, az ősi máriás hittel induljanak el az életben. Állj mellettünk segítségeddel, hogy miként Te szűzi jegyeseddel, Szent Józseffel hűséges tiszta szeretetben éltél, mi is mindvégig kitar-sunk a hitvesi hűségben és szeretetben, és családjunk a békesség és egyetértés otthona legyen, hová bárhonnán is visszavágyunk és visszatérünk. És miként egykoron Te a rokonokkal együtt mentél fel a kis Jézussal a jeruzsálemi templomba, mi is szívből szeressük testvéreinket s rokonainkat, és igaz jóakarattal támogassuk a rászorulókat.

Mária szeplőtelen Szíve, tartsd távol családunktól a nagy kísértéseket, bűnalkalmakat és mindennemű veszedelmet: betegséget, éhséget, háborút, hirtelen és váratlan halált. Siess, Anyánk, oltalmunkra, mert elveszünk! Vedd teljesen birtokodba családunkat, hogy szeplőtelen Szívednek és Fiad, a mi Urunk Jézus Krisztus szentséges Szívének szerető otthona legyünk.

Végül pedig mindnyájunkra anyai áldásodat kérjük. Mikor imádkozni térdelünk, hogy hódoljunk szent Fiad előtt: áldj meg minket, Anyánk! Mikor munkára indulunk, hogy megszerezzük mindennapi kenyerünket: áldj meg minket, Anyánk! Mikor megpróbáltatás ér, betegség, gyász borítja szívünket: áldj meg minket, Anyánk! Mikor a földet ígérik mennyországgul, hogy elszakítsanak Istentől: áldj meg minket, Anyánk! Mikor gyónásunkat végezzük, hogy elnyerjük bűneink bocsánatát: áldj meg minket, Anyánk! Mikor a szentáldozásban az angyalok kenyerét, Jézus testét-vérét vesszük magunkhoz: áldj meg minket, Anyánk! Mikor lefekszünk este, hogy új erővel folytassuk másnap földi zarándoklásunkat: áldj meg minket, Anyánk!

Áldásod legyen rajtunk éjjel-nappal, örömben és szenvedésben, munkában és pihenésben, egészségben s betegségben, életben és halálban, az egész boldog örökkévalóságban. Ámen.

*Magánhasználatra engedélyezem
Márton püspök s. k.*

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 1. Házasság, család.* Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2005, Mentor Kiadó. 174–177. p.)

Körlevél a hitvallói helytállásról*

Tisztelendő Testvéreim!

Azok a megdöbbentő események, amelyek a görög katolikus testvéreinkkel történtek, semmi kétséget nem hagynak fenn afelől, hogy számunkra is elkövetkeztek a hitvallói helytállásnak és a vértanúságot is vállaló kitaratásnak a napjai.

A híveink körében már elterjedt a riasztó hír, hogy amint a görög katolikusoknak a görögkeleti vallást, úgy most a latin szertartású katolikusoknak a protestáns vallást kell elfogadniuk. A magyar nyelven megjelenő lapok pedig a konkordátum felmondása után sűrűn közöltek olyan cikkeket, amelyekből bizonyos szándéokra következtetni lehet. Főképp az Egyházmegyei Tanáccsal (Katolikus Státus) kapcsolatban írt cikkek tartalmából az látszik, mintha azt az egyházmegyei szervezetet és az egyházmegyei tanácsokat is kiszemelték volna arra, hogy a politikai pártok befolyása alá véve politikai célok szolgálatába állítsák. Talán a híveket az egyházi vezetéssel kívánják szembeállítani, hogy ezen az úton létrehozzanak egy Rómától független szervezetet.

Tisztelendő Testvéreim tájékoztatására és okulására közlöm a görög katolikus testvéreinknél alkalmazott módszereket. A közigazgatási közegek, valamint az állam közbiztonsági hatóságai hónapok óta tudakolták a román egyesült egyház papjaitól az ortodox vallásra való áttérésre vonatkozó felfogásukat. Ugyanakkor helyenkint a politikai szervezetek igyekeztek az egyházi gondnokságot (egyháztanács) abuzív módon a kormányzó politikai pártok vezetése alatt levő tagokkal kicserélni, igyekezték eltávolítani a papokat az egyházközségi javak

* A katolikus egyházat lejárató és a katolikus híveket megzavaró rémhírek kivédésére a nyáját védő és erősítő Főpásztor kibocsátja a 2271. számú körlevelét. GyÉL, 2271-1948.

kezelésétől. Felhívások jelentek, melyek az ortodoxiára való visszatérést sürgették. A Nagyméltóságú Püspöki Kar körlevélben akarta a papokat és híveket felvilágosítani, a cenzúra a körlevél kinyomását nem engedélyezte. A főpásztorokat a híveikkel és papjaikkal való érintkezésben akadályozták. Legutóbb pedig a papokat fenyegetésekkel, megfélemlítésekkel és félrevezetéssel igyekeztek rávenni, hogy az áttérést kimondó nyilatkozatot aláírják. Értesülésünk szerint a hívek a direkt hozzájuk intézett felhívásokat nagy tömegben visszautasítják, és a papok sajnálatos gyöngesége fölött szégyenkeznek. Tisztelendő Testvéreim okuljanak a fentiekből. Legyenek erősek. És hogy erősek legyenek: virrasszanak és imádkozzanak. Virrasszanak híveik hangulata és hithűsége fölött. E tárgyban írt körlevelemet olvassák fel, és annak a szellemében erősítsék őket. Jelen esetben minden tétovázás vagy megalkuvás a hithagyás veszedelmével jár. Mindenki felelős a gondjaira bízott minden egyes lélekért. És imádkozzanak, hogy Krisztus papjaiként helytállva példát adjanak. „Si vos, per quos condiendi sunt quodammodo populi, metu persecutionem temporalium amissentis regna caelorum, qui erunt homines, per quos a vobis error auferatur... Non calcatur ab hominibus; qui patitur persecutionem; sed qui timendo persecutionem, infatuatur. Calcari enim non potest nisi inferior, sed inferior non est, qui, quaevis corpore multa in terra sustineat, corde tamen fixus in caelo est.”* (Szent Ágoston)

* Ha ti, akik által mintegy gyarapodniuk kellene népeknek, az evilági szenvedésektől való félelemből elveszítenétek a mennyek országát, kik lesznek azok az emberek, akik által a tévelygés tőletek elvétetik... Nem azt tapodják el az emberek, aki a szenvedést elviseli, hanem azt, aki a szenvedéstől félvén megromlik. Eltapodni ugyanis csak azt lehet, aki alul van; de alul nem az van, aki noha testileg sok gyötrelmet elvisel, lelkileg azonban az éghez tapad.

Konkréten pedig a következőkre kívánom felhívni Tisztelendő Testvéreim figyelmét:

1. Szigorúan tilos katolikusoknak, papoknak és híveknek egyaránt részt venni még a legjobb szándékkal is oly gyűlésen és összejövetelen, mely más vallásúakkal közösen a hitről és a hit ügyeiről tárgyal (cf. can. 1325. 3.).

Ha adott esetben más tárgyban összehívott gyűlésen váratlanul a hit kérdéseit is felvetik, elsősorban passzíve kell viselkednünk, vagyis a kérdéshez egyáltalán nem szabad hozzászólnunk; ha azonban hallgatásunkból, tétovázásunkból vagy viselkedésünkől bárki is katolikus szent hitünknek akár csak hallgatólagos megtagadására is következtethetne, vagy ha ebből a katolikus egyháznak megvetése, Isten megbántása vagy felebarátunk botránkozása származik: kötelességünk hitünk nyílt megvallása (cf. can. 1325. 1.).

Ha végül részt vesz valaki olyan gyűlésen, amelynek kifejezett vagy tudott tárgya az egyháztól való elszakadás, eretnekség, vagy katolikus hitünknek és vallásunknak bármily módosítása, „korszerűvé” tétele: ipso facto* az Apostoli Széknek különös módon fenntartott kiközösítésbe esik.

2. Az Egyházmegyei Tanács (Katolikus Státus) gyűlését egyedül a püspök jogosult összehívni. Amint már tudják Tisztelendő Testvéreim, és erre a híveket is bizonyára alkalmas módon figyelmeztették, a jelen körülmények közt a helyzet tisztázásáig nem szándékozom és nem fogok összehívni státusgyűlést, sem igazgatótanácsi gyűlést. Ebből nyilván következik, hogy senki katolikusnak nem szabad részt vennie olyan státusgyűlésen, amit nem maga a püspök személyesen hív össze. Ha valaki mégis megtenné, akár a legjobb szándékkal is, kifejezett, írásbeli engedélyem nélkül, kénytelen volnék vele szemben a

* magánál a ténynél fogva

kánoni törvények szigorát alkalmazni, a suspensio* és kiközösítés büntetését sem véve ki.

3. Az Apostoli Szék, nevezetesen szentséges Atyánk, a római Pápa, az ország belügyeibe sohasem avatkozott bele, politikai utasításokat s rendeleteket sem a híveknek, sem a püspöknek és papoknak nem adott és nem ad. A római Pápa katolikus szent vallásunknak és egyházunknak látható feje, Jézus Krisztus akaratából és rendelkezéséből az Ő földi helytartója. Mint ilyen szorosán beletartozik a keresztény katolikus hitvallásba (Credo sanctam Ecclesiam catholicam); minden ellene intézett támadást méltatlan rágalomként katolikus hithűséggel utasítunk vissza.

4. A Román Népköztársaság legújabb kultusztörvényében megkívánt katolikus vallási statútumokat a püspöki kar megfelelő időben be fogja adni. Természetesen, hogy ezen statútumok az isteni és egyházi törvények alapján készülnek, mert megalkuvás nélkül ragaszkodnunk kell az egyház isteni jogon alapuló papi, tanítói és lelkipásztori hatalmának szabad gyakorlásához.

5. T. Testvéreim szorgos óvatossággal tartózkodjanak minden oly nyilatkozattól és szótól vagy cselekedettől, amely izgatás jellegű lehet. Legyenek a nehéz időkben okosak és megfontoltak, de legyenek teljesen hűségesek és megalkuvás nélküliek hitünk, szent vallásunk és egyházunk iránt!

6. Ezekben az időkben fokozottan meg kell tartanunk az okosságnak azt a követelményét, hogy ne higgyünk a rémhíreknek, bármily tetszetős formában is terjesztik, és semmi esetre se terjesszük azokat egészen bizalmas körökben sem. Keveset beszéljünk, és semmi nyilatkozatot ne tegyünk érett megfontolás nélkül, amíg a beszédet és

* felfüggesztés

nyilatkozatot a körülmények fenti 1. pont szerint meg nem kívánják.

7. Különösen fontos kötelességünk, hogy híveiknek a riasztó hírek és események közepette biztosságot és nyugodtságot adjanak bízó és nyugodt magatartásukkal, okos, higgadt és rendületlen bizalmat sugárzó szavaikkal.

Tudjuk, hogy a rendkívüli nehézségek közt rendkívüli kegyelmeit is megadja Isten, és senki hibáján kívül nem fogja nélkülözni a legnehezebb megpróbáltatások közt sem Isten erős segítségét.

Legyenek önmaguk is meggyőződve, és híveiket is okos tapintattal győzzék meg róla, hogy közös bátor kitartásunk megerősíti az esetleg ingadozó, gyenge hívőt is; viszont minden egyes katolikus hívő és különösen papnak önfeláldozó, a nehézségektől vissza nem riadó bátorsága és hűsége a közösség javára is van. Tapasztalataink igazolják, hogy mindenütt, ahol az egész közösség és papság megalkuvás nélkül kitartott a katolikus szent hit és egyház mellett, a nehézségek is csökkentek; viszont a gyávaság, a megalkuvás és az önös érdekek keresése fokozta a nehézségeket és veszedelmeket.

Az egyház már sok vihart élt át, de mindegyikből megújultan és megerősödve lépett elő. Az istenhit és annak legtisztább formája, a katolikus vallás nemhogy hanyatlóban volna, hanem hathatósabb és diadalmasabb, mint valaha. Erősítsük meg híveink lelkében is ezt a biztosságtudatot, hogy a mi hitünk letörhetetlen, és diadalmasan túlél minden emberi alkotást (*1 Jn 5, 4*).

8. Meggyőződésünk, hogy protestáns testvéreinket nem vezet semmiféle olyan szándék, amelyenkről a riasztó hírek szólnak. Ha mégis történne felelőtlen kísérlet, a józan okosság kívánja, de hitünk is kategorikusan parancsolja, hogy Tisztelendő Testvéreim eleve is határozottan utasítsanak vissza minden esetleges tervezge-

tést, bármi tetszetősnek látszó legyen is annak az indokolása.

9. Megtörténhetik, hogy papjainkhoz és híveinkhez is bizonyos íveket visznek majd aláírásra, amelyek nyíltan vagy burkoltan és megtévesztő szavakkal hittagadást tartalmaznak. Szent hitünk a legdrágább kincsünk, ebben semmiféle alkudozásnak nincsen helye; gondoljunk a történelemben az ún. „libellatici”^{*} esetére. Ne adjanak hitelt akkor sem, ha valaki reám hivatkoznék. Magatartásunkról és a tudnivalókról a magunk útján tájékoztatjuk papjainkat és híveinket. Kötelességünk tehát az ívek aláírását bármily fenyegetés, ígéret és megtévesztés ellenére is azonnal visszautasítani. Aki kezdettől fogva megingathatlannak mutatkozik, azt kevesebb kísértés éri, és Isten kegyelméből sziklaszilárdan fog megállani. (*Fil 4,13*)

10. Az egész egyetemes katolikus szent egyház szeme most rajtunk van, és milliók imádkoznak értünk, hogy hitünk meg ne fogyatkozzék, és állhatatosak maradjunk a hit egységében! Büszkék lesznek reánk, ha megálljuk helyünket. Népünk jövője és boldogulása is függ attól, hívek maradunk-e egyházunkhoz, édes Anyánkhoz. *Sanguis martyrum semen christianorum.*^{**}

11. Ezért nagyon kérem és nyomatékosan kívánom, használják fel T. Papjaim a kegyelem eszközeit, és erre híveiket is ne csak buzdítsák, hanem példaadásukkal és gyakori alkalmak adásával vezessék is. Különösen:

a) Sokat és buzgón imádkozzanak az állhatatos hűség kegyelméért, ezért imádkoztassák híveiket is, közös imádságokat is végezzenek.

* A libellatici azoknak az elbukott keresztényeknek a megnevezése, akik a Decius-féle keresztényüldözés idején megvesztegetés útján szerzett bizonyítvánnyal menekültek meg a meghurcolástól.

** A vértanúk vére a keresztények magva.

b) Használják fel az október havi rózsafüzér-ájtatosságot arra, hogy a Boldogságos Szűz pártfogását és közbenjárását biztosítsuk magunknak a nehéz időkben. A csíksomlyói Mária őrizze meg újra népünk szent, katolikus hitét!

c) Csütörtöki napokon tartsunk imaórát egymásért és híveinkért, és rendezzük meg nyilvánosan is ezt a templomi ájtatosságot. Ahol T. Papjaim alkalmasnak tartják az ünnepélyes szentségkitételt, akár egész éjjelen át is a megfelelő óvatossággal, erre készségesen általános engedélyt adok.

d) Bátor bizalommal forduljunk a Szentlélek Istenhez, az erősség Lelkéhez, és terjesszük híveink közt is a Szentlélek tiszteletét.

e) Végül ne mulasszák el bármi nehézség ellenére se a felnőttek hitoktatásának szent kötelességét és magasztos kiváltságát. Különösen fontos, hogy híveink ismerjék hitüket és egyházukat, és lelkesedjenek érte. Az erre vonatkozó hitoktatási vázlatokat rövidesen T. Papjaim kezébe juttatom.

f) T. Testvéreim ismételten olvassák és elmélkedjék át a Pünkösöd utáni XXI. vasárnap szentleckéjének a szövegét. (*Ef 6,10–17*)

Gyulafehérvár, 1948. X. 11.,
a Boldogságos Szent Szűz anyaságának ünnepén

Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron írásai és beszédei*. I. kötet. Szerkesztette: Marton József–Nemes István. Gyulafehérvár, 1996. 83–87. p.)

Pünkösdi beszéd Csíksomlyón (1949. június 4.)^{*}

Kedves keresztény testvéreim!

Ma egy éve gyűltetek itt össze ezen a helyen, és tettetek fogadalmat a boldogságos Szűz Mária előtt, hogy buzgón kitartotok katolikus hitetek mellett, amit meg is tettetek, mert kedves keresztény testvéreim, az elmúlt esztendőben nem volt könnyű katolikus kereszténynek lenni, annyi megpróbáltatással szemben, annyi kísértéssel szemben, ami bennünket ért. Erő kellett ahhoz, hogy egy katolikus felemelt fővel tudjon járni. Most egy éve a háromezrezer számláló keresztény katolikusokból hetvenötezer jött el a boldogságos Szűzanyához, hogy megerősítse magát a hitében. Ma pedig százezer lelket számolunk, ami bizonyítja, hogy minden körülmények között megtartottátok fogadalmatokat, amit most egy éve a boldogságos Szűzanya lábainál tettetek. Keresztény testvéreim, mint Erdély püspöke kötelességemnek tartom, hogy beszámoljak ennek a nehéz évnek a leteltével, de azt hosszadalmas lenne elébetek terjeszteni. Így hát csak az utóbbi eseményeket ismertetem veletek.

Május 12-én indultam főpásztori utamra, rendesen megszervezett munkaprogrammal, amelyet a világ minden püspöke megtesz, és kötelessége, hogy megtegye. Ezért előbb kérvényt nyújtottam be a közoktatásügyi minisztériumhoz, amelyben kértem, hogy a felcsíki körútam alkalmával az iskolás gyermekeket mentsék fel az iskola-látogatás alól. Erre azt a választ kaptam, hogy még szigorúbban adtak utasítást a tanulóknak, hogy ne vehessenek részt a templomokban, ahol megjelentem, és

* Közli: Vincze Gábor, in: *Történeti kényszerpályák – kisebbségi realpolitikák. Dokumentumok a romániai magyar kisebbség történetének tanulmányozásához, 1944–1989.* Csík-szereda, 2003, Pro-Print Kiadó. 125–126. p.

még kísérletet tettek, hogy abban az időben a felnőtteket is eltérítsék a templomoktól. Ez a vallásszabadság megsértése. Vajon kit feszélyez az isteni törvény, és mi a célja ezzel, hogy akadályozza az egyház püspökét abban, hogy azt a jogát, amelyet semmikor senki sem akadályozott évszázadok óta, korlátozzák. Amikor elkészítettük a búcsú programját, hasonló intézkedéseket tettek, hogy ezt ne lehessen a katolikusok jogaihoz méltóan véghez vinni. Megfékeztek azokat a jogainkat, amelyeket senkinek sincs joga a világon megfékezni, mert mi csak az igazságot, az erkölcsösséget, testvéri szeretetet gyakoroljuk. Arra, amit mondok, százezer katolikus magyar dolgozó a tanú. Tudomásom van arról, hogy intézményesen, felsőbb szervek, éppen a búcsú idején, június 1-5. között különböző rendezvényeket állítottak be, hogy eltereljék a nép figyelmét a búcsú megtartásától és legszentebb kötelességéről.

Tanúi vagytok ezeknek és annak, hogy pár nappal ez előtt főpapjainkat kitámadták, hogy ezzel is megakadályozzák a csíksomlyói búcsúnkat. Kérem én tőletek: mi történt ezen a Csíksomlyón valaha olyan, hogy ezt meg kelljen akadályozni? Azért akadályozzák, mert az emberi méltóságot és erkölcsöt gyakoroljuk? Hát annyira lebecsülnek bennünket, a hitet?! Mit akarnak? Be akarják nektek bizonyítani, hogy az ember az állattól származik, és hogy csak egy felsőbbrendű állat, hogy nincs lelki élete, és hogy ne higgyetek a túlvilágban. Kinek fáj, hogyha valakinek hite van, és ragaszkodik legszentebb jogához? Hogy lelke van, és hiszi a túlvilági hivatást.*

Mindezekre ezúttal a nép is megfelelt. Százezren gyűltek össze, katolikus keresztények, hogy tanújelét adják hiteteknek, és a boldogságos Szűzanya által megerő-

* A szöveg lejegyzőjének zárójeles kommentárja: „A tömeg ezeknél a szavaknál morajlott és sokan sírtak!”

södve, továbbra is kitartsatok, minden megpróbáltatások ellenére, a katolikus anyaszentegyházba vetett hitekben.

Tavaly felajánlottuk boldogságunkat a Szűzanyának. Ezt tesszük ma is, de még többen. Tavaly óta nehéz és veszedelmes körülmények közzé kerültünk. Nincs más, ki védelmet adjon, csak az Isten. Ő mindenkor és mindenki ellen megvéd. Azok, akik halottaknak hittek és a mi temetésünkre jöttek, az ellenkezőjéről győződhetnek meg. Túlerővel, aránytalan erővel állunk szemben, ostromlott vár vagyunk, de van, aki megvédelmezzen. Ez a mi Erősségünk.*

Keresztény testvéreim, a hitekben való megerősítést az jelenti főképpen, hogy gyakran járuljatok a szentgyónáshoz és áldozáshoz.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 2. Bérmlás*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2006, Mentor Kiadó. 64–66. p.)

* A közlés utolsó része már nem a beszéd szó szerinti visszaadása: „Befejezésül Márton Áron kijelentette, hogy feloldozást nyernek mindazok, akiknek nem volt idejük a szentgyónáshoz és szentáldozáshoz járulni, ha nyolc napon belül ezt teljesítik, és mindazok, akiket a Pápa Özszentsége feloldozott.”

Szabadulása utáni első körlevele*

Tisztelendő testvéreim!

Isten úgy akarta, hogy egyházmegyémbe visszatérjek, és annak vezetését újból személyesen kézbe vegyem. Boldog alkalom ez nekem, mert megint Tisztelendő Testvéreim és kedves Híveim között lehetek, és hirdethetem Jézus Krisztus evangéliumát ezen a helyen, ahová az Ő földi helytartója, a római Pápa állított. Térden állva köszönöm Istennek a meg nem érdemelt kegyelmet, és a Boldogságos Szent Szűz anyai közbenjárásával azt a további kegyelmet kérem, pótolja ki gyöngeségemet, hogy alkalmas eszköze legyek utolsó leheletemig.

Távollétem alatt mindig éreztem, hogy Tisztelendő Testvéreim együtt éreznek velem, gondolnak reám, imádkoznak érettem. Köszönöm a jóságukat. És köszönöm a hűségüket és munkájukat. Kinek-kinek a hűség és igazság mértéke szerint.

Imájukat imádsággal viszonztam. Felajánlottam az egymásra következő napokat, hónapokat s majd az egymásra következő éveket minden rakományukkal Istennek, azzal a kéréssel, hogy egyszülött Szent Fiának, Jézus Krisztusnak az érdemeiért az én értéktelen ajándékomat fogadja érték gyanánt, és áldja meg Paptestvéreimet és Híveimet, akik otthon vagy bárhol máshol a mindennapok visszatérő feladataival küzdenek.

Az örömtől meghiúsítottan vettem tudomásul Tisztelendő Testvéreim hűségét, buzgóságát, kitartását, de nem hallgathatom el, hogy az örömben fájdalom vegyül.

Egyik fájdalmam, hogy templomok állnak némán, mert nincs pap, aki kinyissa és a híveket meghívja a legszentebb áldozatra. Az egyházmegye szórványvidékén száz és

* Hazatérése utáni első körlevelében megadja a korhoz és a körülményekhez való viszonyulás irányelveit. GyÉL, 1460-1955.

száz katolikus család lelki gondozás nélkül tengődik, kiteve a lelki elszáradás és az elkallódás veszélyének. És más helyen is: felnőttek és ifjak lelki vezetés nélkül tanácstalanul bolyonganak; gyermekek csapatai nőnek fel vallási tudatlanságban, hitoktatás és a kegyelem tápláléka nélkül; bűnösök éveken át görnyedten hordozzák lelkük terhét; haldoklók a nagy út előtt az életszámadás aggodalmában hiába várják az Úr Jézus utolsó látogatását, mert... mert: vagy nincs pap, aki Jézus Krisztus evangéliumát hirdesse és kegyelmeit kiossza felnőtteknek, ifjaknak, gyermekeknek, bűnösöknek, betegeknek. Vagy: van pap, de elveszítette a hívek bizalmát.

Ha az egyházmegye helyzetét részleteiben áttekintem, lesz még mondanivalóm Tisztelendő Testvéreim számára. Addig miheztartásul felhívom figyelmüket a következőkre:

1. Az egyházmegye vezetését 1955. március 25-én személyesen átvettem. Ezzel minden más, tényleges vagy vélt *iurisdictio** megszűnt. A joghatóság egyedül és kizárólag nálam van, ezt közvetlenül én gyakorlom személyesen vagy helytartóm által, akinek nevét később fogom közölni.

2. Az Egyházi Törvénykönyv rendelkezéseinek őre és végrehajtója, valamint az Apostoli Szentszék rendeleteinek, intézkedéseinek értelmezője és végrehajtója az Egyházmegyei Hatóság. Senki sem értelmezhet tehát magának jogot vagy felhatalmazást arra, hogy az egyházi cenzúra tényét deklarálja, és annak alkalmazását önhatalmúlag szorgalmazza. Ha valakinek konkrét kételye vagy aggodalma van, forduljon felvilágosításért és utasításért az Egyházmegyei Hatósághoz.

* joghatóság

3. A megvizsgálandó tényeket vizsgálat tárgyává teszem úgy, ahogy azt egyházunk törvényei és fegyelme kívánja.

4. Tisztelendő Testvéreim szüntessenek be minden vitát, főképpen pedig tartózkodjanak minden szeretetlen, sértő, gyanúsító vagy gyanút keltő megjegyzéstől és általában mindentől, ami egyenlenséget, bizalmatlanságot, zavart idézhet elő a lelkekben.

5. Akik az egyházi fegyelem ellen vétettek, fogadják az egyház fegyelmi intézkedését engedelmes lélekkel. Az okozott lelki kárt pedig igyekezzenek jóvá tenni kifogástalan papi étellel, buzgósággal, áldozatos munkával, hitvalló hűséggel és bátor helytállással újabb próbatételek idején. Vétkezni: a gyöngeség jele. Az elkövetett hibát beismerni, bánni és jóvátenni: férfias magatartás, a lelki-erő jele.

6. A lelkipásztori munka jelenvaló két nagy akadályát: a bizalmatlanságot és a paphiányt ki kell küszöbölnünk bármilyen egyéni áldozat árán. Ennek érdekében minden Tisztelendő Testvéremhez fordulok, és mindenkitől fegyelmet és munkát kérek.

Fegyelmet, melyet nem kell kikényszeríteni, mely önmagától létrejön és működik az önfegyelem alapján. Mint a sacra hierarchia tagjai, Jézus Krisztus Anyaszentegyházának élcsapatába tartozunk. Vállaljuk a fegyelmet büszke öntudattal. Akinek most is magyarázni kell az intézkedéseket, vagy aki most is maga akarja meghatározni munkája körét, helyét, idejét, az nem érett meg sem az időkre, sem az Isten országának szolgálatára.

És munkát kérek. Munkát Tisztelendő Testvéreimtől, akiknek hatalom adatott és küldetésük van a lelkek gondozására. Isten a lelkek vetését megérlelte. Eláradt a bűn, de túláradt a kegyelem. Rajtunk múlik, hogy a kegyelmi időt felhasználjuk, és az érett vetést Isten csűrébe gyűjtjük. Az aratás sok, a munkás azonban kevés, a soraink

fájdalmas nagy mértékben megritkultak. Vállaljon tehát munkát mindenikünk erején felül. A lanyhák is lendüljenek munkára, a buzgók pedig legyenek még buzgóbbak, hogy a kivételesen szép feladatot elvégezzük Isten akara-
ta szerint.

De meghívom erre a munkára segítségül a jámbor lelkeket is, akiket a magasabbrendű természetfeletti élet láza hevít. Ajánlják fel Istennek az életüket áldozatul. Törjenek a lelki élet csúcsai felé, Isten érezhető közelébe, az Istennel való misztikus egyesülésre, hogy kiengeszteljék és meghódítsák a megbántott Istent. A lelki élet eszközeivel: az elmélkedéssel, az erények hősi gyakorlásával, imával és böjttel, önmegtágadással és a felebaráti szeretet csodáival; mint a kereszt szerelmesei: némán, csendben, ismeretlenül ostromolják az eget, hogy kiesdjék a bűnösök számára a megtérés kegyelmét, a szükséges égi segítséget pedig azok számára, akik az Úr szőlőjében viselik a napok hevét, terhét. A világnak szentekre van szüksége. Legyenek szentek, hogy Isten megszentelje a lelkeket, munkánkat, minket.

Gyulafehérvár, 1955,
Gyümölcsoltó Boldogasszony napján

Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron írásai és beszédei*. I. kötet. Szerkesztette: Marton József–Nemes István. Gyulafehérvár, 1996. 93–96. p.)

Veritas liberabit vos (Újév, 1961)*

Krisztusban szeretett Híveim!

A tegnap este hálát adtunk a múlt évben elvett [értsd: az Úrtól kapott] jókért, s ma segítségét kérjük a megkezdett esztendőre.

Tegnap megköszöntük a mindennapi kenyeret, a szükséges ruhát és hajlékot, amellyel testünket óvhattuk; hálát adtunk, hogy munkaerőnket, testi és szellemi egészségünket megtartotta; hogy kegyelmével megóvott a lezüllestől, emberségünk elárulásától, becsületünk elvesztésétől, a lealjasodástól; és hogy segített, hogy a föld sarában járva is az égre nézzünk, arcunkat az idő tovatűnő hullámaiból az örökkévalóság felé fordítsuk.

S a megkezdett esztendőre sem kérünk mást.

A történelem az elmúlt esztendőt, viszonylagos nyugalma ellenére sem fogja az alkotó béke esztendejének mondani. Az ellenségeskedés tüze az emberek fiai között mindegyre fellángolt, hol itt, hol ott. S az ellenségeskedés, bizalmatlanság és megbízhatatlanság, mely az emberek és népek között szinte állandósult, mintha átragadt volna a természetre és az értelmetlen dolgokra is: természeti csapásokról, pusztító árvizekről, földrengésekről, viharokról, és más szerencsétlenségekről hallottunk híreket a föld különböző részeiből.

A mi vidékünket Isten megkímélte az ember testi életét és emberi kéz alkotásait fenyegető csapásoktól, de sivatagi szélvész tört be a lelkek világába; olyan, amely az istenhitet, a keresztény életet, a természetfölötti igényeket sorvasztja.

Nagy fájdalunk, hogy híveinknek aggodalomban kell élniük hitük miatt. A gyermekeket és tanuló ifjúságot

* Az igazság megszabadít titeket. – MÁM, 4. dos., 2. b., 1. lap.

tiltják, s mindenféle ráhatással és fenyegetésekkel visszatartják a hitoktatástól. Tanítókat, tanárokat és szülőket állásuk elvesztésével is ijesztik, ha a gyermekeket tempomba engedik. S általában a felnőtteket is ellenőrzik, megkívánják tőlük, hogy hitbeli meggyőződésüket feladják, s a vallási gyakorlatokkal felhagyjanak.

A Szentatyá, karácsonyi beszédében, az emberiséget kínzó bizalmatlanság okait vizsgálva, fájdalommal állapítja meg, hogy sokan mennyire semmibe veszik az igazságot, s az igazság tiszteletére hívja fel a keresztény világ figyelmét. Jaj annak a népnek – mondja –, melynek ifjúsága akadályozva van abban, hogy értelmét beállítsa az igazságra s akaratát megeddze kemény küzdelemre az igazság és igazságosság szolgálatában.

Isten az igazság Istene, s aki hűtlen lesz az igazsághoz, Istennel fordul szembe. Utasítsátok el tehát a hazugságot. Ne vállalkozzatok hamis tanúskodásra felebarátotok ellen, akkor se, ha erre kényszerítenek. Óvakodjatok olyan eszmék terjesztésétől, melyek a vallásból gúnyt űznek, a családi élet alapjait gyöngítik, az ember Isten-adta jogait és méltóságát semmibe veszik.

Veritas liberabit vos, az igazság szabadít meg titeket (Jn 8,32). Szoktassátok tehát gondolkozástokat az igazsághoz, s gyermekeiteket neveljétek az igazság tiszteletére és megbecsülésére, hogy az igazság Istene felkarolja és a nemes emberi élet kialakításában segítse őket.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 7. Karácsony*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2010, Mentor Kiadó. 131–132. p.)

Hitvallásunk áldozatot kíván (Gyulafehérvár, 1962. április 21., Nagyszombat)*

A szent szertartások, melyeket végeztünk és végezeni fogunk, az első keresztény századokból valók; egy részük az üldözések idejéből. Az imák és jelképes cselekedetek érzékeltetik azt az áhítatot, meghatottságot és lelkesedést, mellyel az első keresztények a keresztség szentségét fogadták. Az ember, aki a teljes hitetlenség kietlen pusztaságából vagy a pogányság sötét, ijesztő babonái közül kiérkezett az evangélium verőfényes világába, ezekben a szertartásokban fejezte ki örömét és megindultságát a Krisztusban megtalált új élet fölött.

A keresztség az újjászületésnek a szentsége. A keresztség által az ember meghal a bűnnek, és újjászületik Krisztusban Krisztus számára. Új emberré lesz, ahogy Szent Pál mondja (vö. *Róm 6,10*).

Kifelé nem történik semmi rendkívüli, semmi csodás. Nincs titokzatos élmény, sem megrendülés. Nem változnak meg a dolgok, sem a tények, sem az élet közvetlenül. Nem változik meg az ember környezete, egészségi állapota, családi és társadalmi helyzete, hivatása, gazdasági viszonyai, képességei. Minden marad, amint volt, s ugyanazok a feladatok várnak rá, mint eddig. De:

Amint a születéssel édesanyánktól kapjuk a természetes életet, úgy kapjuk a keresztségben a kegyelem életét. Titok az első is, még nagyobb titok a második. Anyától születik az ember, a keresztvízben születik a keresztény ember. Asszonytól születik az eredeti bűnnel, a keresztvízben alámerül az asszony gyermeke, és felmerül belőle az Isten gyermeke. A megkeresztelt ember is ugyanaz az ember, de már Krisztusban él, és Krisztus őbenne. Vagy,

* MÁM, 14. dos., 3. sz., 1-2. lap.

amint az apostol kifejezi: „Élek, de már nem én, hanem Krisztus él bennem.” (*Gal 2,20*)

A feltámadt Krisztus számára nincsenek korlátok. Nem korlát a személy sem. Számára lehetséges, hogy a hívő emberben legyen. Nemcsak úgy, hogy a hívő gondol Reá és szereti Őt, hanem valóságosan. Úgy, ahogy a lélek van a testben, és azt élteni. Így lehet és tud lenni a megdicsőült Krisztus a hívő lelkében és testében, és tud új életet adni (Guardini). Új életet, melynek a napja Isten, és amelynek nagy törvénye, hogy az emberek becsüljék, segítsék és szeressék egymást Istenért.

Ennek a mélységes titoknak a valóságát élték át az első keresztények. S ez a hit képesítette őket, hogy egy romlott világ közepette példát adjanak a nemes emberségből, tiszta családi életükkel, megható emberszeretetükkel, az igazság ingadozás nélküli követésével; és vállalják az üldöztetést, sőt, a vértanúságot is minden izgalmaival és szenvedésével együtt.

Mert veszélyek és kockázatok között éltek. Elég pontosan és világosan tudták, hogy az evangélium követése milyen következményekkel jár. Gyakran tapasztalták, hogy szenvedniük kell azoknak, akik a szeretetet hirdetik és gyakorolják. Figyelmeztették a főpapok és a polgári hatóságok is. Megtiltották, hogy Krisztus nevében prédikáljanak. Kisebb büntetéseket szabtak ki rájuk, s megmondták, hogy nagyobbakban lesz részük, ha nem hagynak fel az evangélium hirdetésével. S tudták, hogy ez nem üres fenyegetés. Napról-napra emeltek ki a soraikból egyeseket, máskor egész csoportokat. Ismerték ezeknek a sorsát, s tudták, hogy egy napon ők is áldozatai lesznek a szent hitnek. Mégis kitartottak.

Akik nyugalmas körülmények között élnek, el sem tudják képzelni, mit jelent állandóan veszélynek kitéve lenni. Az Úr Jézus mondta apostolainak: „a sátán megkívánt titeket, hogy megrostáljon, mint a búzát” (vö. *Lk 22,31*).

A rosta állandóan ide-oda leng, rázódik, amíg a tiszta búza elválik a konkolytól. Ilyen volt az első keresztények élete. A csapás nem hirtelen érte őket, hanem napról-napra, veszélyek és fenyegetések, rábeszélés és ígéretek, remény és csüggedés között éltek Krisztus miatt.

Ilyen helyzetekben kifáradnak az erős idegek is. Rajtuk is erőt vett a vágy a nyugalmas, a félelemmentes élet után. Közöttük is voltak, akik féltették az állásukat, vagy érvényesülni akartak. Ezeknek a lelkében felmerült a gondolat, hátha az őket körülvevő és szorongató világ nem is olyan gonosz, mint ahogy látják. S bizony akadtak, akik kifáradva meginogtak és megalkudtak a helyzettel. Először az egyik, aztán a másik, majd a harmadik...

A rosta mozgásban volt, s a konkoly elvált a búzától. A pelyva kihullott, a búza megmaradt. A gyengék hűtlenek lettek, az erősek kitartottak. Az erősekből lettek a vértanúk. Az Egyház legszebb és legtisztább búzájából, a kiválasztottak szent csapatából készült a jó illatú áldozat Istennek. Emberekből, akiknek sok alkalmuk és kísértésük volt, hogy az elől a sors elől kitérjenek, de nem tették.

A fájdalom elviselése sem kicsiny dolog, de az elől nem tud kitérni az ember. Az ördög is szenved, pedig nem akar. A hitvalló és a vértanú, habár érzi az őt környező és hozzá közeledő veszélyt, nem tér ki előle; magára veszi önként, kötelességből, Krisztus iránti hűségéből; és hogy megerősítse testvéreit. A lelkiertő ilyen nagy fokának a kifejtésére és megmutatására csak hősi időkben van alkalma a keresztényeknek is.

Nekünk nem kell vérünk ontásával tanúskodnunk Krisztus mellett, de fájdalommal látjuk, hogy a hit megvallása és megtartása évről évre súlyosabb feladat a híveink számára. Magunk is korlátozva vagyunk a szent hivatalunkkal járó kötelességek normális ellátásában. Ez a szent éj tehát alkalom püspöknek, papoknak és híveknek, hogy az első keresztények nagyszerű példájára gon-

doljunk és erőt merítsünk belőle. A keresztség minket is kötelez. Maradjunk keresztények, Testvéreim!

A rosta szüntelenül ide-oda leng. Az örökös rázás, zaklatottság, a hátrányok, melyekkel a hitben kitartóknak számolniuk kell, a legjobb szándékú embert is kifárasztják. Kérjük Istent, adjon kegyelmet, hogy az őskeresztények állhatatosságával vállaljuk a rosta rázását, Krisztussal Krisztusért.

Szent Felicitászt a börtönben érte utol a szülés, idő előtt. Az egyik börtönőr, amikor hallotta a vajúdó asszony jajgatását, rászólt: Ha így jajgatsz, mit fogsz csinálni, amikor a vadállatok elé dobnak? Most én szenvedek – válaszolta a szent vértanújelölt, akkor azonban velem fog szenvedni Az, Akiért meghalok.

Ezek hitték, hogy az áldozatuk nem hiábavaló. Hitték, hogy Krisztusé az egyetlen hatalom. Hitték, hogy a látszólagos gyöngeség, vereség és veszteségek ellenére Krisztusé a végső győzelem. Higgyünk mi is, a keresztény hősök nagy hitével. Higgyük, hogy a történelem Ura: Krisztus, és a keresztény embernek a történelemben építő szerepe van. Feladata, hogy Isten szándékait végrehajtsa. Tekintsük kitüntetésnek, és vállaljuk szent büszkeséggel ezt a keresztény feladatot és sorsot.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 6. Húsvét*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 88-92. p.)

A nagykorúság követelményei*

A bérálás szentsége a keresztény nagykorúsításnak a szentsége. Mit értünk ezen?

Az ember kiskorú maradhat egész életében, akkor is, ha a nagykorúság törvényes határát átlépte. A nagykorúság követelménye, hogy az ember érett legyen. Megfontolt, komoly, akit nem a hangulat vagy a szeszély rángat ide s tova, hanem meggyőződésből cselekszik. Felelősséget érez egész életéért, családjá tagjaiért, embertársaiért, népéért; és tudja, mi a kötelessége. Az ilyen embert mondjuk nagykorúnak, érettnak, embernek. Mert tud önállóan gondolkodni, felelősséggel dönteni, megfontoltan cselekedni, ahogy azt a felnőtt embertől elvárjuk...

Keresztény szempontból nagykorúnak azt az embert mondjuk, aki az élet minden viszonylatában keresztény módon gondolkodik, beszél és cselekszik. Krisztus szemével nézi a feladatait, az Ő szellemében neveli a családját, kezeli embertársait, teljesíti kötelességeit a társadalomban és népe iránt. Tudja, hogy mint keresztény – felelős Krisztusnak: felelős az Ő eszméiért, az igazság, igazságosság, a szeretet és az emberies gondolkodás diadaláért, azok között, akik a gondjaira vannak bízva és akikkel a munkája, foglalkozása, életkörülményei össze-

* MÁM, 26. dos., 6. b., 1-3. lap; a 36. dos., 2. b. javított változata. Gépirat, kisebb javításokkal. A kéziratos feljegyzés szerint Márton Áron a következő helyeken mondta el ezt a beszédét: „1970: Csíkszentdomokos, Csíkrákos, Csíkelne, Nagyszeben (Külváros); 1971: Verespatak, Csatószeg, Csíkszentgyörgy, Görgényüvegcsúr, Alsóbölkény, Iszló, Mikháza, Jobbágyfalva, Szentháromság, Sárpaták; Erzsébetbánya (1972. június), Alsócsernáton (1972. július 23.), Hosszúaszó (1972. augusztus 13.), Bálványosvár (1972. augusztus 27.), Csernakeresztúr (1972. szeptember 10.); Kudzsir (1973. augusztus 4.).” – A címet a szerkesztő adta.

hozzák. Vagyis felelős Krisztus ügyéért a világnak abban a kicsi körében, ahol az élete folyik.

A bérmlás szentsége erre a nagykorúságra avatja fel, és a Szentlélek kegyelme ennek a megvalósításában segíti a keresztyény embert. Ezért a bérmlándók, a szentség felvétele előtt, megújítják előttem a keresztségi fogadalmat, s beveszek tőlük még három ígéretet. Az első a hit megtartására, a második a keresztyény házasságra és családi életre, a harmadik a felebaráti szeretetre vonatkozik. Ez a három a keresztyény élet szíve-lelke. Mind a három fontos, ugyanakkor nehéz feladat.

1. Az első, amint mondtam, a hit megtartására vonatkozik, de hinni és a hitet megtartani nem könnyű. A világ, amelyben élünk, a technika világa, a különböző felfogások világa és a hitetlenség világa. A technika forradalmasította a világot és forradalmasította az ember gondolkodását. A mai ember a világ urának érzi magát. Azt hiszi, hogy a hatalommal, amit a természettudomány és a technika a kezébe adott, meg tud oldani minden kérdést és meg tud valósítani minden feladatot. Megszokta hát, hogy így nézze a világot. Számára a test valóbb, mint a lélek, a villamosság több, mint a gondolat, a hatalom erősebb, mint a szeretet, s a haszon értékesebb, mint az igazság. Úgy érzi, hogy a fa, amelyet az út szélén lát, a kő, amiben megbotlik, nagyobb valóság, mint az Isten, akit nem lát.

Ezért úgy is viselkedik, mintha Isten kivonult volna a világból. Akik magukat felvilágosodottnak tartják, azt is mondják, hogy a hit ideje lejárt. És sokszor a hívő keresztyénynek is úgy tűnik, mintha magára volna hagyatva. Látja maga körül a bűn terjedését, napról-napra tapasztalja a sok igazságtalanságot, szenvedést, fájdalmat, keserűséget, amit az emberek egymásnak okoznak. Látja, hogy az emberek szembefordulhatnak az Istennel, s nem történik semmi bajuk; káromolják az Istent, kijelenthe-

tik, hogy az Isten halott, s nem csap le rájuk villám az égből. Érti a dolgok hatalmát, tapasztalja az emberi gonoszság diadalát, szenvedti az életharcban kapott sebet, s hívja az Istent – és az Isten hallgat...

Nem könnyű ilyen körülmények között és ilyen tapasztalatok élményével hinni, hogy az Isten él, és Ő az egyetlen hatalom...

De ez általános emberi sors. Ha a hívő embert a kételkedés sós vize [??] marja, marja a hitetlent is. Ha a hívőnek problémái vannak a hite körül, gondjai vannak a hitetlenségnek is a hitetlensége felől. Benne felmerül az a gondolat is, hátha a hívőnek van igaza.* Az ember, akár hívő, akár hitetlen, a földön, ezen a parányi sárgolyón, a végtelen űrbe kidobva kering a csillagok és csillagrendszerek birodalmában. Ezt eddig is hittük, mert így tanították az iskolában, de most tudjuk is. Az űrhajósok látták, s le is fényképezték, hogyan lebegünk földünkkel együtt az űrben. A helyzetünk tehát hasonlít a hajótörött emberhez, aki egy szál gerendába kapaszkodva hanyódik a hullámok hátán. Alatta a zúgó tenger örvénylő veszélyeivel, fölötte az ólomszürke ég süketen, részvétlenül. A különbség a hívő és a hitetlen között annyi, hogy a hívő ebben a reménytelennek látszó helyzetben is hiszi, hogy sorsa az Isten kezében van, és ott jó helyen van. A hitetlen egy ideológia, egy eszme, egy elmélet megváltó erejében bízik, a keresztény [pedig] Jézus Krisztusban. És hisz akkor is, ha képtelenségnek látszik. Hiszi, hogy az Ő mindenható valósága átfogja az életet és a halált, s legyőz mindent, ami a születés és a halál között lehetséges. Hiszi, hogy Ő az egyetlen hatalom, Ő az Alfa és az Ómega, Ő a kezdet és a vég, Ő a végtelen szeretet, Ő az örök élet.

Ez a hit. Ez a keresztény ember sorsa. Ez a keresztje és ez az üdvössége. Aki kereszténynek vallja magát, hiszi és

* Az utóbbi mondatot kézírással, utólag toldotta ide a püspök.

az életét teszi rá, hogy Jézus Krisztusban megtalálta ennek a látszólag értelmetlen és céltalan földi életnek az értelmét és célját.

2. A második kérdés a házasságra vonatkozik. A kereszténység tanítása szerint a házasságot Isten alapította. Isten akarata a férfi és a nő törvényes együttélése. Isten akarja, hogy eggyek legyenek. Olyan eggyek, mint az egy szív, egy lélek és „egy test”. Az ember szabadon dönt, hogy a házaseletet választja-e vagy nem, de ha döntött, olyan törvény alá hajtja a fejét, melyet Isten állapított meg, s amelyen az ember nem változtathat. A házassági kötelék tehát felbonthatatlan, és ez a keresztény házasság lényeges eleme. Nem függ az ember akaratától, és lehet boldogságnak, békének, örömmnek a forrása, de lehet nehéz sors is.

Mert ettől fogva az egyik sorsa a másik sorsa is. A férfit és a nőt a szerelem hozza össze, de a házaselet olyan életállapot, mely csak lassan, az élettapasztalatok között bontakozik ki. A szerelem az életet nem látja a maga valóságában, kiszínezi, szép álmok köntösébe öltözteti. A valóságra csak a mindennapok egyformaságában ébrednek rá, akkor, amikor szembekerülnek a nehézségekkel; s még inkább akkor, amikor kezdik felfedezni egymás hibáit, gyarlóságait, kellemetlen – talán nagyon is kellemetlen – szokásait. S ha ekkor, a szinte naponta ismétlődő csalódás ellenére, elfogadják egymást olyanok, amilyenek, s ha megtanulják a mindennap visszatérő bajokat együtt hordozni és az élet nagy élményeit egymással megosztani, akkor lassan megérik a házasság igazi, második kapcsa: a szeretet. Ez pedig abban áll, hogy megtanulták egymást tisztelni, becsülni, és felelősséget éreznek egymásért.

Ez azonban nem csupán az együttélés és megszokás gyümölcse, hanem a lemondásé is. Mert a keresztény házasság mindig nagy és szent feladatok vállalása. A ke-

resztény házások felelősek egymásért, gyermekeikért, felelősséggel tartoznak Istennek és népünknek. Nagy türelem, lelkielő, fegyelmezettség, sőt bátorság szükséges, hogy ennek megfelelhessenek. Az ösztön féken tartása, az érzelmek hullámlása, a csalódás és kiábrándulás állandó veszélye, a lelki válságok, a társadalmi kötelességek, a gyermekek nevelése és gondja olyan megterhelés, amit csak Isten segítségével lehet hordozni. Akkor, ha a házastársak frigyét megszentelte és kegyelmével közöttük lakik Jézus Krisztus.

3. Harmadszor a keresztény embernek nemcsak a saját lelki üdvéért kell aggódnia, hanem részt kell vennie a világ megszentelésében is. A megkeresztelt ember a kereszténységgel tagja lesz Krisztus Egyházának és részese az Egyház küldetésének. A bérmlás szentsége még szorosabban kapcsolja Krisztushoz, és még inkább kötelezi, hogy Krisztus tanúja legyen a világban.

Ez a Krisztus pedig azt akarja, hogy a világban az igazság uralkodjék és ne a hamisság, a szeretet és ne a gyűlölet, a jóság és ne a gonoszság, a hűség és ne a hűtlenség, az irgalom és ne a bosszú. S aki magát kereszténynek vallja, vállalnia kell Krisztus ezen eszméit. Dolgoznia kell a maga körében ezek megvalósításán. (A kereszténynek a világban kell – foglalkozása és állapotbeli kötelességeinek lehető legjobb teljesítésével – hozzájárulnia a világ megszenteléséhez. Ha a keresztény ember felelősségtudattal végzi a munkáját, megbecsüli embertársait és jót tesz, ahol jót tehet, Krisztus eszméit valósítja meg.)* Arról ismernek meg titeket, hogy az én tanítványaim vagytok – mondja az Úr, ha szeretitek egymást. (Jn 13,35) A keresztény, aki nem tud embertársával békében élni, gúny tárgyává teszi a vallást. Viszont ha igazságos, békeszerető, jószívű, önzetlen, becsületos, és felebarátjéért

* Ezt a gondolatot utólag tette zárójelbe.

áldozatot is tud hozni, nemcsak magának szerez tiszteletet, hanem valóságos apostoli munkát is végez az emberek között.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 2. Bérnyomás*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2006, Mentor Kiadó. 108–113. p.)

Templom-megáldás Csíkszentdomokoson* **(1972. október 29. Évközi 30. vasárnap)**

Három rövid részt hallottatok a Szentírásból. Az egyik Mózes törvénykönyvéből (*Kiv 22,20–26*), a másik Szent Pál leveleiből (*1 Tessz 1,5–10*), a harmadik Szent Máté evangéliumából (*Mt 22,34–40*) való.

1. Az első olvasmány, valószínűleg, a próféták követelésére került bele a szövetség könyvébe. A próféták hosszú és elkeseredett harcot folytattak a szociális igazságosságért. A falusi földműves gazdasági viszonyok közt a családok, rokonok, szomszédok vagy a falu közössége gondoskodott az özvegyekről, árvákról, szegényekről, az idegen leteleplőkről. Ahol azonban a földműves gazdálkodást a városi gazdálkodás váltotta fel, megszakadtak az emberek közötti családi kapcsolatok és az összetartás. Az emberek az élethajzában embertársaik szükségét, nyomorát nem vették észre. Mindenki magának élt, s az árvák, özvegyek, jövevények, betegek az általános közönyben magukra maradván hordozták az élet megsúlyosbodott keresztjét, vagy alámerültek a nyomorban és elhagyatottságban.

A próféták ez ellen az embertelen közöny ellen emeltek fel szavukat. Könyörületre, megértésre, az elhagyottak és kizsároltak iránti kötelességükre hívták fel a népet; a vezetőket pedig figyelmeztették, hogy igazságos és emberséges törvényekkel védjék a gyöngék és szegények ügyét.

Többezer esztendő távolság választ el a próféták korától, mégis figyelmeztetésük ma is időszerű. Az ipari kultúra térhódításával a falu élete, szokásai és lelkülete is változik. A régi szerszámok helyét, és az ember munkáját is, a gépek veszik át, s a gépek diktálják a munka és az élet

* MÁM, 12. dos., 2. b. 1–3. lap

ütemét. S ebben a gépesített életüzemben elgépszerűsödik az ember is; megkérgesedik a szíve, eltompul a lelkülete, érzéketlen lesz embertársai iránt.

Az emberek futnak a maguk ügyes-bajos dolguk után, s ha kedvük szottyán, esznek-isznak, mulatoznak, de bajban lévő embertársuk számára nincs idejük, nincs szavuk, nincs szívük; ha tudnak is róla, elmennek mellette érzéketlenül.

Manapság divatossá lettek, és egyre nagyobb méreteket öltenek, kiváltképpen falvakon, a nagy lagzik, keresztelőknél, esküvőknél, katona-búcsúztatóknál; s még a virasztók és torozások is gyakran inkább evés-ivási alkalom, nem gyász. Szinte vetélkedés folyik ezen a téren. Azzal indokolják, hogy ezek olyan alkalmak, amikor illik kifejezésre juttatni az emberi összetartozást, és segítenek is az újszülött gyermek szülein, a katonának induló ifjún, az új életet kezdő ifjú páron. Lehet, hogy így van, de az is igaz, hogy a segítségért megveszik a kamatot, leeszik-isszák és lemulatják, gyakran kamatos kamattal együtt. Ezt pedig bizony nemigen lehet a segítség keresztény módjának mondani.

Sokan látják, hogy ezek a túlzások nem egészségesek, s egészségesen gondolkozó, önérzetes néphez nem is illenek. Érzik azt is, hogy az ilyen találkozások aláássák a nép erkölcseit és a jó hírnevét. De ezek sem mernek kiállni a sorból, mert félnek a falu szájától.

Pedig nem ártana komoly megfontolás tárgyává tenni és az említett összejöveteleket illő keretek közé szorítani. Ha élni akarunk, meg kell tanulnunk magunkat fegyelmezni. Ha mulatunk, lakomákat csapunk, nagy lagzikat rendezünk, amikor ínséges, szorult helyzetben lévő, nélkülöző emberek vannak a környezetünkben, nem vagyunk keresztények, nem vagyunk becsületes emberek; hiányzik életünkől az a fegyelmezettség és önzetlen összetartás, ami néppé tesz egy népet.

2. A második olvasmány Szent Pálnak a tesszalonikai egyházközséghez írt első leveléből van.

Tesszalonika, a mai Szaloniki, az Égei-tenger partján, Macedónia fővárosa és a római birodalom jelentős kikötője volt annak idején. Szent Pál 51-ben érkezett a városba, tehát 20 évvel Jézus Krisztus kereszthalála után. Szókása szerint először a zsinagógába ment és a zsidóknak hirdette az evangéliumot, de mivel ezek kevés érdeklődést mutattak, a pogányok felé fordult. A pogányok fogékonyabbak voltak, sokan lettek keresztények. A zsidók féltékenységből és bosszúból, felizgatták a város lakosságát és vezetőségét az apostol ellen. Menekülnie kellett. Éjjel, titokban hagyta el a várost.

A fiatal egyházközség így magára maradt, kitéve a zsidók ellenségeskedésének és a pogány környezet bálványimádásának, erkölcstelenségének, babonáinak. Az apostol aggódott miattuk, és mihelyt tehetett, kedves tanítványát, Timóteust Tesszalonikába küldte, hogy a hívet megerősítse és a helyzetről hírt hozzon.

Timóteus kedvező hírekkel lepi meg. Fordultak ugyan elő gyarlóságok, akadtak a hívek között gyöngék, de a többség állhatatosan kitartott a hitben, testvéri szeretetben éltek, egymást testi-lelki szükségükben áldozatképpen támogatták; és lelki atyjukhoz, az apostolhoz, a zsidók rágalmai ellenére, szívből ragaszkodtak.

Csak a minap tértek meg a pogányságból, de tudták, mire kötelezi őket a keresztség. Megértették, hogy ha Krisztushoz csatlakoztak, úgy kell élniük, hogy a keresztény névnek becsületet szerezzenek. Hitték, a Szentlélek Isten megvilágosítja őket, hogy a földi dolgokat, helyzetüket, embertársaikhoz való viszonyukat helyesen lássák és alakítsák; és megerősíti, hogy hitükben kitartsanak a nehézségek, veszélyek és kísértések közepette is.

S a kicsiny keresztény közösség tagjai, a babonáság és bálványimádás, a romlottság és erkölcstelenség fertőjé-

ben, tiszta házaseletükkel, becsületességükkel, őszinteségükkel, embertársaik megbecsülésével példakép, világitó fáklya – vagy ahogyan az evangélium mondja –, tartóra helyezett méces (Mt 5,15), hegyen épült város (Mt 5,14), a jóra erjesztő kovász lettek (Mt 13,33), ahogy azt az Úr kívánta tanítványaitól. Az apostol örömeiben dicsekszik is velük és dicséri őket: „Istenbe vetett hitetek – írja nekik – mindenüvé eljutott, úgy, hogy nem is szükséges erről beszélnünk, hiszen az emberek beszélnek róla egész Makedóniában és Akhájiában” (1 Tessz 1,8).

Kereszténynek lenni – feladat. Az volt az ősegyházban, és az ma is. A keresztény a világban Krisztus követe és képviselője. Krisztus evangéliumát kell hirdetnie, elsősorban az életével. Aki magát kereszténynek vallja, attól ma az emberek el is várják, hogy úgy éljen, ahogy a vallás tanítja. Ez a keresztény apostolkodás útja-módja. Akik nem hisznek vagy a hittől eltávolodtak, azok is felfigyelnek a hit erejére, ha látják a keresztény ember tiszta jellemét, rokonszenves magatartását, férfias helytállását minden helyzetben, a mindennapi élet viszonyai és viszontagságai között.

3. A harmadik olvasmány Szent Máté evangélista könyvéből való. A történet, amit hallottatok, az Úr Jézus ellen indított rosszakaratú cselvetéseknek a folytatása. A farizeusok és írástudók először azt kérdezték: szabad-e adót fizetni a császárnak? Álnok kérdésekre válaszolta az Úr: „Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és Istennek, ami az Istené”. (Vö. Mt 22,15–22) Aztán a szadduceusok álltak elő, akik nem hittek a feltámadásban. Ezek is megcségyenülve, hosszú orral távoztak. (Vö. Mt 22,23–33) Most a főparancs felől érdeklődik az egyik írástudó. Ezek a betűragó bölcsék isten tíz parancsából hatszáznál több parancsot csináltak. Körülbelül a fele előírt valamit, a másik fele tiltott valamit. A szerencsétlen zsidó ember

nem tudott a sok parancs és tilalom között sem eligazodni, sem mozogni, valamelyikbe mindig beleütközött, így mindig bűnös és tisztátalan volt, s mindig ki kellett váltania magát, vagy pénzzel, vagy terménnyel. Az írástudók egymás közt is vitatták, hogy a sok parancs közül melyik a legnagyobb. S a feltett kérdéssel most ebbe a szőrszálhasogató vitába akarják berántani az Urat.

Valami egészen meglepő ellenségeskedés vette körül Jézust. Mindenütt olyan embereket látunk körülötte, akik nem értik meg, sőt, nem is akarják megérteni. Irigy és féltékeny emberek. Csapdákat állítanak Neki, és kajánul várják, hogy beleessék. Állandóan leselkednek Utána, figyelik minden lépését, feljegyzik minden szavát, rosszindulatú kérdéseket intéznek Hozzá, szavainak az értelmét kiforgatják. Azt állítják, hogy az ördöggel cimborál. Felvonultatják ellene az egész zsidó hagyományt: törvényeket, szokásokat, tilalmakat és a rabbik közt folyó vitákat. Megkísérelték, hogy ellenmondásba hozzák a féltékeny állammal. S most újabb gáncsot vetnek Neki.

S Jézus mindezt tűri. Tűri a kereszthalálig. Mert azért jött, hogy ezeket a kicsinyes, gyűlölködő, szennyes, kiállhatatlan, egymással is és az Istennel is ellenségeskedő embereket, s velük együtt minket is, akik éppolyan hitványak vagyunk, kibékítsen egymással és az Istennel. Higgadtan, fölényesen, isteni nyugalommal válaszolgat a kérdéseikre.

Válasza most rövid, és mint mindig, egyenes és meglepő. „Szeresd a te Uradat Istenedet teljes szívedből, és szeresd felebarátodat, mint önmagadat.” És még hozzáfűzi: ezen a kettős parancson áll minden törvény, és minden, amit a próféták mondtak. Vagyis, ez a törvény minden törvény foglalata. Aki szereti Istent és embertársát, teljesítette a törvényt.

Ezért az egy parancsért tett mindent. Ezért alapította az Egyházat, és ezért rendelte a szentségeket. Az Egyház-

nak ezt kell hirdetnie a világ végéig, s a szentségek arra valók, hogy az embert e kegyelem erejével segítsék ennek a parancsnak a megtartásában. Mindennek, ami a templomban történik, a szentmise-áldozatnak, a szentségek kiszolgáltatásának, a prédikációknak, a hitoktatásnak, az ájtatosságoknak, egyetlen célja, hogy megtanuljunk szeretni Istent és szeretni embertársunkat.

Ti most megújítottátok a templomot, sok munkával, áldozattal, hozzáértéssel, szépen. Apáink annak idején a templomhoz kötötték sorsukat. Az életküzdelem kemény és könyörtelen volt számukra is. Az ő törekvéseiket is ritkán koronázta siker. A gondok, csalódások, bajok és csüggedés mindennapi sorsukhoz tartozott, s tudták, hogy ettől nem menekülhetnek semmiféle csalafintasággal. Istenben bíztak. Istenhitükről és bizalmukról tanúskodnak ezek a vaskos falak. Ez volt a várjuk. Hitük tanításából és az életből tanulták meg, hogy ha a mostoha körülmények közt helyt akarnak állni, össze kell fogniuk, egymást meg kell becsülniük, együtt kell vállalniuk a közös sorsot. Az ő példájuk mutatja a mai nemzedéknek is az utat. Ha az ő nyomdokain haladunk, élni fogunk. S a megszépült templom arról beszél, hogy ti élni akartok. Segítsen az Isten!

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 4. Oltáriszentség. Krisztus Király.* Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2008, Mentor Kiadó. 80–85. p.)

A béke tőlünk is függ (Újév, 1974)*

A mai civilizáció jellemző vonása, hogy az ember függetlennek képzelet magát Istennel és minden világfölötti hatalommal szemben. Ennek következménye, hogy az ember minden figyelmével a világ és a világ értéke felé fordul, elidegeníti magát a dolgokban és a dolgokért, s a távolság az Isten és az ember között egyre nő.

Magától vetődik fel a kérdés, van-e ebben a világban helye és valami szerepe a keresztény embernek?

A kérdést felvetette és megvizsgálta az Egyház is a 2. vatikáni zsinat egyik dokumentumával, melynek a címe: *Az Egyház a mai világban.*

Az Egyház ebben a haladás pozitív értékét elismeri. Elismeri, hogy az ember joggal hivatkozik a tudomány és a technika nagy eredményeire. Néhány évtized alatt valóban gátat vetett csapásszerűen megismétlődő betegségeknek, csökkentette a gyermekhalandóságot, meghosszabbította az ember átlagos életkorát, növelte az életszínvonalat, bizonyos szempontból kényelmesebbé tette az életét, megkönnyítette a civilizáció terjedését, a tudományok fejlődését, az ismeretek megszerzését, az emberek érintkezését, a kultúrák cseréjét. Ez az érem egyik oldala.

A másik nem ilyen vigasztaló, mert ennek a haladásnak nagy ára van. Rablógazdálkodást űz a föld kincseivel, szennyezi a levegőt, a folyók és tengerek vizét, irtja a növény- és állatvilágot, kíméletlenül kizsákmányolja a fejlődésben elmaradt népeket, évről-évre hatalmas összegeket költ tömegpusztító fegyverek gyártására, s újabb biológiai pokolgépen tör a fejét, hogy az ember tenyésztését is tetszése szerint irányíthassa.

* MÁM, 18. dos., 3. b., 1-2. lap.

Hatalmát tehát mind jobban kiterjeszti a dolgokra és a természetre, de úgy látszik, magán a hatalmon nem képes úrrá lenni. Még sohasem halmozott fel ekkora gazdagságot, és nem rendelkezett ilyen lehetőségekkel, s az eredmény az, hogy az emberiség egyharmada bőségben él, a másik kétharmada nyomorban. Hogy szemléletesebben fejezzem ki ugyanezt: földünkön ma minden három ember közül kettő éhezik. Még sohasem volt ennyire érzékeny a szabadságára, s a szolgaság egyik fajából a másikba esik. Érzí, hogy az emberiség egy családot alkot, de a politikai, gazdasági, társadalmi, faji, ideológiai meghasonlás és harc változatlanul folyik, s a család, ahelyett, hogy egységesedne, ellenséges tömbökre szakad szét. Tökéletesebb társadalmi rendre törekszik, s nem múlik el hét, hogy hírt ne kapnánk emberrablásokról, melyeket kifejezetten zsarolás céljából követnek el, titokban elhelyezett bombák robbanásáról, légi kalózkodásokról, merényleteiről...

Ilyen a mai világ, s a keresztény ebben a világban él. Az Úr azt mondta: „Ti vagytok a föld sója” (*Mi 5,23*). Mit kell hát tennünk, hogy az evangéliumi só szerepét betölthessük? A zsinat említett dokumentuma, többek között ezeket mondja:

A pápa és a püspökök elsődleges feladata, hogy az igazságot hirdetve és képviselve, a béke és a megértés ügyét szolgálják. Arra törekedjenek tehát, hogy megakadályozzák az emberiség megosztását és megvalósítsák Isten családjának az egységét. Az ő és a hittudósok feladata, hogy a Szentlélek segítségével megfigyeljék, megvizsgálják és értelmezzék az idők jeleit, mélyebben felfogják és feltárják a kinyilatkoztatott igazságok tartalmát, és azt úgy hirdessék, hogy a mai ember is felfigyeljen arra.

„A papok legyenek tudatában, hogy mindennapi viselkedésükkel és munkájukkal a kereszténység arcát tárják a világ elé, s az emberek abból ítélik meg a keresztény üzenet erejét és igazságát.” A hívek papjaiktól elsősorban

az evangéliumot akarják hallani, mert jobban akarják ismerni hitük tartalmát, és el akarják mélyíteni Istenhez való viszonyukat. Ezért ma is lelkiéletet élő, küldetésük szentségétől áthatott, hívő és erkölcsileg kifogástalan, sőt magas szinten álló papokat óhajtanak. Ma is elvárják papjuktól, hogy hivatása szakrális jellegét megőrizze, okosan tájékozódjék a világról, ne olvadjon fel abban, ne legyen világias vagy világi.

A világnak, hogy egészséges legyen, szüksége van a Hegyi beszédben, közelebről, a nyolc boldogságban meghirdetett lelkületre, s ennek előélése kiváltképpen a szerzetesek hivatása. A szerzetesek az evangéliumi tanácsok vállalásával segíthetik az embereket, hogy keresztény kötelességeik teljesítését szent küldetésnek fogják fel. Lehet, hogy zárt életükkel a haladás érdekében nem tesznek semmit, ami külsőleg mérhető volna, de a szegénység, a tisztaság és az engedelmesség vállalásával emlékeztetik a világot a Krisztus vére árán megszerzett új életre, és emlékeztetik arra, hogy a személynek és a személyek közösségének abszolút értéke van, aminek mindent alá kell rendelni.

A világi híveket foglalkozásuk a világhoz köti, s az ő feladatuk, hogy a világ gondolkozását az evangélium szellemével megneveljék. Nem kell a világból kimenekülniük, hogy keresztény életet éljenek. Nem munkájuk mellett, hanem munkájukban és munkájuk által kell a keresztény lelkületet képviselniük. A közéleti és világi tevékenységük területén őket illeti a kezdeményezés és a döntés, mert ők rendelkeznek megfelelő szaktudással és jártassággal. Ezzel persze az is együtt jár, hogy a szükséges tárgyi ismereteket és szakmai tudást az átlagon felüli mértékben elsajátítsák, és rendelkezzenek finom lelkiismerettel és felelősségtudattal. A keresztény hit és erkölcs alapelveit nem adhatják fel sem a közéleti, sem a szakmai gyakorlatban, ezért rá kell nevelődniük, hogy

kényes és felelősségteljes kérdésekben is a lelkiismeretük szerint döntsenek.

Bizonyos, hogy a keresztény vallás és hit hajtóereje nem természet, hanem természetfölötti erő, de ha az örökkévalóság hite és reménye él a lelkünkben, földi feladataink keresztény teljesítésével olyan erkölcsi erőt vihetünk a társadalom életébe, melyekre nagyon is szükség van. A mai ember, minden látszat ellenére, gyöngé és esendő. Állandó aggodalomban él, mert bizonytalan nemcsak a jövője, hanem a jelene is. A bizonytalanság és az élet sivársága felébresztette lelkében a vágyat a becsületesség, az egyenesség, az őszinteség, az igazság és az igazságosság iránt, s örül, ha kiegyensúlyozott, erőt, biztonságot, szeretetet, bátorságot sugárzó személlyel találkozhatik. Hogy emberi mivoltát megőrizhesse, meg kell szabadulnia a dolgok, a merőben földi célok uralmától, az egydimenziós élettől és életfelfogástól. Meg kell tanulnia, hogy időnkint magába térjen, saját lelkébe visszavonuljon, önmagát emberi rendeltetése felől megkérdezze. S a keresztény ebben lehet embertársai segítségére.

Embertársaink nem a prédikációkra kíváncsiak, hanem a Krisztus szeretetéből élő keresztény tanúságtételt akarják látni. Ne fosszuk meg őket ettől. Újév napján vagyunk, legyen egész esztendőre szóló komoly feltételünk: a keresztény példaadás.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 7. Karácsony*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2010, Mentor Kiadó. 150–154. p.)

A keresztény élet súlypontjai*

A bérálás szentségének kiszolgáltatásakor a püspök jobb kezét a bérálkozó fejére teszi, s szentelt krizmával homlokára rajzolja Krisztus jelét, a keresztet.

A kézföltétel Isten nevében történik, s azt jelenti, hogy a megbéráltat Isten lefoglalja magának. Ez először a keresztség kiszolgáltatásakor történik, másodszer a bérálás felvételekor, és harmadszor a papszentelésnél. A keresztelés alkalmával, a gyermek helyett a szülők döntenek, a bérálásakor a bérálkozók személyes és szabad döntésük alapján kérik a szentséget, s ezzel együtt a teljesebb beiktatást a hívek közösségébe, az Egyházba, s úgy akkor vállalják a keresztény életformát, a kötelességekkel együtt. Ezért a szentség felvétele előtt a bérálkozók megújítják a keresztségi fogadalmat, és leteszik az ígéretet az alapvető keresztény követelményekre: a Krisztusban való hit megtartására, a keresztény házasságra és családi életre, és Krisztus nagy parancsára, a felebaráti szeretetre.

1. A keresztény hit a Jézus Krisztusban való hit. Kereszténynek azt mondjuk, aki hiszi, hogy a názáreti Jézus az Isten Fia, és elfogadja életelvül azt, amit Ő tanított.

Jézus Krisztus élete minden feltűnés nélküli élet.** Augustus római császár világbirodalmának egyik félree-

* MÁM, 19. dos., 10. b., 1-3. lap.; 7. b., 1-3. lap; 35. dos., 1. b., 1-3. lap. A három lelőhelyen közel azonos beszédek találhatók, kisebb változtatásokkal. A jegyzetekben igyekszünk a különbségeket érzékeltetni.

** Ennek a bérálási beszédnek is több változata volt, amelyekből kiviláglik: a mondandó alapgondolatáig, lényegéig vezető úton a püspök több szónoki fordulattal él, más-más fogalmazást használ. Pl.: „A világ szemében botrány és bolondság, hogy a keresztények az Isten Fiának vallanak Valakit, akinek az élete a közönséges emberi élet keretei között folyt. S valóban, Jézus élete minden feltűnés nélküli élet.” Egy másik

ső sarkában születik, egy lázongó kicsiny nép polgáraként.* Visszavonultan él, nem alapít családot, nincsenek barátai, nyilvános működése olyan rövid, hogy a történelem nehezen tudja regisztrálni. Nem űz politikát, nem foglalkozik tudománnyal, nem old meg semmiféle szociális problémát. Nem veti meg ezeket, de elmegy mellettük. Egyedül az ember s az embernek az Istenhez való viszonya érdekli. De amit erről tanít, még az sem olyan imponáló zárt rendszer, mint az akkori filozófusoké, pl. a Platóné. S rövid háromévi nyilvános működés után a keresztén hal meg, mint valami gonosztevő vagy rabszolga, akiknek a keresztjeit akkoriban gyakran lehetett látni az útkeresztezéseknél. S ebből a látszólag igénytelen és meghíusult életből születik meg a kereszténység.

Az ember, ha meghal, a múlté lesz. Ez a sorsa mindenkinek, a hatalmasoknak is. A tetteik túlélhetik őket. Lehet, hogy amit alkottak, annak az eredménye sokkal később bontakozik ki, de ők e fölé már nem rendelkeznek. Műveik átmentek a következő nemzedékek birtokába, s kifejtik áldásos vagy káros hatásukat, anélkül, hogy szerzőik irányíthatnák, vagy változtathatnának azon bármit is. Voltak a történelemnek alakjai, akik már életükben istenként tiszteltették magukat, de meghaltak, s haló poruk csak a múlandóságra emlékeztet. A művészetek em-

változat: „Péter és társai, egy kis csoport, az Isten Fiának vallotta, a nép polgári és vallási vezetői pedig ugyanezért halálra ítélték és keresztre feszítették. S a világ azóta is mindig két táborra oszlik: az egyik botránkozik Benne, a másik az üdvösséget várja Tőle. A világ botránkozik, hogy a keresztények az Isten Fiának vallanak Valakit, akinek az élete a közönséges emberi élet keretei között folyt. S valóban, Jézus élete minden feltűnés nélküli élet.” (MÁM, 26. dos., 7. b.)

* Előbbi mondatot az első változatban kiegészíti, de ez utóbbi formájában kihúzza a szerző: „melyet a megszálló hatalom nehezen tud féken tartani”.

lékei léteznek ugyan, de azok is csak egy lezárt kor néma tanúi...

Jézus Krisztus alakja viszont időkfölötti hatalommal emelkedik ki a történelemből, s Személye kétezer esztendő óta az ellentmondás jele. Az ellentmondás megkezdődött már az Ő földi életében. Egy kis csoport, jelentéktelen emberek kis csoportja, Péter és társai, az Isten Fiának vallották, a nép polgári és vallási vezetői ugyanezért halálra ítélték és megfeszítették. S a világ azóta is vitázik Vele, Fölötte. Nem tud szabadulni Tőle. Kétségbe vonta az istenségét, tagadta emberi létét, ráfogta, hogy eszelős, s ennek ellenére mindegyre foglalkozik Vele.* Egyik könyv a másik után jelenik meg Róla.** Krisztus titokzatos erőként hat mindenkire. Az egyik esküszik Rá, a másik tagadja, s mégis szükségét érzi, hogy a nem-létezőnek hirdetett Krisztus ellen küzdjön. Keresztje és feltámadása kikerülhetetlen tények. Minden nemzedék szembe kerül Vele, s szint kell vallania: Mellette vagy Ellene.

Amíg a földön járt-kelt, az Úrnak személyisége minden erejét latba kellett vetnie, hogy kicsinyes és értetlenkedő tanítványait együtt tartsa. S amikor nincs velük, nincs közöttük, nem látják Őt, sőt tudják az Ő sorsából, milyen veszélyeknek vannak kitéve, bátran haladnak az Ő nyomdokain, és örvendenek, ha szenvedhetnek az Ő nevéért.

Jézus személyiségének milyen lenyűgöző, mindent lebíró hatással kellett lennie tanítványaira, hogy egy kételkedő és ellenséges világban az Isten Fiának, az emberiség Megváltójának, a tiszta, hamisítatlan igazság megtestesítőjének merték hirdetni azt, akit az ország polgárai és

* Az első változatban még kiegészítette a mondatot a szerző: „s végül megkísérelte, hogy egész történetét a mítoszok közé sorolja”.

** Előbbi változatban található még egy mondat, amit utóbb kihagyott a püspök: „Pogányok, zsidók, dialektikusok, liberálisok, hívők és hitetlenek írnak Róla.”

vallási hatóságai gonosztevőként elítéltek, s kereszten, a rabszolgáknak fenntartott gyalázat-fáján végeztek ki. Mi el sem tudjuk képzelni, milyen kockázat volt ez akkor, milyen veszélyekkel járt. De vállalták mindezt,* mert az Istenember személyiségének páratlan nagysága, ragyogó tisztasága, isteni hatalma eltöltötte és lefoglalta egész valójukat. Semmi sem jellemzi ezt jobban, mint Szent Pálnak a mondása: „Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem” (*Gal 2,20*).

2. Az Úr Jézus tanítása a házasságról rendkívül határozott, világos, félre nem érhető.

A férfi és a nő életközössége az emberi együttélésnek legbizalmasabb és legbensőségesebb formája.** A férfi és a nő külön-külön az embernek csak egyik képe. Az a lény, akit embernek mondunk, a férfiban és a nőben együtt valósul meg. Különböznek egymástól, de arra vannak rendelve, hogy egymást kiegészítsék. Ez a különbözőség és egymásnak-rendeltség hatalmas erővel hajtja őket egymáshoz. S csak ez az erő viheti végbe, hogy az ifjú és leány, akik egymásról azelőtt nem is tudtak, más-más családból származnak, különböző életkörülmények közül jönnek, a legnagyobb örömmel kezét adjanak egymásnak, s a sorsukat összekapcsolva, együtt vállalják a kifürkészhetetlen és bizonytalan jövőt.

A férj és a feleség kölcsönösen kiegészítik egymást, egyrészt azért, hogy segítik egymást az életfeladatok minden területén, másrészt azért, hogy teljesítik a nemzés isteni parancsát.

Ha a férfi és a nő házasság-viszonyából kikapcsolják a természetes célt, a gyermeket, a házas együttélés öncéllá lesz, s ezzel az ösztönélet természetes belső korlátai lerombolódnak. Mihelyt az egyesülés természetes célja he-

* Az első változatban pontosít a szerző: vállalták „az üldöztetést, a megszégyenítést, a kínzást és a halált is”.

** A korábbi változat így szólt: „egészen sajátos megvalósulása”.

lyébe a számítás, a testi kielégülés kizárólagos igénye tolakodik be, a házastársak lelkén eluralkodik az önzés, a házastársi érintkezés beteges üzelmek gyakorlatává válik, ezt nyomon követi a kiábrándulás, az unottság és a kölcsönös csömör. A szerencsétlen házasságok szerencsétlenségének az okát jórészt ezekben a praktikákban kell keresni.

A házasság két személynek a legbizalmasabb és legbensőségesebb közössége. A házastársak személyiségük egész tartalmával, felelősségével és méltóságával kötik le magukat egymásnak. Aki nem így szeret, az a másikat csak tárgyként, dologként akarja bírni, használni és kihasználni vágyainak a kielégítésére. Az igazi szeretet tiszteli a másikat mint önjogú személyt, mint önjogú és önértékű, vele egyenrangú lényt.* Nemcsak a testét szereti, hanem a lelkét és egész személyiségét. Az ilyen szeretet az egyik személy lelkének a legmélyéről fakad és a másik lelkének a legmélyéig hatol. Egymás iránti szeretetüket pedig át-hatja az egymás iránti tisztelet és felelősség. Az ilyen lekötöttség pedig örökre szól, amint az igazi szeretetnek is csak egy szava van: örökre.

Az Egyház ezt a tanítást isteni Alapítójától vette át, s küldetéséhez híven következetesen védi a házasság isteni törvényeit minden ellenséges indulattal és követelőzéssel szemben. A keresztény házassági eszményt diadalra vitte, abban az erkölcsi fertőben is, mely elindulásakor a római birodalom társadalmát eltöltötte.** Három század

* Itt egy önálló mondatot húzott át a püspök: „Nemcsak kapni akar, hanem adni is; nemcsak bírni, hanem szolgálni is.”

** Az első változatát ennek a mondatnak, mely a korszak házasságra vonatkozó jellemzését is tartalmazza, bírálónak vélte a szerző, nem véletlenül változtatta meg: „Amikor elindult a történelmi útján, olyan világba lépett, mely valóságos gúnyt űzött a házasságból, s az Egyház ebben az erkölcsi fertőben is diadalra vitte a keresztény házassági eszményt.”

sem múlt el, s a hitvédők a pogány hatalom előtt, a keresztények házas erkölcsével és hűségével bizonyították a keresztény vallás felsőbbrendűségét.

A keresztény házásoknak ma is példát kell adniuk!*

3. Mostanában sokat emlegetik az emberi személy méltóságát világszerte. Az ember kezelésén [??] és egymás-közi viszonyán még sok javítani való volna, de már az is valami, hogy a méltóságát emlegetik. És hogy emlegetik, és az emberről, az ember hivatásáról, a mindenségben elfoglalt központi helyzetéről kialakult ez a tisztultabb felfogás, mely ma az emberiség egyetemes kincsének mondható, ezt is Jézus Krisztusnak köszönhetjük.

A nagy gondolkozók mindig foglalkoztak az ember problémájával, az ókortól kezdve napjainkig.** De csak az emberré lett Igében, Jézus Krisztus személyében tárul fel az emberi mivolt egész mélysége, titka. [A kereszténység tanította és tanítja, hogy az ember Isten képmása, és hogy az Isten, a második isteni Személy megtestesülésével beállt az emberiség nagy családjába, egy lett közülük mindenben, kivéve a bűnt. S a teológia azzal, amit Jézus Krisztus személyéről és emberségéről tanít, segítette a filozófiát, hogy Krisztus történelmi alakjában tisztábban

* Ezt a mondatot utólag írta be a szerző. Ehhez meg is jelölte a forrást, hogy kitől vette a gondolatot: „Schütz Antal: *A keresztény házasság*”.

** Az egyik változatban Márton Áron példákkal is szolgál: „Szókratész azzal töltötte az idejét, hogy kikérdezte az embereket önmagukról, s e kíváncsiságnak lett a vértanúja. Diogenész, a másik kíváncsi, fényes nappal, égő lámpával a kezében járt-kelt a legforgalmasabb utcákon és tereken, s az emberek arcába világított, de egyet sem talált, aki megfelelt volna annak az eszményképnek, melyet ő az emberről alkotott. Arisztotelész az emberben elsősorban az állatot látta: animal rationale – eszes állat, mondotta. Szerinte, ha az ember eltűnék a világból, utána nem hiányozna semmi.” (MÁM, 26. dos., 7. b., 3. lap.)

lássa az emberi természet lényegét, az emberi személy méltóságát és magasztos hivatását.]*

Az emberről a leglényegesebbet és legszebbet akkor mondjuk ki, ha azt mondjuk, az ember az a létező, akit az Isten magáévá tehetett és tett. Csak akkor értjük, hogy mi az ember, ha az emberben Isten képmását és Jézus Krisztus testvérét látjuk és tiszteljük. És csak akkor élünk emberi mivoltunknak megfelelően, ha embertársunkat önzetlenül szeretjük. Nemcsak szóval, nemcsak nyilatkozatokban vagy ünnepélyes alkalmakkor, hanem a mindennapi élet nyers, közönséges, brutális körülményei és valóságai között.**

[Ez is Krisztus követelése. Éspedig főkövetelménye. Olyan fontos és elengedhetetlen, mint az, hogy szeressük az Istent. Ezért isteni törvény tiltja az emberek megkülönböztetését faj, szín, társadalmi osztályhelyzet, vallás vagy nyelvi, nemzeti hovatartozás alapján. Nem vallhatjuk Istent Atyánknak és nem mondhatjuk Krisztust testvérünknek, ha bármely embertársunktól, aki Isten képmására van teremtve, a testvéri szeretetet megtagadjuk.]***

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 2. Bérmealás. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2006, Mentor Kiadó. 132-138. p.)*

* Ezt a részt, utólag tette zárójelbe a szerző.

** A gépelt beszéd itt befejeződött.

*** Ezt a részt utólag ceruzával írta hozzá a püspök. Azért lényeges rögzíteni, mert ezek a Márton Áron utolsó bérmaútjain elmondott beszédek kiegészítő gondolatai voltak.

Európába haladva **(Újév, 1978)***

Kedves Hívek, kedves Fiaim!

Megváltónk születése után kétezer esztendő elmúltával az emberiség nagy feladatok előtt áll. Súlyos ellentétek és ugyanakkor súlyos és mély politikai, szellemi és gazdasági válságok nyomása alatt szenved. Az emberiség, és vele együtt Európa, keresi a válságokból kivezető utat a jövő felé. Az emberiségnek ebből a törekvéséből a kereszténység nem maradhat ki. Európa országaiban, a püspökök között, ez már évek óta beszéd és megfontolás tárgya. Ezzel kapcsolatban VI. Pál pápa a véleményét és állásfoglalását ebben a mondatban foglalta össze: „Gondjaink középpontja: Európa.” S a múlt évben, Péter és Pál ünnepén, kilenc európai ország püspökei erről szóltak országaik népéhez. A következőkben ennek a közös körlevélnek a mondanivalóját ismétlem, lerövidítve.

Európát történelme kötelezi, hogy az emberiségnek ebben a válságos helyzetében szerepet vállaljon. Az egyik erő, mely Európa történelmét és kultúráját alakította, a kereszténység volt. Az evangéliumot Péter és Pál apostolok hozták a Szentföldről Rómába. Európa nem képzelhető el az ő apostolkodásuk nélkül. De nem képzelhető el a nagy missziós szentek: Benedek, Kolumbán, Remigius, Willibrord, Bonifác, Cirill és Metód, Anzgar és Adalbert missziós tevékenysége nélkül sem. Európa népei – bármennyit vétettek és bármennyi hibát követtek el történelmük során – az ő példájukon lelkesedve vitték szét az evangéliumot a világba.

Európa ma politikailag megosztott és világnézeti tekintetben szétszakadozott. A háttérben hatalmas politikai erők húzódnak meg. De az emberek ráébredtek, hogy nemcsak a múltjukat kell gondozniuk, hanem közösen

* MÁM, 42. dos., 5. b., 1-2. lap.

kell munkálniuk jövő sorsukat is, éspedig együttműködve az afrikai, amerikai, ázsiai, ausztráliai és óceániai emberekkel.

„Ha békét akarsz, védj az életet”, így szól VI. Pál pápa figyelmeztetése. Fel vagyunk tehát mindnyájan szólítva, hogy Isten dicsőségére dolgozzunk a békéért, az igazságosság, az alapvető emberi jogok és a testvériség érvényesüléséért.

Az európai népek politikai, gazdasági és kulturális téren, valamint az egymás közt folyamatban lévő keveredéssel, hatalmas lépéseket tettek a kiengesztelődés és megbékélés felé, úgy, hogy az európai népek tartós egyesülése már nem utópia. A pápák az államférfiakat, akik az európai népek egyesítésén fáradoznak, felszólították, hogy a tapasztalt nehézségek ellenére folytassák erőfeszítéseiket, és felhívták az Egyház tagjait is, hogy önzetlenül és bizalommal dolgozzanak a nemes célért.

Az együttélő nemzetiségek természetszerű feladata lehetne, hogy egymás között az összetartó kapocs szerepét vállalják, de az elhibázott politika éppen az ellenkező szerepre nevelheti őket. Ezért, hogy a békés és termékeny együttélés lelki feltételei létrejöhessenek, az európai népeknek le kell mondaniuk a nyers nemzeti önzésről, minden beolvasztási, elnyomó és uralmi törekvésről. Meg kell tanulniuk, hogy egymás sajátos kultúráját, népi egyéniségét, egyenrangúságát, önállóságát tiszteletben tartásuk. A nacionalista ambíciók már úgysem egyeztetethők össze a világgazdasági és világpolitikai fejlődéssel.

Ezen belül a keresztények külön feladata, hogy a cél szolgálatában jó példával járjanak elől. A keresztény ember tisztában van embertársa páratlan személyi méltóságával, isteni eredetével és rendeltetésével. Kötelességének kell tehát ismernie, hogy a jog, az igazság és igazságosság védelmében fellépjen, akkor is, ha az kockázattal jár. Abba sem szabad belefáradnia, hogy embertársait

visszatartsa a meghunyászkodástól, nehogy még függőbb helyzetbe jussanak.* Nem azt kell szem előtt tartaniuk, ami előnyös vagy technikailag lehetséges, hanem azt, hogy a jövő nemzedékért mindnyájan felelősek vagyunk Isten előtt.

A kereszténynek elsősorban nem a jogaira kell gondolnia, hanem a kötelességeire, melyekkel a közösségnek tartozik. A közösség pedig azt várja tőle, hogy egy igazságosabb rend előkészítésével és megteremtésével részt vegyen embertársa szolgálatában.** A keresztény tulajdonképpenni célját akkor éri el, ha kész a szolgálatra és az áldozatra. Tőlünk az evangélium követeli, hogy embertársainkat támogassuk emberi méltóságuk és jogaik megőrzésében, elsősorban azokat, akik gyöngék és magukra hagyatva nem tudnak boldogulni.

Európa és a világ népei igen különböző körülmények között élnek. Nekünk, akik elfogadjuk Krisztus evangéliumát, kötelességünk mindig felemelni a szavunkat minden elnyomás, szegénység, éhség ellen, fellépni az ínséges [körülmények között élő] emberek érdekében, közreműködni az igazságos szociális rend megvalósításáért Európában és a világ bármely részében.

A természettudomány és a technika bámulatos eredményei azt a hitet ébresztik az emberben, hogy képes az egész mindenséget kezében tartani. Az Istentől való elszakadás az emberiség hanyatlásához, háborúkhöz és az erőszak uralmához vezetett. Sokan lettek az anyagelvűség hívei, nálunk is. A vallásos élet ellanygulása következtében, a növekvő jólét ellenére, mind több emberen vesz erőt a kiábrándultság, az unottság és aggodalom önnön-maga miatt.

Végzetes lenne azonban, ha ezt a helyzetet csak tudomásul vennénk siránkozva. Mi tapasztaltuk, hogy az evan-

* Vö. *Gaudium et spes*, 29.

** Vö. *Gaudium et spes*, 30.

gélium mennyi értelmet és tartalmat tud adni életünknek. Isten szeretete és kegyelme tudja csak megszabadítani, megbékéltetni nemcsak az embereket, hanem az emberi közösségeket is. S erre okvetlenül szükségünk van, ha az európai ember és általában az emberiség szerencsésebb és reményteljesebb jövődőt akar a maga számára kialakítani. Ha hitünkben megerősödünk és megújulunk, „a népek közösségének lelke lehetünk” (VI. Pál 10,18. 1975).

Még nagy akadályok állanak kontinensünk egyesülésének útjában. Csak akkor tudjuk ezeket leküzdeni és az Európára háruló feladatokat vállalni, ha mi, keresztények vállalkozunk a „merész kezdeményezésre”, ha szóval és tettekkel Európa (24,12. 1953) s Európával együtt az emberiség szolgálatába szegődünk.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 7. Karácsony*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2010, Mentor Kiadó. 172-175. p.)

III.
LEVELEK, ÜNNEPI BESZÉDEK

Üdvözlő beszéd
Vásárhelyi János református
püspök beiktatásán
(Kolozsvár, 1936)*

Méltóságos és Főtiszteletű Püspök Úr!

A helybeli római katolikus egyházközség képviselőtestülete és hívei nevében jöttünk, hogy méltóságodnak a püspöki székre való beiktatása alkalmával jókívánásainkat mély tisztelettel tolmácsoljuk. Méltóságod egy hatalmas kiterjedésű és nagy népességű egyházkerület gondjait vette vállaira a mai nap hivatalos aktusának ünnepélyes elkötelezéseivel. A hatalmas egyházkerület művelődési és népjóléti intézményeinek irányítását, a nagyszámú hívősereg lelkiéletének felelősségét, a beiktatással nyert egyházi jogkör területén élő nép megsokasodott gondjait, aggodalmait vállalta a mindent számon kérő Isten nevében azzal a fogadalommal, hogy életét és erejét ezekért áldozza.

A kolozsvári katolikusoknak volt alkalmuk a Méltóságos és Főtiszteletű Püspök Úr nagy munkabírását, élénk szellemét, fáradságot nem ismerő érdeklődését megismerni, és tisztelettel elismerni. Mégis, ma, az egyházkerülettel való ünnepélyes eljegyzés napján úgy éreztük, hogy az ezzel együtt járó feladat és felelősség az izmos és teherbíráshoz hozzászokott emberi vállak számára is igen súlyos teher, hogy ehhez a nagy feladatokkal járó hivatalhoz nagyon kell Istennek segítő kegyelme, mely az emberi erőket kipótolja. És imádkoztunk, hogy

* MÁF, Nr. inv. 1695., 19. sz. – Márton Áron számozása: 17. csomó, XIX. beszéd. – Márton Áron az egyházközség megbízott adminisztrátoraként köszöntette az erdélyi református egyházkerület új püspökét.

az Úr Isten a mai napon adja áldását Méltóságod szándékaira.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 173-174. p.)

**Márton Áron beszéde
a kanonoki tisztségbe való beiktatásakor
(1938. szeptember 6.)***

Méltóságos és Főtisztelendő Székeskáptalan!

Az egyházi Törvénykönyv a püspök mellett működő Székeskáptalan feladatát abban határozza meg, hogy az istentisztelet ünnepélyességéről gondoskodjék, s a püspököt, mint annak tanácsadó testülete, a kormányzásnak és a hívek megszentelésének nagy munkájában segítse.

Ezek a feladatok, amelyeket a Törvénykönyv lapidáris stílusában csak jelez, a Székeskáptalant és annak tagjait az apostolok utódjának oldalán az Egyház isteni feladatában való szerves közreműködésre kötelezik. Arra, hogy ez a válogatott testület, a püspöknek, aki Szent Péter utódjának megbízásából egy egyházmegye területére kapott apostoli küldetést, teljes hatalommal és felelőséggel, legyen segítségére, legyen szervezet, amely az istentiszteletek illő és ünnepélyes bemutatását hivatásszerűen gyakorolja, s legyen vezérkara, amely az Isten országának valósulásáért folyó munkában és küzdelmekben a felelős vezért tervekkel, irányító munkával és tevékeny közreműködéssel támogatja.

A társadalmi válságok gyökerét a hozzáértők abban a beteges tünetben vélik felfedezni, hogy az élet több, jelentős síkján az emberek gyakorlatában a hivatás közönséges foglalkozássá, elhelyezkedéssé degradálódott, a hivatástudatot és buzgóságot pedig a megfizetettséggel helyettesítik.

S ha ez a megállapítás igaz, ha a hivatás szem elől tévesztése társadalmi válságnak előidézője lehet, akkor még hamarabb és szembetűnőbben beigazolódik az, hogy válságot idéz elő saját hatóterületén, s célját, létjogosultságát s ezzel együtt tekintélyét veszti az a testület,

* MÁM, 62. dos., 3. beszéd.

amely egészében vagy egyes tagjainak magatartása következtében hivatástudatában meggyengül vagy arra alkalmatlannak bizonyul, s igazi feladatait szem elől téveszti.

Az egyházmegye történetének lapjain ennek a Székeskáptalannak múltjából felemelő mozzanatok vannak feljegyezve. Mozzanatok, épülésre buzdító magatartások, lelkesítő tettek és adatok, amelyek amellet tanúskodnak, hogy a székeskáptalan viszontagságos, nehéz időkben is meg tudott maradni hivatása magaslatán, az öncélúság kísértését és a kisszerűség zátonyait szerencsésen elkerülte, püspöke mellett az apostoli munka korszerű feladatait jelesen ellátta.

S amidőn Püspök Urunk Önmagyméltóságának, aki kolégámat érdemeire való tekintettel kanonokká, csekélységet pedig kolozsvári plébániára való kinevezésekkel egyidejűleg nagynevű elődöm helyébe a kolozsmonostori levéltár örkanonokjává kinevezni kegyeskedett, a kitüntető kegyet ez alkalommal is gyermeki hódolattal megköszönjük, a Nagyprépost Úr Óméltósága iránt pedig, mivel jóságáért, hogy beiktatásunkat eszközölni méltóztatott, hálás köszönetünket nyilvánítjuk, a méltóságos és főtisztelendő káptalan színe előtt ünnepélyesen ígérjük, hogy a feladatokhoz, amelyeket a Székeskáptalan rendeltetése előír és amelyekre múltja kötelez, hűségek leszünk, s tekintélyének és hivatásának épségben tartását kijelölt helyeinken tehetségünk szerint munkáljuk.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 61–63. p.)

**Beszéd a kolozsvári Szent Mihály Egyházközség
képviselőtestületi Közgyűlésén
(1938. szeptember 29.)***

Méltóztassanak megengedni, hogy válaszómat messi-ről kezdjem. A kultúrtörténet tanítása szerint a népeket a primitív kultúrszakaszon két rend, a katonák és a papok rendje vezette. Tehát az emberiség vezetése már a kultúra kezdeti szakában két hatalmi csoport kezébe került, s ez a két hatalmi csoport természeténél fogva egymással szemben állott, az egyik a testi és fizikai, a másik a szellemi és erkölcsi erők képviselője.

A kultúra haladásával változtak a formák, de a vezetés kettős csoportosulása nem változott. Az új kor kultúrnepinél a vezetést a tanultak, a szellemi foglalkozást űzők, az intellektuelek, vagy ahogy ma szeretik nevezni: a „fej-munkások”, az eszükkel dolgozók tartják a kezükben, s velük szemben áll a testi munkát végzők nagy tömege, s azon küzd, hogy a vezető szerepet átvegye. A régi értelemben vett katona-rend mint irányító társadalmi réteg az idők folyamán megszűnt, s a papságot is, amely a Krisztus előtti idők szociális képződménye volt, elnyelte a történelmi fejlődés, de a vezetésért való kettős küzdelem megmaradt, változott formában ma is folyik, jelöl annak, hogy a fizikai és szellemi, a testi és erkölcsi erők küzdelme nem szünetel, s a korok, de az intézmények lelkületét is valójában az mutatja meg, hogy a két ellentétes hatalmi tényező közül melyiknek, a fizikai vagy szellemi, az anyagi vagy az erkölcsi erőknek juttatja-e a vezető szerepet.

Szabadjon nekem a főgondnok-helyettes úr üdvözlő szavaira ebből a kultúrtörténeti tényből kiindulva vála-

* Márton Áron plébánosi beiktatása alkalmával, 1938. szeptember 29-én az egyházközség képviselőtestületéhez külön beszédet intézett. MÁM, 62. dos., 2. sz.

szolnom, és szabadjon főképp a személyéről szóló részeket ennek alapján megvilágítanom.

Nem tudok meghatódottság nélkül gondolni arra a két és fél esztendőre, amit Önökkel, a választmány és képviselőtestület tagjaival együttes munkában töltöttem. Ismeretlenül jöttem, hiszen egészen más területen dolgoztam, a reám bízott ügyekben járatlan és tapasztalatlan voltam, de Önök fenntartás nélkül álltak mellém, a legtöbbször úgy, mint a tapasztalt idősebb testvér a nagy feladat elé állított fiatal testvér mellé, s jóakarattal és aggodó szeretettel segítettek, mert gyarló személyem mögött a Krisztus papját nézték, aki érdeme nélkül nagy szellemi és erkölcsi értékek képviselőjére küldetett, s akit Önök éppen ezért nem hagytak magára.

M. T. [Mélyen Tisztelt] Közgyűlés! Köszönetül és méltó válaszul mit mondjak és mit ígérjek?!

Bölcsöm közönséges deszkából volt összezárva, amilyen lesz a koporsóm is. De fáját a csíki hegyekből vágták, ahol az őrt álló fenyőerdők koszorúja gyökerével sziklába kapaszkodik, s makacsul állja a viharok tépését; ahol az emberek századok óta küzdenek a mostoha életviszonyokkal, mert tudják, hogy a sötét borulat mögött is ott van Isten, s beléje vetik a bizalmukat. Innen jöttem, s nem hoztam mást csak a halálos szerelmet népem és az emberek iránt, s a katolikus hitet, melyet hitvalló és hitükből élő nemzedékek a Csíksomlyói Mária lábainál mélyítettek el és örökítették át a századok során.

M. T. Közgyűlés! A segítőkészségért, az irántam tanúsított jószágukért és a megtisztelő bizalmukért ezt hoztam cserébe. Amikor Önöknek egyenként és összesen köszönetet mondok, ünnepélyesen ígérem, hogy szívemet és lelkemet, minden erőmet és tehetségemet, amit Isten adni fog, az egyházközség szolgálatára szentelem. A szeretetért szeretettel, a bizalomért bizalommal, s a jóakarattal a legjobb munkakészséggel akarok fizetni. Nagy elő-

döm súlyos örökét, egy nagyra hivatott egyházközség felelős vezetését bízták ma reám, nem érzem magamat méltónak a megtisztelésre és erőimet sem érzem elégségesnek a teher kielégítő hordozására, de bízom Istenben, s bízom az Önök további segítségében.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság.* Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 69–71. p.)

Beszéd dr. Varga Béla unitárius püspök beiktatásán (1938. október 2.)

A gyulafehérvári római katolikus püspökség, egyházmegyei tanácsunk igazgatótanácsa, a kolozsvári Szent Mihály egyházközség, a kegyes tanítórend és egyházmegyénk minden híve nevében jelentünk meg, hogy Méltóságod személye iránt érzett nagybecsülésünknek kifejezést adjunk, s ünnepélyes beiktatása napján híveivel együtt a legmélyebb tisztelettel és testvéri szeretettel üdvözöljük.

Püspökeink között a múltban olyan szívélyes, jó viszony alakult ki, mely már a nyugalmas és a megkülönböztetésekre [?] alkalmasabb időkben is jótékonyan éreztette hatását, nemcsak híveink mindennapi érintkezésében, hanem az egyházi élet területén is. A vezetők példájából papság és hívek egyaránt megértették, hogy meggyőződésünk mellett ki lehet tartani ellenségeskedés nélkül és saját hagyományainkhoz hűségesek lehetünk testvéreink kisebbitése nélkül. S úgy érezzük, hogy ezt a nemes magatartást, amelyet emelkedett emberi gondolkodás sugalmazott a múltban, ma fokozottabb mértékben kötelességünk tudatosítani és őszinte készséggel vállalni. És Méltóságodnak és híveinek a mai szép napon üdvözlötül a magunk részéről ezt hoztuk. Nem tudjuk elfelejteni azokat a szép, mélységesen emberi szavakat, amelyeket az unitárius egyház képviselőjében éppen Méltóságod tolmácsolt tragikusan hamar elveszített püspökünk felszentelésekor két és fél évvel ezelőtt.** Ezt is köszönjük,

* MÁF, Nr. inv. 1695., 19. sz. – Márton Áron számozása: 17. csomó, XIX. beszéd, 1–2. lap. – Márton Áron apostoli kormányzóként mondta el beszédét dr. Varga Béla unitárius püspök beiktatásán.

** Vorbuchner Adolfot a gyulafehérvári székesegyházban szentelték püspökké 1936. június 7-én.

amikor Méltóságodat az Istenfiúság és a sorsközösség parancsából testvéri szeretetünkről biztosítjuk. A gyűlölködés szelleme ma Isten földi országát egyetemlegesen fenyegeti, s híveink lelki ereje a szenvedések és az erkölcsi és szellemi anarchia következtében ... [olvashatatlan szó], s amely a természetfölötti erkölcsi rend szolgálatában népünk reményeit örökkévaló alapokra fektetve igyekszik megtartani. Adjon a mindenható Isten Méltóságodnak mindig elégséges erőt, hogy híveinek magas személyéhez fűzött várakozásait szíve szerint tudja betölteni, s a nehéz időkben vállaira tett nagy felelősséget képes legyen úgy hordozni, ahogy ezt nemes lelkével elmélkedő óráiban már kitervezte és felkészült, hogy valóra váltsa. Isten áldja meg és éltesse sokáig Méltóságodat.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság.* Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 174–175. p.)

**Levél a Magyar Királyi Minisztériumhoz,
a Kolozs Megyei Főispáni Hivatalhoz
és a Kolozsvári Rendőrkapitánysághoz
(1944. május 22.)**

Tegnap értesültem, hogy zsidó-címen az elmúlt napokban összegyűjtött zsidókat és keresztényeket el fogják szállítani. Amit az ilyen szállítmányok kezeléséről és jövő sorsáról mondanak, az ember nem tudja megdöbbenés és mélységes megrendülés nélkül hallani.

Kötelességeim visszahívnak munkahelyemre, Romániába, de emberi keresztény és magyar kötelességemnek tartom, hogy visszaindulásom előtt az illetékes hatósági tényezőket szeretettel és Isten nevében kérem, hogy az embertelenséget akadályozzák meg, vagy ha erre nem képesek, ne működjenek több ezer ember elpusztítására irányuló cselekményben közre.

Ezekben a végzetes napokban minden felelős embernek éreznie kell, hogy nemzetünk sorsa és vele együtt mindnyájunk sorsa is Isten kezében van, nem lehet tehát Isten bosszúállását magunk fejére hívnunk olyan bűnök elkövetésével, vagy azokban való közreműködéssel, amelyeket a katekizmus az égbekiáltó bűnök közé sorol, s amelyeknek földi megtorlása a tapasztalat szerint nem marad el.

(Forrás: P. Szőke János: *Márton Áron*. Nyíregyháza, 1990. 393-394. p.)

Levél Petru Groza miniszterelnökhöz

Nagyméltóságú Miniszterelnök Úr!

A Nagyméltóságod részéről ismételten tapasztalt ki-tüntető szívéllyesség folytán kötelességemnek látom, hogy a román hatóság alatt élő magyarság helyzetét fel-tárjam.

Mivel a kérdés éppoly kényes, mint amilyen nagy hord-erejű, úgy vélem: legcélszerűbb, ha véleményemet szépí-tés és kertelés nélkül elmondom. A konklúzió miatt kény-telen vagyok az előzményekkel is legalább vázlatosan foglalkozni. Ezért előre is szíves elnézését kérem, hogy egy hosszú és nem kellemes levéllel veszem igénybe idejét.

I.

A román kormány az 1944. aug. 25-i események alkal-mával hivatalosan a demokratikus elvek mellett foglalt állást, ezen elveknek megfelelően meghirdette az állam-polgárok egyenjogúságát is, ugyanakkor azonban – ellen-tétben a hivatalos kijelentésekkel – olyan általános táma-dást indított a magyarság ellen, mely népünket megsem-misítéssel fenyegette. A magyar kisebbség sorsa román fennhatóság alatt soha nem volt rózsás, sőt egyre súlyos-bodott, de kisebbségi életének ez volt a legsötétebb sza-kasza. A magyarság ekkori sérelmeinek egy részét néhá-nyan 1944 őszén Nagyméltóságod elé terjesztettük, ezért azokra itt csak utalok:

Azzal kezdődött, hogy a kormány elrendelte a magyar-ság vezetőinek internálását. E rendelet végrehajtásakép-pen a hatósági közegek több ezer magyart fogtak össze és hurcoltak el emberkínzásba menő módon különböző lágerekbe. Akiket nem vittek lágerbe, azokat a lakásukon vagy lakhelyükön internálták.

Az egyéni internálásokon kívül az egész magyarságot lakóhelyére internálták egy másik rendelettel, mely úgy intézkedett, hogy a magyarok speciális belügyminiszteri engedély nélkül sem gyalog, sem közlekedési eszközökkel nem mehettek egyik helységről a másikba. Alulírottat is ezen a címen kísértette vissza a rendőrquestor 1944. nov. 3-án Nagyenyedről Gyulafehérvárra.

A 16-20 éves ifjakat az ország keleti részébe kezdték szállítani munkaszolgálatra, anélkül hogy megfelelő élelmezésükről és szállításukról gondoskodtak volna.

A háborús szükségletekre való tekintettel a kormány súlyos állat- és terménybeszolgáltatásra kötelezte a lakosságot és a végrehajtóközegek a titkos rendeletre való hivatkozással a kivetett kvótát a kisebbségeken hajtották be kíméletlen módszerekkel.

A helységeken átvonuló vagy odavezényelt katonai egységeket a helyi hatóságok elsősorban a kisebbségekhez szállásolták el akkor is, ha a kisebbség a lakosságnak csak elenyésző töredéke volt.

A katonai kórházakhoz és más katonai munkára kisebbségeket osztottak be, asszonyokat, tekintet nélkül családi állapotukra, férfiakat, tekintet nélkül korukra. Nem egy esetben a csendőrség éjjel verte fel a falu magyar lakosságát, hogy reggelre a munkahelyre, a városba szállítsa.

Egyesek, közöttük sajnos egyházi személyek is, a magyarok ezen nehéz helyzetét arra használták fel, hogy *prozelitizmust üzzenek*.

A megrémült és védelem nélkül álló magyar lakosságot azzal biztatták, hogy mentesítik a rekvirálásoktól, fiaikat a behívásoktól stb., ha valamelyik román vallásra áttérnek. Ha ezek az ígéretek nem vezettek a kívánt eredményre, a további zaklatástól sem riadtak vissza.

A családfenntartó férfiak jelentős része – immár több év óta – még mindig munkatáborban sínylődött, ember-

telen körülmények között, amit később a baloldali újságok is szellőztettek.

A csendőr- és a rendőrterror mellett külön csapásként jelentkeztek az ún. *Maniu-gárdák*. Fegyveres bandák portyáztak a magyar falvakban, a magyar lakosságot verték, fosztogatták. Ezek a bandák a harcoló magyar hadsereg nyomában bevonultak Észak-Erdély magyarlakta területeire, s ott már nemcsak fosztogattak, hanem gyilkoltak, és a hajmeresztő kegyetlenségek sorozatát követték el, terror alatt tartva egész vidékek lakosságát. Ezekről a kegyetlenségekről az újságok is megemlékeztek.

A magyar-ellenes román támadás legnagyobb sikerét azáltal érte el, hogy a városokból és falvakból Észak-Erdélyben a békés magyar földművesek, munkások és értelmiségiek ezreit vitette el mint „partizánokat”, az óromániai és oroszországi táborokba. Pedig az így elhurcoltak között sokan voltak olyanok is, akik megszöktek a harcoló csapatoktól, és résztvettek a megszálló németek ellen szervezett magyar ellentámadásban. A szintén kiszolgáltatottság állapotában lévő dél-erdélyi magyarságnak heteken át kellett látnia a magyar foglyok elszomorító sorsát. Az őszi esős időben hosszú útszakaszokon gyalog és élelmezés nélkül hajszolták ezeket az elcsigázott embereket.

A nemzeti parasztpárt és a liberális párt újságjainak gyűlölködő cikkei a magyar-ellenes hangulatot még fokozták, és bátorították az amúgyis magyar-ellenes hatóságokat. Ennek a gyűlöletszításnak és a román vérengzéseknek nem a román belátás vetett véget, hanem az orosz hadseregparancsnokságnak az a rendelete, mellyel 1944. november elején Észak-Erdély területéről kiparancsolta a román fegyveres alakulatokat és az oda visszatért román közigazgatást.

II.

Az általános gyűlölködés közepette megértő hangon csak Nagyméltóságod szólott.

Ennek tulajdonítható, hogy a magyarság a Nagyméltóságod elnöksége alatt 1945. március 6-án alakult kormányt rokonszenvvel fogadta, abban a feltevésben élve, hogy ez a kormány az állampolgárok egyenjogúságát őszintén értelmezi és végre meg fogja valósítani. Sajnos a magyarságnak az ehhez fűzött reménye nem ment teljességbe. A helyzet alakulásának illusztrálására legyen szabad felhoznom az alábbi eseteket:

1. Az 1945. február 6-án megjelent rendelet törvény, az ún. kisebbségi statútum kimondja, hogy a nemzetiségeknek is joguk van az anyanyelvi oktatáshoz minden fokon. A magyar iskolafenntartó hatóságok megkapták az ezen a törvényen felépülő nemzetiségi iskola-törvény tervezetét, azzal kapcsolatos javaslatokat el is juttatták az illetékes Minisztériumhoz még 1945. év közepén. A tervezetből azonban a mai napig sem lett törvény.

A magyar kisebbség iskolaügyét ma is rendeletekkel intézik el, s ezekben a rendeletekben általában a Magánoktatási Törvény kisebbség-ellenes szelleme érvényesül.

Az állami magyar tanerők nagy többségének az ígért fizetés helyett a kormány olyan kisösszegű előlegeket folyósít, amelyek a megélhetéshez teljesen elégtelenek.

A kormány megígérte a magyar hitvallásos iskolák tanerői részére is az államsegélyt. Késedelmesen némi előleget folyósított is, a kérdés azonban távolról sincs rendezve sem gyakorlatilag, sem törvényileg. Mégis *Potop* közoktatásügyi államtitkár úr már 1945. október végén Kolozsváron helyénvalónak látta kijelenteni, hogy a magyar egyházi iskolaépületekről is a román minisztérium rendelkezik, mert – mondotta – az egyházi tanerőket az állam fizeti. Jellemző felfogás: a magyar kisebbség kulturális célú adójából az arányos rész kiadását a román kor-

mányok 25 éven át következetesen megtagadták, a Groza-kormány ígéretet tesz segély folyósítására, de az ígéretből még nem lett valóság – azonban a közoktatásügyi államtitkár máris jogot formál az egyház tulajdonát képező épületekre!

2. Az 1945. május 29-én megjelent rendelet törvény biztosítja Kolozsvárott egy magyar egyetem működését, az egyetem 42 épületét azonban a visszatérő román egyetem vette birtokába, a magyar orvosi fakultást pedig a román egyetem meg nem értő magatartása miatt átkényszerítették Marosvásárhelyre.

3. Az ugyancsak május 29-én megjelent rendelet törvény szerint az [1940.] aug. 30. után Észak-Erdély területéről elmenekült összes román iskolák kötelesek további működési helyükre visszatérni. Ez a rendelkezés lehetőséget nyit, hogy a hírhedt kultúrzónás állapot visszaállíttassék, és újból megkezdődjék a magyar nyelvű állami iskolázás szétzüllesztése. Csak példaképpen említjük meg, hogy a 86%-ban magyar lakosságú Kolozsváron az állami középiskolák összes épületeit ezen a címen átvették a román tanügy céljaira.

4. Az 1945. március 22-én megjelent földbirtokreformtörvény végrehajtása során hozzávetőleges becslés szerint a magyarságtól több mint 100 000 hold földet vettek el. Ennek 75%-át a román igénylők kapták, holott a magyarok között vannak nagy arányban földnélküliek. Viszont a román birtokosok jelentős részét – mintagazdaság címén – mentesítették a kisajátítás alól.

5. Az 1945. február 10-i 91. számú törvény az ellenséges vagyonok záralávételeéről intézkedik. A törvényt 1946. április 25-i rendelettel kiterjesztették Észak-Erdélyre. A törvény végrehajtására a CASBI-t létesítő rendelet a román fegyverszüneti szerződés 8. pontjára való – véleményünk szerint: téves – hivatkozással az ellenséges vagyonok közé sorolja azoknak a román állampolgároknak

minden ingó és ingatlan vagyonát, akik 1944. szept. 12. előtt vagy után Németországba vagy Magyarországra menekültek.

Az 1945. aug. 13-án megjelent rendelettvény, amely Észak-Erdély lakóinak állampolgárságát szabályozza, a 4. cikkében úgy intézkedik, hogy elvesztik állampolgárságukat mindazok, akik 1940. aug. 30-án állampolgárok voltak és önként távoztak Erdély területéről az ellenséges hadseregek visszavonulása idején, szolidaritást vállalva azokkal.

Mindkét rendelet súlyosan érinti az erdélyi magyarságot. A keleti székely megyéket a visszavonuló csapatok erőszakkal kiürítették. Erdély középső területén hetekig tombolt a harc, a lakosság kénytelen volt védettebb helyre menekülni. Fenti rendelkezések következtében cca. 300 000 magyar jut abba a kínos helyzetbe, hogy elveszítheti állampolgárságát és minden ingó és ingatlan vagyonát. Az állam sok milliárdos magyar vagyon sorsát kétségessé tette, s egyben szinte korlátlan lehetőségeket nyitott a korrupció számára, amit jelzett a CASBI működése elején kipattant több milliárdos panama.

6. Ehhez járul az 1945. aug. 14-én megjelent 645. sz. rendelettvény, amely nyíltan magyar-ellenes célzata miatt iskolapéldaként hozható fel. E törvény alapján azok, akik vagyonukat 1940. aug. 30. és 1944. okt. 25. között eladták, azt nem valorizált, hanem eredeti névértékben visszavásárolhatják. Tudvalévő, hogy ebben az időben Észak-Erdélyben az eladók az onnan elköltözött románok, a vevők pedig nagyjából magyarok voltak, s ezek most elveszíthetik egész vagyonukat, mert a pénz értéke azóta sokszorosán csökkent. Hogy a törvény a magyarság anyagi tönkretételét célozza, azt mi sem mutatja világosabban, mint *Pătrășcanu* miniszter 104 115/1945. X. 10. sz. rendelete, mellyel a bíróságoknak megtiltja, hogy az Észak-Erdélyből 1944 őszén elmenekült és

oda később visszatért lakosok birtok-visszaigénylési kéréseivel foglalkozzanak.

7. A román közigazgatásnak Erdélybe való bevezetése idején felelős kormánytényezők ismételten kijelentették, hogy a magyar tisztviselőket alkalmazni fogják. Ezzel szemben a vezető állásokat rendszerint románokkal töltötték be, s a magyar tisztviselők – a magyar többségű városokban is – csak alárendelt kategóriákban maradhattak meg.

Ehhez hasonló a kormánynak az a törekvése, hogy a magyar többségű városok magyar jellegét a román tisztviselők minél nagyobb létszámával lehetőleg megváltoztassa. E célból Kolozsvárról 24 000 magyar kitelepítését vették tervbe 1945 novemberében, tekintet nélkül a téli időszakra és a háborús nyomorúságra.

8. Észak-Erdélynek a román közigazgatásba való bekapcsolása óta, különösen a falvak román lakossága körében egyre fokozódó magyar-ellenes izgatás észlelhető. Ez az izgatás kezdetben a magyar lakosság megfélemlítésére, kifosztására, földjének elvételére irányult, később pedig mind gyakoribbak lettek a verések, sőt a gyilkosság is. A román közigazgatás és rendőrség pedig semmit sem tesz ennek az anarchiának a megfékezésére. Nagyméltóságod 1945. május 13-án Kolozsvárott mondott beszédében állást foglalt a román–magyar vámunió mellett, s néhány nappal rá a kormány belügyminisztere betiltotta a Románia és Magyarország közötti személyforgalmat is, újra bevezette az útlevelelőkönyvszert.

III.

Mindezek természetesen nem voltak és nem lehettek alkalmasak arra, hogy a magyarság bizalmát a román kormányzat iránt erősítsék. Ellenkezőleg: siettették és a magyarság minden rétegét átható meggyőződéssé érlelték annak felismerését, hogy a magyarság nem lehet

bizalommal egyik román kormányzat iránt sem – bármilyen demokratikus elvet hangoztat is az. A földreform a magyar birtokososztályt megsemmisítette, jelentős magyar birtokot juttatott – most már másodízben – román tulajdonba, és a kisajátítás még tovább folyik a magyar törpebirtokosok ellen is, különféle címeken. A magyar középosztály egzisztenciáját pedig az iparengedélyek felülvizsgálása és az adóterhek egyenlőtlen kirovása veszélyeztetheti. A magyar munkásság és a falvak magyar lakossága mindezek nyilvánvaló célzatával tisztában van, a román közönség és közigazgatás magyar-ellenes magatartását maga tapasztalja, az adóztatás magyar-ellenes lehetőségeit a maga tapasztalatából ismeri, az állampolgárok egyenjogúságának szép ígéreteiben tehát nem bízik. Nagyméltóságodat nem téveszthetik meg azok a nyilatkozatok, amelyeket egyesek a magyarság nevében tesznek, illetve a magyarságnak sugalmaznak. A romániai magyarságnak ma sincs magaválasztotta politikai képviselője. Az 1944. aug. 23. után következő kormányok a magyar nép és a magyar vezetők ellen foganatosított intézkedésekkel valósággal fizikailag lehetetlenné tették, hogy a magyarság létrehozza azt a politikai szervet, mely felfogásának megfelelő. Mozgási, gyülekezési, szólási szabadsága kizárólag annak a csoportnak volt, amely a Magyar Népi Szövetséget megalkotta.

Amikor a Nagyméltóságod elnöklete alatt megalakult kormány vette át az ország vezetését, a Magyar Népi Szövetség őszintén állott be a kormányt támogató pártok közé. S voltak az ettől a csoporttól távol állók tömegében is olyanok, akik reménykedni kezdtek a két nép őszinte közeledésének lehetőségében. Ezek a remények az ismertett okoknál fogva hamar elhervadtak, a Magyar Népi Szövetség pedig a kormány támogatásában elvérzett.

A kormány sérelmes rendelkezései és a román közigazgatás változatlanul magyar-ellenes magatartása a magyarság emlékében az elnyomatás idejét idézte vissza, annak minden keserűségével és veszélyeivel. A Magyar Népi Szövetség vezetői hiába ígérték újságjaikban és sűrűn tartott népgyűléseiken e sérelmek orvoslását, hiába hozták Bukarestből mindegyre az erre vonatkozó kormányígéretek, a sérelmes rendeletek érvényben maradtak és végrehajtottak. Ehhez járult, hogy a Magyar Népi Szövetség egyes vezető emberei – a saját elhatározásukból-e, vagy kívánságra, nem tudjuk – olyan tartalmú politikai nyilatkozatokat kockáztattak meg, melyek a magyarság egyetemében élénk tiltakozást váltottak ki. Mindezek következtében a magyar tömegek a Magyar Népi Szövetséggel mind élesebben szembefordultak és annak vezetőit a legsúlyosabb vádakkal illetik. A Magyar Népi Szövetség ezek ellenére igyekszik pozícióját megtartani, de az eszközök, melyeket ennek érdekében éppen ezekben a napokban alkalmazásba vett, a terror jegyeit viselik magukon.

Az újságok közlése szerint Nagyméltóságod több ízben *úgy nyilatkozott, hogy a román közigazgatás területén élő magyarság a saját elhatározásából illeszkedik be a román állam kereteibe. Mivel itt a román–magyar vita gyökere van érintve, kötelességemnek tartom kendőzés nélkül, nyíltan megmondani, hogy erre az önkéntes beleilleszkedésre a magyarságnál nem tapasztalható semmiféle hajlandóság.*

Ha elfogulatlanul nézik, a román szemlélőknek is el kell ismerniük, hogy a magyar kisebbség magatartása lojális volt, és nem a magyarság hibája, ha a két nép a román fennhatóság ideje alatt egymáshoz nem közelebb került, hanem egymástól eltávolodott. A magyarság a múlt világháború után – mivel nem tehetett egyebet – kényszerűségből tudomásul vette a hatalmak diktátumát, és az

adott helyzetbe beilleszkedve az állampolgári kötelességek lojális vállalásával igyekezett jogait, kultúráját, nemzeti életét biztosítani. A román kormányzat azonban – nem törődve sem a párizsi kisebbségi statútum rendelkezéseivel, sem a gyulafehérvári ígéretekkel, sem az önrendelkezési elvvel, aminek pedig Nagyrománia a létét köszönhette – a magyar kisebbséggel szemben az elnemzetlenítés áldatlan politikáját alkalmazta, s e célból olyan gazdasági és politikai elnyomás alá vetette a magyarságot, mely már a legelemibb emberi jogokat is sértette. A nemzeti kultúrájában és létében megtámadott magyarság az egyre fokozódó nyomásra ellenálló ereje megsokszorozásával felelt.

És a Nagyméltóságod kormányának sem sikerült a magyarság bizalmatlanságát eloszlatnia. Népünket a 27 év alatt egymást váltogató kormányoknak velünk szemben változatlan magatartása tanította meg, hogy az ígéreték értékét az intézkedésekkel mérje. Népünk szívesen ajándékozta meg bizalmával azt, aki jószándékkal közeledik hozzá, de igen bőséges tapasztalattal rendelkezik ahhoz, hogy a szavak és a tettek, az ígéreték és az intézkedések, a törvény és a végrehajtás között az ellenmondást észre vegye. A román közvélemény ellenállása és a végrehajtó közegek szabotálása kétségtelenül sokban gátolja a kormányt jószándékú terveinek végrehajtásában is, de Nagyméltóságod, aki szereti a saját nemzetét, bizonyára megérti, hogy a magyarság sem áldozhatja fel magát a nagyromán eszme oltárán.

Az erdélyi románság számbeli többségére és a 27 éves birtoklásra hivatkozva igényt tart Erdély egész területére. *A magyarság a maga igényét jelenleg számbeli többséggel nem indokolhatja* (mert elvérzett a török-tatár elleni küzdelemben), *de felhozhat ugyanilyen értékű gazdasági és politikai érveket, melyeket a történelem is támogat.* *A románság Erdélyből nem akar eltávozni –*

természetesen nem akarja ezt elhagyni az 1000 esztendő óta itt lakó és Erdély kultúráját megalapozó magyarság sem.

Az autonóm vagy független Erdély létesítése sem oldaná meg a vitát. Ma, a nagy politikai egységek kialakulásának idején, az ilyen kis egységek sokáig nem tudnának ellenállni az erősebb szomszéd vonzásának. Az erdélyi románság – nevelése folytán – a magyar fennhatóság alá nem kívánkozik. A magyar nemzettestből erőszakosan kiszakított erdélyi magyarságot pedig kisebbségi élete győzte meg arról, hogy román fennhatóság alatt sem egyedeiben, sem mint nemzetiség nem élhet szabad emberhez méltó életet.

Lehetséges, hogy a békeszerzés feladatára vállalkozó hatalmak között Erdélyre nézve nem alakul ki egységes álláspont, s ezért úgy román, mint magyar részről bízhatunk az okok helyezkedése és a politikai ügyeskedések sikerében. Románia helyzete előnyösebb annyiban, hogy Erdély az ő birtokában van; de a magyar reményeket is táplálhatja a nagyhatalmaknak az a felismerése, hogy a Párizs-környéki békediktátumok nem oldották meg a nyugtalanító kérdéseket Európa ezen térségében; ha ez alkalommal tartósabb rendet akarnak létrehozni, az etnikai szempont mellett mérlegelni fogják a gazdasági és a politikai szempontokat is. Mindenesetre mi úgy látjuk, hogy *Erdély kérdését ma nem lehet önmagában külön nézni*; hanem a megoldás módzatait az érdekelt nemzetek, sőt Európa jogos igényeinek összeegyeztetésében kell keresni.

Befejezésül hangsúlyozni kívánom, hogy nem a magyarság nevében beszélek, mert ilyen megbízatásom nincsen. Azonban a magyarság helyzetével és hangulatával tisztában vagyok, s úgy ítélem, hogy a levelemben adott rajz megfelel a valóságnak. Érintkezem a magyar társadalom minden rétegével, ismerem a falu helyzetét éppen

úgy, mint a városokét, az értelmiség gondolkodását éppúgy, mint a munkásságét. *Isten magyarnak teremtett, s természetesen fajtestvéreim sorsa és sorsának alakulása iránt nem lehetek közömbös. A papi hivatásom pedig arra kötelez, hogy a kérdéseket erkölcsi szempontból is mérlegeljem. A román fennhatóság alatt élő magyarság helyzete nem felel meg azoknak a nagy erkölcsi követelményeknek, melyeket az Egyesült Nemzetek alapokmánya a békés együttélés rendezőelveiként megjelölt.* És ha a nemzetek közötti békét őszintén akarjuk előmozdítani, úgy gondolom, a kibontakozás útját ebben az irányban kell keresnünk. Ezért voltam bátor ezt a legkényesebb kérdést Nagyméltóságod előtt leplezetlen nyíltsággal felvetni, s arra kérem, hogy őszinteségemet ne vegye rossz néven.

Levelem másolatát, mint érdekeltnek, a Magyar Népi Szövetség elnökségének is megküldtem.

Alba Iulia - Gyulafehérvár, 1946. január 28.

(Forrás: P. Szőke János: *Márton Áron*. Nyíregyháza, 1990. 441-450. p.)

Lelkigyakorlatozó papoknak tartott beszéd (1955. szeptember)*

Tisztelendő Testvéreim!

A rendkívüli körülmények a dolgok szokott rendjét is megbontják, és a főpásztort is a megszokott kötelességektől eltérő feladat elé állítják. Ilyen feladatot teljesíték most, amikor lelkigyakorlatra összejött Tisztelendő Testvéreimhez ezen az úton szólok.

Üdvözet gyanánt a nemzetek Apostolának forró szava-it idézem: „Mindig hálaadással tartozunk az Istennek ér-tetek, testvérek, és pedig méltán, mert a hitetek erősen növekedik, annyira, hogy dicsekszünk is veletek az Isten egyházaiban, béketűrésekkel és hitetekkel, mellyel minden üldözést és viszontagságot elviseltek. Az Isten igazságos ítéletének a jelei ezek, hogy méltóknak találtsa-satok az Isten országára, ha meg is szenvedtek érte.” (2 *Tessz 1,3-5*)

Tisztelendő Testvéreim a lelkigyakorlatokkal is arra akarnak felkészülni, hogy még több béketűréssel és hit-tel viseljék a viszontagságokat Isten országáért, és megta-

* GyÉL, 2169. doboz. - A történelmi keret ismerete igen fontos ahhoz, hogy megértsük e beszéd mondandóját. Márton Áron, 1949. június 21-én történt letartóztatása és közel hatévi fogvatartása után 1955. március 24-én tért vissza Gyulafehérvárra. Rövid idő múlva - 1460/1955. sz. körlevelében - meg-bocsátást hirdetett megtévedt papjainak. 1955. szeptember 12-16. között lelkigyakorlatot tartott az egyházmegye papsá-ga Gyulafehérváron. A lelkigyakorlaton Márton Áron püspök is megjelent, és elmondta fenti beszédét, a legkényesebb kérdéseket érintve. Egyháztörténelmi jelentőségű prédiká-ció, amelyet még sokan és sokat fognak idézni. A beszéd Márton Áron egész személyiségéről, a kritikus helyzetben tanúsított józan és megfontolt viszonyulásáról, igazságos és szeretett atyai megnyilatkozásáról árulkodik. Tekintettel ara, hogy a papsághoz szólt, sok latin kifejezést használt.

lálják a léleknek azt a nyugalját, melyet Isten a szorongatottaknak ígér.

Mivel az egyházmegye helyzetének számbavételénél a dicséretes és vigasztaló tények, a felemelő és lelkesítő magatartás mellett a gyöngeségnek jeleivel is találkoztam, kötelességem, hogy Tisztelendő Testvéreimet a lelkiismeretvizsgálat ezen alkalmával atyai szeretettel figyelmeztessem az Anyaszentegyház szándéka szerint. Olyan kötelesség ez, mely elől nem térhetek ki sem én, sem Tisztelendő Testvéreim. Meghatározott bűnökre kell rámutatnom, melyek ismert bűnök lévén, a külső fórumhoz is tartoznak a jóvátétel és feloldozás szempontjából.

Az egyházmegye papságát és híveit már 1948-ban 2271. számú körlevellemmel figyelmeztettem a közeledő veszélyre, amikor a jelekből meg lehetett mondani azt, ami készül: hogy bizonyos körök a Római Katolikus Státus elnevezés alatt ismert egyházmegyei szervezet kánonellenes felújításával és hatáskörének kánonellenes kitágításával készülnek az Egyház életébe beleavatkozni. A Tisztelendő Papságot és a híveket is figyelmeztettem a helyes magatartásra, Egyházunk törvényeire és a szankciókra. Az utánam következő *Ordinarius substitutusok** a veszély növekedésével a figyelmeztetést megismételték, és meghírdették, hogy mindazok, akik a törvénytelen mozgalomban részt vesznek *suspendatur ab officio et divinis*.** Amikor pedig a mozgalom a lázadás zászlóját kibontotta, a Szent Officium 1950. május 2-án kiadott dekrétumával az egyházmegye egyik papját név szerint kerülendő kiközösítettnek nyilvánította, és a mozgalomba besodródott papokat figyelmeztette, hogy ugyanazon büntetéssel sújtja, ha a mozgalom támogatásával

* Titkos Ordináriusok

** felmentetnek a hivatal és a papság alól

azonnal fel nem hagynak; a többi papot és a híveket pedig figyelmeztette, hogy amennyiben a mozgalomhoz csatlakoznak, magukra vonják a 2314. kánonban kimondott kiközösítést. A Szent Officium 1950. június 29-én újabb dekrétumot adott ki, az Egyház krisztusi rendjének a védelmére, meghirdetve, hogy az Apostoli Szentszéknek különös módon fenntartott kiközösítésébe esnek mindazok: 1) akik a törvényes egyházi hatóság ellen merkednek, vagy annak hatalmát bármilyen módon felforogni igyekeznek, 2) akik egyházi hivatalt vagy méltóságot egyházi kinevezés vagy a kánoni előírásoknak megfelelő kánoni betöltés nélkül elfogadnak, vagy magukat törvénytelenül ilyen hivatalba bevezettetik és azt megtartják, 3) akik az 1. és 2. pontban említett deliktumokban bármi módon, közvetve vagy közvetlenül részt vesznek.

Nem kellemes feladatomban, hogy ennek a szomorú időszaknak a terhelő anyagával foglalkozzam. Ha az eddigi rendelkezéseimre álló anyag még nem is teljes, és ezért a szükséges konklúziókat még nem vonhattam le, annyit máris megállapíthattam, hogy fordultak elő súlyos megtevélendések. Ha tehát a múltat őszintén akarjuk felszámolni, nem térhetünk ki a lelkiismeret-vizsgálat elől.

A következőkben felsorolom a feltűnőbb deliktumokat, melyek *ipso facto** felidézik a *latae sententiae*** cenzúrákat.

Ilyenek:

- propter inoboedientiam et rebellionem contra Ordinarium et Sanctam Sedem – engedetlenség és lázadás az Ordinarius és az Apostoli Szentszék ellen;

- propter cooperationem cum excommunicatio vitando in delicto propter quod excommunicatus fuit –

* magából a tényből, a pusztán tény folytán

** önmagától beálló felfüggesztés (kiközösítés)

együtműködés a kerülendő kiközösítettel abban a bűnös cselekedetben, mely miatt kiközösítettet;

- *propter communicationem scienter ac sponte factam cum eodem in divinis* – a kerülendő kiközösítettel szándékos együtműködés szent cselekményekben;

- *propter machinationem contra legitimas ecclesiasticas auctoritates* – a törvényes egyházi hatóság ellen való mesterkedés;

- *propter ecclesiastici officii acceptationem sine canonica institutione* – egyházi hivatal elfogadása és elfoglalása a kánoni szabályok betartása nélkül;

- *propter recursum ad laicalem potestatem contra exercitium iurisdictionis ecclesiasticae* – világi hatóságok közvetett vagy közvetlen igénybevétele az egyházi joghatóság gyakorlatának megakadályozása vagy korlátozása érdekében;

- *propter pravam et vetitam cooperationem* – az Egyház érdekeivel ellentétes és ezért tiltott akciókban való közreműködés;

- *propter violationem privilegii canonis* – egyházi személyek szabadságának vagy méltóságának közvetett vagy közvetlen megsértése avagy veszélyeztetése.

Ismerem a körülményeket, melyek az egyéni elhatározást kényszerítő erővel befolyásolták és amelyek enyhítő körülményekként foghatók fel, de mindnyájunk előtt világos az is, hogy itt olyan esettel állunk szemben, amelynél a *delictum vergat in contemptum fidei et ecclesiasticae auctoritatis et in publicum animarum damnum*,* és ahol jelen van a *scandalum et specialis transgressionis gravitas*.**

Tudomásom van arról is, hogy még annak idején többen – lelkiismeretük szavát követve – feloldozást kértek

* törvényszegés: a hitnek és az egyház tekintélyének a megve-
tése, és a lelkek nyilvános megkárosítása

** botránny és a törvény különlegesen súlyos áthágása

és kaptak, és hogy ezek között voltak, akik felhasználva a kegyelmet, a gyöngye pillanat engeszteléséül később hűséggel és bátor helytállással vezelkedtek. De voltak olyanok is, akiknek a jóvátétel nem sikerült. Ezeknél sem akarom a jóakaratot kétségbe vonni, de a körülmények kényszerítő erejével nem tudtak szembehelyezni elég lelkiertőt.

Tisztelendő Testvéreim éppen olyan jól tudják, mint én, hogy a feloldozás érvényessége minden esetben két tényezőtől függ: egyik oldalon a *poenitens** lelki diszpozíciójától, a másik oldalon pedig a gyóntató joghatóságától. A bánat ereje bizonyos esetekben a joghatóság hiányát is képes pótolni, de nem megfordítva. A bánat hiányát nem tudja pótolni a feloldozó hatóság, sőt Isten sem. Vagyis igaz az axióma: bánat, erős fogadás és jóvátétel nélkül nincs bocsánat.

Akik tehát úgy érzik, hogy Isten színe előtt rendezni valójuk van, hallgassanak lelkiismeretük szavára, és a kegyelem ezen napjaiban keressék és foglalják le a maguk számára azt a lelki békét, melyet a világ nem adhat meg.

Szentséges Atyánk, XII. Pius pápa által nekünk 1948. július 29-én legkegyesebben engedélyezett rendkívüli felhatalmazások alapján a gyóntatóknak megadom a szükséges utasításokat és felhatalmazásokat, hogy azokat, akik őszinte bánattal és a jóvátétel komoly szándékával jelentkeznek, a szentségi gyónás után a külső fórumban feloldozzák.

Hangsúlyozottan ismétlem, hogy az Anyaszentegyház szándékának megfelelően az Úr Jézus Krisztus meghagyása szerint kívánok eljárni: *misericordiam volo et non sacrificium*** . Hivatalom kötelez, hogy a bírói hatalmat is gyakoroljam, amikor a körülmények megkívánják, de

* bűnbánó

** irgalmasságot akarok és nem áldozatot

nem vezet a büntetés szándéka, hanem az az egyetlen és szent cél, hogy megbékélve Istennel megnyugtassuk a lelkeket és megeremtsük az egységet a papság kebelében is, és a papság és a hívek között is. Ismételem, amit első körlevelemben írtam: vétkezni a gyöngeség jele, a bűnt beismerni, megbánni és jóvátenni férfias magatartás, a lelkierő jele. A múltat nem akarjuk nyilvántartani, hanem jóvátenni és aztán feledni, hogy a jövőben mint *acies bene ordinata** szolgáljuk Jézus Krisztus ügyét megbonthatatlan egységben és törhetetlen hűséggel akkor is, ha az evangélium szolgálata a legnagyobb áldozatot kívánja tőlünk.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 93–98. p.)

* jól rendezett csatarendben

**Tájékoztató Duma János
apostoli delegátus számára
(1956. február 20.)***

Monsignore,**

Nagy örömmel és testvéri szeretettel köszöntöm kiszabadulása alkalmából. Reméltem, hogy rövid időn belül személyesen is találkozunk, és megbeszélhetjük a mindnyájunkat érdeklő kérdéseket. Sajnos, Főtisztelendőséged újabb internálásával ezt a halvány kilátást is köd borítja be.

Jasi*** magányában tehát levéllel keresem fel, egyrészt, hogy tájékoztassam, másrészt, hogy segítsen az ügyeken, ha tud. Jasi papok Főtisztelendőséged kijelentésére hivatkozva azt állítják, hogy Főtisztelendőségednek az Apostoli Szentszéktől az egész ország területére szóló rendkívüli felhatalmazása van. Ha ez igaz, akkor talán hozzáfoghat egy-két probléma megoldásához.

Természeténél fogva első és legsürgősebb feladat az egyházmegyék vezetésének rendezése. Kiszabadulásom után megpróbáltam tájékozódni ebben a kérdésben. Ezért felszólítottam a Káptalanokat és a jasi ordinarius substitutust****, jelentsék, hogy az aktuális ordináriusok milyen címen gyakorolják a joghatóságot. Ezen vizsgálódás közben azonban tudomásomra jutott, hogy távollétünk ideje alatt az Apostoli Szentszék állítólag felfüggesztette a Káptalanok

* MÁM, 64. dos., 1. sz. 1-3 lap.

** Monsignore – a katolikus főpapok megszólítása, röv. Msgr. – A címzett: Főtisztelendő P. Duma János OFC, delegátus apostolicus, Jasi. – Márton Áron tekintettel volt arra, hogy a címzett jobban beszél a román nyelvet a magyarnál, ezért a levélbe román és latin szavakat is kevert.

*** A mai helyesírás szerint: iași-i.

**** ordinarius – rendes joghatósággal bíró; substitutus – helyettes

azon jogát, hogy *sede impedita** vagy *sede vacante*** vicarius capitularist*** válasszanak,- a bukaresti Káptalan által megválasztott [Traian] Jovanelli kanonokot kiközösítette, a gyulafehérvári egyházmegyei központot illegálisnak deklarálta - Menges J. [Jeromos] bukaresti papnak speciális felhatalmazást adott, hogy az ordinarius substitutusokat ellenőrizze és szükség esetén a joghatóságot más papra ruházza. Ezek az állítólagos intézkedések a papság nagy részénél kialakították azt a véleményt, hogy erre a problémára a Szentszék *manus apposuit*****. A saját egyházmegyémet illetőleg jogommal és kötelességemmel tisztában voltam, a többi egyházmegyére vonatkozólag azonban ezek után csak arra szorítkozhattam, hogy az Apostoli Szentszék a helyzetről minél előbb tájékoztassam.

Ez azonban nem könnyű feladat. Az Apostoli Szentszékkel csak a direkt és nyílt közlekedést tartom célravezetőnek, mivel 1) nincs olyan titkos út, melyről ne volna tudomása a Kormánynak, 2) a titkos úton esetleg érkező utasítások úgysem hajthatók végre az utasításra való hivatkozás nélkül, 3) az ilyen leveleket útközben is (oda és vissza) elfoghatják és nagyon ki tudják használni ellenünk. Különben is nekünk jogunk van a Szentszékkel kapcsolatot fenntartani, és ezt nyíltan hangoztatni és követelni. Kiszabadulásom után ezt már a Miniszterhez intézett első levemben kifejezésre juttattam, és azóta többször személyesen is sürgettem. Így elértem azt, hogy legalább egyszer küldhettem levelet postán a Szentszéknek, és ugyanazon az úton választ is kaptam. Remélem, az Apostoli Szentszék a rövid levélből is megértette, hogy helyzetünkkel és a Kormány szándékaival tisztában va-

* akadályoztatás esetén

** üresedés esetén

*** vicarius - helynök; vicarius capitularis - káptalani helynök; vicarius generális - általános helynök

**** „keze alkalmas”

gyunk. Sajnos, az adott körülmények között nem tudhatjuk, hogy ez az út mikor lesz még egyszer járható. Ezért zavarom jasi magányában Főtisztelendőségedet.

1. A bukaresti Főegyházmegye helyzete súlyos. Msgr. Jovanelli, aki ordináriusként figurál, jó ember, buzgó pap, de gyöngé kezű, és joghatósága fölötté kétséges. Méltatlan papok bitorolják a jelentős pozíciókat, akik fenntartás nélkül alávetik magukat a Minisztériumnak és a Minisztérium támogatja őket. Az egyházmegye ügyeit a valóságban ezek intézik, és a papok sem mernek velük szembeszállni. Msgr. Schubertnek tekintélye van a papság előtt, ő rendet tudna teremteni, a papság hűséges része várja őt is, de bizonytalan, hogy mikor szabadul ki, és bizonytalanoknak látszik az is, hogy ha kiszabadul, átveheti-e a főegyházmegye vezetését. A Minisztérium panaszkodik, hogy velem rosszul járt, és úgy látom, nem járt jobban Főtisztelendőségeddel sem. A jövőben tehát még óvatosabb lesz a kiszabadítások körül. Addig is tenni kellene valamit, de nem látom a megoldás kulcsát. A rendezést a méltatlan papok megfegyelmzésével és áthelyezésével kell kezdeni, ezt azonban a Minisztérium meg fogja akadályozni.

A jasi egyházmegyében sac.* Plesca sok jóakarattal viszi az ügyeket. Sajnálattal hallom azonban, hogy Önök, ferencesek, és az egyházmegyei papság között ellentét van. A hozzám jutott hírek szerint a ferencesek, vagy legalábbis közülük egyesek imprudens módon hangoztatják, hogy Főtisztelendőséged lesz a jasi püspök, s akkor a ferencesek veszik át a plébániák nagy részét is, mert az egyházmegyének nincs elégséges saját papja. Főtisztelendőségednek módjában van a túlzókat leinteni, s hiszem, hogy ezt meg is teszi. A jelenlegi jasi plébánost, Bachmeyer Gáspárt igen derék papnak ismerem. A megboldogult Durcovici püspök Úrnak bizalmas munkatársa

* sacerdos - pap (lat.)

volt. Tekintélye van az egyházmegyei papság előtt is. Jól képzett pap, és még csak 47 éves. Főtisztelendőséged nagy hasznát veheti neki.

A két csonka egyházmegye: Szatmár és Nagyvárad papsága nem érintkezik egymással. Nagyváradon a joghatóságot Pop Iosif kanonok gyakorolja, mint vicarius capitularis. Véleményem szerint dr. Pop szereplésével, melyet az elmúlt években tanúsított, és bizalmas kapcsolataival, melyeket most is fenntart, inhabilis^{*} lett minden ilyen tisztségre. Hála Istennek, e hó 10-ike körül kiszabadult és visszatért Szatmárra dr. Czumbel Lajos kanonok, s mivel – amint mondják – neki apostoli adminisztratori megbízása van, ezzel megoldódik az ordinárius-probléma mindkét helyen, Szatmáron és Nagyváradon is. Czumbel nagyon képzett pap, keménykezű és verus^{**} Israelita. Úgy hallom, már meg is kezdte az ügyek intézését, és vizsgálja a Pop Iosif helyzetét. Az egyházmegye vezetésére – dr. Czumbel kiöregedése esetén – alkalmasnak látszik Dobos János máramarosszigeti plébános, volt teológiai tanár. Komoly felkészültségű és tiszta életű pap. Az elmúlt években kifogástalan magatartást tanúsított. Jól beszél a román és a német nyelvet is. A szatmári egyházmegye papsága előtt osztatlan tekintélye van. 45-50 éves.

A temesvári egyházmegyét Kernweisz Konrád pap vezeti, akit az elhunyt püspök úr, dr. Pacha végrendeletében jelölt ki az 1948. júl. 29-én közölt rendkívüli fakultások alapján. Sajnos, nem volt módomban meggyőződést szerezni arról, hogy Kernweiszt a papság hogyan értékeli. A vele való néhány személyes beszélgetésből az a benyomásom, hogy jószándékú, de félénk ember, és dr. Csiza Nándor vicarius gen. befolyása alatt áll, aki a Minisz-

* inhabilis – alkalmatlan (lat.)

** verus – valóságos; az izraelita átvitt értelemben értendő

ter teljes bizalmát élvezi. A hívek és a papság, amennyire megítélhetem, dr. Boros Béla felszentelt püspököt várja. Kérdés azonban, hogy mikor szabadul ki, és mi legyen addig? Ha Kernweisz függetleníteni tudná magát a dr. Csiza befolyása alól, talán lehetne a helyzetet túrni átmenetileg. Minden esetre szükséges, hogy Kernweisz az átmeneti időre is az Apostoli Szentszéktől kifejezett megbízást kapjon, másképp nincs tekintélye a papság előtt. Bevallom, annyira tájékozatlan vagyok a temesvári ügyekben, hogy határozott véleményt nem merek mondani.

A gyulafehérvári egyházmegye gondjait – amint látja – magam viszem gyarló módon és állandó nehézségek között. A hatalom minden oldalról szorongat engemet is, és papjaimat is. Követeli, hogy részt vegyünk az ún. békeakcióban, megakadályozza az áthelyezéseket egyszerűen azzal, hogy a Minisztérium az elismerést nem adja ki, s ennek hiányában a pap nem kap domiciliumot*. Csak nagy nehézségek árán tudtam végrehajtani néhány halaszthatatlan áthelyezést. A Minisztériumnak ez az állandó beavatkozása a személyi ügyekbe érzékenyen zavarja a lelkipásztori munkát, és káros a fegyelemre. Újabban a jelek szerint a Minisztérium a papságot akarja a püspökkel szembeállítani, és erre az államsegély folyósítását készül eszközül használni. Kiszabadulásomkor a magam személyére az államsegélyt visszautasítottam, de híveink szegénysége miatt a papság rászorul az államsegélyre, s ezért a Minisztérium akciója veszedelmes lehet. Aggódva figyelem a fejleményeket, és keresem az elhárítás eszközeit. Úgy látszik, a támadás ereje a Székelyföld (terra sicularum) ellen irányul, ahol a papság és hívek ellenállása a legtömbösebb. Bízunk Isten segítségében.

Az elmúlt évek nyomot hagytak az én szervezetemben is, a szívem érzékeny lett, idegeim fáradtak, váratlanul is

* domicilium – lakás, *itt*: letelepedési engedély

felmondhatják a szolgálatot, annál inkább, mert megfelelő munkatársak hiányában a technikai munka jelentős részét is magam végzem. Auxiliáris kellene tehát a gyengülő püspök mellé, de episcopábilis* papjaim vagy meghaltak, vagy börtönben vannak, vagy alkalmatlanok lettek az idők próbája alatt. Külföldön, állítólag jelenleg Kanadában van két fiatal papom: Fábián Károly és Zsigmond Albert. Tanulmányaikat Rómában, a kollégium hungarico-germanicumban végezték. Szeretném kérni a Szentséges Atyát, hogy egyiket szentelje püspökké. De vajon nyílik-e lehetőség a közeljövőben, hogy hazajöjjenek? Számolva minden eshetőséggel, az egyházmegyei papok közül kettőt kijelöltem sede impedita esetére.

2. Súlyos problémánk a gör. kat. Egyház ügye is. A papság hűséges része, püspökeik példáján buzdulva dicséretesen kitart. A hívek is általában kitartanak. Az ellenállás gyakorlatilag észrevehetően nagyobb a városokon, mint a falvakon. Ez érthető is, mert városokon a latin szertartású templomokban és papoknál a gör. kat. hívek is lelki gondozásban részesülhetnek, míg a falvakon igen sok helyen csak szkizmatikus** pap áll a hívek rendelkezésére. Újabban ágensek arra biztatják a gör. kat. híveket, hogy szertartás-változtatással kérjék felvételüket a latin Egyházba. A minap Kolozsváron jelentkezett ezzel a kéressel a hívek és papok egy csoportja. Kérésüket visszautasítottam. Véleményem szerint ezzel megkezdődnek a gör. kat. Egyház de facto likvidálása, és a városi hívek tulajdonképpen cserbenhagynák a falvakon élő népet, melynek nincs lehetősége szertartás-változtatással elintézni vallási problémáját – átmenetileg sem. Jól tettem-e, és mit tanácsol a jövőt illetően? A napokban közvetve arról értesültem, hogy a Minisztérium tárgyalta Iuga gör.

* episcopábilis – (helyettes) püspöknek is megfelelő, alkalmas

** szkizmatikus – egyházától elszakadt

kat. prelátussal a gör. kat. Egyház visszaállításáról. Állítólag a Kormány hajlandó három püspökséget és Msgr. Hossut érseknek elismerni, de nem akarja elismerni Rusu és Bălan püspök Urakat. A jövő mutatja meg, hogy ez komoly szándék-e vagy csak propaganda.

Hogy pedig valami könnyebb témát is érintsek, bűnbánattal hozom Főtisztelendőséged nagybecsű tudomására, hogy megint visszatértem régi, megrögzött rossz szokásomhoz, a dohányzáshoz. A börtön rácsain kívül kerülve, megint megjött az étvágyam a füstnyelésre. Főtisztelendőséged nem leledzik ebben, sem más hasonló gyöngeségben, de azért ne ítéljen meg engem. Felhőt csinállok, mert felhős égen keressük a felkelő napot.

Ne vegye rossz néven, hogy sokat fecsegtem. Főtisztelendőségednek van ideje, hogy hosszú leveletem elolvassa, nekem pedig lelki szükséglet, hogy kibeszéljem magamat. Elnézését kérem azért is, hogy leveletem magyarul írtam. Főtisztelendőséged jobban tud magyarul, mint én románul. És ha egy-két szót nem értene meg, bizonyára akad a környéken egy búsuló magyar, akit segítségül hívhat.

Magamat és ügyeinket imáiba ajánlva, maradtam Főtisztelendőségednek igaz tiszteletem nyilvánításával Krisztusban testvére

*Márton Áron s.k. Gyulafehérvár,
1956. február 20.**

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 106–113. p.)

* Az iratok között nem találtuk meg Duma János válaszát, de Márton Áron 1956. április 24-én kelt leveléből arra következtethetünk, hogy lennie kellett.

**Levél a Vallásügyi Osztály vezértitkárának
a szeminaristákat ért hatósági zaklatás ügyében
(1968. január 17.)***

Vezértitkár úr!

A Securitate helybeli szekciója január 10-én ankétot kezdett a mi két intézetünkben: a Hittudományi Főiskolán és a Kántoriskolában. 10., 11., 12. és 13-án egymás után rendelte be a növendékeket kihallgatásra. Ezekon a napokon 25 növendéket és egy tanárt hallgattak ki.

A Hittudományi Főiskolán a félévi vizsgák január közepén kezdődnek, ezért személyesen kértem a szekció főnökét, hogy a kihallgatásokat február 1-ig halassza el. A kihallgatások 14-e óta valóban szünetelnek is, de nem tudjuk, hogy ez a kihallgatások befejezését vagy csak elhalasztását jelenti-e.

A következőkben megpróbálom a kihallgatások eddig ismert anyagát összefoglalni:

1. A Securitate [az] egyik harmadéves papnövendéket azzal vádolja, hogy két évvel ezelőtt Fodor Alajos tanár kérdésére: honnan jönnek, azt válaszolta volna: az oláh-óráról. A növendék nem tett ilyen kijelentést, de az ankétátorok a kihallgatás során talán ennek a vádnak szentelték a legnagyobb figyelmet. Több növendéket kihallgattak. A kihallgatások erőteljesen azt célozták, hogy ezt az állítólagos kijelentést igazoltassák. A gyanúsí-

* MÁM, 3. dos., 2. sz. – 1968. január közepén a Securitate vizsgáló-biztosai ('ankétátorai') a tanév első szemeszteri vizsgaszessziójára időzítették a kis- és nagyszeminaristák (azaz kántoriskolások és kispapok) kihallgatását. Márton Áron azonnal a növendékei védelmére kelt. Püspöki díszben, de még személyazonossági igazolványa hiányában „hivatlanul” megjelent a gyulafehérvári Securitatén, és kérte a kihallgatások felfüggesztését. Pár napra rá a történelekről jelentést tett Dumitru Dogariunak, a Vallásügyi Osztály vezértitkárának. Levelét Sturek Emil vitte Bukarestbe. – Korábban közölve: *Márton Áron írásai és beszédei*. Gyulafehérvár, 1996, 60–67. p.

tott növendéknek az ankétátor azt mondta, megmutatja, hogy sohasem lesz pap belőle.

Kihallgatták Fodor Alajos tanárt is. A tanár kijelentette és írásba adta, nem emlékszik, hogy a növendék ilyen kijelentést tett volna. Nyilatkozatát az ankétátor másnap arra használta fel, hogy a kihallgatásra citált növendéket megtéveszse: mutogatta neki a tanár aláírását, s olyan mondatokat „olvasott fel”, amik a tanár nyilatkozatában nincsenek. Másnap a tanárt újra hívták, s ekkor azt mondtam neki: ha a Miatyánkot teszik eléd, azt sem szabad aláírnod. Meg is tartotta.

2. Másik, szintén harmadéves papnövendék 1967 tavaszán a növendékek Körében (Irodalmi Iskola) Passuth László magyar író életét és munkásságát ismertette, s könyveiből részleteket olvasott fel. Passuth művei Budapesten jelentek meg, nagyobb részük az 50-es években, és Romániában is árusították. Két kötetet én is az itteni Libráriában vettem. A növendék a dolgozatot előzetesen bemutatta az intézeti prefektusnak. Ez kötelező, a prefektus ellenőrzése nélkül nem kerülhet előadásra semmi. A prefektus a dolgozatban nem talált semmi kifogásolni valót. A növendéket az ankétátor két alapos kihallgatás után kötelezte, hogy a dolgozatot eredetiben mutassa be. Mivel a növendék a dolgozatot a vakációról nem hozta magával, az ankétátor felírta a szülők adatait, s azt mondta, hogyha két napon belül nem mutatja be a dolgozatot, házkutatást tartanak a szülőknél. Erre a növendéket hazaengedtem, hogy legalább a szülőket mentesítsük a zaklatástól és az ijedelemtől.

Passuth leginkább történelmi tárgyakat dolgoz fel, vannak erdélyi tárgyú regényei is. A növendék a „Ravennában temetik Rómát” és „A mantuai herceg muzsikusa” című könyveket ismertette, tehát nem erdélyi tárgyú regényeket. Az ankétátor azonban az utóbbiakat firtatta, s a szerzőt közönséges sovinizta írónak minősítette. Itt tehát felvetődik a kérdés: mi bűn? Növendékeink a ro-

mán történelmet a hivatalos terv szerint tanulják az általános iskolában, és akik a líceumból jönnek, a líceumban is. Ismereteiket a Teológián az állampolgári nevelési órán még kiegészítik. A nemzetiségek fiai nem tanulják saját népük történelmét. Kérdés tehát: a nem román nemzetiségű román állampolgároknak szabad-e saját népe történelmét és kultúráját ismernie? Bűn-e, ha ilyen könyveket olvas s azokat esetleg társaival is ismerteti?

3. Általános vádként hangoztatják az ankétátorok, hogy növendékeink a román nyelvet és irodalmat nem szívesen tanulják.

A román nyelv és irodalom tanítása 1965 óta valóban probléma lett az intézeteinkben. Addig az egykori római katolikus líceum volt román tanára, Constantin Economu tanította a román nyelvet és irodalmat. Meg voltunk vele elégedve. Annyit tudott magyarul is, hogy a szükséges dolgokat meg tudta magyarázni a növendékeknek anyanyelvükön is. A jelzett időpontban azonban elégedetlenkedni kezdtek az inspektorok, és – amint észrevettük – némely helybeli úr is. A Departament* engedett (úgy, amint a Batthyaneum könyvtár és a katedrális kalauz esetében is) a gyulafehérvári nacionalisták szuggesztiójának (mert akadnak nacionalisták is), a régi tanároknak az autorizációt nem adta meg, kénytelenek voltunk elfogadni a helyi hatóságok által kijelölt három tanárt. A mód, ahogy ez a leváltás történt, természetesen felhívta a figyelmünket: Mi ennek a célja, a román nyelv eredményesebb tanítása, vagy emellett egyéb is?

Az új tanárok megkezdték működésüket, az eredmény azonban nem lett jobb. Növendékeink egész Erdély területéről rekrutálódnak, és bizony gyakran elég gyöngye készséggel jönnek hozzánk. Úgy látszik, az általános iskolák tanerőinek egy része a növendékeknek a vallási gya-

* A kultuszminisztérium vallásügyi főosztálya.

korlatoktól való visszatartását olyan fontos és érdemszerző feladatnak tartja, ami miatt saját tárgyukból az elemi ismeretek közlését is elhanyagolhatják. A hozzánk kerülő növendékek jelentős része anyanyelvén sem tud helyesen írni (8 osztály után), nem is szólva a grammatikában való járatlanságukról. Ha ezeknek a tanár a román nyelvet meg akarja tanítani, bizonyos dolgokat meg kell magyaráznia a növendékek anyanyelvén is. Az új tanárok nem bírták a magyar nyelvet, de – ami talán még fontosabb – nem tudták a növendékek bizalmát sem megnyerni.

Időközben akartuk a román nyelv és irodalom tanítására szabályszerű képesítéssel rendelkező, saját emberünket behozni, abban a meggyőződésben, hogy jobb eredményt tudunk elérni, de a helyi hatóságok megakadályozták, s a Departament ezúttal is nekik adott igazat. Ez év elején a Departament hozzájárulásával, a román nyelv tanárát a Kántoriskolában leváltottuk, a helyzet itt javulni látszik, de az egyik ankétátor gunyoros megjegyzéséből úgy tűnik, hogy ez a leváltás nem tetszik a Securitaténak.

Az ember az anyanyelvén kívül más nyelvet azért tanul, mert szüksége van rá, vagy szereti. Nagyon megjegyeztem egykori osztálytársaim magatartását. Gyulafehérváron érettségiztem 1915-ben. Osztálytársaim egyharmada román volt. Voltak közöttük, akik jól, voltak, akik kevésbé jól, és voltak, akik csak törve beszéltek a magyar nyelvet. Tanáraink az osztályozásnál a nyelvi fogyatékossgot általában nem vették figyelembe, aki tudta az anyagot, azt érdeme szerint minősítették. S számunkra tanulságos volt a román fiúk magatartása. Meglepő ambícióval és szinte örömmel tanulták azoknak a tanároknak a tárgyát, akik velük igazságosan és jóságosan bántak, de zárkóztak lettek azokkal szemben, akik nemzeti vagy vallási érzékenységüket sértették. Vannak lélektani törvények, melyeknek a tiszteletben tartása vagy tudomásul vétele a román nyelv tanítását is jobban elősegíthetné, mint a Securitate érdeklődése.

4. Az ankétátorok felvetették Erdély hovatarozásának a kérdését is. A növendékek nem erről vitatkoztak. Nem tudom, a Securitate ennek a fantomnak a gyakori idézgetésével nem többet árt-e, mint használ.

5. További vád, hogy a múlt évben a Kántoriskola egyik osztálya a magyar himnuszt énekelte volna. A vád légből kapott, a gyanúsított osztály nem énekelte. De megtörtént a múlt évben egy másik osztályban, hogy egyik növendék a harmóniumon a Himnusz dallamát játszotta, s a közelben lévő három-négy növendék utána dúdolta. A magyar himnusz, amit ezen a címen ismernek és énekelni szoktak, Kölcsey egy nagy költeményének az első két szakasza. Nincs benne semmi, ami más nép nemzeti érzését sértené vagy sérthetné. A költeményt az irodalom a remekművek közé sorolja. Tárgya nem a király, hanem a magyar nép, s a nemzet olyan időben választotta ezt himnuszául, amikor az európai nemzetek jó része himnuszaikban az uralkodóért fohászkoztak. Úgy vélem, ha a fiúk zárt helyen, provokatív célzat nélkül énekeltek, csak nacionalista türelmetlenség ütközhetik meg rajta. Talán a nemzetek közelebb jutnának egymáshoz lelkileg, ha egymás megbecsülésének jeléül, kölcsönösen is énekelnék egymás himnuszát, vagy legalábbis nem csinálnának belőle rendőrségi ügyet.

Énekel egy osztály, szintén a múlt évben, egyetlenegy-szer egy másik éneket, mely így kezdődik: „Gyermekszívek hódolata”. Ez vallásos ének, a katolikus elemista gyermekek egykori vallásos szervezetének, az ún. Szívgárdának a himnusza. A mozgalom célja Jézus Szíve tiszteletét ápolni és terjeszteni a gyermekek között. Az ének mint költemény gyenge, a dallama kedves. Nálunk a Szívgárda 1944 óta sehol sem működik. Nem is szervezzük. A Magyarországon megjelenő imakönyvek most is közlik és ott énekelik is. Náluk a „gárda” szónak nincs olyan rossz hangzása, mint nálunk. Kiadtam a rendeletet, hogy az éneket a növendékek könyveikben ragasszák le.

6. A helybeli ferencrendi Páter, a múlt évben, felvett három kántoriskolás növendéket az ún. harmadrendbe. A harmadrend majdnem mindegyik nagyobb szerzetesrendnek olyan függelék-féléje. Világi híveket vesznek fel, akik bizonyos imák elvégzésére és erénygyakorlatokra kötelezik magukat, vagyis a keresztény ember átlagos kötelességeinél valamivel többet vállalnak. Jelvényük az ún. corda és a skapuláré; az előbbi egy övszerű madzag, a második egy posztódarab a Szűzanya képével. Mind a kettőt a ruha alatt, a fehérnemű fölött hordják. Olyanszerű ez, mint azok a különböző tárgyacskáék, melyeket elég gyakran magukkal hordanak nem-hívók, de a kettő között lényeges különbség van: az amulettek tulajdonosai az amulettnek mágikus erőt tulajdonítanak, mi pedig az imák és erénygyakorlatok erejében hiszünk.

A Securitate ebből is nagy dolgot kerekített. Igaz, hogy inkább a kérdés jogi oldalát feszegette: a ferencrend be van tiltva – mondja –, a Páter titkos tevékenységet fejt ki, titkos szervezkedést folytat, jelvényeket osztogat stb. Az ankétátor persze nem mulasztotta el utalni a Büntető törvénykönyvnek a clandestin és subversiv^{*} szervezkedésekre vonatkozó paragrafusaira. Az egyik növendék, amikor másodszor is hívták, elkezdett reszketni. Az ankétátor azzal bocsátotta el, ha harmadszor is hívhatja, veheti a csomagját.

Megjegyzem, hogy a skapulárét bármelyik pap feladhatja, akinek van felhatalmazása. Én is felvettem már ifjúkoromban. Igaz, hogy a vállalt kötelességeket elég hanyagul végzem, de azért skapulárés minőségemben sem követtem el több hibát, mint egyébként.

7. A Kántoriskola két nehezen fegyelmezhető növendéke: Szász István és Chiorean Miklós a múlt évben összeveszett, s a veszekedés hevében Szász azt mondta Chiore-

* Mivel a levelet a bukaresti hatóságnak írta, nem igyekezett magyarul megnevezni a törvénykezési szakkifejezéseket: clandestin = titkos, tiltott; subversiv = bomlasztó, felforgató.

annak: Te büdös oláh. Hogy Chiorean mit mondott Szásznak, arról hallgatnak a Securitate jegyzetei, de ő sem maradt adós. Ma egyik sem növendékünk. Szászt a múlt tanév végén elbocsátottuk magaviselete és elégtelen tanulmányi eredménye miatt. Chioreant decemberben eltanácsoltuk.

8. A Securitate kifogásolja, hogy a Kántoriskolában a növendékeket testi fenyítékben részesítik. Ez a Kántoriskolában néha valóban megtörténik, a Teológián soha. A Kántoriskolába a növendékek elég neveletlenül jönnek, némelyik az intézeti fegyelembe is nehezen szokik bele. Előfordul tehát, hogy amikor a fegyelmezés minden más formája hiábavaló, vagy a nevelő elveszíti a türelmét, elcsattan egy-két nyakleves. Aki valaha foglalkozott tömeg-neveléssel, s volt intézetben, saját tapasztalatából tudja, hogy néha egy megfelelő pillanatban és indokoltan leadott nyaklevesnek nagyobb morális hatása van, mint a legékesebb prédikációnak. Emiatt egy növendék sem hagyta el az intézetet és egy szülő sem panaszkodott. Mindamellett örömmel vesszük tudomásul, hogy az állampolgárok nevelésénél a testi fenyíték alkalmazását a Securitate nem tartja megengedhetőnek.*

Az ankétátorok az esetek felsorolásánál külön megemlítették, hogy a fent említett Chioreant „összeverték, mert a püspöki ház padlásán galambászott”. Egyik este 7 óra tájban a dolgozószobám fölött zajt hallottam. Chiorean egy utcagyermek társaságában galambokat keresett. Áttörték az iskola és a püspöki ház padlását elválasztó téglafalat, s az egész padláson vígan madarásztak. Ez persze azzal a veszéllyel is jár, hogy a madarászok cigarettára gyűjthetnek, vagy a sötétben gyufát gyűjtanak, vagy pedig – maguktól vagy megbízásból – elhelyezhetnek a

* A mondatban rejlő gúnyt és keserűséget akkor értékelhetjük valós mértékén, ha tudjuk, hogy Márton Áron közel hat évig volt a Securitate foglya.

padláson valamit, ami kompromittáló (ilyen légkörben élünk). Utasításomra Chiorean is kapott két kiadós nyaklevest, s kilátásba helyeztem, hogy ha a vállalkozást megismétlik, saját kezűleg fogom elnadrágnálni.

9. Még egy másik papnövendéket azzal vádoltak, hogy két évvel ezelőtt egy könyvből mutogatta Hitler képét, és kötelezték, hogy az inkriminált könyvet három napon belül mutassa be. A fiúnak a könyvért haza kellett volna mennie Udvarhelyre. Erre magamhoz vettem a könyv, a Larousse-féle enciklopédia egy példányát, felkerestem a szekció főnökét, bemutattam a magammal vitt példányt, megmondtam, hogy a könyvet Párizsban nyomják, Romániában is árusítják, legalább százezer példányban forog közkézen, hogy a Hitler képén kívül több ezer embernek a képe látható benne, köztük a Marxé és a Leniné is. Kérésre beleegyezett, hogy a fiú ne menjen haza a könyvért. Hitler sohasem érdekelte a mi növendékeinket, kár, hogy a Securitate olyan nagy figyelemben részesíti.

10. A Securitate foglalkozott a Főtitkár Úr* 1966. évi gyulafehérvári látogatásával is. Arról faggatta a Kántoris-kola növendékeit, hogy a Főtitkár Úr látogatásakor mit beszélgettek egymás között, s mit mondtak a Főtitkár Úr székelyföldi látogatásáról.

Ezt a pontot utoljára hagytam, de a legszívesebben mellőztem volna. Úgy érzem, a Securitate a szándékos ünneprontó szerepére vállalkozott, amikor az emlékezetes eseményt ilyen módon tálalja serdületlen ifjak elé.

A Főtitkár és Államelnök Úr Őexcellenciája személyes benyomásaiból tudja, hogyan fogadták Székelyföldön. Gyulafehérváron minket a hatóságok bizonytalanságban hagytak, de azt elemi kötelességünknek ismertük, hogy ha templomunkat meglátogatja, a funkciójának és személyének járó tisztelettel fogadjuk. Csak nekem volt szemé-

* 1966-ban már N. Ceaușescu volt az RKP főtitkára.

lyes problémám, vajon szívesen veszi-e, ha én – akkor még DO-s püspök* – fogadom.

Még folytathatnám az ankétátorok három napos tevékenységének az anyagát. Kitértek a sportra, a hazai és külföldi gyártmányok minőségére, a magán- és kollektív gazdálkodás eredményességére, tettek egyházpolitikai megjegyzéseket stb. De ezek már nem jelentenek új szint. Minden igyekezetük arra összpontosult, hogy bebizonyítsák, hogy intézeteinkben, más visszaélések mellett, nacionalista, hitlerista, románellenes szellem uralkodik. Nyomatékosan emlékeztették a kihallgatottakat arra, hogy múlt években tanároktól vonatták meg a működési engedélyt és növendékektől a domicíliumot. Erre persze a kihallgatottak nagyon élénken emlékeznek, s tudják azt is, hogy a Securitate figyelmeztetése nem üres fenyegetés...

Említettem, hogy az ankétálás felbolygatta a két intézet nyugalmát és fel a miénket is. Mindig, amikor a Securitate rávetődik az intézetre, mindenki meg van ijedve. Az előjárók, elsősorban az igazgatók, szeretnének valahol messze lenni. A növendékek serege ilyenkor olyan, mint a megriasztott nyáj pásztor nélkül.

Nyilvánvaló, hogy az elsorolt ún. „esetek” semmiképpen sem tartoznak a Securitate hatáskörébe. Ha van is valamelyiknek alapja, az is olyan diszciplináris eset, ami- ben az intézetek előjárósága illetékes. Az is nyilvánvaló, hogy a Securitate, amit csinál, felettes hatósága tudtával, vagy utasítására csinálja. Logikusan vetődik fel tehát a kérdés: Miért hozakodik a Securitate éppen most elő egy és két évvel ezelőtt megtörtént vagy meg sem történt dolgokkal, és miért csinálja ezt a zajos kihallgatást? Figyelmeztetés akar ez lenni a püspök címére, hogy húzza meg magát, mert semmi sem változott? Vagy bevezetője ez az

* DO – domiciliu obligatoriu, kényszerlakhely (tkp. házi őrizet). Márton Áron 1957. június–1967. november között nem hagyhatta el a püspöki palota és a székesegyház körzetét.

intézetek ellen szándékolt radikálisabb intézkedéseknek? Vagy a Securitate „magán”-bosszúja, azért, mert a püspök panaszkodni mert? Meglátjuk.

Elnézését kérem, hogy a szövegbe néhol személyes mozzanatokot vegyíték, az anyag hozza magával. Elnézését kérem azért is, ha néhol keserű a hangom...

Első gondolatom az volt, hogy a legfelsőbb Fórumhoz fordulok közvetlenül, de nem akarom Önt kikerülni. Önt kérem tisztelettel, szíveskedjék leveletem bemutatni. A mi ügyünk jelentéktelen az országos gondok mellett, de a mi életünk kicsiny dolgokból tevődik össze, s számunkra megnyugtató már az is, ha tudomást szereznek róla. Nagyon kérem, szíveskedjék kabinetje útján megtelefonáltatni, hogy kérésemet teljesítheti-e.

Kérem, fogadja mély tiszteletem nyilvánítását.

Gyulafehérvár 1968. január 17.*

Márton Áron püspök

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 123–132. p.)

* A levél elküldése utáni fejleményeket Márton Áron a dokumentumhoz csatolt kéziratos függelékben a következőképpen rögzítette: „Január 22-én, hétfőn reggel 8-9 óra közt, küldöncöm (Sturek E.) személyesen átadta Dragomir vezértitkár úrnak, aki elolvassa azt mondta: »Ilyesminek nem szabad megtörténnie; szavamat adom, hogy foglalkozom az ügygel.« Máig választ még nem kaptam. A félévi vizsgákon jelenlévő Visán László inspektor azonban vagy kilencféle, a növendékek, az intézeti élet, az Irodalmi Iskola stb. működésére vonatkozó kimutatást kért »személyes tájékozódás« céljából, amiből úgy látszik, hogy előbb minket ellenőriznek.”

Moses Rosen főrabbi
25 éves évfordulóján mondott beszéd
(Bukarest, 1973)*

A zsidó közösség többször küldött nekem ünnepi alkalmaakra szóló meghívót, de eddig egyszer sem vehettem részt személyesen előre megállapított és meghirdetett programom miatt. Tudott dolog, hogy a bibliai Mózes és Áron közt sem volt mindig teljes az egyetértés, már gyanúsítani kezdem ószövetségi testvéremet, Főtisztelendő Mózes főrabbi Urat, hogy a helyzetemet kikémleli, s az ünnepeket szándékosan teszi olyan időpontra, amikor el vagyok foglalva. Aztán némi elmélkedés után rájöttem, hogy ez a feltételezés illetlen és nélkülöz minden alapot, mert az ilyen ünnepek idejét rendszerint az időbeli tényezők és a külső körülmények determinálják. Örömmel ragadtam meg tehát a jelenlegi alkalmat, hogy a 25 éves évforduló ünnepségén részt vegyek és a Főtisztelendő Főrabbi Urat köszöntsem.

Köszöntöm elsősorban mint Fiát és egyik jeles lelki vezetőjét annak a népnek, melynek közvetítésével Isten ószövetségi kinyilatkoztatását kaptuk. Egyházam ugyanis elismeri és hivatalosan tanítja, hogy hitének és kiválasztottságának a kezdetei, Isten üdvösségszerző titokzatos terve szerint, megvannak már a pátriárkáknál, Mózesben és a prófétákban. Vallja, hogy a keresztények valamennyien Ábrahám fiai hitük folytán, és nem felejtí azt sem, hogy annak a nemes olajfának a gyökeréből táplálkozik, melybe a nemzetek vad olajfa ágai be vannak oltva, ahogy ezt Pál apostol plasztikusan kifejezi (*Róm 11, 17–24*).

Főtisztelendőséged megválasztásának 20-ik évfordulóján ezt mondta: „Húsz évvel ezelőtt, amikor megbíztak közösségünk lelkivezetésének szent küldetésével, egy hegy volt

* MÁM, 23. dos., 12. sz. – Korábban közölve: *Márton Áron írásai és beszédei*. Gyulafehérvár, 1996. 99–100. p.

előttem, amelyet meg kellett másznom. Ez az emelkedő egyáltalán nem volt könnyű.”* Nem volt könnyű, mert Főtisztelendőségednek mélyről, a szenvedések, fájdalmak, megaláztatások, csalódások mély völgyéből kellett indulnia, és megkísérelnie, hogy hitet öntsön azokba, akiknek a lelkigondozását átvette, s akik az embertelenséget saját bőrükön tapasztalták. A nehéz út Önnek sikerült. Nagy hite segítette, s méltán mondhatta a kor, és méltán ismételheti most, a negyedszázados határkőnél: „A legnagyobb alázattal és egész lényemmel köszönöm az Úristennek, hogy sikerült felmennem és megmaradnom a szent csúcson, amelyről ugyancsak a zsoltáros mondja, hogy tiszta kezűek és tiszta, derűs szívűek számára megközelíthető.”**

Ugyanakkor idézte jeles elődjének, dr. Jákob Niemirower-nek szép mondását: „A rabbi ugyanakkor a régmúlt idők hagyományának strázsája és az eljövendő időknek hirdetője.”*** Főtisztelendőséged e kettős feladatot vállalta 25 évvel ezelőtt, páratlanul nehéz körülmények között. Midőn a ragyogó eredményhez gratulálunk, testvéri szeretettel köszöntjük és kívánjuk, hogy a következő 25 év Főtisztelendőséged eredményekben gazdag főpásztori működésének minden nehézségtől mentes boldog és nyugodt szakasza legyen.

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 177-179. p.)

* „Acum 20 de ani, când mi s-a încredințat misiunea sfântă de a păstori obștea noastră, în fața mea se află un munte, pe care trebuia să-l urc. Acest urcuș nu era deloc ușor.”

** „Cu toată smerenia și cu întreaga mea ființă, mulțumesc lui Dumnezeu că am izbutit să urc și să mă mențin pe culmea cea sfântă, despre care tot psalmistul spune că e accesibilă celui ce are mâini curate și inimă senină, pură.”

*** „Rabinul este în același timp santinela tradiției vremurilor de odinioară și crainicul vremurilor ce vor veni.”

**A gyulafehérvári ortodox püspök beiktatásán
mondott beszéd
(Gyulafehérvár, 1976. január 25.)***

Az ortodox egyház szinódusa, a jelentős évfordulókat ünnepelve, 1975 novemberében kiadott okmányával jelentette be az új egyházmegye létesítését, illetve a régi visszaállítását. Az okmány szövegéből kiérzik, hogy a szinódus ezzel a határozatával egy régi sebet akar begyógyítani. Ha nekünk szabad most itt a gondolatunkat nyilvánítanunk, azt óhajtánók, hogy a gyógyulás teljes legyen, vagyis hogy a régi seb begyógyítása elősegítse az újabb seb gyógyítását is.

Az új egyházmegye főpásztorát évek óta ismerjük, jó szomszédi és kollegiális viszonyban voltunk, s a magunk részéről ezt ígérjük az új relációban is.

Az új, illetve a visszaállított egyházmegye a „gyulafehérvári egyházmegye” nevét viseli, s területével belenyúlik a gyulafehérvári római katolikus egyházmegye területébe. A két egyházmegye hívei és papjai tehát ezen a területen együtt élnek és dolgoznak, a főpásztorok pedig ugyanakkor felelősök egyrészt a saját híveikért és intézményeikért, másrészt felelősök azért, hogy a papok és hívek között az együttélés zavartalan legyen, a kölcsönös jóakarát és tisztelet jegyében.

Ami a miénk, azt természetesen meg akarjuk tartani, de ígérjük, hogy a szomszéd területébe nem kaszálunk bele. Ha pedig emberi gyarlóságból mégis előfordulna valami, aminek nem szabad előfordulnia, keresni fogjuk a meg-

* MÁM, 23. dos., 3. sz. – Közölve: *Márton Áron írásai és beszédei*. Gyulafehérvár, 1996, 102–103. p. Az ortodox egyház szinódusa 1975-ben Gyulafehérvár székhellyel új püspökséget állított fel a Fehér, Maros és Hargita megyékben élő görögkeleti hívek intenzívebb pasztorálása érdekében. Első püspöke Emilian Birdaş, ez a köszöntés neki szól.

felelő módot, hogy azt elintézzük egymás között úgy, ahogy keresztényekhez illik.

Ez egyébként, az emberiség mai problematikus helyzetében, elsőrangú kötelesség is. A történelem vizsgálata állította a kereszténységet is egyetemlegesen, s már jóslatok is hangzanak el, hogy a kereszténység jelentéktelen szektává zsugorodik, ha a kereszténység különböző árnyalatai nem vállalják az igazságosság és a szeretet szolgálatát, őszintén és határozottan, az evangélium szellemében. Ezért a főpásztor feladata ma még nehezebb és a felelőssége még nagyobb.

Testvér, Te bizonyos előnnyel indulsz felelős főpásztori szerepedben. Szerzeteséletet éltél, kolostorban nevelkedtél. Azt az életet és fegyelmet élted, melyet az első keresztények az első századokban, amikor a keresztények kapcsolata az Úr Jézussal élő volt hitben és hűségben. Ezt az életformát, kétezer esztendő óta a szerzetesközösségek őrzik és közvetítik hozzánk.

A mai embernek és nekünk mindnyájunknak erre az őskeresztény lelkületre van szükségünk, hogy hivatásunk követelményeinek megfelelhessünk. Főpásztori hivatalod ünnepélyes átvétele alkalmából szívből kívánjuk, hogy sikerüljön Neked a gondjaidra bízottakat minden veszéllyel szemben megvédeni és a Krisztus iránti igaz hitben és hűségben megerősíteni. Magvetésed hulljon mindig termékeny talajra, és hozzon gazdag termést!

(Forrás: *Márton Áron hagyatéka 5. Papság*. Összeállította és jegyzetekkel ellátta: Marton József. Marosvásárhely, 2009, Mentor Kiadó. 179-181. p.)

IV.
„AZ APOSTOL SZAVAIVAL KÖSZÖNTELEK...”

A híveitől búcsúzó püspök kөрlevele

Tisztelendő Testvéreim,
Szeretett jó híveim!

Isten kegyelméből negyvenkettedik éve már, hogy boldogemlékű Vorbuchner Adolf püspök halála után 1938 szeptemberében mint apostoli kormányzó, majd ugyanazon év karácsonyán mint megyéspüspök akkori Szentséges Atyánk, XI. Piusz pápa rendelkezéséből egyházmegyénk kormányzását átvettem.

Isten akaratát látva a kinevezésben, gyengeségem tudatában, de az Ő segítségében bízva fiatalos készséggel és odaadással vállaltam a feladatot: *Non recuso laborem*, Uram, ha néped számára még szükséges vagyok, nem utasítom el, vállalom a munkát.

A haladó évek, közte a háború pusztításainak és a háború utáni átalakulások évei felettem sem múltak el nyomtalanul, próbára tették testi-lelki erőimet. Úgy tetszett Istennek, hogy többféle betegséggel is meglátogasson, amelyek szobámhoz kötnek, akadályoznak főpásztori kötelességeim teljesítésében. Ezért az utóbbi években ismételten kértem Szentséges Atyánkat, mentsen fel az egyházmegye kormányzásának terhe alól. Legutóbb a Szentatya küldöttének márciusi látogatása alkalmával.

A Szentatya megértette helyzetemet, április második hatállyal felmentett a kormányzás gondjai alól, és ezt utódlási joggal kinevezett segédpüspökömrre, Nagyméltóságú és Főtisztelendő Dr. Jakab Antal püspök úrra bízta, s kegyes volt ezt velem személyesen táviratban közölni. Fiúi hálával fogadtam intézkedését, amellyel lelkiismeretemet megnyugtatta és az egyházmegye zavartalan továbbkormányzásáról gondoskodott. Az ügyek intézése az utóbbi években amúgy is egyre inkább a segédpüspök urat terhelte, aki készséggel és hozzáértéssel volt mindig

segítségemre. Azzal a megnyugtató érzéssel vonulhatok vissza, hogy az egyházmegye vezetése jó kezekben van. Új Főpásztorotokat fogadjátok szeretettel, és készséges engedelmességgel tegyétek számára könnyebbé a kormányzás gondjait és felelősségét.

Szeretett Híveim, mint főpásztorotok elsősorban a hitet akartam megerősíteni lelketekben, és a hithez való ragaszkodást hagyom rátok örökségül.

Keresztény és emberi életünk alapja a hit, és ugyanakkor számunkra őseinktől való drága örökség, amelyhez apáink hűségesen ragaszkodtak és amelyért sok áldozatot vállaltak. Ahogyan az Apostol tanítja, hit nélkül nem lehet senki sem kedves Isten előtt (*Zsid 11,6*). A hit tárgya a láthatatlan valóság, és ezért mindig nehézséget jelent az embernek. A mai embernek különösképpen, amikor tudomány, kultúra, társadalmi élet egyaránt elfordult a hittől. Az idősebb nemzedék, amelyik átélte a háború borzalmait és a sok változást, amelyen átment az emberiség élete, megtanulta, hogy aki Istent elveti, az könnyen megfélemezhető az emberiségről is, s hogy a világ állandó változásában csak a hit az, ami nem változik, amibe belekapaszkodhatunk. Az örökkévalóság a mi menedékünk – olvasható a marosvásárhelyi temető egyik sírkövén. A fiatalabb nemzedéknek nincs ilyen tapasztalata, és alkalmatlan, hogy megismerje a hit alkotásait és értékeit.

Bizalommal kérem a szülőket és papjaimat, úgy vessék be értelmükbe és szívükbe a hit igazságait, hogy a megtartó családi és otthoni környezetből kiszakadva se veszítsék el. A hitre építsék egyéni és családi életüket. Ezzel adják nekik a legdrágább örökséget.

Az emberrel való sorozatos visszaélések indították a világot, hogy főként a második világháború után figyeljen az ember jogaira és méltóságára. Az egyházi Tanítóhivatalnak is az utóbbi évtizedekben egyik fontos tanítá-

sa az emberi méltóság. Krisztus a felebaráti szeretet parancsát odatette az Istenszeretet mellé a főparancsolatban.

A hívő embernek Isten gyermekét és saját testvérét kell meglátnia embertársában, akkor is, ha másképpen gondolkodik, mint Ő, más nyelvet beszél és talán mások a vágyai és célkitűzései. Erre is sokszor rámutattam, amikor tanítottalak titeket, és búcsúzóban ismét kérlek, tiszteljek és szeressetek minden embert, elsősorban azokat, akikkel együtt éltek. Csak úgy fogjuk elkerülni a még mindig fenyegető háborús veszedelmeket, úgy fogjuk megtalálni az egyetértést és igazi békességet, ha őszinték vagyunk egymáshoz, nem félünk egymástól és kölcsönösen segítjük egymást életfeladataink teljesítésében.

A testvériséget elsősorban magunk között, az Egyház közösségében kell megvalósítani. „Hitünk parancsa, hogy a templomon kívül az életben is testvérek maradjunk, egymás sorsa iránt érdeklődjünk és egymás terhét kölcsönös megértésben hordozzuk” – mondtam első püspöki körlevelemben és most is erre kérlek titeket. Legyen minden egyházköziség igazi testvéri közösség. Az egyház akkor fogja vonzani a kívülállókat és akkor valósul meg a keresztény egyházak és közösségek közös óhaja és törekvése: az összes keresztények egysége, ha rólunk is elmondhatják, mint az első századok keresztényeiről: Nézd, ezek mennyire szeretik egymást.

Amikor megválok az egyházmegye kormányzásától, búcsúzásom pillanatában Tisztelendő Testvéreimnek szívből köszönöm, hogy hivatali megbízásom ideje alatt testvéri türelemmel elviseltek, s gyarló utasításaimat legjobb belátásuk szerint elfogadták és követték.

Külön köszönöm volt munkatársaimnak az engedelmességet, és az irántam tanúsított megértő jóságot.

Köszönöm mindazok munkáját, akik egyházközöségeinkben vagy egykori intézményeinkben az Egyház szol-

gálatában dolgoztak vagy dolgoznak, híveimnek hitük-
höz és Egyházunkhoz való ragaszkodását, templomaikról
és papjaikról való gondoskodását. Minden jóakarátú em-
bernek minden személyem iránti figyelmét és jóakarátát,
amellyel főpásztori munkámat elősegítették.

Mindnyájuk életére és további munkájára őszinte fo-
hásszal kérem Isten áldását és segítségét.

Mindazoktól, akiket hivatali megbízásom ideje alatt
esetleg megbántottam, bocsánatot kérek.

Főpásztori hivatalomból távozva megáldalak bennete-
ket. Megáldom életeteket, családotokat, otthonotokat,
munkátokat, gondjaitokat és minden jószándékotokat. A
gyermekeket és öregeket, a betegeket, a szenvedőket és
a gyászolókat, és kérem az Úr Jézus Krisztust, hogy ígére-
te szerint maradjon mindig velünk, és segítsen, hogy
példája szerint minden körülmények között megvalósít-
suk a mi életünkben Isten akaratát.

Magamat imáitokba ajánlva, mint első körlevelemben
tettem, most is az Apostol szavaival köszöntelek titeket,
ahogyan azt minden szentmisében halljátok. A mi Urunk
Jézus Krisztus kegyelme, az Atyaisten szeretete és a Szent-
lélek egyesítő ereje legyen mindnyájatokkal. Ámen.

Gyulafehérvár, 1980. május 15-én,
Urunk Mennybemenetele ünnepén

*Márton Áron s.k.
püspök*

(Forrás: 44/1980 sz. körlevél. Nyomtatásban: P. Szőke János.
Márton Áron. Nyíregyháza, 1990. 512–516. p.)

TARTALOMJEGYZÉK

I. ELŐADÁSOK, TANULMÁNYOK	5
Apák és fiúk	7
Világnézet és nevelés	13
Az iskolán kívüli népnevelés feladatai	24
Nemzet és kultúra	37
A pályaválasztás és az iskola	41
Templom és iskola	46
II. SZENTBESZÉDEK, KÖRLEVELEK	55
Márton Áron beszéde a plébánosi tisztségbe való beiktatásakor (1938. szeptember 29.)	57
Első püspöki körlevél	63
Adventi körlevél 1940-ben	70
Húsvéti szózat 1942-ben	76
Vigasztaló beszéd	83
Újévi üzenet 1944-re	86
Papszentelés a Szent Mihály plébániatemplomban, 1944. május 18-án	95
Húsvéti körlevél 1945-ben	101
Új korszak van készülóban (Kolozsvár, 1945. október 28.)	115
Pünkösdi beszéd Csíksomlyón (1946)	123
A demokrácia erkölcsi feltételeiről. Krisztus Király ünnepén (Marosvásárhely, 1946. október 27.)	129
Új év küszöbén (Újévi beszéd a gyulafehérvári székesegyházban, 1947. január 1-jén)	139
A történelmi idők történelmi feladatra szólítanak. Krisztus Király ünnepén (Kolozsvár, 1947. október 26.)	146

Családunk följánlása	
Mária szeplőtelen Szívének	155
Körlevél a hitvallói helytállásról	158
Pütkösdői beszéd Csíksomlyón	
(1949. június 4.)	165
Szabadulása utáni első körlevele	168
Veritas liberabit vos (Újév, 1961)	172
Hitvallásunk áldozatot kíván (Gyulafehérvár,	
1962. április 21., Nagyszombat)	174
A nagykorúság követelményei	178
Templom-megáldás Csíkszentdomokoson	
(1972. október 29. Évközi 30. vasárnap)	184
A béke tőlünk is függ (Újév, 1974)	190
A keresztény élet súlypontjai	194
Európába haladva (Újév, 1978)	201
III. LEVELEK, ÜNNEPI BESZÉDEK	205
Üdvözlő beszéd Vásárhelyi János református	
püspök beiktatásán (Kolozsvár, 1936)	207
Márton Áron beszéde a kanonoki tisztségbe	
való beiktatásakor (1938. szeptember 6.)	209
Beszéd a kolozsvári Szent Mihály Egyházközség	
képviselőtestületi Közgyűlésén	
(1938. szeptember 29.)	211
Beszéd dr. Varga Béla unitárius püspök	
beiktatásán (1938. október 2.)	214
Levél a Magyar Királyi Minisztériumhoz,	
a Kolozs Megyei Főispáni Hivatalhoz	
és a Kolozsvári Rendőrkapitánysághoz	
(1944. május 22.)	216
Levél Petru Groza miniszterelnökhöz	217
Lelkigyakorlatzó papoknak tartott beszéd	
(1955. szeptember)	229
Tájékoztató Duma János apostoli delegátus	
számára (1956. február 20.)	235

Levél a Vallásügyi Osztály vezértitkárának a seminaristákat ért hatósági zaklatás ügyében (1968. január 17.)	242
Moses Rosen főrabbi 25 éves évfordulóján mondott beszéd (Bukarest, 1973)	252
A gyulafehérvári ortodox püspök beiktatásán mondott beszéd (Gyulafehérvár, 1976. január 25.)	254
IV. „AZ APOSTOL SZAVAIVAL KÖSZÖNTELEK...”	257
A híveitől búcsúzó püspök körlevele	259

A Székely Könyvtár előfizetőinek névsora

Anghel Anna – Csíkmindszent
Antal Orsolya – Székelyudvarhely
Apáczai Csere János Pedagógusok Háza – Csíkszereda
Arany János Általános Iskola – Csíkszentimre
Bagoly Zsolt – Székelybős
Balázs Bécsi Zsolt – Csíkszereda
Balázs Hegedüs Ida – Csíkszentlélek
Balázs Renáta – Kászon
Bálint Ferenc – Kolozsvár
Bálint Szilárd – Székelyudvarhely
Balogh Brigitta – Nagyvárad
Bán Dalma – Nyárádremete
Barabási Albert László – Boston
Barabás Ildikó – Sepsiszentgyörgy
Benedek Zoltán – Csíkszentkirály
Benkő Levente – Kolozsvár
Bereczki Kovács Balázs – Csíkbánkfalva
Berszán Lajos – Gyimesfelsőlok
Bíró Attila – Csíkszentkirály
Bíró Levente Tibor – Kézdivásárhely
Bod Péter Megyei Könyvtár – Sepsiszentgyörgy
Bokor Botond – Fenyéd
Borboly Csaba – Csíkszereda
Borcsa Hanna – Budapest
Bors Ferenc – Csíkszentkirály
Bölöni Ildikó – Székelyudvarhely
Böjte József – Csíkszentkirály
Burus Anikó – Csíkszereda
Burus Borbála – Csíkcsomortán
Butyka Andrea – Tusnád
Csiszer András – Csíkszentkirály
Csiszer Elemér – Csíkszentkirály
Cseke András – Csíkszentmárton
Czine Zsolt Attila – Sepsiszentgyörgy
Czoppelt Julianna – Kovászna
Cseh Csaba – Csíkszentsimon
Csíki Dénes – Marosvásárhely
Csúcs Mária – Csíkszereda
Daczó Katalin – Szépvíz
Dán Károly – Budapest
Dávid Katalin – Székelyudvarhely
Deák Csaba – Székelyudvarhely

Demeter Anna Sára - Kolozsvár
Dénes Brigitta - Brassó
Dénes Domokos - Csíkszereda
Dénes László - Nagyvárad
Dobos Sándor - Nagyvárad
Domokos Zoltán - Gyergyócsomafalva
Egyed Csaba - Lővéte
Egyed József - Lővéte
Elekes Béla Ernő - Csíkszereda
Dr. Elek Sándor - Miskolc
Fábián Helén - Kézdivásárhely
Farkas Árpád - Sepsiszentgyörgy
Dr. Fazekas Márta - Washington
Fejér András - Bromma
Fekete Béla - Budapest
Ferenczes István - Csíkszereda
Ferencz Éva - Kézdivásárhely
Ferencz S. Katalin - Csíkpálfalva
Ficzere Béla - Budapest
Floud Impex Srl - Csíkszereda
Fülöp Török Réka - Kézdivásárhely
Gábor László - Csíkszereda
Gál Zoltán - Gagy
Gálfalvi György - Marosvásárhely
Gáll Levente - Csíkmadaras
Gergely Anna - Csíkszentmárton
Gergely Orsolya - Csíkszereda
Görbe Katalin - Gyergyóújfalu
György Réka - Pozsony
Dr. Györfi Sándor - Csíkcsicsó
Dr. Györfi Sándor - Csíkszereda
Heidénhoffer Ilona Csilla - Érmihályfalva
Horváth Péter - Győr
Ilia Mihály - Tápé
Illyés Angéla - Szentegyháza
Incze Csaba - Csíkszereda
Dr. Iszlai Sándor - Berettyóújfalu
János Julianna - Csíkszereda
Jánosi Csaba - Csíkszereda
Juhász B. Tünde - Csíkszereda
Jurcsák Levente - Csíkszentkirály
Kádár Gabriella - Temesvár
Kájoni János Megyei Könyvtár - Csíkszereda
Kajtár Csaba - Csíkdánfalva
Karácsonyi Zsolt - Kolozsvár
Kató Katalin - Algyógy
Kecskés Emőke - Székelykeresztúr

Kemény János Elméleti Líceum – Maroshévíz
Kerekes Ákos – Nagyenyed
Kerestély Zsolt – Székelyudvarhely
Kirják Attila – New York
Kiss Boróka – Börvely
Kiss Magdolna – Temesvár
Kocsis Erika – Csíkbánkfalva
Kóka Emília – Csíkszentmárton
Msgr. Kovács Gergely – Róma
Kolcsár Géza – Gyergyószárhegy
Kosztai Csaba – Csíkszereda
Kovács Ágnes – Székelyudvarhely
Kovács Irén – Székelyszáldobos
Kovács Sándor Levente – Csíkszentmárton
Községi Könyvtár – Bögöz
Községi Könyvtár – Csíkszentdomokos
Községi Könyvtár – Csíkszentmárton
Községi Könyvtár – Gyergyócsomafalva
Krizsa János Általános Iskola – Kápolnás
Kurkó Árpád – Csíkszereda
Dr. László Ilona – Marosvásárhely
Lázár Júlia – Csíkszentdomokos
Lehoczky Ferenc – Sepsiszentgyörgy
Lezsák Sándor – Budapest
Magyarország Főkonzulátusa – Csíkszereda
Major Lehel – Székelykeresztúr
Markó Balázs – Marosszentanna
Márkos Katalin – Csíkszereda
Márton László Szilárd – Gyergyócsomafalva
Mirk László – Csíkszereda
Minier Gábor – Gyergyószentmiklós
Murányi László – Székelyudvarhely
Muszka Balázs – Szépvíz
Dr. Nagy Béla – Székelyudvarhely
Nagy Benedek – Csíkszereda
Oláh Zoltán – Gyergyószentmiklós
Páll Emil – Csíkszereda
Pálosi Réka Zsófia – Csíkszereda
Pál Zsuzsanna – Csíkszentmárton
Péter Ádám – Connecticut
Péter Zsuzsa – Csíkszereda
Peti Rozália – Marosvásárhely
Petőfi Sándor Iskolaközpont – Csíkdánfalva
Petres Sándor – Csíkszereda
Polgármesteri Hivatal – Balánbánya
Polgármesteri Hivatal – Csíkcicsó
Polgármesteri Hivatal – Csíkdánfalva

Polgármesteri Hivatal – Csíkkarcfalva
Polgármesteri Hivatal – Csíkmadaras
Polgármesteri Hivatal – Csíkrákóc
Polgármesteri Hivatal – Csíkszentdomokos
Polgármesteri Hivatal – Csíkszentgyörgy
Polgármesteri Hivatal – Csíkszentimre
Polgármesteri Hivatal – Csíkszentkirály
Polgármesteri Hivatal – Csíkszenttamás
Polgármesteri Hivatal – Madéfalva
Polgármesteri Hivatal – Szépvíz
Póra Bence – Csíkszereda
Dr. Puskás Attila – Marosvásárhely
Pütkösti Piroska – Sepsiszentgyörgy
Ravasz Ernő – Csíkszentkirály
Rogranex KFT – Csíkszereda
Romániai Magyar Pedagógusok Szövetsége – Csíkszereda
Russu Bors Tibor – Csíkszentkirály
Siegel Mária – München
Simai László – Veszprém
Simon Viola – Csíkszereda
Szabó Béla Attila – Madéfalva
Szabó Éva – Madéfalva
Szalai Attila Örs – Székelyudvarhely
Szálinger Balázs – Budapest
Szántó András – Csíkszereda
Szarka Gábor – Csíkszereda
Szabeni Norbert – Sepsiszentgyörgy
Székely Árpád Levente – Csíkszentkirály
Székely Gyöngyvér – Homoródszentpéter
Székely Réka – Csíkszereda
Székely Zoltán – Csíkszereda
Szírbik Imre – Szentés
Szőke László – Gyergyószentmiklós
Szőnyi László – Budapest
Tánczos Ildikó – Csíkszentkirály
Tatár Zsuzsanna – Barót
Tiffán Zsolt – Villány
Tódor József Attila – Korond
Városi Könyvtár – Székelyudvarhely
Veres Enikő – Kolozsvár
Veress János – Kovászna
Veress László – Budapest
Víg Emese – Kolozsvár
Waum Péter – Székelyudvarhely

A Székely Könyvtár
sorozatban megjelent:

Székely népballadák

Mikes Kelemen: *Törökországi levelek*

Tamási Áron: *Ábel a rengetegben*

Bözödi György: *Székely bánja*

Kányádi Sándor: *Válogatott versek*

Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae*

Benedek Elek: *Székely népmesék*

Tamási Áron: *Ábel az országban*

Zsögödi Nagy Imre: *Följegyzések*

Farkas Árpád: *Válogatott versek*

Hermányi Dienes József: *Nagyenyedi Demokritus*

Tomcsa Sándor: *Válogatott írások*

Tamási Áron: *Ábel Amerikában*

Balázs Ferenc: *A rög alatt*

Király László: *Válogatott versek*

Székely népdalok

Kőváry László: *Székelyhonról*

Előkészületben:

Szabó Gyula: *Válogatott novellák*

Páll Lajos: *Válogatott versek*

0039/2012

Kiadja a Hargita Kiadóhivatal
Csíkszereda, 2013
A kiadásért felel: Lövétei Lázár László,
a Hargita Kiadóhivatal igazgatója
www.szekelykonyvtar.ro

Készült a csíkszeredai Alutus Rt. nyomdájában
Felelős vezető: Hajdú Áron igazgató